

ATATÜRK KİMDİR? ²

Atatürk'ün İnsanlığı

PAYLAŞIM GRUBU
[https://
www.facebook.com/
groups/metronommm](https://www.facebook.com/groups/metronommm)

Ahmet Bekir
PALAZOĞLU

Ahmet Bekir PALAZOĞLU, 1940 yılında Erbaa (Tokat)'da doğdu. İlk ve orta öğrenimini Erbaa ve Tokat'ta tamamladı. Balıkesir Necati Eğitim Enstitüsü Edebiyat Şubesi ve Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitimde Psikolojik Hizmetler Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programından mezun oldu.

İlkokul ve ortaöğretim okullarında öğretmenlik ve yöneticilik yaptı. Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu'nda Başuzman olarak Atatürk Eğitim Müzesi Müdürlüğü görevini yürüttü. 1991 yılında emekli olan PALAZOĞLU, aynı tekrar memuriyet görevine döndü ve Atatürk Eğitim Müzesi görevini sürdürdü.

ATATÜRK KİMDİR?

Atatürk'ün İnsanlığı

(Cilt-2)

Ahmet Bekir PALAZOĞLU

ANKARA, 2005

Babil Yayınları: 45

Atatürk Serisi: 2

1. Baskı 2005, Babil Yayıncılık

ATATÜRK KİMDİR? / Atatürk'ün İnsanlığı (Cilt-2)

Ahmet Bekir PALAZOĞLU

© Babil Yayıncılık, 2005
© Ahmet Bekir PALAZOĞLU, 2005

Bütün hakları BABİL YAYIN DANIŞMANLIK EĞİTİM ve ORGANİZASYON TİC. LTD. ŞTİ'ne aittir. Yayıncının yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltılması ve dağıtımı yapılamaz.

Sayfa Tasarımı : Yahya KAPLAN

Kapak Tasarımı : Nurafer KARS

Baskı-Cilt : Nobel Basımevi

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

PALAZOĞLU, Bekir Ahmet

Atatürk Kimdir? / Cilt-2 Atatürk'ün insanlığı / Ahmet Bekir PALAZOĞLU

1. Baskı, xiv + 333 s., 10,5 x18,5 cm.

Kaynaklar ve indeks içermiyor.

ISBN: 975-6360-45-3

1. Atatürk Kimdir? 2. İnsanlığı 3. Hayat

BABİL YAYINCILIK

Adakale Sok. 18/A 06440 Yenışehir - ANKARA

Tel: (0 312) 430 09 75 Fax: (0 312) 430 35 92

e-mail: babil@babilyayin.com.tr. <http://www.babilyayin.com.tr>

İÇİNDEKİLER

“Hayat Kısadır”	1
“Olduğunuz Yerde Kalınız...”	2
Mustafa Kemal’e Suikast Teşebbüsleri	4
“...Sana Bunu Kim Emretti?”	7
“...Beni Vuramaz”	9
Atatürk’ün Anası ve İnönü	11
“Anne Bana Hakkını Helâl Et...”	17
1919 Senesinde Tokatlıyan’a Giren Lacivert	
Elbiseli Genç Adam	21
Amasya Beyazıt Camiinde Cuma Namazında	24
Amasya Tamimini Geçen Telgrafçıya İrmik Helvası	28
Hay Hay Efendim!	31
Ankara At Yarışlarının Doğuşu	33
Bu Aslana Kırıılmaz!	34
Düelloya Davet	36
“... Bu Yazılara Devam Etmeyiniz”	38
Gazi’nin Kağrıları	40
“...Sen Benden Daha Büyük İşler Görmüşsün”	44
Ermenak	45
Gültekin’in Okuduğu “Hınç” Şiiri	50
“Yarabbi!...”	53
Kanlı Manzaradan Duyduğu Elem	54
“Bu Bayrağı Kaldırın...”	55
“Bu Bayrağı Kaldırınız”	56
“Kahraman Bir Milletin Bayrağı Çiğnenemez”	57
Düşman Ordularına Yürek Acısıyla Bakmak	58
“...Kusura Bakmayın”	59
Mustafa Kemal! Mustafa Kemal!	60
Bu, Sensin!	63
“Bayrağı... Yerde Süründürmesinler”	64
“Bayrak Çiğnenmez!”	65
“Konstantin Rakı İçti mi?”	66
Lâfîfe Hanım Adında Genç Bir Kadınla Tanışmıştı	67
“...Rahatsız Etmek İstemedim”	68
“... Ne Kadar Asker Feda Edersiniz?”	70
Üzüm	71

"İşte Benim Annem!"	73
"...Oğlum Bana Karşı Daima Mûşfiktir"	75
"Gönderenin Şaşarım Akli Perişanına"	77
"Varsın O da Öyle Bilsin"	79
O'nun Rengi... ..	80
"Hiç Kurbana Bakamam!"	81
Fikir Teatisine Verdiği Kıymet	82
"Nasıl Yardım Edilebilir?"	84
Yaşlı Köylü Atatürk'ün Ayaklarını Öpmeye Çalışıyordu... ..	87
İnsana ve İnsanlığa Çok Değer Verirdi	89
Felsefenin ve Hayatın Tanımı	91
"Ölüm Allah'ın Emri, Ayrılık Olmasaydı"	92
Atatürk ve İnönü	93
"Bir Çocuğum Olsa İdi..."	94
"Takibata Lüzum Yoktur"	96
Atatürk'ün Hassasiyeti	98
Fes Devrinde Şapka Tavsiyesi	99
"... Yine Mebusları Hapsediyor musun?"	101
Bandoyu Dinleyen Halk	103
"...Perdelerinizi Açtınız"	104
Bir Kalp Adamı İdi, İnsandı	106
"Benim Kalbim Vardır..."	107
"...Bu Havada İnşaat Yapılır mı?"	108
İlk "Ankara Resim Sergisi" Nde	110
Ankara Türk Odası	114
Altın Telefon Makinesi	116
Gazi'nin Spora İlgisi	118
"Ziya Hutşit Bey!... Ziya Hurşit Bey!..."	121
"Mustafa Kemal Benim!"	123
Suikastçı Hainler Gazi'nin Huzurunda	125
"Buyurun Mehmetçe Beyin Şerefine!"	126
Atatürk, İnce Duygulara Sahipti	130
Hidiv Hilmi Paşaya Sevgisi	131
Hürriyet Âşığı Mustafa Kemal	132
"Kimseyi Dinlemezdi" Dedikleri Doğru Değildir	133
"Polise Sizleri Verecek Değilim"	134
Bursa Nilüfer Çayı Kenarında Bir Akşam Yemeği	135
"...Sen Bilemezsin, Kızım"	137

Kin, Garez ve İhtiras Dolu Bir Ruh	138
Gazi ile Köylü	140
Gazi ve İnsanlar	141
“Başındaki Kütüphaneyi Görmez..”	142
Gazi Mustafa Kemal Ağlıyordu.....	144
“Kur’an Bir Tanrı Buyruğudur...”	146
Atatürk ve Psikoloji.....	147
Bir Gün Sofrasında	150
“Ben En Çok Al Karanfil Severim”	151
Sığırtmacı Mustafa’dan Öğrenci Mustafa’ya	152
“Benim Her Emrim Yapılır, Çünkü...”	157
“Aferin Çocuk”	159
Atatürk’ün Düşün Hediyesi.....	161
Mustafa Kemal Efendi, Millet ve Arkadaşlarını İhmal Etme!	162
Çölde Dondurma.....	165
Nuri Conker ile Münakaşa	167
Kadınlara Hürmət	169
Gazi Mustafa Kemal Paşanın Sanatkârları Daveti	170
Pek Kıymetli Bir Bağ.....	174
Atatürk ve Köylü Kadın.....	175
“...Bir Vatandaş Olarak Konuşuyorum”	178
Mustafa Dayı.....	182
Hasan Âli Yücel ve Sıfır Meselesi	183
Atatürk Affetmesini Çok Severdi.....	185
Samsun Belediye Reisi.....	187
Hakikî Dervişler	189
“Buyur Baba, Öp!...”	190
Atatürk Ve Tiyatro.....	193
“Evet!” Denilmesinden Memnun Olmazdı	196
Atatürk’ün Sofrasında Dr. Reşit Galip Olayı	197
“Dr. Reşit Galip Nerelerde?”	202
Atatürk’ün Gömüleceği Yer ve Toprak.....	204
Ankara’ya İlk Gelişini Kutlama.....	207
Efelerin Akşamı-O’nun Gözyaşları	208
Onuncu Yıl Nutku	211
“Adamın Samimiyetini Bilmesek Darılacağız”	213
Onuncu Yıl Nutkunda Atatürk ve İnönü	215

“Neden Olduğunu Sormayalım”	218
“Safa Geldiniz”	219
İmkânsızlık Yoktur	220
“Her Münakaşa Bir Tabiye Meselesidir...”	222
Atatürk’ün Çocuk Sevgisi	224
“...Memleketin Hakikî, Asil Hanımları...”	227
“Canım İsteyiverdi de İşte !”	228
“Türklerin Güzel Bir Geleneği...”	229
Gazi, İzmir Çocukları Arasında	230
“Koş... Adamı Kurtarsınlar”	233
Bir Kavun Hikâyesi – Haydi Trava	235
“...O Bambaşka Bir İştir”	238
İmtihana Girmemek İçin Mektebi Terk Ettim	240
Gömlek	241
Çevre	244
Atatürk, Bizi Affet!	246
Atatürk Kızılay Balosunda Piyango Bileti Dağıtıyor	247
“Atatürk” Soyadı ve Saffet Ankan	249
“Çaresizlikte En İyi Çareyi Buldunuz”	251
“...Ben Acıktım”	252
“Aferin Hasan...”	253
İlim Adamlarına Saygı	254
Atatürk’le Beraber Kürek Çekmiştik	255
Biz Atatürk’ün Askeriydik	257
Münir Nurettin Selçuk Olayı	260
Seninle Cihan Baş Edemedi	262
“...Çavuş Yapın”	263
Türk Yemeklerini Severdi	265
“Bakın Arabaları Bozulmuş Galiba”	266
Atatürk, Hasta Bebeğime Doktor Getirmişti	267
Bıldırcın Kuşu	269
“Biz Kimsenin Düşmanı Değiliz...”	270
Atatürk’ün İnönü’ye Bir Lâtifesi	271
“Medeniyet Demek...”	272
Refet Paşanın Bir Sözü	274
Atatürk ve Dr. Adnan Adıvar	275
Atatürk, Ankara’da Gürbüz Kastamonu Köylüsü ile Nasıl Güreşti?	276

Anadolu Çocuğu Gibi Güreşmek	282
Atatürk'ün Küçük Ülkü'ye Olan Sevgisi	283
Atatürk'ün Ülkü'ye Sevgisi	284
İki Samimî Dost: Atatürk Ve Ülkü	286
Atatürk, Ülkü'ye "Okuma Yazma Öğreninceye Kadar Ankara'da Kalacaksınız!" Demişti	290
"Bir Çocuğum Olmadığına Pek Çok Müteessirim"	291
"Büyük Adam Ol!"	292
1938 Sene Başı Akşamında	296
"...Kabahati Aşçılara Atarsınız!"	299
Bursa'da Bir Akşam Yemeği	300
"Nasıl Takarım?"	303
"Adana'yı Bir Kere Daha Gündüz Gözüyle Görelim"	304
"Pek Üzüldüm"	306
Atatürk Vasiyatnamesini Yazdı	307
Macar Köylüsünden Ot, Türk Köylüsünden Çiçek	315
Gazi'nin Ağaç Sevgisi	316
Gazi Terbiye Enstitüsü'nün Etrafının Ağaçlandırılması	317
İğde Ağacı	320
"Ağaca Dokunulmadan..."	322
Ankara "Söğütözü"nde	323
Atatürk İçin Her Ağaç Değerli Birer Varlıktı	326
Yeşile Hasret	328
Bahar Çiçekleri	330
"Benim Adım Atatürk!"	331
"Benim Soyadım Sadece", "Atatürk..."	332
"Atatürk" Adı Değiştirilemez"	333

SUNUŞ

Atatürk Kimdir? Adı altında oluşturduğumuz bu eser dizisi; Atatürk'ün altı temel özelliğini anlatan bir araştırma ürünüdür. Bu altı temel özellik ise; kişilik yapısı, insan yönü, askerlik, milliyetçilik, inkılapçılık ve devlet adamlığıdır. Bu temel özelliklerini yansıtan engin ve zengin görüş ve düşünceleri, yüksek duygu tutum ve davranışları ile Atatürk, ulusal ve evrensel değerlerde büyük örnek bir insan ve gelecekte de yaşayan ve yaşayacak olan bir büyük dâhi düzeyine ulaşmıştır.

“Atatürk Kimdir?” dizisinin ikinci kitabı olan Atatürk'ün insanlığı hazırlanırken; Atatürk'ün insan yönü üzerinde; kendisinin, yakınlarının, yakın arkadaşlarının ve çalışma arkadaşlarının, kendisiyle görüşenlerin veya onu görenlerin; duygu düşünce, gözlem, değerlendirmeleri araştırılıp derlenmiştir. Böylece çok geniş bir literatür taranarak, Atatürk'ün insan yönünü anlatan çok sayıda yazı bir araya getirilmiştir. Öyle inanıyoruz ki, bu geniş ve zengin taramam, Atatürk'ün insan yönünün daha iyi tanınmasına ve bilinmesine, biyografisini yazacaklara veya psikolojisini tanımlayacaklara da, onu gerçek yönleriyle değerlendirmelerinde yardımcı olacaktır. Ayrıca, araştırmacılara yardımcı olacak niyetle çok sayıda kaynak da, bu çalışmada görülecektir.

Anıların ve değerlendirmelerin ilgilerine göre, kronolojik bir sıralama içinde verilmesine özellikle önem gösterilmiştir. Böylece dönemlere göre, Atatürk'ün hayatında ve çevresinde geçen olaylara bakışı da ortaya konmuştur. Bu sıralamada Atatürk'ün

alanında insan ve insanlık duygu görüş ve düşünce gelişimini de görmek mümkün olacaktır.

Anılar ve değerlendirmelerin bulunduğu makalelerin ilk yayımlandıkları kaynaklardaki özgün anlatımları korunmuş, metinler arasındaki yazım birliğine de uyulmuştur.

Kuşkusuz, Atatürk ile ilgili anı, makale ve benzeri yazıları, araştırmamızda tümüyle bir araya getirdiğimizi iddia etmiyoruz. Zengin bit hayat yaşamış Atatürk'ü tanıyanların, onun hakkında yazdıkları daha birçok anısı veya makalesinin henüz derlenmemiş olabileceğini de düşünüyoruz. Ancak büyük insan Atatürk'ü tanımada ve bilmede veya onun hakkında sağlıklı ve zengin biyografi yazmada yardımcı olacak düzeyde ilk defa bir çalışma ortaya koyduğumuza da inanıyoruz.

Büyük Türk Atatürk'ün insan özelliğini tanıtan, başta eşim Zübeyde Palazoğlu olmak üzere aile üyelerimin büyük sevgi, özveri ve desteğini görerek hazırladığım "Atatürk'ün İnsanlığı" adlı eserimi ortaya koymak benim için büyük bir onurdur. Bu onuru okuyucularla paylaşmak da beni mutlu edecektir.

Ankara, 2005

Ahmet Bekir PALAZOĞLU

“HAYAT KISADIR”

Mustafa Kemal, Sofya Ateşemiliteri iken Salih Bozok'a yazıp gönderdiği bir mektupta, bir Fransız şairinin hayat hakkındaki bir şiirini -şiirin Fransızcasını da yazarak- tercüme etmiştir Bunları Mustafa Kemal tercüme ederken

“Bir Fransız şairi hayatı şöyle tavsif ediyor (tanımlıyor):” diyor.

- (1) Hayat kısadır
Biraz hayal
Biraz aşk
Ve sonra Allaha ısmarladık
- (2) Hayat boştur
Biraz kin
Biraz ümit
Ve sonra Allaha ısmarladık

Bu şiirin Fransızcası şudur:.

- (1) La vie est brève
Un peu de rêve
Un peu d'amour
Et puis bonjour.
- (2) La vie est vaine
Un peu de haine
Un peu d'espoir
Et puis bon soir.

Ve Salih Bozok'a tavsiye ediyor:

“Salih, bunları ezberle ve sen hayatı nasıl anladınsa ona göre bunlardan birini benimse!”

Salih BOZOK¹

¹ “İki Hatıra ve İki Mektup”, *Ulus Gazetesi*, 10 Senteşrin 1939, s. 9; “Ata'dan Bir Hatıra”, *Vatan Gazetesi*, Yıl:7, Sayı:1957, 10 Kasım 1946, s.5

“OLDUĞUNUZ YERDE KALINIZ...”

Meşrutiyet başlangıcında öne sürdüğü esaslı düşüncelerin o zamanki iktidar partisinin (İttihat ve Terakki) bazı çevrelerinde hoş karşılanmadığını, hatta muzır ve tehlikeli sanıldığını sezinmiş. Gizli teşkilât kademelerince vücudunun, bir punduna getirilip harcanmaya bakılabileceğinden kuşkulunmuş. Kulağına çalınan şu bu söylentiler de o kuşkuyu artırmış. Her neredense öğrenmiş ki ona kıymaya memur edilmiş kim ise bir görüşme bahanesiyle ansızın odasına girecek, silâhını kullanacakmış... Bir gün, neferi birinin geldiğini, kendisi ile görüşmek istediğini bildirmiş.

Mustafa Kemal Bey:

- Peki; söyle, buyursun! demiş.

Ve nefer selâm vererek arkasına dönüp kapıya doğru giderken o da tabancasını yazıhanesinin çekmecesinden çıkarıp üzerine koymuş; üstünü de gazete ile örtmüş.

Kastedecek ziyaretçi içeri girip kapıyı arkasından örter örtmez Mustafa Kemal Bey büyük bir sükûnetle, karşısındakine:

- Olduğunuz yerde kalınız, hiç kıpırdamayınız! demiş ve gözlerini gözlerine dikmiş...

Gelen adam, bu ihtar üzerine benzi kül gibi olarak duvara yaslanmış... O zaman Mustafa Kemal Bey, kendisini vurmak istemekten maksadının en olduğunu; böyle bir şeyi yaparsa hakikaten vatan-

perverlik edeceğine kani mi bulunduğunu ondan sormuş?

Coşkun ruhlu olan ziyaretçi, kötü telkine kapılarak girişmeye kalkıştığı hareketten pişmanlık duymuş. Kanlı olabilecek bir işten böyle ahbap olarak ayrılmışlar...

Ruşen Eşref ÜNAYDIN²

² "Hâtıralar: Anafartalar Kumandanı Mustafa Kemal'le Mülâkat", **Türk Dili Dergisi**, Cilt: VI, Sayı: 61, 1 Ekim 1956, ss. 5-6.

MUSTAFA KEMAL'E SUİKAST TEŞEBBÜSLERİ

Gazi Mustafa Kemal, başından geçen suikast teşebbüslerini şöyle hikâye etti:

“İttihat ve Terakki Cemiyetinin bazı müfritleri (aşırıları) bana üç defa suikast tertip ettiler. Mütешеbbislerden birisi Abdülkadir’dir. Bu adam bir gece beni Selânik’te Beyazkule civarından takibe başlayarak tam evimin önüne kadar bana hissettirmeyerek geldi. Evin kapısına yanaştığım zaman, Islahhane mektebinin duvarındaki bir siyah gölgeden şüphelendim. Elimdeki bastonla pencereye vurmak suretiyle ev halkını acele haberdar etmeye çalışırken, gölgenin ilerlediğini görünce, silâha sarıldım ve üç el ateş ettim. Hain, Ahmet Subaşı mahallesi istikametine (yönüne) doğru kaçtı ve karanlıkta bu adamın çizmelerinden ve gölgesinin umumî (genel) şeklinden kim olduğunu seçtim.”

Yine Gazi anlatıyor:

“Merkezi Umumî artık İstanbul’dadır. Cemiyetle aramızdaki görüş ihtilâfı hâd derecededir. Birinci teşebbüs neticesiz kalınca, bu cinayete ikinci defa yine aynı adam memur edildi. Ve – H – Bey yardımcı olarak bu fiile iştirak ettirildi.

Bir yaz akşamı idi. Selânik’te Yonyo birahanesinde oturuyordum. (H..) Bey yanıma geldi, oturdu. İstanbul’dan bilhassa benimle görüşmek için geldiğini söyledi.

Uzun uzadıya düşündükten sonra, Merkezî Umumînin (Genel Merkezin) yanlış görüşleri yüzünden memleketin zarar göreceğine inandığını ve

benim görüşlerime hak vererek birçok meselelerde noktai nazarımı kabul ettiğini ifade ettikten sonra, eğer muvafakat edersem, Merkezî Umumîye (Genel Merkeze) karşı benimle iş birliği yapmaya hazır olduğunu ilâve etti. Yalnız, çok mühim saydığı bir iki meselede aydınlanmak istediğini ve acele işleri dolayısıyla uzunca kalamayacağından ertesi akşam aynı mahalde ve bu saatte birleşmemizi rica etti. Arzusunu kabul ettim. Ayrıldık.

Ertesi akşam, randevu saatinde Yonyo'ya geldim. (H) Bey, benden evvel gelmiş ve bir masa işgal etmişti. Karşısındaki sandalyeyi işaretle bana yer gösterdi. Oturdum. Arkam caddeye müteveccih (yönelik) idi. Hararetli hararetli konuşuyorduk. Bir ara muhatabımın kaş ve gözle işaretler verdiğini gördüm ve şüphelenerek başımı çevirdim. Birden, camlı kapının tokmağını eline almış, içeriye girer vaziyette, Abdülkadir'le karşılaştım. Süratle döndüm. İki hainin arasında kalmamak için biraz yana çekildim ve cebimdeki silâhı ateşe hazır surette çevirdim. Abdülkadir'in bir ayağı gazonoda, diğer ayağı dışarıdaydı. Süratle çıktı ve Sabri Paşa caddesi istikametine doğru yürüdü. (H) Bey de ayağa kalkmıştı.

- Ben "Samim" değilim. Gözünü aç ve dikkat et!

Diyerek hakaretle kendisine gazonunun kapısını gösterdim. Telâşa mahal (yer) olmadığını, haksız olarak endişe ettiğimi söylemek istedi. Artık kendisini dinleyemezdim, tekrar kapıyı gösterdim. Onun da bir eli cebinde idi. Çıktı ve arkasına bir iki defa bakarak uzaklaştı. Ben de gazonoyu terk ettim ve

üçüncü bir teşebbüse karşı daha tedbirli davranmaya karar verdim.”

Gazi Mustafa Kemal devam etti:

“Bir gün Mustafa Necip, Selânik’te, dairede odamın kapısını vurmada açarak içeri girdi ve kapıyı tutar gibi vaziyet aldı. Menhus (uğursuz) teşebbüsler yüzünden daima tedbirli ve tetik hareket ediyordum. Masa üzerindeki küçük evrak sepeti içinde hususî bir örtü altında bulundurduğum revolveri derhal ateşe müheyya (hazır) bir süratle çevirince, Mustafa Necip hayretle:

- Bravo Mustafa Kemal! Bu kadar hazır ve tedbirlisin!

Dedi ve gülerek karşıma oturdu. Şöyle konuştu:

- Üçüncü bir suikast teşebbüsüne girişileceğini ve süratle tatbik olunacağını duydum ve bu menhus (uğursuz) fiile talip oldum. Suikast di bir müddet tehir etmek (ertelemek) ve seni haberdar ederek tedbirli bulunmanı temin etmek için bu işi deruhte ettim (üzerime aldım), dedi.

Mustafa Necip, beni hakikaten severdi ve sa-yardı. Kendisine karşı tam itimadım vardı. İşte üçüncü teşebbüs de bu suretle akim (sonuçsuz) kaldı.”

Asaf İLBAY³

³“Atatürk’ün Hususî Hayatı”, **Tan Gazetesi**, Yıl: 1, Sayı: 184, 20 Haziran 1949, s. 2.

“... SANA BUNU KİM EMRETTİ?”

Geçenlerde bir gün Doktor Rasim Ferit Talay bana şu hâtırasını söyledi:

“Birinci Cihan Harbinde bir gün, Paşa ile birlikte Maçka’dan Akaretler’deki evine konuşa konuşa yaya iniyorduk. Tam Valdeçeşmesi ilerisinde bir sokağın ağzına yaklaşıırken Paşa bana birdenbire yavaşça:

- Senin yanında tabancan var mı? Varsa belli etmeden cebine yerleştir! dedi.

O nokta, meşhur coğrafya hocası Cin Ali Bey dedikleri Tevfik Ali Beyin evinin bulunduğu yerdi ki sokağa doğru çıkıntılı olduğundan yol orada daralıyordu. Ben Paşa’ya:

- Yoktur! dedim.

- Öyle ise elini sok; ceketimin cebinden tabancamı al, usulca ver bana, dedi.

Bu anî soruşunun ve isteyişinin neden ileri geldiğini anlamaya kalmadan gördüm ki Paşa’nın, rövolverini eline alması ile geriye dönüp birine:

- Ne istiyorsun? Takipten maksadın nedir? Olduğun yerde dur. Kımıldanayım deme! Hata edersin! Sana bunu kim emretti?demesi bir oldu!...

Baktım iri yarı bir adam, bir inzibat çavuşu, orada öyle, kakılmış gibi kala kaldı... Ve elindeki parabellom yere düştü...

Ben, o ana kadar birinin arkamız sıra geldiğini fark bile etmemiştim. Paşa bunu nasıl sezmişti? Onda altıncı bir his mi vardı? Ve sezdi ise tam o

köşeye yaklaşacağımız zamana kadar hiçbir şey yokmuş gibi itidalini (soğukkanlılığını) nasıl muhafaza edebilmişti? Hâlâ hayret ederim!... Sinan Çavuş adındaki o adam, ağlayarak Paşa'ya sığındı. Paşa ona:

- Yürü! dedi.

Adamı önümüze kattık, eve götürdük. Adam, suçunu tekrar itiraf etti, af diledi; bundan böyle onun emrinden çıkmayacağına andetti.

Paşa ikinci defa Yedinci Ordu Kumandanı olarak giderken Sinan Çavuş'u hizmetine aldı, beraberrinde götürdü. O adam, cephede sadakatle çalıştı... Filistin ricatinde (çekilişinde) kayboldu..."

Doktor Rasim Ferit TALAY⁴

⁴ Ruşen Eşref Ünaydın, "Hatıralar: Anafartalar Kumandanı Mustafa Kemal'le Mülâkat", *Türk Dili Dergisi*, Cilt: VI, Sayı: 61, 1 Ekim 1956, ss. 6-7.

“...BENİ VURAMAZ”

Ya şu hikâye?

Paşa da, o gün yanında bulunmuş olan Kavalalı İsmail Hakkı da her vakit anlatırlardı ki, Mustafa Kemal’in ilk Cihan Harbinde, Çanakkale’den sonra, en şiddetli tenkitçilik ettiği zamanlarda bir gün, Paşa’nın bir vakitler Osmanbey bahçesine muvazi caddede oturduğu Sinop mebusu İsmail Hakkı Beyin evinden çıkarken kapısının önünde vurulması tertibi alınmış. Hatta vuracak adam, evin karşısındaki boş arsanın duvarı arkasında pusu kurup beklemiş...

Silâhını niçin kullanmamış? Bunu onun, sonra Paşa’ya itirafından anlıyoruz:

O gün, kapının önünde Paşa’nın o kadar temiz, yakışıklı, mert yüzünü, şanlı üniformasının içinde görünce eli tetiğe varamamış. Teşvike uyarak feci bir yanlışlığa sürüklenmediğine şükretmiş... Ve kendine bu vazifeyi emredenlere gitmiş:

- İsterseniz beni vurun. Ben bu işi yapamayacağım, demiş.

O mert adam kimdi, biliyor musunuz? Sonradan, Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükûmetinin ilk zamanlarında Ankara’da, emniyet müdürlüğünde yararlı hizmetler görecekti ve Mustafa Sagir’in müthiş casus olduğunu meydan çıkaracak olan Üsküplü merhum Mehmetçe.

Paşa, daha Akaretler’den beri, sırası düştükçe, mühimsemezcesine, daha doğrusu bahtının yıldızına güvenircesine derdi ki:

- Beni vuracak adam benim yüzümü götürse, beni vuramaz!...

Bu inanının boş yere olmadığı, İzmir İstiklâl Mahkemesindeki bir itiraf sahnesinden de anlaşıldı.

Filhakika (gerçekten), Gazi, Ankara'da, Muhittin Baha Pars'ın kulübünden çıkarken kapının önünde onu vurmak için vazifelendirilmiş, ve bu maksatla karşıki duvarın arkasında tertibat alıp bütün gece beklemiş iki suikastçı, o sabah karşılarında Mustafa Kemal'in yüzünü birdenbire görünce içlerine ürküntü düşüp silâhlarını çekemediklerini mahkemede açıkladılar!...

Ruşen Eşref ÜNAYDIN⁵

⁵ "Hâtıralar: Anafartalar Kumandanı Mustafa Kemal'le Mülâkat", **Türk Dili Dergisi**, Cilt: VI, Sayı: 61, 1 Ekim 1956, ss. 7-8.

ATATÜRK'ÜN ANASI VE İNÖNÜ

Mütareke günlerinde; ...Şişli'deki Atatürk evinin kapısı; hakikî vatanseverlere açık olduğu gibi; akideleri (inançları) zayıf veya hedef ve maksatlarını açığa koyamayacak kadar karanlık adamlara da açıktı.

Mütarekenin ağır acılarla geçen günlerinde; asıl Türk cevherinin kükremiş vafına bihakkın lâayık olan Atatürk'ü görenler; ne kırat (değer) ve mizaçta olurlarsa olsunlar millî endişelerle ıstırap içinde çırpınan kalp ve dimağlarının er geç tedavi edileceklerini içten duyarlar, kurtuluş ümitlerini hakikatlenmiş gibi görerek eşsiz büyük kahramanın huzurundan ayrılırlardı.

Her tarafı karanlık görerek hiçbir ümit beslemeden, ve yalnız merak akıntısına kapılarak gelenler ise, aydınlıklara kavuşarak çıkıp giderlerdi. İnanları aykırı veya fena maksatlar yolunu tutmuş olanlar da Atatürk evinin dış kapısından düşünerek caddeye kendilerini atarlardı.

Atatürk bu zümreler sahiplerine daima nazik ve mütevazı davranır, muhataplarında gördüğü kabiliyet nispetinde açılır, veya görüldüklerine göre telkinatta bulunurdu.

Bu yüksek kata başvuranlardan; Atatürk'ün kalbinde, vicdanında ve dimağında taşıdığı kudretlerin tamlığıyla olgunlaşmış olan "millî sırta" en yakını; gördüğü ve sevdiği üç, beş kişiden başka kimse vâkıf olamamıştı.

Atatürk'ün bu sevgili güvenilir arkadaşlarından biri,... İsmet İnönü bulunmakta idi.

Atatürk'ün bu yüksek kabiliyetteki mahdud arkadaşlarını; anası büyük Türk kadını Bayan Zübeyde de tanırdı.

Bu kadında; medenî ve mütেকâmil (olgun) insanlarda, insanlık namına aranılan her türlü ahlâkî ve insanî faziletler noksansızdı. Hele yüksek zekâsı onunla beraber doğmuştu. Atatürk'ün dehasının anasından gelmiş olduğu inanındayım diyebilirim.

Bayan Zübeyde geniş görüşlü, ince ve uzak sezili, ve derin duygulu idi.

Yaşıyla, başıyla, rütbe ve makamlarıyla ve yaptığı kurtarıcı ve yaşatıcı büyük işleri ile Atatürk; daima çok sevdiği ve zekâ ve görüşüne güvendiği; onu yetiştiren annesinin karşısında büyüklüğü nispetinde tam küçük bir sevgili oğul kalmıştır.

Ana, oğulun; hafta içinde, veya haftayı geçen günler zarfında seyrekçe görüşmeleri ciddî konulara bağlıydı. Ben de bu ana oğul görüşmelerinde çokluk beraber bulunur, büyük Türk ailesinin temelli, köklü terbiye sahnelerine şahit olurum.

Bu göreyle “manzaralar” Türk içtimaî bünyesini çelik gibi sağlamlaştıran usul ve âdetlere bağlı kalmanın yüksek kuvvet ve derin manasını görmek fırsatını bana verirlerdi.

Atatürk evinin birinci katında yol üzerindeki oda bana iş yeri, ve Atatürk'ün ziyaretçilerinin bekleme salonu olarak ayrılmıştı. Birinci katta bir yemek salonu, bir hizmet odası ve ikinci kata çıkan merdivenin dayandığı iç holden başka bir şey yoktu.

İkinci kat; Atatürk katı idi. Birinci kat piyes sayısı kadardı. Yalnız bu kat birinci katın aksine olarak kurulmuştu. Şişli caddesi üzerinde Atatürk'ün hem bürosu, hem misafirlerini kabul ettiği geniş salon, ve bitişiği emirber odasından ve arka tarafta da Atatürk'ün yatak odasıyla bir famdöşambr odasından ibaretti.

Üçüncü kat; ikinci katın aynı gibi idi. Atatürk'ün annesinin katı idi. Bu katta yatak odalarıyla misafir kabulüne mahsus salon tertiplenmişti. Bir küçük oda da eşya muhafazasına, ve kahve ocağı vazifesine ayrılmıştı. Bayan Zübeyde'nin evlâtlıklarıyla fazla eşya çatı katına yerleştirilmişti.

Her zaman olduğu gibi burada da ailece görüşmeler; eski terbiye ve anane icabı ve yekdiğere karşı derin muhabbet ve saygıdan dolayı, resmî denecek kadar seyrek ve ciddî idi.

Ana, oğul; birbirini sorgusuz ziyareti; nezaket ve terbiyeye aykırı bulurlardı. Müsaade alınmadan ne oğul anayı, ne de ana oğulu ziyaret edemezdi. Esasen; düzelecek ve yoluna konulacak aile işleri; yaradılışının zekâ kaynakları olan ana, oğul arasında bir anda hallolunurdu.

Asıl; nadir ve fakat uzun süren görüşmeler; Atatürk'ün takip ettiği, ve edeceği millet ve memleket işleri hakkında anada toplanmış şüpheleri giderecek sorguların açtığı konular ve aydınlanan ananın verdiği öğütlerle neticelenirdi. Bilhassa; böyle bir ana, oğul dertleşmesi padişah Vahdettin'e bir gün temas etti. Bu konuyu ana ortaya koymuştu. Ve:

- Bu padişahlar korkunçturlar. Saltanatlarını sürmek için gaddar ve zalim olurlar. Dikkat et kendini vakitsiz israf etme!... diyordu.

Atatürk dikkatli ve teennili (acelesiz), ve kendisine hâs (özü) yüksek mantığıyla anasına:

- Vahdettin millet ve memlekete doğrulukla hizmet eder ve istiklâlimizi candan korursa ona kimse bir şey yapmaz. Fakat bu adamı yakından tanıdığımı bilirsiniz. Hilekârdır. Milleti esir gibi kullanmak istediği meydanda. Vahdettin hakikaten yalnız benim için değil, herkes için korkunçtur....

Dedikten sonra bir an durdu:

- Hem yapılacak ilk iş bu değildir. Benim yapmaya çalışacağım birinci iş; milleti uyandırmak ve onu yetiştirmek, bütün kuvvetiyle ayakta tutmak ve memleketi parçalanmaktan, ve milleti esaretten kurtarmak işlerini; yine milletle beraber yapabilmektir.

Buna muvaffak olmam için dua etmenizi isterim anne.”

Diyerek programını annesine söylemiş ve annesinin şüphelerini kaldırmıştı. Bu cevaba büyük Türk anası memnun olmuştu. Birkaç dakika; bütün ana şefkat ve sevgisinin; görüş hatları geniş, ve içleri okuyan güzel gözleriyle Atatürk’ü sararak; Atatürk’ün gök renkli, zengin manalı gözlerinin ciddiyetini okumak için sustu. Sonra birdenbire yeni bir soru ile Atatürk’ün kuvvet ve vicdanını ve teyakkuzunu (uyanıklığını) yoklamak maksadıyla doğruldu. Ve söze başladı:

- Her gün evimize birçokları gelip gidiyor. Bunlarla uzun uzun görüşüyorsun. Görüştüklerinize karışacak değilim. Sen herkesi iyi tartarak konuşmayı benden iyi bilirsin. Ben yalnız bir ana gibi her dost gözüken veya görünmek isteyen insanlara kolay kolay inanmamamı rica ederim, dedi.

Atatürk:

- Merak etmeyiniz. Ben gördüğün bu ziyaretçilerin hepsini nezaketen güzel kabul ediyorum. Çoğunun hâllerini, kabiliyetlerini ölçerek konuşuyorum. Benim yakın arkadaş tanıdığım insanlar azdır. Üçü, beşi geçmez. Siz de bu yakın arkadaşlarımı tanırırsınız. Bu arkadaşlarımın cevherlerini iş başında, muharebe meydanlarında tanıdım ve tattım. Onun için bu arkadaşlara güveniyor, ve güvenim nispetinde onların kardeşliklerine inanıyorum.

Cümleleriyle Atatürk; üçü, beşi geçmeyen arkadaşları hakkında annesine kalbini olduğu gibi açmıştı.

Fakat Bayan Zübeyde; oğlunun bu açık kalbinin sayfalarında okuyamadığı bir ismi arar dikkatiyle bir lâhza gülümseyerek söz söylemeye hazırlandı. Ve bulamadığı ismi hatırlatmak için büyük asker oğlunun yardımını dileyen bir vaziyet aldı.

Atatürk; üç, beş isim arasında "Miralay (albay) İsmet Bey"i de... söylemişti. Annesi:

- Ha!.. Arayıp bulamadığım isim bu idi. Mustafa; -anası daima Atatürk'e Mustafa hitap ederdi- arkadaşlarının her birerlerinin kıymetlerini ve sana muhabbetlerini, ve bağlılıklarını ben de hissediyor ve görüyorum. Hepsini iyi adamlar, güvenilir insanlar

olduğunda ben de seninle beraberim. Fakat , sen bu İsmet Beyi her zaman yanında bulundur. İsmet Beyi; gayet nazik, terbiyeli ve zeki buluyorum. O senin işlerine yarar.

Öğüdünü verdikten sonra oğlunun:

- Peki anne.

Sözünü almış ve odasına müsterih olarak çekilmişti.

Bayan Zübeyde oğlu tarafından bu öğüdünün büyük bir salâbetle (sağlamlıkla) tutulduğunu görmedi, fakat millî tarihimiz; 1916 sonlarından 1938 İkciteşrinin (Kasımın) onuna kadar tutulduğuna şahit oldu.

Cevat Abbas GÜRER⁶

⁶ “Atatürk’ün Anası ve İnönü”, Vatan Gazetesi, Yıl: 3, Sayı: 753, 10 2 inciteşrin 1942, s.5

“ANNE BANA HAKKINI HELÂL ET...”

Mütarekenin o buhranlı günlerinde, ağabeyim derin heyecan içinde idi. Her gün dışarı çıkıyor, akşamları müstakillen, tasarruf ettiren toplantılar yapılıyordu. Bu toplantılara kimlerin iştirak ettiğini sarih (açık) olarak bilmiyorum. Çünkü evimizde kaç göçe dikkat edilirdi. Ben, annemle beraber oturduğumuz üçüncü kattan aşağıya hemen hiç inmezdim. Ağabeyime gelen misafirleri damlarımız ağırlardı. Bundan başka Atatürk çok ketüm adamdı. Çocukluktan beri ciddî ve düşünceli olan tavrı yaşı ilerledikçe daha çok artmıştı. Evin içinde çok konuşmaz, şakalaşp gülüşmezdi. Düşüncelerinden, plan ve projelerinden bize bahsetmezdi.

Bununla beraber, o günlerde kendisinin her zamankinden daha büyük bir heyecan içinde olduğu seziliyordu. Ben bu heyecanı birçok kimselerin Malta'ya sürülmüş olmasına atfediyordum. Ağabeyimi de bir gün buradan alıp Malta'ya götürebilirlerdi. Bundan mı çekiniyordu? Yoksa, başka bir düşüncesi mi vardı. O zaman bunu kestirmek kabil (mümkün) değildi. Hükûmet, Ermeni çocuğu aramak bahanesiyle evimizi birkaç defa bastırmıştı. Ve bir gün, bana bir tabanca veren ağabeyim:

-Bunu al... Ev taarruza uğrarsa, ilk gireceklere ateş edersin, sonra da kendini öldürürsün.

Diye bir tembihte bulunmuştu. Bu, Mütareke senesindeki Osmanlı Hükûmeti'nin kendisine karşı bazı tedbirler alacağından şüphe ettiğine bir delil sayılabilir.

Yine bu günlerde bir akşam kendisiyle kısaca konuştuğumuz sırada:

-Bana yeni bir vazife teklif ediyorlar. Fakat almakta tereddüt ediyorum, demişti.

Bütün bu hâdiseler arasında, akşam toplantıları tevali etmekte (art arta gelmekte) idi.

Artık ilkbaharın ilk günlerini bulmuştuk. Annem uzun müddetten beri kalbinden hasta idi ve yatağından çıkamıyordu.

Bu sırada bir gün öğleden sonra yukarıya çıkan ağabeyim bana:

- Makbuş, dedi. Bu akşam eve kimse gelmeyecek. Ben annemin odasında yemek yemek istiyorum. Onun karyolasının karşısında bana bir yer sofrası hazırlattır, diye tembih etti.

İsteğini yerine getirdim. Müze olan evin üst katında, sokağa nazır (bakan) şahnişli odadaki annemin karyolasının karşısına ufak bir sofru kurdurdum. Ona rahatça oturacağı gibi yerde minder hazırlattım. Hâdis e daha dün olmuş gibi hatırlıyorum. Önüne koyduğumuz ve bugün benim hâlâ muhafaza ettiğim gümüş tepside patates pürel i rosto, ıspanaklı yumurtadan ibaret bir yemek vardı.

Atatürk geldi, annemizin elini öptü, benim hatırlarımı sordu ve mindere bağdaş kurup oturdu. Yemeğe isteksiz olduğu hâlden belli idi. Zorla çiğnediği lokmaların arkasını kesti, elinden çatalı bıraktı. Gözleri alev alev yanıyor, çok heyecanlı olduğu hâlden belli oluyordu. Birdenbire söze başladı:

- Anne, ben yarın Anadolu'ya gidiyorum. Buraların hâli malûm değil. Selânik nasıl elden gittiyse buralar da öyle olabilir. Ben, kurtarmaya çalışaca-

ğım. Ne elimden gelirse onu yapacağım. Fakat bu işte tehlike çoktur. Hesapta ölmek, gidip gelmemek vardır. Bana hakkını helâl et... Sen de bunları iyi dinle Makbuş, işler fenaya dönerse sakın buradan ayrılmayın. Bütün paranızı sarf edersiniz, paranız biterse, halılarınızı, kıymetli eşyanızı satarsınız. Bir kere daha söylüyorum. Ne olursa olsun yola çıkmaya kalkmayacaksınız. Muvaffak olamazsam zaten sizi öldürürler, o zaman elbet, ben de ölmüş olurum.

Bu bizim için beklenmedik bir darbe idi. Onun sözlerini anne kız bir bardak zehir gibi yutmuştuk. Benim boğazım kurumuş, ciğerlerim sanki birbirine kenetlenmişti. Annem çok sevdiği Mustafa'sının bu sözlerinden derin bir teessüre düşmüş ve hemen şiddetli bir kalp krizi ile sarsılmaya başlamıştı. Bu şiddetli kriz, bize her şeyi unutturdu.

Zavallı anacığma nefes aldirmek için pencereleri açtık, kucağımızda onu sofaya çıkardık. Atatürk heyecan içinde, söylediği sözlerin yaptığı tesiri izale etmek istermiş gibi annemi:

- Anne, merak etme, bu kadar üzülme... Ben size en kötü ihtimali anlattım, muvaffak olmam ihtimali de kuvvetlidir. Tekrar buraya dönerim. Sizi yanıma aldırırım. Üzülme, diye teselli etmeye çalışıyordu.

Doktor Rasim Ferit (Talay) vaktinde yetişmemiş olsaydı, o akşam annem ölebilirdi. Sabaha kadar onunla uğraştık, şafak sökerken biraz rahatlar gibi oldu ve o zaman da zaten ayrılık vakti geldi...

O veda dakikalarının tafsilâtı hafızamda bütün canlılığı ile hâlâ yaşıyor. Ağabeyim annemin yatağına oturdu. Kollarıyla onu sardı. Ellerini ve yüzünü öptü.

- Anne bana hakkını helâl et, diyordu.

Annem artık sükûnet bulmuştu. Gözlerinden akan yaşlar hayır dualarla kımıldayan dudaklarına doğru süzülüyordu. Ben hiçbir kelime söylemeden, söyleyemeden bugün artık tarihî bir an hâline gelmiş olan o sarmaşmayı teessürle seyrediyordum.

Ağabeyim, ciddî bir yüzle odadan çıktı. Onu her günkü gibi merdiven başından selâmetliyordum. Bana elini uzatıp veda etti. Ona bir tek kelimecik olsun söylemek istiyordum. Gözlerimde biriken yaşlar, gırtlığımı tıkayan teessür bu arzuma mâni oluyordu. Böyle sessizce karşı karşıya dururken gözlerimiz bir an birbirlerine tesadüf etti. Ona nasıl bakmışım bilmiyorum. Birden bire bana dedi ki:

- Bana niçin öyle bakıyorsun Makbuş?..

- Nasıl bakayım?.. Bu ne gidiş ağabey? Muharebeye değil, vazifeye değil, terfi ederek değil..

Cevap vermedi. Dudakları kısılmıştı. Yalnız başını sağa sola salladı ve âdeta koşarcasına merdivenlerden indi.

İşte Mustafa Kemal'in İstanbul'dan gidişi budur. Annemin hayır duaları, benim hıçkırıkları ve merdivenlerden koşarcasına inen onun ayak sesleri...

Makbule ATADAN⁷

⁷ Bahadır Dülger, "Bayan Makbule Atatürk'ün Hayatını Anlatıyor", **Vakit-Yeni Gazete**, Yıl: 31-1, Sayı: 10803-61, 10 Kasım 1947, ss. 1,2; Bahadır Dülger, "Atatürk'ün Hemşiresi M. Atadan Anlatıyor: İki Ayrılış ve İki Zafer", **Tasvir Gazetesi**, Sayı: 816, 10 Kasım 1947, s.15

1919 SENESİNDE TOKATLIYAN'A GİREN LACİVERT ELBİSELİ GENÇ ADAM...

...Gözlerimizi Mustafa Kemal'in Anadolu'ya geçmeden evvel İstanbul'dan ayrılacağı güne çevirelim...

Saat on bir buçuk... Beyoğlu Caddesinde yetmiş yedi millete mensup ecnebi askerler dolaşiyor. Birçok yerlerde renk renk yabancı bayrakları sallanıyor. O günü Galatasaray köşesinde iki sarhoş ecnebi askerî birbirleriyle kavga etmişler... Herkes mahzun, bütün millet dertli... Memleketin havasında bile koyu bir esaret kokusu var...

O günü Tokatlıyan Oteline lacivert kostümlü, koyu renk bir boyunbağı takmış sarışın, deniz mavisi rengindeki gözlerinin içi zekâ dolu bir Adam giriyor. Bu genç ve sıhhatli Adamın bilhassa gözleri çok dikkat çekicidir.

Bu gözler, karşısındakine dik dik ve tatlı bir hâkimiyetle bakıyor.

Sarışın Adam, Tokatlıyan'ın lokanta tarafına geçiyor. Köşedeki masaya oturuyor. Ve her zaman buraya gelişinde kendisine hizmet eden şefgarsona:

- Karabet, diyor, bana bir şiş kebab... Ondan sonra pilâv; üzerinde fasulye olsun... Elma kompostosu... Amma pilâvla kompostoyu sonra getir...

Zaten şefgarson Karabet, bu güzel yüzlü sarışın Adamın bütün arzularını ezbere bilir. Ona 1908 senesinden beri hizmet etmektedir.

Ve gene şefgarson bilir ki bu zeki bakışlı müşterisinin en sevdiği yemekler şiş kebabı, fasulyeli pilâv, kompostodur.

Şefgarson, istenilen yemekleri getiriyor. Bu sırada lâcivert elbiseli Adamın yanında uzun boylu, zarif giyimli bir de arkadaşı vardır.

Bir aralık, sarışın Adam, şefgarsonun yüzüne bakıyor, ona:

- Karabet... Buraya gel... Yaklaş... diyor.

Karabet yaklaşıyor. Şu sual karşısında kalıyor:

- Nedir bu? Karadeniz'de gemilerin mi battı? Niçin böyle dertli duruyorsun?

- Paşam... Memlekette düşmanlar gezinip duruyor... Cemal Paşa filân hep kaçtılar... Onu düşünüyorum.

Lâcivert elbiseli zat:

- Düşünme... diyor, onlar kaçtı ise, ötekiler de, düşmanlar da buradan gidecekler... Sen şimdi bana hesabı getir...

Garson hesabı getiriyor ve dolgunca bir bahşiş alıyor...

Lâcivert elbiseli Adam Tokatlıyan'dan çıkıyor. Anadolu'ya geçmek için o gün İstanbul'dan ayrılıyor.

Bu, memleketi kurtarmaya giden Mustafa Kemal'dir.

Aradan seneler geçiyor... Anadolu'da zafer kazanılmış, Atatürk ilk defa İstanbul'a gelmiştir (1927). İstanbul sevinç içinde Büyük Kahramanı göğsüne bastırıyor. Eski matem günleri, kara günler geçmiştir. Millet bayram yapıyor...

Bir gün gene Tokatlıyan'dan içeri sarışın, mavi gözlü Adam giriyor. Gazi Mustafa Kemal...

Hafıza kudretine bakınız ki derhal otelin kapıcılarını tanıyor, onlardan birine:

- Senin ismin Marko değil mi?...

Sonra ötekine dönüyor:

- Seni adın İbo...

Sonra lokanta kısmına geçiyor. Anadolu'ya geyeceği gün oturduğu masanın başına tekrar oturuyor. Kendisine her zaman hizmet eden garsonu çağırıyor:

- Karabet...

Garson yaklaşıyor:

- On sene evvel ben nerede oturmuştum?

- Gene bu masada Paşam...

- Sana ne demiştin?

- Bir gün memleketteki ecnebler gidecek demiştiniz.

- Ne yemiştin o günü?

- Şiş kebabı, elma kompostosu Paşam...

Ve Atatürk büyük bir hafıza kuvvetiyle ilâve ediyor:

- Pilâvı unuttun!...

Atatürk en son Mersin'den dönüşünde (Mayıs 1938)Park Oteli'ne uğruyor. O günü meyve salatası, çok sevdiği dil balığı ıskarası ve meyve peltesi yiyor. Birkaç saat neşeli vakit geçiriyor.O gece büyük bir neşe içinde bulunan Atatürk'ün bu şehir içinde bir yere son çıkışı olmuştur.

Hikmet Feridun ES⁸

⁸ "Atatürk'e Aid 3 Hatıra...", **Akşam Gazetesi**, Sene: 21, No: 7215, 15 Teşrinisani 1938, s. 3.

AMASYA BEYAZIT CAMİİNDE CUMA NAMAZINDA

Ertesi gün Cuma idi (13 Haziran 1919). Gündüz nöbetinde idim. Nöbet saatleri sınırlı değildi. Bütün muhaberat benimle Nazım ve Baki isimlerinde arkadaşlarımızın üzerinde idi. Mustafa Kemal Paşanın Amasya'yı teşriflerinden bir hafta önce, telgraf hacmi birden birkaç misli artmıştı. Sivas, Çorum, Tokat, Samsun, İstanbul merkezlerinden telgraf yağıyordu. Bunların bir kısmı mutasarrıflığa verilen talimatlardı. Şifreli muhaberat da, bir hayli artmıştı. Paşa'nın geldiği gün ve sonraları bazen üç memur sabahlara kadar makine başında kalmamıza rağmen, yetiştirmekte acz içinde kalıyorduk.

Mesleğimde, ibadete bile zaman yoktu. Çok defa Cuma namazlarından yoksun kalıyorduk. İçimizden birinin makine başında kalması icap ediyordu. Böyle bir Cuma namazı kaçırdığım zaman, kendi kendime, bir teselli buluyor, millete, efkâr-ı umumiyyeye hizmetin de Cenab-ı Hak tarafından, bir çeşit ibadet kabul edilebileceği ümidini taşıyordum. Fakat, bu Cuma namazına ille de gitmek istiyordum. Bir gün önce, arkadaşım Baki'ye yalnız bir saat için nöbetimi almasını rica etmiş, kabul ettirmiştim. Bütün arzum, Mustafa Kemal Hazretlerini bir defa daha görmektir. Cuma namazına geleceğini söylüyorlardı ve benim gibi böyle bir tahminde bulunanlar da vardı.

Postane yolunu takiben karşıya geçtiğim zaman, halkın akın, akın camiye gitmekte olduğunu gördüm. Sultan Beyazıt Camii, Yeşilırmak'ın kena-

rında sağ yakasında, tarihinde olduğu gibi gene önemli bir ziyaretçi bekliyordu...

Camiye giderken hep evde abdest alırdım. Gene öyle yapmıştım. Bunun için de, hemen cümle kapısından içeri daldım. Caminin içi tıklım, tıklımdı. Böyle giderse, dışarılara taşacağı şüphesizdi. Herkeste bahar havasının rahatlığı seziliyor, fakat yüzlerde, üzüntünün, sıkıntının izleri görülüyordu. Kimsenin yüzü gülmüyordu.

İçeri girdiğim zaman, kenarda güçlkle bir yer bulabilmişim. Herkesin bir tarafa, zaman zaman bakmakta olduğunu gördüm. Mihraba yakın mahfele ben de baktım. Hemen, Mustafa Kemal Paşanın gelmiş olduğunu, hayretle gördüm. Halbuki, dışarıda birkaç süngülü nefer görmüş olmama rağmen, otomobillerine rastlamamıştım. Henüz teşrif etmediklerini zannetmiştim. Dikkatli baktığım zaman, hemen arkasında birkaç zabiti fark ettim.

Cuma eda edilmişti. Namazı Hafız Kâmil Efendi kıldırılmış ve hutbeye çıkmıştı. Hafız Kâmil Efendi orta boylu, yuvarlak yüzlü, munis bakışlı ve gür sesli bir kimse idi. Hutbenin dua kısmını bitirdikten sonra birden ahval-i umumiyeğe yönelip şöyle dedi:

- Asırlardan beri bunca şühedanın aziz ruhları üzerinde tesis olup ikbale ulaşan, Devlet-i Osmanî, Düvel-i Muazzamanın hainane emellerinin kurbanı olmuştur. Altı yüz yıldan beri devam eden hanedan-ı saltanat, artık son günlerini yaşamaktadır. Türk milletinin bu felâketten halâsı (kurtuluşu) için, bütün Müslümanların birleşmesi, vatan ve milleti sevenlerin fedakârane ve cansiperane bir tavra ve harekete kıyam etmesi (kalkışması) lâzımdır.

Ben de söylediklerini o andaki heyecanımla hafızama geçiriyor ve nasıl bitireceğini bekliyordum. Devam etti:

- Vatan ve milletimizi müstevlilerin pençe-i kahrından halâs edecek teşebbüsata girişen, yüksek kumandan ve zabitanımızın sayine müzahir olmasını, Cenab-ı Haktan Hamd-ü senalarımızla niyaz ederiz, dedi.

Şöyle birkaç saniye durdu, Mustafa Kemal Paşa Hazretlerinin bulunduğu tarafa bakınarak:

- İşte, muhterem cemaat, bu gibi zevatı muhteremin ve betahsis halen şu anda cemaat arasında olup, memleket ve milleti izmihali umumîden, girdap-ı musibetten kurtarmak için, ortaya atılmış bulunan, Mustafa Kemal Paşa Hazretlerinin arkasından gitmelidir, dedi.

Hafız Kâmil Efendi hutbeyi bitirdiği zaman, gene bütün başlar, Mustafa Kemal Paşanın bulunduğu tarafa doğru dalgalandı. Paşa, Kâmil Efendiye, dikkatlice bakıyor, arada da etrafa ciddî ve sert bakışları ile göz atıyordu.

Son duaya kalmadan çıkmak istiyordum. Çünkü arkadaşım Baki namazda gecikmememi, çocuğunun hastalığı dolayısıyla nöbeti çabuk teslim edeceğini söylemişti. Bunun için camiden ilk çıkanlar arasına karıştım. Ancak kalabalık bastırmadan nihayet avlu-ya varabildim. Bu sırada Paşa'nın otomobilinin cami önüne yol üzerine getirilmiş olduğunu gördüm. Biraz gecikmeyi göze alarak, Mustafa Kemal Paşayı biraz daha yakından görmek arzuladım ve arabaya yakın bir yerde durdum. O dönemde, üst, baş temiz-

liğı, kartvizit yerine geçtiğı için, memur, halktan kolaylıkla ayrılabilirdi. Nitekim, birkaç süngülü asker, arabaya bu kadar yakın oluşuma ses çıkarmamıştı.

Nihayet cami kapısında bir kaynaşma oldu ve kendisine son derece yakışan paşa üniforması ve sert ifadeli yüzü ile gördüm. O gelirken herkes bir parça daha bir kenara açılıyor ve kişiliğinin etkisi, ona yakın olanları uzağı kendiliğinden itiyordu. Yanında Müftü Hafız Kâmil Efendi de vardı. Hemen oracıkta duran otomobile, Müftü Efendiyi sağ tarafına almış olarak, yürüyerek geldi. Araba çalışıyordu. Paşa, Müftü Kâmil Efendiyi üstü açık arabanın sağ tarafına kadar getirdi, bir kolundan tutarak kendisinin oturduğu tarafa bırakarak, soluna geçti. Bu sırada Hayati Bey sivil olan şoförün yanına geçmişti. Araba ve arkasındaki zabitan (subaylar) taşıyan diğer araba, hareket edip, Saraydüzü'nün yolunu tuttuğı zaman bir nevi şoktan kurtulan halk arkasından alkış bastırmıştı...

Abdurrahman Rahmi ERDEN⁹

⁹ Turgut Fethi Erden, **Makine Başında Mustafa Kemal'le Amasya'da 15 Gün**, Fer Yayınları, İstanbul 1989, ss. 45-48.

AMASYA TAMİMİNİ GEÇEN TELGRAFCIYA İRMİK HELVASI

Hayati Bey elinde bir tomar kâğıtla gelmiş ve yanıma oturmuştu. Ancak ikazda (uyarıda) bulunmasa onu da mutat (alışılmış) telgraflar arasında zannedebilirdim. Bana dönerek ve elindeki kâğıtları göstererek:

- Rahmi Efendi. Bu çok önemli telgrafı, hepsine ve her şeye takaddüm ederek (önce davranarak) çekeceksin. Ben, keşidesi hitama (sona) erdiği zaman Paşa Hazretlerine bildireceğim. Telgraf çekilene kadar makine başından ayrılmamamı emrettiler, dedi.

Ben o sırada, Kastamonu bağlantılı bir telgraf geçiyordum. Hayati Beyin bu talimatı üzerine hemen karşı merkeze devre dışı kalacağımı bildirdim. Kaydı olan metni geçmeye başladım. Telgraf bütün askerî birliklere, valilik ve mutasarrıflıklara, bilcümle (bütün) idarî mercilere (makamlara) ve kuva-i milliye teşkilâtına keşide ediliyordu (çekiliyordu).. Ben Amasya Tamimini mors alfabesine döktüğüm hâlde muhteviyatını bilemiyordum. Bunu bir gün sonra Çorum merkezindeki arkadaşımdan öğrendim. O bana bir gün sonra bir telgraf keşidesi (çekilmesi)sırasında “Sivas’ta kongre toplanacağını” söylüyor; benim bilgim olmadığını ifade etmem üzerine de biraz istizahla (sorarak): “Postacının kulağı vardır ama gözü de vardır, sende hangisi yok, Rahmi Efendi!” diyordu. Bir gün önce keşide ettiğim önemli şifrenin bu olduğunu öğrenmiş oluyordum.

O günle gelen geceyi hatırlıyorum. Mustafa Kemal Paşayı alışılmışın üzerinde yumuşak bulmuş-

tum. Sabaha kadar çalışmış bitap (bitkin) düşmüştüm. Ben de Paşa Hazretleri gibi gece ile gündüzü karıştırmıştım. Sabahlara kadar makine başında kalıyor reseptörün (âhizenin) tiktakları durduğu zamanlarda kestiriyordum. O gece, o hâlde masanın üzerine abanmışım. Paşa Hazretleri yatmamış olacak ki, Hayati Bey de odama gelmişti. Kapı gıcırdaması ile uyandığımda Hayati Bey:

- Bak seni uyutmak için telgrafı kestik, elimde kâğıt yok, diyerek lâtife etti.

Gerçekten Hayati Beyin elinde telgraf yoktu ama birkaç dakika geçmemiştii. Çorum, Karargâha telgrafları olduğunu bildiriyordu. Ben de gözlerimin mahmurluğunu silerek almaya başladım. Hayati Bey de bir kenarda oturuyordu...

Amasya'ya gelirken eşim, haşhaşlı çörek yapmak için bir küçük çuval dolusu haşhaş getirmişti. Birkaç şişe de yağından vardı, gaz yağı bulamadığımız zaman onunla aydınlanıyorduk. Ben haşhaşlı çörekten Karargâha getirmiş, arada atıştırıyordum. Hayati Bey o gece bunu görmüş, ne olduğunu sormuştu. Haşhaş çöreği demiştim. Uzattım, tatmasını istedim. Çok beğendi, verdiğim parçayı yediği gibi:

- Rahmi Efendi; bu ne güzel şey böyle, ver biraz daha bakalım. Yenge hanım sana gene yapsın, dedi.

Tam bu sırada, Paşa Hazretleri içeri girmez mi, Hayati Beyin de benim de lokmamız ağzımızda kalmıştı. Bizi bir şey yerken görünce ilk defa hafif tebessüm ettiğini fark ettim. Hayati Bey ayağa fırladı, ben yutkunarak yazmama devam ediyordum. Her

zaman yaptığı gibi gene belki kalkmama mâni olmak için omuzuma elini koyarak çok tatlı bir sesle bana:

- Yavrucuğum bak senin bu yorgunluğunu gidecek ikramım ne olacak? dedi.

Ve Hayati Beye hitaben:

-Hayati bak benim odada artmış ırmik helvası var, getir çocuğuma onu ver, dedi.

Ben bu sırada Paşa Hazretlerini dikkatle dinlemek için karşı merkezin çektiği telgrafın arada bir tekrarını yapıyordum.

Paşa Hazretlerinin bu sözü üzerine Hayati Bey odadan hemen çıkmış biraz sonra da bir elinde beyaz tabak içinde ırmik helvası ile dönmüştü. Hayati Bey tabağı masama koydu ve biraz sonra da Paşa Hazretleri omuzuma şefkatle bir defa daha dokunarak odayı terk etti. Hayati Bey de kendisini takip etti. Ben telgrafı bitirmiştım. Hemen yanıma konan Paşa Hazretlerinden artan irmiği yemeye başladım. Tabaktaki helvanın yarısının kendilerin tarafından yenilmiş olduğu anlaşılıyordu. Sonradan Hayati Beyden ırmik helvasını çok sevdiklerini öğrendim.

Hiçbir şeyin bulunmadığı zaman, Mustafa Kemal Paşanın ırmik helvasının siz varın tadını anlayın. O lezzeti hayatım boyunca damaklarımda hep aramışımdır.

Abdurrahman Rahmi ERDEN¹⁰

¹⁰ Turgut Fethi Erden, **Makina Başında Mustafa Kemal'le Amasya'da 15 Gün**, Fer Yayınları, İstanbul 1989, ss. 64-67

HAY HAY EFENDİM!

13 Nisan 1920'de yani, Büyük Millet Meclisi'nin açılışından on gün evvel Ankara'ya gitmiş ve Meclis açılıncaya kadar, Mustafa Kemal Paşa ile sık sık temas ederek, bazı mühim meseleleri görüşmüştük. Asıl anlatmak istediğim hâdise, Meclisin ilk celsesinde cereyan etmiştir. Küşat (açılış) günü, bildiğiniz gibi Cuma namazı Hacı Bayram Veli Camiinde kılındıktan sonra, önde ilâhiler okuyan, tekbirler getiren hacılar, hocalar, arkada muazzam bir cemmigafir (büyük kalabalık), aheste aheste ilerliyerek, Meclise gelmiştik.

Meclis kapısında da dualar edildi, kurbanlar kesildi, merasim yapıldı. Nihayet, Meclis o küçücük binada toplandı. Mustafa Kemal Paşa da kürsüye çıkarak bu toplanışın maksadını anlatmaya başladı. Bütün mebuslar, serapa dikkat kesilmiş, sessiz sedasız dinliyorlardı. Mustafa Kemal Paşa memleketin uğramış olduğu felâketi izah ederek, bundan kurtulma çarelerini ve Meclisin de, esasen bu maksatla toplandığını uzun uzadıya anlatıp bitirince... yine tıss... ses, sada yok. O koskoca salonu dolduran mebuslardan biri bile alkış falan şöyle dursun, ağzını bile kıpırdatmıyor. Ne bir kelimeyi tasdik, ne de red... Hiçbir şey yok.

Mustafa Kemal Paşa, âdeta şaşırdı, rengi attı, bembeyaz kesildi. Sağına, soluna bakınarak, istimdat eder gibi bir hâli var. Öyle bir an geçiriliyor ki, biz "Evet!" demeyecek olursak, Meclisin, artık hikmeti vücudu (varlık nedeni) kalmayacağı için, dağılıp gitmesi lâzım... Yook, "Evet." deyiversek, mesele kalmaz, işe devam edilecek demektir. Ama, işte, ne

“Evet!” ve ne de “Hayır” diyen var. Bir mezaristan sessizliğidir sürüp gidiyor. O anda vaziyeti kavrar kavramaz hemen kalktım, ileri atıldım ve hararetle ellerimi çırpı çırpı:

- Hay hay efendim!.. Hay hay!..Tasdik ve tasvip ederiz, efendim... Hay hay!.. diye olanca kuvvetle bağırdım.

Bu tasvip nidam bütün Meclisi-bir kıvılcım tesiri yaparak-coşturdu ve mesele de mis gibi hallolundu. Ömrümde ilk ve son defa şakşakçılık yapmış oldum ama, bu, o an için vatanî ve millî bir mecburiyetti. Nitekim, rahmetli Atatürk, bunu ölünceye kadar unutmadı.

Operatör Emin Erkul SEYİTOĞLU¹¹

¹¹ Feridun Kandemir, “Eski Şehremini ve Mebus Operatör Emin Erkul Anlatıyor”, *Atatürk*, XV. Ölüm Yıl Hatırası, Yeni Tarih Dünyası Yayını, İstanbul 1953, ss. 14-15

ANKARA AT YARIŞLARININ DOĞUŞU

Yine Meclisin ilk günlerinde idi. Toplantılar haricinde, Riyaset odasına gider, Mustafa Kemal Paşanın etrafını sarar, dertleşir, konuşurduk. Bir gün, yine böyle görüşülürken, o bir teklifte bulundu. Dedi ki:

- Arkadaşlar... Başladığımız iş kısa zamanda ve kolayca bitecek şey değil. Uzun sürecek. Halbuki daha şimdiden sabırsızlananlar var gibi. Bu sebeple ahvali âlem (dünyanın durumu), İstanbul, cephe ve muharebe haberlerini ve dedikoduları dinlemekle vakit geçirmeyelim, sinirleri kuvvetlendirmek, neşeyi yerine getirmek için biraz da musikiye, eğlenceye, hoşça vakit geçirmeye ihtiyaç var... Ama, şu Ankara'da bir şeyler yok... Meselâ bir hayvan koşusu olsun, tertip edemez miyiz? Burada muhtelif hayvanlar, at, merkep, tavşan, horoz... vesaire çok... Bunlara pekâlâ yarışlar yaptırılabilir. Ne dersiniz? demişti.

Ertesi günü, arkadaşım Hüsrev Gerede ile bu işi ele aldık. Ve çok geçmeden, Ankara'da ilk at koşusunu, Mustafa Kemal Paşanın huzurunda yaptır-
dık... Pek memnun oldu.

Operatör Emin Erkul SEYİTOĞLU¹²

¹² Feridun Kandemir, "Eski Şehremini ve Mebus Operatör Emin Erkul Anlatıyor", *Atatürk XV. Ölüm Yıl Hatırası, Yeni Tarih Dünyası* Yayını, İstanbul 1953, ss. 15

BU ASLANA KİYİLMAZ!

İstiklâl Mücadelesi'nin çete teşkilâtı devrinde 1920-1922 seneleri... Ankara İstasyonu ve civarının eski hâlini bilenler, orada iki katlı, küçük bir evi hatırlarlar. Ben o tarihlerde bu evde ikamet ediyordum. Henüz yatmıştım. Uyku ile yakaza (uyanıklık) arasındayım. Yatak odamın kapısı zorlanarak açıldı. Silâhlı üç şahıs birbiri arkasından içeri girdiler. Ve sıra ile karşımdaki duvara dikildiler. Yataktan yarım fırladım, somyanın esnemesinden yastık altından kayarak yere düşen rovelverimi sol elimle alırken sesimin bütün şiddet ve kuvvetiyle bağırdım:

- Siz kimsiniz, ne istiyorsunuz?

Bu üç adam, birbirlerine göz kaş ederek işaretler veriyorlardı. Oda içinde, derin sessizlik, bir ölüm sükûtu cari idi.

"Ne yapmalıyım?" diye düşünmeye zaman kalmadan, bir de baktım ki, gelenler, geldikleri gibi, birer birer odadan çıktılar ve içlerinden birisinin:

- Bu aslana kıyılmaz! dediğini işittim.

Şimdi ayaktaydım. Merdivenlerde duyulan ayak sesleri bu adamların süratle kaçmak istediklerini anlatıyordu. Küçük hole doğu ilerledim. Cevat Abbas'ın orada, şaşkın bir çehre ile: "Ne oluyor, bunlar kim idi, sana bir şey mi oldu?" diye sormak istediği, yüzünün çizgilerinden ve hâlinden belli...

O da dışarıdan yatmaya gelirken merdiven başında bunlarla karşılaşmış ve böyle gece vakti hiç beklenmeyen bu tesadüf tabîî kendisini şaşırtmıştı.

Bu adamları kaçırmamalı idik. İcap eden emirler derhal verildi. Aşağıya indik. Boğuk bir sese doğru, Cevat Abbas ilerledi. Nöbetçi sımsıkı bağlanmış, hizmetçi tecrit edilmişti (etkisiz duruma getirilmişti).

Bir iki saat sonra mütecasirlerin (yeltenenlerin) yakalandığı haber veriliyordu. Üçünü de huzuruma getirmelerini emrettim. Geldiler.

Kendilerine sordum:

- Ne için odama girdiniz ve neden çıkıp gittiniz?

İçlerinden birisi cevap verdi:

- Seni öldürmek için gelmiştik.

- O hâlde niçin öldürmediniz?

- Aslan gibi kükreyen sesinden şaşırdık, gözle-rinden çıkan ateş gözlerimizi kamaştırdı. Karar veremedik. Ve sana kıyamadık, bıraktık ve savuştuk, dedi.

Bu efeleri Çerkez Ethem kandırmış, beni öldür-dükten sonra karışıklıktan istifade ederek hükûmetin başına geçmeyi tasarlamıştı.

Gazi Mustafa KEMAL¹³

¹³ Asaf İlbaý, "Atatürk'ün Hususî Hayatı", **Tan Gazetesi**, Yıl: 1, Sayı: 205, 11 Temmuz 1949, s. 2.

DÜELLOYA DAVET

Ahmet Rüstem Beyin, Atatürk ile arasında zikre şayan bir hâdise olmuştur. Ahmet Rüstem Bey, Millî Mücadele'ye katılmak üzere Ankara'ya gelmiş ve bir aralık Hariciye Vekâletine vekillik de yapmıştı.

Bir gece Erkânıharbiye'de Atatürk'ün sofrasında vekiller ve bazı mebuslar ile kumandanlar bulunuyordu. Sofrada bulunan Ahmet Rüstem Bey, yemek bitti zannederek sigara içmeye başladı. Halbuki yemeğin sonunda tatlı vardı. O zaman yemek sonunda tatlı bulunması ender bir hâdise idi. Atatürk bir sürpriz olacağını imâ etmek mülâhazasıyla :

-Sigara için acele etmeyelim, dedi.

Ahmet Rüstem Bey sigarasını söndürdü ve yemekten sonra bir odaya çekilerek Atatürk'e hemen bir mektup yazıp, bir subay ile gönderdi. Atatürk mektubu hayretle okudu. Sigarayı yaktığı hâlde "Acele etmeyelim" demekle onu söndürmeye mecbur ettiğinden dolayı kendisinin tahkir edildiğini addediyor ve hakareti kabul etmediğinden Atatürk'ü düelloya davet ediyordu.

Fakat şimdiki hâlde Atatürk'ün vatan işinin başında olduğu için düelloyu bu işin sonuna bırakacağını, ondan sonra hesaplaşacağını yazıyordu. Atatürk mektubu yaver Muzaffer Beye (Kılıç) verdi.

- Kendisine git, benim ne maksat ile acele etmeyelim, dediğimi anlat ve düello için de benim hazır olduğumu, isterse şimdi hesaplaşabileceğimi söyle, dedi.

Muzaffer Bey, Ahmet Rüstem Beyin yanına giderek, Atatürk'ün dediklerini anlattı. Ve arzu ederse Atatürk'ün beklemeden şimdi kendisiyle düelloya hazır olduğunu söyledi.

Ahmet Rüstem Bey izahatı dinledikten sonra Atatürk'e gelerek özür diledi ve mesele burada bitti. Sonradan öğrendik ki Ahmet Rüstem Bey, Osmanlı Devleti'nde sefir (elçi) iken bir toplantıda bir Yunan diplomatın Türklük aleyhinde sarf ettiği sözler için onu düelloya davet etmiş ve onu ağır yaralamıştı .. Boynunda görülen yara izi o düellodan kalan bir hatıra imiş.

Görülüyor ki veya öyle anlaşıyor ki, bu teklifi bir şaka olsun diye yapmamıştı.

Kâzım ÖZALP¹⁴

¹⁴ Özalp, Atatürk'ü Anlatıyor", *Milliyet Gazetesi*, Yıl: 20, Sayı: 7895, 14 Kasım 1969, s.7, Tefrika Sayısı:5

“... BU YAZILARA DEVAM ETMEYİNİZ”

Umumî Harp iptidalarında (başlarında) Avrupa büyük devlet merkezlerinden birinde sefir (elçi) buluna bir zatla müsteşarı bulundukları garp (batı) devleti merkezinden Babıali'ye, Türkiye'nin Umumî Harbe iştirakinin iyi olmayacağını yazmışlar, ve bu fikri anlaşılan musırrane (ısrarla) birkaç defa tekrarlamışlar. Umumî Harp malûm olan şekilde bittikten sonra bu iki zattan biri memlekette:

- Biz vaktiyle dedik de dinlemedilerdi! diye bir terane tutturmuştu.

İstanbul'da yazılıp çizilen bu mütalâalar da çok sürmeyerek İtilâf Devletleri'nin çizimleri altında ezilip gittikten bir hayli sonra bir gün Ankara'da, İstiklâl Cidalinin (Mücadelesinin) ateşli bir hengâmesinde, “Hakimiyeti Milliye” gazetesinde “Umumî Harb ve Türkiye” başlıklı bir makale çıkar, ve başlığının altına (1) rakamı konulduğuna göre bir silsile hâlinde devam edeceği anlaşılan bu yazıda gene:

- Biz vaktiyle dedik de dinlemedilerdi!

Teranesinin tekrarıyla söze başlanarak bütün görülüp geçirilen felâketlerin sebebi hep vaktiyle yapılan ihtara rağmen harbe girilmiş olması olduğunun izahına girişildiği görülür.

O zaman Ankara'da bilhassa bazı arkadaşlar üzerinde damdan düşercesine yersiz ve münasebetsiz bir tesir yapan bu makale Atatürk'ün de nazarı dikkatini celbettiğinden (çektüğinden) onu yazanı çağırır, ve kendisine şunları söyler:

- Bir seri hâlinde devam edeceği anlaşılan bu yazılarınızda Türkiye'nin Umumî Harbe iştirakini tenkit edeceğiniz ve zaten bunu vaktiyle devlete ihtar etmiş de bulunduğunuz görülüyor. İhtimal ki bu yazıları Ankara'da benim de hoşuma gider diye neşretmeyi düşünmüş bulunuyorsunuz. Hatayı kısa yoldan keselim. Bir Şefirle müsteşarı devlete bir mütalâa göndermek hakkını tabîî haizdirler. Fakat harbe girip girmemekten bahseden bu mütalâa ile devletin takyit edilemeyeceğine şüphe yoktur. Mesele-
nin kendisine gelince Türkiye Umumî Harbe girmeye mecburdu, ve mevcut dünya muvazenesine (dengesine) göre bu giriş şekli de olandan ve görülen-
lenden başka türlü olamazdı. Belki harbe giriş zamanı, belki kuvvetlerin kullanma tarzları, hülâsa bir sürü teferruat tenkit olunabilir. Fakat esasa diyecek yoktur. Türkiye harbe girerdi ve böyle girerdi. Onun için vaktiyle nasılsa bir kere dermeyeran etmiş (ileri sürmüş) olduğunuz yanlış mütalâayı (görüşü) sanki bir marifetmiş gibi ömrünüz imtidadınca (boyunca) tekrarlayıp durmayınız ve bu yazılara devam etmeyiniz...

Filhakika (gerçekten) birincisi çıkan yazının arkası gelmemiş ve bu bahis (konu) Ankara'daki safhasında da orada kesilmiş, kalmıştı.

Yunus Nadi ABALIOĞLU¹⁵

¹⁵ "Atatürk'ün Vasıfları: 4", **Cumhuriyet Gazetesi**, Onbeşinci Yıl, Sayı: 5215, 17 İkinciteşrin 1938, s. 3

GAZİ'NİN KAĞNILARI

Ben İstiklâl Mücadelesi sıralarında Ankara'nın Samanpazarı semtindeki bir askerî hastanede sağlık memuru idim. Hastane dedimse öyle ahım şahım bir bina ve teşkilât aklınıza gelmesin... Burası, o zaman ilk Rus Elçiliği binasının arkalarına düşen koca bir konak bozuntusu ve berhanedir (harapçadır). Odalar, koridorlar, merdivenler haraplıktan gıcırdar dururdu.. O günlerde muhtelif savaş cephelerinden durmadan hasta ve yaralı askerler buraya sevk ediliyordu... Hastanemiz yüzlerce yaralı ve hasta ile ağzına kadar doluydu. Buna rağmen binada sağlık personeli olarak bir ben, bir tek de doktor vardı... Nizamiye kapı nöbetçimiz, Ünlü kadın kahraman Kara Fatma idi. Elimizde ilâç yoktu ve ameliyat âletleri pek basit ve mahdut şeylerdi. Tek doktorumuz ise bir operatör bahriye binbaşısıdır. Tabî o zaman kendisi hastanenin her şeyi sayılırdı. Sarı saçlı, yakışıklı, babacan bir deniz subayı, Kasımpaşa'dan kaçarak gelmişti buraya. Üstelik sesi de güzel ve yanık.. Rakı bulursa birkaç tek atar akşamları.. Bir taraftan hem yanık şarkılar söyler hem de isli bir petrol lâmbasının altında yaralıların ameliyatını yapar, kurşunları çıkarır, masanın üstüne dizerdi.. Gündüzkü çalışmaları yetmediğinden gece de bu kesmeli, biçmeli, dikmeli ve gazelli operasyonlar geç vakitlere kadar devam ederdi. Bu esnada ben de bayıltılan yaralıların baş ucunda eter koklatır ve kendisine yardım ederdim.. Tabî o vakit hemşire filân hak getire... Ayrıca balık istifli yaralı ve hastaların inilti, feryat ve figanları çevreden duyulurdu...Yokluk ve yoksulluk diz boyu, battaniye, karyola v.s. bulmak veya almak

mümkün değil... Üst makamdan bazen çaresiz istersek resmen: "Mevcutla idare edin." diye cevaplanırdı...

Yine kanlı cephe muharebelerinden sonraki gecelerden birindeyiz.. Hastahane iyileşmemişleri bile taburcu ettiğimiz hâlde yaralılarla dopdolu.. Tek operatörümüzle ameliyat odasındayız.. İslî petrol lâmbası tepemizde.. Ortalık dağınık, karışık, ben yerimdeyim.. Doktorun sarı saçları terli alnına yapışmış.. Beyaz gömleği kan ve leke içinde.. Ağzında tatlı, özlemlî bir İstanbul türküsü, habire yaraları kesiyor, biçiyor, temizliyor, sarıyor, diyor. Bir yaralı masadan kalkarken yerine başkası yatırılıyor.. Tam bu sırada odaya birkaç gölge ve ayak seslerinin girdiğini hissettim. Ve sertçe bir ses:

- Kolay gelsin doktor, dedi.

Başlarımızı uzatarak dikkatle baktık: Gelen Gazi idi.. Sessizce binadan içeri girmişti, elinde bir kırbaç vardı. Hâl ve hatırımızı sordu ve:

- Doktor hele bir hastaneyi gezelim, dedi..

Hep beraber odaları, koğuşları, koridorları gezerken ve yaralıları üst üste balık istifi tahtalar üzerinde görünce, Gazi'nin gözleri birden şimşeklendi ve:

- Kaç hastanız var? Karyola, battaniye ve yatağınız yok mu? diye sordu..

Doktor; altı yüz hastamız olduğunu, mevcut yüz karyolayı kurduğumuzu ve ihtiyaca yetmediğini, söyledi.

Gazi şöyle bir an düşündü ve sonra:

- Şimdi beş yüz tane yatak ve karyola göndereceğim.. Hem iki saate kadar bunların hepsi kurulmuş olacak ve yerde yatan bir tek nefer görmeyeceğim.. dedi.

Ellerimizi sıkarak maiyetiyle birlikte hızla ve yıldırım gibi hastaneden uzaklaşıp gitti..

Uykulu gözlerle saate baktık: Gece yarısından üç saat sonralarıydı.. Baştabiple birbirimize baktık.. O vaktin Ankara'sında ve savaşın en civcivli günlerinde bir gece iki saatte değil beş yüz karyola ve yatak, elli tane bile zor bulunuyordu.. Hatta doktor:

- Bu akşam, Paşa, bir iki tek fazla atmış galiba, dedi..

Gülüşerek odamıza uykuya çekildik...

Neden sonra idi ki kapımın vurulmasıyla derin, yorgun uykumdan uyandım.. Kapıdaki er:

- Paşa'nın yatakları geldi, hemen kurulacak.. dedi.

Kulak verdim: Etraftan gıcır gıcır bir sel hâlinde sesler, uğultular, sert emirler birbirine karışıyordu. Pencereden şöyle bir başımı uzattım: Sayısız kağıtlar birbiri ardınca gıcırtilarla Samanpazarı yokuşu yollarından hastaneye doğru akıyordu.. Tan yeri ha ağardı, ha ağaracak gibi. Henüz aradan iki saat geçmiş bulunuyor.. Paşa'nın emriyle beş yüz yatak ve karyola aynı gece Ankara'nın evlerinden teker teker toplanarak kağıtlara yükletilmiş. İşte bu gelen onlardı... İçlerinde öyleleri vardı ki daha hiçbir kimse yatmamış.. Alta serilmemiş.. Kar gibi genç

kızların rüyası olan gelinlik çehizleri idi. Nice sırmalı, nakışlı örtüler, yastık yüzleri, atlas yorganlar, daha katlarından açılmamıştı bile...

Hayretler içinde kaldık.. Önceki sözlerimizden utandık.. Ve sıcak sevinç yaşlarımızı tutamadık, gözlerimiz boşalıverdi. Bütün ömrüm boyunca inandım ve gördüm ki her zaman ve her çeşit şartlar altında Atatürk'ün kağnıları onun emrini vaktinde yerine ulaştırırdı...

Zühtü KAVUKÇU¹⁶

¹⁶ İbrahim Goktürk, "Gazi'nin Kağnıları", *Ulus Gazetesi*, 44 üncü Yıl, No:14789, 10 Kasım 1964, s.2

“...SEN BENDEN DAHA BÜYÜK İŞLER GÖRMÜŞSÜN”

- Sakarya Harbinde sen ne yaptın?

- Mektepte kalan dokuz öksüz kızımın hasta han-
nelerde yaralıların ıstıraplarını tehvine (hafifletmeye),
ihtiyaçlarını temine çalıştım.

- Bense, yalnız söyledim, kumanda ettim; sen
benden daha büyük işler görmüşsün.

Bahsedilen mektep o zamanki Ankara
Darülmualimatı (Kız Öğretmen Okulu) idi. Sakarya
Harbi sıralarında hastahane olmuştu. Biraz bu sebep-
le, biraz da harp sahasının yakın oluşu yüzünden
talebe ve muallimler dağılmıştı. Dokuz kimsesiz kız
çocuğu da bana emanet edilmişti.

Ben onları Ankara’da hastahanelere ve
hastahane olmuş yerlere dağıtmıştım...Yaralılara
baksınlar diye. Kendim de onları kontrol ediyor, ve
çok kere işlerinde kendilerine kolaylıklar gösterme-
ye çalışıyordum. İşte yukarıda bahsettiğim dokuz
yavru bu çocuklardı. Sakarya Harbinde ne yaptığı-
mızı soran zat Atatürk’tü, yaralılara baktığımızı
söyleyen de bendim.

Büyük adam, bizim yaralılara bakmamız işini,
dünyanın en orijinal tabiyeli... savaşlarından biri
olan Sakarya Savaşı kumandanlığından üstün görü-
yordu.

Tahsin¹⁷

¹⁷ “Hatıralar”, Görüşler, Adana Halkevi Dergisi, Sayı: 13-14,
Önkânun-1938, Sonkânun 1939, s. 8.

ERMENAK

Atatürk Batı Cephesi Karargâhı olan Akşehir'de bulunuyordu. Civar köyleri gezmek istediklerini söyleyerek yalnız yaverleri ile beni yanlarına aldılar. Bir müddet dolaştıktan sonra ileride bulunan Ermenak köyünü gördüler. Hava birdenbire bozmuş ve yağmur serpelemeye başlamıştı. Gezintiyi kısa kesip Ermenak köyüne dönmemizi arzu ettiklerinden köyün yoluna girdik. Köyün karşı tarafından terk edilmiş bir bina hissini veren iki katlı ahşap bir konak görünüyordu. Bu defa otomobilin o tarafa sapmasını istediler. Böylece konağın önüne geldik. Otomobil konağın önünde durduğu hâlde binada hiçbir hareket görülüyordu. İçerisinde insan olmadığına hükmetmiştik.

Atatürk konağın merdivenlerini konağa hiç yabancı değillermiş gibi rahatlıkla çıktılar. Kapıyı vurup içeriye girdiler. Kapısı açık odalardan birine yaklaştılar. Hepimiz Atatürk'ün hemen arkasında merakla etrafa bakınıyorduk. Koca odada, bir yaşlı bir genç kadın yere oturmuş, aralarına koydukları beşiği sallıyorlardı.

Kırk pencere camlarının yerine bezler ve mukavvalar koymuşlardı. Hemen hemen eşya hiç yok gibi idi. Yerde eski bir kilim ile raflarda birkaç tencere görülüyordu. Kadınların elbiseleri yama içinde, yüzleri solgundu. Şaşkın şaşkın bize bakıyorlardı. Her gün çete ve eşkıyaların baskılarına uğramaktan yüzlerinde kanıksamış bir ifade vardı. Yaşama ve ölmenin onlarca bir farkı yoktu sanki.

Atatürk'ün üzerinde Erzurum'dan beri çıkarmadıkları sivil avcı elbisesi vardı. Atatürk kadınlara:

- Merhaba bacılar!.. Nasılsınız?.. diye hatırlarını sordular.

Kadınlar biraz şaşırdılar, kapanmak istediler ise de, bu kadar efendi kıyafetli ve içerisinde subay da bulunan insanların kendilerine zararı dokunmayacağını anladıklarından rahatladılar. Yaşlı kadın:

- Sağ ol oğlum, iyiyiz işte, gördüğün gibiyiz, dedi.

Atatürk:

- Sizin kimseniz yok mu, yalnız mısınız? diye sordular.

Yaşlı Kadın:

- Türeyemeyesice bir Mustafa Kemal çıktı. Oğlumuzu elimizden alıp asker etti. Başka kimsemiz yok, dedi.

Atatürk:

- Kim imiş bu Mustafa Kemal biliyor musun bacım?

Deyince; kadın:

- Ne bileyim, hükûmete isyan etmiş herifin biri imiş. Oğlan askere gidince çocuk ile gelin bana kaldı. Ne yapalım buna da şükür, dedi.

Atatürk:

- Oğlun nerede asker? diye sordular.

Kadın boş gözlerle Atatürk'e baktı. Düşündü. Sonra aklına gelmiş olacak ki:

- Mektubu var, getireyim, diyerek içeriye koştu. Mektubu getirdi.

Atatürk mektubu okudular. 2. Ordu'da asker olduğunu öğrendiler ve yaşlı kadına:

- 2. Ordu Kumandanı benim arkadaşım. Yazayım oğluna izin versin, buyurdular.

Kadın küçümser bir davranışla:

- Zahmet etme yavrum, bizim muhtar bile yazdı da cevap gelmedi. Mustafa Kemal hiç kimseye izin vermiyormuş, dedi.

Bu konuşma sırasında evin genç gelini bizlere süt hazırlamıştı. Toprak kâselerle ikram etti. Atatürk yaşlı kadına ne ile geçindiklerini sordular. Kadın; birkaç günlük bulgurunun kaldığını, o da biterse belki muhtardan ödünç alabileceğini söyledi. Atatürk, civarda bakkal olup olmadığını sordular. Kadının evet demesi üzerine beni yanlarına çağırdılar ve kulağıma:

- Çocuk, bakkaldan bir şeyler al getir, buyurdular.

Bir müddet sonra çeşitli yiyeceklerden otuz liralık alıp getirdim. O zaman otuz lira büyük para idi. Yiyecekleri kadına teslim ettim. Bakkal, kendisinde buğday olmadığını ve muhtardan almamızın gerektiğini söylediğinden muhtara gelmesi için haber gönderdik. Kadın yiyecekleri kendimize aldığımızı zannederek hepsini bir köşeye yığıdı. Muhtarın gelmekte olduğu haberi verilince Atatürk "Allaha ısmarladık" diyerek kalktılar. Hepimiz merdivenlere doğru gidiyorduk. Kadın:

- Erzakları unuttunuz:

Deyince Atatürk:

- Bacım onlar senin olsun, buyurdular.

Kadın:

- Oğlum bizim paramız pulumuz yok. Ne ile ödeyeceğiz, dedi.

Atatürk:

- Ben oğlundan alırım meraklanma, buyurdular.

Kadın:

- İyi ama, oğlum asker, nereden parası olacak. Nasıl verecek? Kurbanın olayım bizi borçlandırma, diye yalvarmaya başladı.

Bu esnada muhtar merdivenleri çıkıyordu. Bizler de merdiven başına gelmiştik. Kadın, hiç değilse muhtarı evin dışarısında karşılamak için koştu ise de muhtar merdivenleri çıkmıştı. Yaver Muzaffer Bey kadının muhtarla konuşmasına fırsat vermeden kulağına:

- Bu, Mustafa Kemal'dir, dedi.

Kadın şaşırılmıştı:

- Tövbe de oğlum. Bu iyi kalpli adam Mustafa Kemal olur mu hiç?

Deyince; konuşmayı duyan muhtar işi anlamıştı. Hemen Atatürk'ün ellerini öpmek için sarıldı. Muhtarın bu hâlini gören kadın da işi anladığından o da ellerine sarılarak:

- Aman oğlum affet beni. Senin gibi Mustafa Kemal'lere hepimiz kurban olalım. Ne bileyim senin gibi iyi bir adamın Mustafa Kemal olduğunu.

Deyince, Atatürk:

- Valide meraklanma, benim arkamdan yalnız sen değil herkes söylüyor, buyurarak konaktan ayrıldılar.

Kadın ve gelin merdivenlerin alt basamaklarına inmişler, Atatürk'ü uğurluyorlardı. Kadın Atatürk'e:

- Mamıd'ımızı (Mahmut'umuzu)göürsen iyi olduğumuzu söyle. Vazifesine mukayyet olsun, bizi düşünmesin. Mustafa Kemal başımızda, demeyi unutmadı.

Atatürk, kadının bu inceliğine memnun olmuşlardı.

Kısa bir müddet sonra Atatürk, kadının oğluna izin verilmesi için gerekenlere emir verdiler. Mahmut da izinden dönerken Atatürk'e gelip minnet gözyaşları ile ellerini öptü.

Ali METİN¹⁸

¹⁸ Ziya Oranlı, **Atatürk'ün Şimdiye Kadar Yayınlanmamış Anıları**, Alkan Matbaası, Ankara 1967, ss. 98-102.

GÜLTEKİN'İN OKUDUĞU “HİNÇ” ŞİİRİ

1922 senesi; memleketimizin birçok yerleri işgal edilmişti. Büyük milletimiz düşmanları yurttan kovmak için canla başla çalışıyordu. Kadın erkek, çoluk çocuk her Türk bu işe gücü yettiği kadar kendini vermişti. Ben bu kara günlerde altı yaşında küçük bir çocuktum. Millî davamızın heyecanını temsil etmek için bir müsamere hazırlanıyordu. Babamın arkadaşları rahmetli Vasıf Çınar ve Mustafa Necati Beyler de bu işin başında idi. Piyeste Küçük Hüseyin, Otello Kâmil, Paşa Kâzım ve Ankara Muallim Mektebi talebeleri vardı. O gece İsmail Zühtü ve Ahmet Yekta gibi bestekârlarımızın da millî besteleri söylendi, müsamerede bana da rol vermişler ve bir de şiir okumam kararlaştırılmış. Babamın yazdığı “Hınç” adlı şiiri bana öğrettiler.

Müsamere on beş Mayıs'ta verilecekti. Gün geldi, şimdi Şehir Bahçesinin olduğu yerde Yeni Sinema vardı ki, bilâhère yanmıştı. Müsamere bu sinemada verilecekti. Halk yavaş yavaş salonu doldurmaya başladı. Atatürk de gelmiş ve kendisine ayrılan hususî locasına girmeyerek halk arasında herkesin oturduğu yerlerden birisine oturmuştu. Müsamere başladı ve Millî Mücadele havalarına has bir heyecan içerisinde cereyan ediyor (geçiyor). Sıra bana geldi, ilk defa sahneye çıkıyordum. Babam bana suflörlük edecekti, kendisine haber gönderdim, sıramız geldi dedirttim. Fakat babam: “O kendi kendine yapar, süflöre hacet (gerek) yok.” demiş. Bu sırada perde açıldı, ben az ışıklı bir boşluğa doğru yürüdüm, şiirime başladım.

(... Şiir şöyle nihayetleniyordu:)

Ben Gültekin feda canım.

İstiklâl baş koyanım,

Yurt kurtulur var imanım,

Türk kurtulur var imanım.

Halk içten kopan sözleri duyunca, deniz gibi köpürüyor, kükrüyordu. Birkaç yerde alkış koptu, ben de fazla heyecanlanarak şiirin arkasını unuttum. Selâm verdim, çekildim. Fakat alkışın arkası kesilmedi, tekrar çıkmam icap ediyordu. Bu sefer babam geldi, süflör yerine girdi, ben de şiiri bütün olarak okudum, bitirdim. Ancak o zaman herkes şiirin sonu olduğunu anladı. Sahneden çıktım.

Biraz sonra yanıma kim olduklarını pek anlamadığım birkaç kişi geldi: "Seni Gazi istiyor, gel!" dediler. Yürüdük, keskin bakışlı, vakur ifadeli, aslan oturuşlu Gazi'nin yanına geldik. Bu, Mustafa Kemal Paşa ile ilk karşılaşmamızdı. Hafif bir tebesümle saçlarımı okşadı. İsmimi ve şiiri kimin öğrettiğini sordu ve sonra cebinden güzel bir saat çıkarak bana uzattı. Saati elime aldım, baktım ve kendilerine iade ettim.

- Çok güzel saat, buyurunuz, dedim.

O:

- Onu sana veriyorum al, dedi.

Ben de çocukluğumun bütün saffetiyile:

- Alamam, annem darılır, cevabını verdim.

Bunun üzerine Gazi:

- Babasını çağırın, dedi.

Babam geldi, saati almam için ısrar ettiler, almadım, nihayet babama:

- Siz alın, ben sonra sizden evde alırım, dedim.

İş, böylece halledildi.

Gültekin ELÖVE¹⁹

¹⁹ Necmi Yücel, "Millî Mücadele Günlerinin Küçük Gültekin'i", **Yedigün Mecmuası**, Sene: 9, Cilt: 18, No: 454, 17 İkinciteşrin 1941, ss. 11-12.

“YARABBI!..”

Atatürk mutakit (inançlı) bir insandı. Bakın, rahmetli yaveri Muzaffer Kılıç'ın anlattığı bir olayı burada nakledeyim:

Büyük Taarruz sabahı, 26 Ağustosta, Kocatepe'deler. Daha topçu ateşi düşman mevzileri üstünde gürlemeye başlamamış. Mustafa Kemal, çadırından çıkıyor, ellerini göğze kaldırmış, tıpkı 1071 yılı 26 Ağustosunda, Malazgirt'te Alparslan'ın duası gibi:

-Yarabbi! Sen Türk ordusunu muzaffer et... Türklüğün, Müslümanlığın düşman ayakları altında, esaret zincirinde kalmasına müsaade etme!...

Diye dua etmiş ve Muzaffer Kılıç, gözlerinden birkaç damla yaşın süzüldüğünü görmüş.

İsmail Hakkı TEKÇE²⁰

²⁰ “Benim Atam İman ve İnsanlık Abidesiydi”, **Atatürk, Din ve Laiklik**, Belgelerle Türk Tarihi Dergisi, Özel Yayını, No:2, İstanbul 1962, s.142

KANLI MANZARADAN DUYDUĞU ELEM

O, her şeyden, bütün fıtrî (doğuştan) ve kishbî (sonradan edinilen) meziyetlerinden evvel, son derece nazik, maiyetini seven, koruyan bir zattı. Başkalarını rahatsız etmek pahasına, kendisine gösterilecek ihtimamlardan memnun kalmazdı. Muhtelif vesilelerle, Büyük Taarruza ait menkıbeleri anlatırken, onun kaç defa; harbi insanlık bakımından tetkik ederek teessür içinde kaldığına şahit olmuşumdur. Hele bir gün hiç unutmam: Ordunun İzmir'e girdiği güne ait sahneleri hikâye ediyordu. Birden gözleri yaşardı:

- Evet, dedi, kısa bir zamanda, kahraman Türk ordusunun aldığı bu parlak neticeden memnun kaldığımı söylemek zaittir (gereksizdir). Fakat, bir insan sıfatıyla; o kanlı manzaradan duyduğum iç sızlatıcı elemi size lâıkiyle anlatamam!.. Cephelerde cesetlerden ehramlar teşkil edildiğini gördüm ben!

Yahya Galib KARGI²¹

²¹ Salâhaddin Güngör, "Atatürk'e Aid Menkıbeler", *Cumhuriyet Gazetesi*, Onbeşinci Yıl, Sayı:5233, 4 Birincikânun 1938, s.5

“BU BAYRAĞI KALDIRIN...”

Başkumandan Meydan Muharebesinin kazanıldığı günden bir gün sonra idi. Atatürk harp meydanını geziyordu. Meydan ölümler ve bırakılmış malzeme ile dolu idi. Atatürk bu dehşet verici manzaradan çok müteessir olmuştu, bana döndü:

- Görüyor musun çocuk! Bu manzara insanlığın yüzünü kızartacak bir şeydir. Fakat, kabahat bizde değildir. Onlar bize saldırdılar, biz kendimizi müdafadan başka bir şey yapmadık.

Bir müddet sonra yerde bir Yunan bayrağı görüldü ve hemen şu emri verdiler:

- Bu bayrağı kaldırın. Bir milletin istiklâl alâmeti yerlerde sürünemez!

Muzaffer KILIÇ²²

²² Uluğ İğdemir, “Ona Dair Hatıralar: İnsan Atatürk”, **Ulus Gazetesi**, Yıl:35, No:11266, 10 Kasım 1954, s.4

“BU BAYRAĞI KALDIRINIZ”

Mustafa Kemal o sabah (31 Ekim 1922) savaş meydanlarını geziyordu, yerde parçalanmış bir bayrak, bir düşman bayrağı gördü, bir an durdu, yanındakilere seslendi:

- Bu bayrağı kaldırınız, yenilmiş bir düşmanın bayrağı, fakat o bir milleti, bir orduyu temsil ediyor, yerde kalmaya lâayık değildir!

İşte kumandanından son erine kadar Millî Mücadele bu insanî ve medenî duygularla doğdu, büyüdü; hiç kimsenin ne şerefi, ne de hürriyeti bizim gözümüzde değildi. Bunun içindir ki Türk bütün yürek ve inanıyla, bütün vasıflarıyla dövüştü, hakkını haksızların elinden kurtardı.

Ferit Celâl GÜVEN²³

²³ “30 Ağustosun Manası”, **Çığır Dergisi**, Onuncu Yıl, Sayı: 153, (Ankara) Ağustos 1945, s. 211.

“KAHRAMAN BİR MİLLETİN BAYRAĞI ÇİĞNENMEZ”

İstiklâl Savaşında Başkumandan Meydan Muharebesinin kazanıldığı gündü, Atatürk malîyetleriyle birlikte binlerce şehit ve maktul arasında harp sahasını dolaşırken bir Yunan bayrağının yerde serili olduğunu gördü.* Maiyetlerinden birisi bu bayrağı çiğnemek istedi. Fakat Atatürk derhal bu harekete mâni olarak:

- Dövüşmesini bilen kahraman bir milletin bayrağı asla çiğnenmez. O ebediyen yaşar.

Diyerek bayrağı yerden kaldırttılar.

Muzaffer KILIÇ²⁴

* 31 Ağustos 1922 günü olacak

²⁴ Kemal Kumkale, “Dövüşmesini Bilen Milletin Bayrağı Çiğnenmez”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 25 inci Yıl, Sayı: 8589, 11 Temmuz 1948, s. 5; “Dövüşmesini Bilen Bir Milletin Bayrağı Çiğnenmez”, *Ulus Gazetesi*, Yıl:29, No:9822, 10 Kasım 1948, s.6

DÜŞMAN ORDULARINA YÜREK ACISIYLA BAKMAK

Biraz savaş yerlerine dönelim:

Bir akşam güneş barut dumanlarıyla sislenmiş dağların ardına çekilirken, insan Mustafa Kemal, kahraman Mustafa Kemal, yenilmiş düşman ordularının perişan hâllerine bir yürek acısıyla bakıyor ve o günü bize şöyle anlatıyor:

- Bu son vaziyetten iki buçuk saat sonra süngülerimiz düşman göğsüne girmiş ve mesele halledilmiş bulunuyordu. Aynı zamanda gece hulûl ediyordu (başlıyordu) ve sanki zulmet-ı leyl (gece karanlığı) pek feci olan bu manzarayı cihandan saklamak için şitap ediyordu (atılıyordu). Hakikaten bu harp cephesini ertesi gün gezdiğim zaman teessürden men'i nefis edemedim (üzüntüyü gerektirir). Bir asker için ve herhangi bir asker için bu vaziyet mucib-i teessürdür. Fakat, Allah'ın bunlara bunu mukadder etmiş olmasına göre, yurda bu vaziyette girenler asker değildirler.

Düşman ordusu, Başkumandanının anlattığı gibi ve kimsenin inanamayacağı bir zamanda bu hâle düşmüştü.

Ferit Celâl GÜVEN²⁵

²⁵ "30 Ağustosun Manası", **Çığır Dergisi**, Onuncu Yıl, Sayı: 153, Ankara Ağustos 1945, s. 210

“...KUSURA BAKMAYIN”

Onu Dumlupınar’ın ferdasında (ertesi günü), altında öküzler, buzağılar, merkepler ve keçiler yatan küçük bir köy damının üstünde kurdukları çadırda görüyorum. Bir seyyar karyolanın içinde fanilasıyla oturuyor. Başkumandan Muharebesini bitirmiş:

- Yorgundum. Dinleniyordum. Kusura bakmayın, diyor.

Onu o akşam, o çadırın içinde bir iki lâmba ışığında, bir yanında İsmet, bir yanında Fevzi, iki kanat gibi oturmuş gören esir generaller, kendilerini bir alay karargâhında sanmamışlar mıydı? Yanlarından çıktıktan sonra bu Türklerin kimler olduğunu öğrenince:

- Bile de ona göre bakaydık! diye dizlerini dövmemişler miydi?

Ruşen Eşref ÜNAYDIN²⁶

²⁶ “Sana Nasıl Kıyacaklardı!”, *Milliyet Gazetesi*, Birinci Sene, No:128, 20 Haziran 1926, s.2

MUSTAFA KEMAL! MUSTAFA KEMAL!

İzmir yolunda ilerliyorduk. Köylüler, askerlerimizden girişini seyrediyorlar, onlara kırk testilerle su taşıyorlar, yürekten minnetlerini anlatmak ihtiyacıyla paralanıyorlardı. Evleri yanmış ve dünyada sırtlarındaki donlarından ve gömleklerinden başka bir şeyleri kalmamış insanların, ikram etmek arzusuyla nasıl çırpındıklarını görseydi, yüreksiz “Neron” bile kör oluncaya kadar gözyaşı dökebilirdi.

Tam yanlarına vardığımız sırada, bir nakliye kolu geçmemize mâni oldu. Otomobil durdu. Atatürk, istediği sigarayı yakmak üzere gözlüklerini kaldırdı. O sırada otomobilin yanına sokulan sakallı bir ihtiyar, koynundan muşamba rengini almış buruşuk bir kağıt çıkardı. Evvelâ kağıdı, sonra dikkate Atatürk’ü süzdü. Yine kağıda, yine Atatürk’e baktı. Bu hareketi üçüncü defa tekrarladıktan sonra, şimdi hatırladıkça bile tüylerimi ürperten bir sesle:

- Bu, sensin! dedi.

Ve arkasını dönerek, köylülere Allah’ı yerde görmüş bir mümin heyecanıyla bağırdı:

- Mustafa Kemal! dedi... Mustafa Kemal!...

Bu feryadı duyanların nasıl birbirine karıştığını tasavvur edemezsiniz...

Biz, bütün gayretimize rağmen onların birbirlerini çiğneyerek otomobile dalmalarına mâni olmadık: Çünkü onlar, şuurun dışına taşmış bir sevgiden kuvvet alıyorlardı: Atatürk’ün yüzünü, ellerini, öpüyorlar, çizmesinin tozlarını, sürme gibi gözlerine çekiyorlardı!

Diğer vaka da Eskişehir yolunda geçmişti!

Yolda her uğradığımız yerden bir kılavuz alıyorduk. Bir akşam üzeri, تنها bir köye girmiştik. Çamurlu köy yollarında, bir çeşme başında abdest alan bir ihtiyardan başka bir kimseye rastlamadık, ona:

- Baba, dedik, bize yol gösterecek birini bulabilir misin?

Sevimli ihtiyar:

- Birini bulmak ne demek, dedi, kendim ne güne duruyorum?

Otomobil dolu idi. Fakat o, çamurlukta gelebileceğini söylüyor, ısrar ediyordu. Çaresiz razı olduk. Yolda Atatürk o ihtiyarla da konuşmamı emretti. Lâf kıtlığında aklıma yine aynı sual geldi. Sordum:

- İhtiyar, sen Mustafa Kemal'i tanır mısın?

- Tabîî tanırım!

- Görsen ne yaparsın?

- Ayaklarının altına köprü olurum!

Bu cevabı alınca güldüm, ve Atatürk'ü gösterdim:

- İşte Mustafa Kemal.

İhtiyar, bizi peygamberlik iddiasına yeltenmiş iki meczup gibi süzdü, şahadet parmağıyla sağ gözünün alt kapağını aşağıya çekerek güldü:

- Pışışşt! dedi.

Fakat az sonra vardığımız kasabada geleceğimizi bildikleri için istikbale hazırlanmışlardı. İhtiyar, bunu görünce, kıldığı potu anlamıştı. Utancından otomobil durur durmaz ortadan kayboldu. Atatürk, onu bulmamı emretmişti. Bîçare beni görünce, ayağıma kapandı:

- Ne olur, dedi, beni affedip bir defa elini öptürsün. Ömrüm oldukça çizmesinin çamurunu yiyeyim!

Güldüm, ve parmağımla sağ gözümün alt kapağını aşağı çekerek aynı cevabı verdim:

- Pışış!

İşte, hayatımın en büyük heyecanlarından birini de, onu Atatürk'ün yanına oturttuğum zaman duydum.

İhtiyarın Atatürk'ün ayakları altına kurbanlık bir koyun teslimiyetiyle nasıl yıkılıverdiğini hatırlıyorum da, o anda, kalbimin nasıl durmadığına hâlâ şaşıyorum!

Salih BOZOK²⁷

²⁷ Naci Sadullah Daniş, "Atatürk'e Ait Canlı Hatıralar", **Tan Gazetesi**, Dördüncü Yıl, No: 1182, 13 İkciteşrin 1938, s. 4.

BU, SENSİN!

Ordu, muzaffer olarak İzmir'e doğru yürüyüşüne devam ederken biz de orduyu yakından takip ediyorduk. "Nif" (Kemalpaşa) kasabası yakınlarında bir köyün önünden geçerken otomobilimizin önüne çıkan bir nakliye kolu hareketimize mâni olduğu için durmaya mecbur olduk. Yolun kenarında askerlerimizi seyretmek için köylüler vardı. Otomobil durunca Atatürk sigarasını yakmak üzere gözündeki toz gözlüklerini kaldırdı. Sigarasını yakarken köylülerin arasında bulunan orta yaşlı bir adam, bulunduğu yerden ayrılarak ve gözlerini Atatürk'ten ayırmayarak, ağır ağır otomobile doğru gelmeye başladı. Otomobilin yanına gelince cebinden bir kartpostal çıkarıp dikkatle baktıktan sonra gözlerini kartın üstünden kaldırıp Atatürk'ün yüzüne baktı ve bu hareketi birkaç defa tekrar ettikten sonra şahadet parmağıyla kartı Atatürk'e göstererek:

- Bu, sensin!

Dedi ve titrek bir sesle de köylülere:

- Arkadaşlar, otomobilde gördüğünüz Gazi Mustafa Kemal Paşadır!

Deyince, yolun kenarındaki bütün köylüler otomobile hücum ederek kimisi Paşanın ellerini, kimisi pelerinin eteklerini öpmeye başladıkları gibi bazı kadınlar da ayakkabılarının üzerindeki tozlara parmaklarını sürerek gözlerine sürme gibi çekiyorlardı. Bu manzarayı gözyaşlarıyla seyrettim. Atatürk de çok mütehassis olmuştu. Köylünün cebinden çıkardığı kartpostal Atatürk'ün bir fotoğrafı idi. Nereden ve ne zaman tedarik ettiğini anlayamadım.

Salih BOZOK²⁸

²⁸ "İki Hatura ve İki Mektup", *Ulus Gazetesi*, 10 Şubat 1939, s. 9.

“BAYRAĞI...YERDE SÜRÜNDÜRMESİNLER”

Geceyi Nif (Kemalpaşa)’te geçirdikten sonra 10 Eylül (1922) sabahı Atatürk ve maiyetleri İzmir’e hareket ettiler...

...Halk hiçbir şey umursamadan Başkumandanı karşılıyordu. Atatürk, Erzurum’da çıkardığı resmî elbiselerini giymiş olarak otomobillerinde. Erzurum’da: “Allah kısmet ederse bir daha giyerim.” buyurmuşlardı. Allah kısmet etmiş, çok sevdikleri resmî elbiselerini giymişlerdi.

...Oldukça güç bir ilerlemeden sonra, Vilâyet Konağına gidildi. Kordonboyu’ndaki bina hazırlanıncaya kadar Atatürk, Vilâyet Konağında kaldılar. Aynı gün öğleden sonra Yunan bayrağını bir atın kuyruğuna bağlayarak, İzmir’e giren Çolak İbrahim birliği, Atatürk’ün önünden güzel bir geçit yaptı. Atatürk, atın kuyruğuna bağlanmış yerde sürünen Yunan bayrağını görünce:

- Bayrağı ters taşıyabilirler, fakat yerde süründürmesinler, diye benimle haber gönderdiler.

Böylece bayrak atın kuyruğundan kaldırıldı.

Ali METİN²⁹

²⁹ Ziya Oranlı, *Atatürk’ün Şimdiye Kadar Yayınlanmamış Anıları*, Anlatan: Ali Metin, Alkan Matbaası, Ankara 1967, s. 136

“BAYRAK ÇİĞNENMEZ!”

O. bitmeyen, tükenmeyen alkışlar ve kutlayışlar arasında evinin önüne vardın. Atlar durdu. Araba durdu. İki yanını sarmış bir coşkun halk arasından geçtin. Evin mermer taraçası önüne çıktın. Seni yerlere eğilerek, seni el çırparak, seni dualar ederek karşılayan kadın, erkek kalabalığının önünde durdun. Seni içeri davet ediyorlardı. Sen duruyordun!... Yerde serili yatan örtüyü sordun. O, ipekten kocaman bir düşman bayrağı idi, ki üzerine basılarak geçilecek bir yol halısı gibi yere serilmişti...

Kadın, erkek oradaki İzmirli:

- Buyurunuz, geçiniz! Bizim öcümüzü yerine getiriniz... Yabancı kral, bu evden içeri, bizim bayrağımıza basarak girmişti. Siz lütfedin. Bu karşılıkla o lekeyi silin! Burası sizin şehrinizdir! Bu ev sizin evinizdir! Bu hak sizindir! diye yalvarıyorlardı.

Sen, o yerde serili bayrağın önünde, bulunduğu noktada durdun. Sana ağlaşıp yalvaran kadınlara, erkeklere tatlılıkla baktın.

- O, geçmişse hata etmiş! Bir milletin istiklâlinin timsâli olan bayrak çiğnenmez! Ben onun hatasını tekrar edemem, dedin...

Onu yerden kaldırttın ve bembeyaz mermerlere basarak içeri girdin.

İşte, sen İzmir'e ilk gün zaferinle böyle girdin!..

Ruşen Eşref ÜNAYDIN³⁰

³⁰ “Özleyiş – Atatürk’e Dair Hatıralar”, *Dünya Gazetesi*, 2. Yıl, Sayı: 635, 4 Aralık 1953, s. 3.

“KONSTANTİN RAKI İÇTİ Mİ?”

Atatürk, İzmir’e ilk girdiği gün tozlu sefer esvabı ile kramer Palas oteline uğramıştı. Kendisini tanımayan garsonlar, Hristiyan ve ecnebi ailelerle dolu salonu göstererek yer olmadığını anlatmak istemişlerdi. Müşterilerden biri resimlerine benzetecek:

- Mustafa Kemal! diye haykırınca, kalabalığın altı üstüne geldi.

İzmir fâtihi:

- Kimsenin rahatsız olmasını istemiyorum, dedi ve yanındakilerle birlikte, hazırlanan bir masaya oturdu.

Garsona:

- Bize birer rakı getirin, dedi.

Getirdikten sonra sordu:

- Kral Konstantin hiç buraya gelip rakı içti mi?

- Hayır, efendim.

- Öyle ise neden İzmir’i almaya kalktı?

Falih Rıfkı ATAY³¹

³¹ “Hafta Konuşması- İstiridye”, *Dünya Gazetesi*, Yıl:2, Sayı:418, 26 Nisan 1953, s.2

LÂTİFE HANIM ADINDA GENÇ BİR KADINLA TANIŞMIŞTI

10 Eylül (1922, İzmir):

Gözlerimiz denizde. Fakat hasret çektiğim Ankara civarında bir köy evi. Ocağında durmadan kütükler yanıyor; önünde kurşunî keçi postu ve ben üstünde yatıyorum.

Mustafa Kemal Paşa, o akşam çok neşeliydi. Lâtime Hanım isminde genç bir kadınla tanışmıştı:

- Bu küçük hanım sizden hocam diye bahsediyor, dedi.

Sonra Koleyde bir sene kalmış olduğunu ve son zamanlarda hukuk derslerini takip ettiğı Fransa'dan dönmüş olduğunu öğrendim.

Mustafa Kemal Paşa kulağıma fısıldadı:

-Boynunda küçük bir çerçevede benim resmim var, dedikten sonra sevinçle gülmeye başladı.

Bu genç hanım, Paşayı evine davet etmişti. Paşa, onun kendisine âşık olduğunu tahayyül ediyordu. Gerçi, o günlerde İzmir'deki her kadının göğsünde Mustafa Kemal Paşanın bir resmi var idiyse de Paşanın bu duygulanışının kendi üzerinde iyi bir tesir yapacağına inandığım için memnun oldum.

Halide Edip ADIVAR³²

³² "Halide Edip Adivar'ın Millî Mücadele Hatıralarından Parçalar", *Hayat Mecmuası*, Yıl:5, Sıra:187, Cilt: I, Sayı: 19, 6 Mayıs 1960, s.21; *Türk'ün Ateşle İmtihanı*, Kutulmuş Matbaası, İstanbul 1962, s. 291

“...RAHATSIZ ETMEK İSTEMEDİM”

(İzmir’den) Ankara’ya avdet eden muzaffer Başkumandanı, karşılamaya gittiğimiz günü, gayet iyi hatırlıyorum: Onu getiren trenle ya “Beylikköprü”de, yahut “Beylikahır” istasyonunda karşılaşmıştık.

Gecenin ilerlemiş bir saati idi. Mustafa Kemal bizimle mülâkatı müteakip istirahat çekilmişti. Ben ise kendisini görüp mübarek ellerine sarılmak istiyordum. Onun vagonuna doğru yürüdüm. Baktım, kompartımanın penceresinde, Salih Bozok uşa oluyor. Pek teklifsiz görüşüp seviştığımız için Bozok’a:

- Paşa’dan ne haber! diye sordum.

Salih Bey, sabunlu fırçası elinde, cevap verdi:

- Uyuyor!..

İstemeye istemeye kompartımanıma döndüm. Biraz daha bekledikten sonra, tekrar Bozok’un yanına döndüm ve en sert sesimle:

- Hâlâ kalkmadı mı yahu!.. diye sordum.

Salih de, kızdı:

- Kalkmadı, dedik ya!

On dakika kadar ancak sabredebildim. Üçüncü defa olarak Salih Bozok’a sokulduğum zaman, Atatürk’ün bu pek sevdiği yaveri artık dayanamadı; avazı çıktığı kadar:

- Kalkmadıııı!.. diye haykırdı.

Ben de, Salih’in bu şakadan haykırışına tutuldum:

- Ne bağırıyorsun canım!..

- Bağırırım elbette.. Kalkmadı işte..

Tam bu sırada, yanımızdaki kompartımandan onun sesini duydum:

- Buyurun beyefendi... Yalnız, giyinmedim henüz...

Benim sabırsızlığımın derecesini anlamalı ki, giyinmesini bile bekleyemiyordum:

- Büsbütün çıplak değilsiniz ya!.. dedim.

- Hayır! dedi, ceketsizim!..

- Zarar yok öyleyse...

Kapıyı açıp girdim. Ayağında pantolon, sırtında gömleğiyle oturuyordu. Tıraşı uzamış, yüzüne , uykusuz geçen gecenin yorgunluğu sinmişti.

Gömleğini atkısının boyadığını gördüm.

- Uyuyamadım! Yastık, battaniye koymamışlar. Koluma dayandım, ağrıdı. Setremi yastık yapayım dedim, üşüdüm. Uyumak kabil (mümkün) olamadı. Kalktım, buyurdular.

O zaman ben:

- Peki amma, a Paşam... dedim, niçin haber vermediniz?

Gülümseyerek cevap verdi:

- Hepsi de benim kadar uykusuzdular!.. Rahatsız etmek istemedim.

Bir vatan kurtarmaktan dönen Mustafa Kemal, İzmir'den Ankara'ya işte böyle gelmişti. (2 Ekim 1922)

Yahya Galib KARGI³³

³³ Salâhaddin Güngör, "Atatürk'e Ait Menkibeler", *Cumhuriyet Gazetesi*, On beşinci Yıl, Sayı 5232, 4 Birincikânun 1938,s. 5

“... NE KADAR ASKER FEDA EDERSİNİZ?”

Bir gün bir Müslüman devletin delegeşi Ankara’da Atatürk’e gelmişti:

- Bizim millî hareketin de reisi olur musun? diye sormuştu.

Atatürk:

- Bu mücadelede ne kadar asker feda edersiniz? diye sorunca:

- Efendim, mutlaka kan dökülmesine ihtiyaç var mı? demişti.

Atatürk, o millet ne zaman hürriyetini almak için iki üç milyon kurban vermeye razı olursa reislik meselesinin o vakit düşünüleceğini söylemişti.

Falih Rıfkı ATAY³⁴

³⁴ “Süleymaniye”, **Pazar Postası Gazetesi**, Birinci Yıl, No: 3, 18 Şubat 1951, s.1

ÜZÜM

Atatürk bir gün yanlarına beni alarak Çankaya'dan at gezintisine çıkmışlardı. Günlerden Salı idi. O zaman Salı Ankara'nın pazarı idi. Ankara ufak oldu için bir Pazar kâfi geliyordu.

Atatürk, eşeğine iki üzüm küfesi sarmış ihtiyar bir köylüyü görünce durup köylüye; üzümü nereye götürdüğünü sordu. Köylü de pazara satmaya götürdüğünü söyledi. Bunun üzerine Atatürk ile köylü arasında sıkı bir pazarlık başladı. Köylü iki küfe üzüme yüz para istiyor, Atatürk de iki kuruş veriyordu. Köylü razı olmuyor, yüz parada ısrar ediyordu. Atatürk yeniden pazarlığa başlıyor, ihtiyarı kandıramıyordu. Bir ara ihtiyar istediği fiyatı alamayınca kızarak eşeğini sürdü. Atatürk yine durdurdu, tekrar pazarlık ettiler ve nihayet iki kuruş beş paraya anlaştılar. İhtiyar memnundu. Parayı bekliyordu. Atatürk ağır ağır elini yeleşinin cebine sokarak para aradı ve bulamadı. Hava çok sıcak, ihtiyar köylü de uzaklardan geldiği için alnında terler birikmiş, bir an evvel parasını almaya bakıyordu. Bu esnada Atatürk:

- Bak işte param da yokmuş.

Deyince, ihtiyar aksi aksi baktıktan sonra söylene söylene eşeğini sürdü. Atatürk biraz sonra köylüye yetişerek durdurdu ve:

- Baba param yok ama üzümünü alacağım. (Çankaya'yı göstererek) şurada akrabalarım var. Oraya kadar gidelim, paranı orada vereyim. buyurdular.

İhtiyar da razı oldu. Hep beraber Çankaya'ya geldik. Atatürk'ün işaretleri üzerine yaver Muzaffer Beye, köylüye, elli lira vermesini söyledim. Muzaf-

fer Bey bütün bir elli lirayı köylüye uzatınca büsbütün kızan köylü parayı kaptığı gibi yere fırlatarak:

- Dağ başında ben bu parayı nerede bozdurayım, benimle alay mı ediyorsunuz? dedi ve üzümle yüklemeye kalktı.

Atatürk çok sevdiği bu ihtiyara gülümseyerek bakıyor ve fazla üzme de istemiyordu. Nihayet Atatürk:

- Baba, eşeği bize bırak öyle ise.

Buyurunca, ihtiyarın bir bakışı vardı ki hepimiz elimizde olmayarak güldük. Üzüm küfelerini yüklemeye çalışan ihtiyarın kulağına Muzaffer Bey:

- Elli lirayı Mustafa Kemal sana hediye ediyor, üzülme.

Deyince, yaşlı köylü o güne kadar yüzünü görmediği, yalnız adını işittiği Atatürk'ün ellerine sarıldı ve yüzüne gözüne sürmeye başladı. Gözleri sevinçten yaşlı idi. Atatürk de gülerek onun arkasını okşuyor ve:

- Kusura bakma baba, seni sevdim, buyuruyordu.

Ali METİN³⁵

³⁵ Ziya Oranlı, Atatürk'ün Şimdiye Kadar Yayınlanmamış Anıları, Alkan Matbaası, Ankara 1967, ss. 148-149.

“İŞTE BENİM ANNEM!”

Atatürk annesini çok severdi. Annesinin sevdiği bir şarkıyı duyduğu zaman gözleri yaşarırdı. Şu hikâyeyi hem Atatürk'ten hem de sonradan, kardeşi rahmetli Makbule Atadan'dan dinlemiştim:

“Büyük Taarruz'dan önce idi. Biz harp hazırlıkları ile meşguldük. Cepheye hareket gününü Ankara'daki ecnebi mümessiller fark etmesinler diye bir çay ziyafeti tertiplenmişti. O gün Ankara'da herkes çay ziyafetine gitmişti. Ben de sefer kıyafetlerimi giyerek anneme veda için odasına girdim. Annem rahatsızdı. Yatağında oturuyordu. Elini öptüm, izin istedim.

- Nereye? dedi.

- Çay ziyafetine, dedim.

- Bu kıyafet ziyafete mahsus değil. dedi.

Çizmelerimi gösteriyordu. Fakat üstelemedi. Üzülmesin istiyordum.

Biz gittikten, saatler geçtikten sonra meraklanmış, Merkez Kumandanını çağırtmış:

- Nerede benim oğlum?

- Efendim, çay ziyafetine gitti.

- Hayır, çay ziyafetine gitmedi. Ben biliyorum. O, muharebeye gitti. Bir kalem kağıt getirin, benden ona bir mektup yazın.”

Ve Atatürk'ün annesi Zübeyde Hanım oğluna şu mektubu yazdırmış:

“Oğlum, seni bekledim. Dönmedin. Çay ziyafetine gideceğini söyledin. Ama ben biliyorum, sen cepheye gittin. Sana dua ettiğimi bilesin. Harbi kazanmadan dönme.

Annen”

Atatürk, bu mektubu aldığını anlatırken sanki yeni almış gibi mütehassis oluyordu.

- İşte benim annem.

Diye arkadaşlarına gösterdiği o mektup, zaferin kazanılmasına yardım etmişti. Çünkü o mübarek annenin dileği, cephede onu okuyan ve duyanların hepsini harekete geçirmişti.

Perihan Naci ELDENİZ³⁶

³⁶ “Atatürk ve Türk Kadını”, *Belleten Dergisi*, Cilt: XX, Sayı: 80, Ekim 1956, s. 739.

“...OĞLUM BANA KARŞI DAİMA MÜŞFİKTİR”

...Gözüm Paşanın yazı masasının üzerinde asılı duran güzel bir Türk hanımın portresine ilişti.

- Ne güzel bir yüz! diye haykırdım.

Paşa, göze çarpan bir gururla:

- Anam, dedi.

- Onu görmenin büyük zevkine varabilir miyim? dedim.

- Çok hastadır. Doktorlar gece gündüz yanında dırlar. Heyhat, korkuyorum artık iyi olmyacak.

Sonra merdivenden çıkıp hastanın dairesine gittik. Onu bir divan üzerinde yastıklara dayanıp oturuyor görünce şaşıtm. İlk önce onun ölüme bu kadar yakın olduğuna inanmak güçtü.

- Yazık! dedi, Mustafa Kemal. Onun ıstırapı benim yüzümdendir. Benim sürgün kaldığım yıllar esnasında çektiği ıstırap ve döktüğü gözyaşlarının hesabını şimdi veriyor.

O çok söyleyemeyecek kadar meyustu, sesinde keder vardı.

- Şimdi siz de onun zaferine iştirak edebilirsiniz, dedim. Oğlunuzla kim bilir ne kadar iftihar ediyorsunuz. Onun yaptıkları fevkalâdedir. Ben yalnız onun eserini görmüş olmak ve onunla konuşmuş olmakla iftihar ediyorum.

Bana heyecanla teşekkür etti, ve dedi ki:

- Allah'ın bana bu oğlu vatanı kurtarmak için gönderdiğine inanıyorum – fakat oğlum bana karşı daima müşfiktir.

Bana en sevdiği koku ile kokulanmış güzel bir ipek mendil verirken, beni on yıl evvel İstanbul'da görüp görmediğini sordu.

- Fevkalâde bir hafızası vardır, diye Paşa mırıldandı.

Bu sevimli kadını birkaç gün sonra artık görmek imkânı kalmayacaktı!

Sonra İstanbul'da onun anasına gösterdiği büyük bağlılıktan bir Türk'e bahsedince, Türk demişti ki:

- Bu sadece tabîîdir -İsterseniz Şarklıdır deyin.- Elleri kana bulanmış, ruhu cinayetlerle kararmış bir adam bile anasının önünde hürmetle eğilir. Buna şaşmak, güneşin parladığına şaşmaya benzer.

Grace ELLİSON³⁷

³⁷ "Ankara'da Bir İngiliz Kadını", *Yücel Dergisi*, Altıncı Yıl, Cilt: XI, Sayı: 61, Mart 1940, s. 30.

“GÖNDERENİN ŞAŞARIM AKLI PERİŞANINA”

Dâhi kumandan ve eşsiz kahraman Atatürk, gayet ince hisli ve şefik (sevecen) bir insandı. O derece ki, bir hayvanın dahi kesilmesine ve kana bakamazdı.

Büyük Zafer'in henüz taze olduğu günlerde eski bir ahababı İstanbul'dan kendisine bir tablo gönderdiğini bildirmişti. O zaman küçük bir bağ evi olan Çankaya Köşkü'nde eşya namına öteden beriden toplanmış birkaç basit parçadan başka bir şey yoktu. Hele tablo... Diğer taraftan Atatürk, güzel eşyaya çok meraklıydı. Reiscumhur olduktan sonra dahi evini mutlaka kendisi, çok büyük zevkle tanzim ederdi. Ve bu sırada yanında bulunanların hepsini eşya kaldırıp taşımakta kullanırdı. Bu itibarla gelecek olan hediye den çok memnun olmuştu. Sabırsızlıkla bekliyordu.

Nihayet, sağlam bir sandık içinde hediye geldi... Köşke götürdük. Antrede sandığı açmakla meşgul olan adamların önünde beklemeye başladı... Sandık açıldı, tablonun üzerindeki talaşlar boşaltıldı, eser meydana çıktı... Bunun üzerine Atatürk'ün yüzü karıştı. Ayağa kalktı ve bağırdı:

- Kapatın ve kaldırın şunu...Ne iğrenç manzara...Gönderenin şaşarım akli perişanına (perişan aklına)...Ahmak. -Sinirlendiği vakit hep böyle söylerdi-.

Tablodaki manzara şuydu: Yerde Yunanlı bir efsun neferi sırt üstü yatıyor. Fesli bir Osmanlı aske-

rî göğsüne basmış ve aynı zamanda süngüsünü saplamış. Kan akıyor...

Bu tablonun 1897 Osmanlı-Yunan Muharebesi esnasında bir ressam tarafından yapıp Abdülhamit'e takdim edilmiş olduğunu sonradan öğrenmiştim. Her hâlde gönderen zatın, bunu o zamanki vaziyetle uygun bir hediye olarak pek beğenmiş olduğu belliydi. Fakat eserin akıbeti sahibinin düşündüğü gibi olmadı. Sandık tekrar kapatıldı ve tavan arasına kaldırıldı. Senelerden sonra ben Köşkten ayrıldığım zaman sandık hâlâ oradaydı.

Hasan Rıza SOYAK³⁸

³⁸ Şevket Evliyagil, "Atatürk'e Ait Bilinmeyen Hatıralar", *Yeni İstanbul Gazetesi*, Yıl:3, No:1067, 10 Kasım 1952,s.3

“VARSIN O DA ÖYLE BİLSİN”

Bir gün de, Çankaya civarında bir köylü girmiştik. Girdiğimiz kulübede, ihtiyar bir köylü ile karısı oturuyordu.

Bize ikram ettikleri kahveleri içerken Atatürk köylü ile konuşmamı söyledi. Ben bu emre itaat için aksakallı köylüye ilk aklıma gelen suali sordum:

- Sen Gazi’yi tanır mısın baba?

İhtiyar beni, saçma bir soru sormuşum gibi istihfafla (küçümsemeyle) süzdü!

- Gazi’yi tanımayan var mı ki?

Dedi ve ilâve etti:

- Ben görmedim ama, her hafta Hacı Bayram Veli Camiinde Cuma namazı kılarım. Ta göbeğine kadar sakalları varmış. Melek gibi, nurlu yüzlü peygamber gibi mübarek bir ihtiyarmış!

Gülmemi güç tutarak Atatürk’ün tamamen matruş (tırış olmuş) ve genç yüzüne baktım. O, kaşlarını kaldırarak kendini tanıtmamamı emretti. Dışarı çıktığımız zaman da güldü ve:

- Varsın, dedi, o da öyle bilsin. Hakikati öğrenmek belki bîçarenin hayalini yıkar, onun hayalindeki şirin sakallıyı öldürtüp de sevgisini kaybetmekte ne mâna var?

Salih BOZOK³⁹

³⁹ Naci Sadullah Daniş“Atatürk’e Ait Canlı Hâtıralar”, *Tan Gazetesi*, Dördüncü Yıl, No: 1182, 13 İkciteşrin 1938, s. 4.

O'NUN RENGİ...

Atatürk, İzmir zaferinden sonra ilk defa Adana'ya gelmişlerdi (15 Mart 1923). Ayağının tozuna yüz sürmeyi adak edenleri zorla topraktan ayırabiliyorlardı, o genç, mütevazı münci (kurtarıcı) bu coşkun, kendinden geçmiş halkı selâmlaya selâmlaya Hükûmet Konağına geldiler, biraz sonra evlerine dönüyorlardı, merdivenlerin yarısına geldikleri zaman bir kucak sarı çiçekle bir köylü kadınının nefes nefese, sıçrarcasına merdivenleri çıktığını gördük.

Gazi Mustafa Kemal durdular, köylü kadın yanına kadar çıktı. Tarif edilemeyecek bir hayranlıkla onun gözlerine tutuldu ve bir müddet bu dalgınlık içinde yerinden kımıldanmadı, sonra, bir ana sesindeki şefkat ve tehassürle:

- Ah benim çakır oğlum!. Yolunu bir deli gibi bekledim. Sana bu çiçekleri tarlamdan yoldum. Eğ başını! O sarı altın saçlarını öpeyim.. Bu benim adağım, umduğumu çok görme..

Genç kumandanın yüzüne bir huzur ve neşe yayıldı, başını ona doğru eğdi: Köylü kadın bu sarı başı bağrındaki sarı çiçeklerin üzerine bastırdı.. Kokladı, öptü. Sonra da sarı fulyeleri ayağının altına sererek:

- Adağım yerini buldu, koca yiğit, tuttuğun altın, kılıcın keskin, her muradın yerine gelsin, dedi.

Bu köylü kadın, bizim cephe arkadaşımız "Sultan Ana" idi.

Ferit Celâl GÜVEN⁴⁰

⁴⁰ "Hatıralar: O'nun Rengi", **Ulus Gazetesi**, 18 İkcinceşrin 1938, s.2.

“HİÇ KURBANA BAKAMAM!”

Aynı seyahatte Tarsus’a girerken (17 Mart 1923) esnaf cemiyetleri, istasyondan şehre kadar, arka arkaya kurban kesip duruyorlar. Gazi her kurban kesildikçe kafasını öte tarafa çevirmektedir. Lâtife Hanım bir aralık:

- Ne oluyorsunuz? dedi.

- Hiç kurbana bakamam! diyor.

Konya’dayken Kız Muallim Mektebinde bir müsamere verildi (22 Mart 1923). Kızlar Hilâliahmer’e (Kızılay’a) ait bir piyesi temsil ediyorlar. Harpten sakat dönen delikanlı necip (soylu) bir hisle nişanlı olduğu kıza yüzüğü iade ederken kız da aynı necip hisle bunu reddeder. Bu sahne karşısında, Gazi mendilini çıkarmış, gizlice gözlerindeki yaşları siliyor. Lâtife Hanım gülerek:

- Oh ya, diyor, kızlarımız seni nihayet ağlattılar ya!

İsmail Habib SEVÜK⁴¹

⁴¹ “Atatürk’ten Hatıralar ve İbretler”, Cumhuriyet Gazetesi, Onbeşinci Yıl, Sayı: 5312, 23 Şubat 1939, s. 3

FİKİR TEATİSİNE VERDİĞİ KIYMET

Atatürk, her vazifelinin üzerine aldığı işleri, aklını, zekâsını ve kanunî salâhiyetlerini son haddine kadar kullanarak, zamanında halletmeye çalışmasını ve mesuliyet deruhte etmekten (üstlenmekten) çekinmemesini isterdi. Alâkalı ve vazifelilerin mütalâalarını dinlemeden, hatta kendileriyle müzakere etmeden bir mesele hakkındaki noktai nazarını (görüşünü) bildirmezdi. Ben, maiyetindeki bütün vazife hayatım esnasında konuşmadan ve fikir teati etmeden bir emir aldığımı hatırlamıyorum. Aynı zamanda, birçok konuşmalarımızda kendisine aklıma gelen herhangi bir mütalâayı arz etmekten çekinmek hissi-ne kapıldığımı da hatırlamıyorum.

Tetkike dayanmayan istizahlara, çok sinirlenirdi. Bu şekilde hareket edenlere:

- Senin kafan işlemiyor mu; bir mütalâan yok mu? derdi.

Kafası işlemeyen ve her ne sebeple olursa olsun, kafasını yormak lüzumunu duymayan insanları müspet ve semereli iş yapmak kabiliyetinden mahrum, manasız ve çekilmez mahlûklar telâkki ederdi.

Bir vazifenin ifasında, içerisinde bulunduğu vaziyetin imkân ve şartlarını hiç nazarı dikkate almadığına ise, bütün hayatı şahittir. Bu hasleti, hesapsız kitâpsız hareketlerden ve maceralardan dikkatle ayırmak lâzımdır. Çünkü Atatürk'ün hayatında hiç mevcut olmayan şey; maceradır. Bütün hareketleri eşsiz ve derin bir ileri görüşe; en ince hesaplara

müstenittir (dayalıdır). Bundan dolayıdır ki, her teşebbüsünde muvaffak olmuştur.

Hasan Rıza SOYAK⁴²

⁴² Necdet Evliyagil, Atatürk'ün Hayatına Aid Bilmediğimiz İki Hatıra: "Ata'nın Kâtibi Umumîsi Hasan Rıza Soyak, Serbest Fırka ve Hatay Günlerini Anlatıyor", **Cumhuriyet Gazetesi**, 26'ncı Yıl, Sayı: 9069, 10 Kasım 1949, s. 2.

“NASIL YARDIM EDİLEBİLİR?”

Büyük Atatürk'ün yüksek kumandan, uzak ve derin görüşlü siyaset adamı, cesur inkılâpçı şahsiyeti memleket içinde olduğu gibi dışında da muhtelif tahlillere tâbi tutulmuştur. Ve elân da tahlil edilegelmektedir. Fakat büyük adamın idealizmle realizmi en mükemmel tarzda telif eden (uyuşturan) cephesi, yüksek şefkat ve hassasiyet şeklinde tecelli eden (beliren) insanlık vasfı henüz aynı nispette ve pek o kadar geniş mikyasta (oranda) ele alınmış değildir. Atatürk idealistti. Amma hayalperest değildi. Onun hayatında ve eserinde hayalden, maceradan bir iz bulamazsınız. Ortaya attığı davalar, ilk anlarda, idrâk ve görüş kabiliyetleri onun seviyesine yükselememiş olanlar için birer ham hayal telâkki edilmişti. Fakat netice daima onun dediği gibi olmuş, hiçbir zaman realiteden ayrılmadığı, bütün tasavvur ve icraatının tam bir mantık ve iç hesaba istinat ettiği tahakkuk etmiştir. Bu hasletine muvazi olarak Atatürk, çok ince hisli, rikkati kalbe malik, fakat şahsını aşan memleket meselelerinde yalnız mantık ve şuurunu harekete getiren bir varlıktı. Böylece, hem müşfik hem de hislerine hâkim oluşu, bazılarına şahsında tezatları birleştirmiş gibi görünürdü. Halbuki bu, ondaki tam muvazene (denge) mükemmeliyetinin eseri idi. Buna misal olarak şahıdı bulunduğum bir vakayı anlatacağım:

Çankaya'daki eski Köşkte bir ilâve inşaat yapı-lıyordu. Kendisi sonradan yanan üç odalı bir binada ikamet ediyordu. Birkaç gündenberi devam eden yağmurdan, dam akıyordu. Bulunduğu odaya girdim. Odanın muhtelif yerlerine leğenler konulmuştu, kendisi de bir köşeye, bir koltuğa sığınmıştı. Kalktı.

Ortadaki masanın başına geldi, o günkü evrakı takdim ettim ve çalışmaya başladık.

Evrak arasında Mısır'dan eskiden tanıştığı bir Osmanlı paşasından bir mektup da bulunuyordu. Paşa mektubunda, San Remo'ya gidip Vahdettin'i ziyaret ettiğini ve mükâleme (konuşma) esnasında, Vahdettin'in Atatürk'ten sitayişle (övgüyle), hürmetle bahsettiğini hikâyeden sonra, Vahdettin'in sözlerinden hâl ve tavrından maddî sıkıntıda olduğunu, yardıma ihtiyacı bulunduğunu anladığını bildiriyor, muavenette bulunulmasını rica ediyordu.

Ben bu mektubu okurken Atatürk başını, solunda bulunan pencereye çevirmiş – Ben masanın sağında idim ve yüzünü göremiyordum – dikkatle dinliyordu. Bu arada, birkaç defa, derin derin göğüs geçirdi. Mektup bitip de başını çevirdiği zaman gözlerinin dolu dolu olduğunu gördüm. Öylece bir an durdu, sordu bana:

- Gördün mü dünyanın hâlini çocuk, nerede o haşmet, nerede o azamet, nerede o saltanat... Şimdi hepsinin yerinde yeller esiyor. Hiçbir şeye güvenilemez. Bundan dolayı hayatta daima ve çok ölçülü olmak lâzımdır! dedi.

Ve bir müddet düşünceye daldı. Çok müteessir olduğu her hâlimden belli idi. Nihayet bu zaaf ve merhamet hislerine hâkim oldu, tekrar söze başladı:

- Nasıl yardım edilebilir? Benim şahsî servetim yok. Devlet hazinesi de fakir. Memleketin en mâmur (bayındır) yerleri de bilhassa son hayat memat (ölüm kalım) mücadelesinde harap oldu. Bu itibarla, zengin de olsa, devlet hazinesinden yardıma hakkımız yok.

Diğer taraftan, bahis mevzuu olan zatın hataları yüzünden, vatan ve hak müdafaası için boğuşmak mecburiyetinde kalarak şehit olan memleket evlâdının yetim bıraktığı yüz binlerce devlet yardımına muhtaç insan var. Binaenaleyh (bu nedenle), bu bahsi bırakalım çocuk... Yalnız mektubu bir vesika olarak sureti mahsusada hıfzediniz, buyurdu.

Öyle yaptım; bu mektubu, zarfı ile bir ikinci zarfa ve üzerine “Sureti mahsusada hıfzı emir buyurulmuştur.” kaydını koyarak Hususî Kaleme tevdi ettiğimi (verdiğimi) hatırlıyorum.

Hasan Rıza SOYAK⁴³

⁴³ “Hasan Rıza Soyak Bir Hatırasını Anlatıyor”, **Zafer Gazetesi**, Yıl: 5, Sayı: 1651, 10 Kasım 1953, Atatürk İlâvesi, s. 7.

YAŞLI KÖYLÜ ATATÜRK'ÜN AYAKLARINI ÖPMEMEYE ÇALIŞIYORDU.

Birkaç gün sonra Atatürk, “Şu kirazını methetikleri Nif (Kemalpaşa) kazasına kadar bir gidip gelelim.” diye arkadaşlarıyla birlikte beni de alarak açık otomobille Nif’e gitmek üzere İzmir’den ayrıldık. Bir müddet sonra şoförde bir tereddüt hasıl oldu. Ve Atatürk’e dönerek:

- Efendim galiba yolumuzu şaşırdık, dedi.

Atatürk şoföre yolun civarında tarlasını sürmekte olan bir ihtiyarı göstererek:

- Çağır şu ihtiyarı da yolu soralım, dedi.

Şoför, ihtiyara “Baba” diye seslenerek arabaya gelmesini işaret etti. İhtiyar arabanın yanına yavaş yavaş geldi. Ve Atatürk’ü görür görmez gözlerini Gazi’nin gözlerine dikerek heyecanlı ve dikkatli bir bakıştan sonra:

- Dur bakalım. Sakın sen bizim Gazi Paşamız olmayasın? diye sordu.

Atatürk de:

- Evet ben Gazi Paşayım!

Deyince:

- Dur, ben senin evvelâ ayaklarını öpeceğim, sonra ne istersen onu sorarsın, deyip otomobilinin kapısını açtı ve Atatürk’ün ayaklarına kapandı.

Atatürk:

- Kalk baba, elimi öp.

Dedikçe:

- Olmaz, ben senin ayaklarını öpeceğim.

Diye sarıldığı ayaklarından babayı koparmak çok güç oldu. Sonra kendisine sorulan yolu işaret etti.

Atatürk, Salih Beye:

- Babayı memnun et, diye emir verdi, diye emir verdi.

Salih de, portföyünden iki yüz lira çıkararak:

- Al baba, çocuklarına şeker alırsın, diyerek uzattı.

İhtiyar; parayı elinin tersiyle ittikten sonra Atatürk'e dönerek:

- Paşam sen ne yapıyorsun? Sen bize çoluğumuzu çocuğumuzu bağışladın. Yerimize, yurduмуza kavuşturdun. Dinimizi, ırzımızı, namusumuzu kurtardın. Bir de üstüne para vererek beni o kadar küçük mü görmek istiyorsun. Söyle o beye parasını cebine koysun, dedi.

Bu hazin ve heyecanlı tablo hepimizin gözlerini yaşarttı. Atatürk:

- Baba çocukların var mı? diye sordu.

- Allah bağışlarsa iki tane, dedi.

- Okutabiliyor musun? sorusuna:

- Bu mahsulü aldıktan sonra düşünüyorum.

Cevabını verince, yine Salih Beye:

- Salih, babanın adresini al ve bu çocukları Ankara'ya aldirt, biz okutalım, dedi.

Ve babanın güneşten tunçlaşan sevimli yüzünü öptü, oradan ayrıldı.

Mahmut BALER⁴⁴

⁴⁴ "Baldan Damlalar", *Tercüman Gazetesi*, 20. Yıl, Sayı: 6882, 25 Mart 1981, s. 2.

İNSANA VE İNSANLIĞA ÇOK DEĞER VERİRDİ

Kim olursa olsun, insana ve insanlığa çok kıymet verirdi.

- Bir gün Çankaya'da, eski köşkün üst katındaki kütüphanede oturuyorduk. Birdenbire bahçeden küfürlerle dolu hiddetli bir ses yükseldi. Atatürk merakla başını solundaki pencereye çevirdi; o anda yüzü kıpkırmızı kesildi, bana dönüp bağırdı:

- Bak, bak!... Bu bunak adam ne yapıyor?... Yahu, hiç insan dövülür mü? Bu ne hamakat (ahmaklık)!... Çabuk koş, mâni ol ve oradaki adamları köşke getir...

O sırada ben de ayağa kalkmış, pencereye yanaşmıştım.

Millî Müdafaa Vekâleti tarafından (Çankaya Köşkü o zaman Millî Müdafaa Vekâletinin malı idi ve ordu köşkü adıyla Başkumandanın ikametine tahsis edilmişti.) köşkün dış idaresine memur edilmiş bulunan alaydan yetişme emekli ve yaşlı bir subayın, birkaç işçiyi yüksek sesle azarlayıp tokatlamakta olduğunu gördüm. Yerde birkaç eski torba ile darmadağın bir hâlde bazı giyeceklerle eşya vardı.

İşçiler, bir müddet bahçede çalıştırılmış olup o gün memleketlerine dönmek için köşkten ayrılmak üzere bulunan Yunan esirlerindendi.

Koşarak bahçeye çıktım, yanlarına gittim, bizim yaşlı arkadaşı hiddetten, zangır zangır, titreten hâdiseyi öğrendim. Meğer esirlerin sıkı sıkıya muayene ettiği torbalarından, kendilerine ait eşya arasın-

da, Atatürk'ün hususî sigaralarından birkaç paket de çıkmış. Her hâlde bunları, esirlere köşkün içinde hizmet eden bizimkilerden biri vermişti; başka türlü olmasına imkân yoktu.

İhtiyarı birkaç kelime ile teskin ettikten sonra, esirleri yanıma alıp köşke doğru yürüdüm; Atatürk antreye inmişti. Esirlerden biri uzaktan onu görür görmez, müthiş bir korku içinde titremeye başladı ve tam kapıya yaklaştığımız anda düşüp bayıldı.

İnce duygulu büyük adam, bu manzaradan pek müteessir olmuştu. Emri üzerine, yanındakiler, esirin yüzüne su ve kolonya serperek ayıltılar.

Bu arada ben de kendisine durumu arz etmiştim. İçeriden beş, on paket daha sigara getirtti; esirlere dağıttı. Bir miktar para da verdirtti; sonra kendilerine, yapılan fena muameleden teessür duyduğunu söyledi ve iyi yolculuklar diledi.

Köşkten ayrılırken esirlerin gözleri, minnet yaşları ile, dolu idi. Tabî ihtiyar arkadaş da Millî Müdafaa emrine iade edilmişti.

Hasan Rıza SOYAK⁴⁵

⁴⁵ Doğumundan Cumhuriyetin İlânına Kadar Fotoğraflarla Atatürk ve Atatürk'ün Hususiyetleri, Hayat Yayınları, İstanbul 1964, ss. 45-46.

FELSEFENİN VE HA YATIN TANIMI

Günlerden bir gün sofrasında felsefe bahsi açıldı. Hazır bulunanların hepsine ayrı ayrı sordu, çeşitli izahların hiçbirisini beğenmedi. Bu defa kendisinden izahını rica ettiler. Cevabında:

- Felsefe; çölde sıcak kumlar içinde cayır cayır yanan, tutuşan, dili, damağı kuruyan seyyahın (gezginin) ufukta teşekkül eden ılgımı (serap) su zannederek arkasından koşmaya benzer, dediler.

Yine böyle bir sofrada hayatı tarif ettiler:

“Bu mevzuda tanınmış birçok ilim adamlarının kitabını okumuş hemen hepsi, hayat: “İnsan dünyaya ağlayarak gelir ve ağlayarak da göç edip gider (ölür), ikisinin arası da ıstırap doludur.” diyor. Kendi kendime, şu hâlde hayat manasız, kıymetsiz bir şeydir dedim. Bu sırada elime başka bir âlimin kitabı geçti, hayatı diğerleri gibi tarif ediyor yalnız “İkisinin ortası ıstırap arasında, neşeli vakitleri kendisine temin edenler mesut kimselerdir.” diyor. Bu fikri çok beğendim. Fert olsun, millet olsun neşeyi elden bırakmamalıdır. Neşe enerji kaynağıdır; neşesiz bir milletin yaşamaya hakkı yoktur. İşte akşamları soframa topladığım zevatla geçirdiğim tatlı saatler, ilim adamının bildirdiği gibi mesut anlarımdır. Bununla milletime örnek olmak istiyorum. Neşesini bırakmamalıdır.”

Damar ARIKOĞLU⁴⁶

⁴⁶ **Hâtıralarım- Millî Mücadele**, Tan Gazetesi ve Matbaası, İstanbul 1961, ss. 349-350

“ÖLÜM ALLAH’IN EMRİ, AYRILIK OLMASAYDI”

Bazı gamlı (tasalı) akşamlarında, sofrta başında çeneni avucuna dayayarak, bakışları mahmurlaşmış gözlerini yumarak sade bir halk türküsünün:

Ölüm Allah’ın emri,

Ayrılık olmasaydı.

mısralarını, hâlâ yankısı kulağımdan gitmeyen dokunaklı sesinle okurdun. Sonra, sırlı bir murakabeye (kendi iç dünyasına) varmış gibi bir an susardın. Seninle birlikte herkes de susardı. O zaman, sessizlik içinde daldığın karanlıktan, boşluktan, yalnızlıktan hoşlanmamışsın, o bir tek an içinde her şeyin sonunu görmüş ve anlamışsın gibi, o murakabeden (kendi iç dünyasından) silkinir, o aleminden ayrılırdın...

... Sen bu türküyü söylerken, o kadar, o kadar hayatla dolu idin ki, başına gelmeyecek, gelemeyen, sana kıyamaz bir şeyin şakasını ediyorsun sanıyorduk.

Sen o zaman kendin ne duyardın bilmem; fakat biz sende, - yaşamının ta kendisi olan - dinmez kaynarlık görürdük...

Bununla beraber, bir gün Çankaya’da:

- Dün gece, uykum kaçmıştı, düşündüm... Bira-
der, tabiat önünde insan bir hiç, amma hiç! demiştin.

Ve gözlerin, bir büyük görüye bakmış olmanın bütün parlaltısı ile parlıyordu.

Ruşen Eşref ÜNAYDIN⁴⁷

⁴⁷ “Özleyiş-Atatürk’e Dair Hatıralar”, *Dünya Gazetesi*, Yıl: 2, Sayı: 611, 10 Kasım 1953, Atatürk İlävesi, s. 1

ATATÜRK VE İNÖNÜ

Atatürk ve İnönü'nün birbirlerine olan takdir ve güvenlerini müstesna bir şekilde açıklayan ve bizzat Paşadan duyduğum bir küçük hikâyeyi nakletmeden geçemeyeceğim:

(İsmet Paşa) bir gün Atatürk'le beraber o zaman yeni kurulmakta olan Orman Çiftliğine giderler(1925). Atatürk çalışmaları denetler ve bugün Marmara Otelinin bulunduğu tepeden manzarayı son bir defa seyreder ve İsmet Paşaya dönerek:

- İsmet Paşa, der, sen olmasa idin ben yurdun her tarafında yapılan bunca işi imkân yok başaramazdım.

İsmet Paşanın cevabı şudur:

- İltifat buyuruyorsunuz Paşam. Fakat asıl siz olmasaydınız ben bunları yapmak değil, düşünemezdim bile.

İnönü, "bu kanaatinin Atatürk hakkındaki samimî ve gerçek duygularını yansıttığını, her geçen gün bunu içinde daha derinden duyduğunu, Atatürk'ün seziş ve görüşleriyle, karar isabeti ve cesaretiyle ve geleceğe ışık tutan fikirleriyle, kendisi de dahil, eşine rastlanması mümkün olmayan üstün ve erişilmez bir insan olduğunu" söylerdi.

Zafer PAYKOÇ⁴⁸

⁴⁸ "Ölümünün Yedinci Yılında İnönü", *Milliyet Gazetesi*, Yıl: 31, Sayı: 11908, 25 Aralık 1980, s. 2

“BİR ÇOCUĞUM OLSA İDİ...”

Ankara’da İlk Balo

Nafia Vekâleti (Bayındırlık Bakanlığı) Yollar ve Nafia Umum Müdürlüğüne tayin edilmiştim. Bu münasebetle bir müddetten beri Ankara’da bulunuyordum. Çocuk Sarayı civarında, eski Türk Ocağı salonunda ilk balo veriliyordu. Bu, kadın ve erkek topluluğunun ilki idi.

Vekiller (Bakanlar), mebuslar (milletvekilleri) ve ileri gelen memurlar aileleriyle baloya iştirak etmişti. Çoğunluk bu gibi topluluklara alışık değildi. Tavır, eda, hatta yürüyüşte bile acemilik seziliyordu. Birkaç erkek ve kadından başka dans etmesini dahi bilen yoktu.

Atatürk’e ayrılmış olan masa önüne herkes ailesi ile gelip kendilerini takdim ediyordu. Ben de eşim ve kızımı takdim ettim. Paşa ayağa kalktı. Bize yer göstermek lütfunda bulundu. Oturduk. Kızıma baktı ve bana dönerek, kızım Bedia’nın adını ve yaşını sordu. On altı yaşında olduğunu söyledim (23 Temmuz 1908’de evlendi). Paşa hazuruna (hazır bulunanlara) hitabederek:

- Asaf ile bir mahallenin çocuğuyuz. Belki aynı yaştayız da... Demek, ben de vaktiyle evlenmiş olsa idim, on altı yaşında çocuğum olacaktı, buyurdu.

Çok mütehassis (duygulu) idi. Güzel gözlerinin nemlendiği fark ediliyordu.

Eşim ayağa kalktı:

- Paşam, bütün millet sizin çocuklarınızdır, dedi.

- Doğru; işte ben de bununla teselli buluyorum. Evet, milletim sağ olsun...

Ve bir an sonra ilâve etti:

- Belki, benim çocuğum olmadığında bir hikmet (gizli neden) vardır. Çok sevdiğim bir tayımın ölümünden o kadar müteessir olmuşum (üzülmüş-tüm) ki, günlerce acısını unutamadım. Yemek yiye-medim. Ya çocuğumu kaybetmiş olsaydım; ne olur-dum bilmem...

İşte o celâlli (sert ve heybetli) adamın rikkati kalbine (kalp yufkalığına) açık bir misal teşkil eden şu sözler de yarının çocukları için kıymetli bir tetkik ve tahlil zemini olacaktır.

Orman Çiftliğindeyiz.

Atatürk, Neşet Ömer Bey'e dedi ki:

- Bir çocuğum olsa idi, büyük sevinç duyacak idim. Milletime, benden sonra benim neslimden, bana benzer bir evlât bırakmayı çok isterdim. Profesör, bunun çaresi yok mudur?

Neşet Ömer Bey gülüyordu. Eşim söze karıştı:

- Bir değil, birkaç evlâdınız olmalı idi. Belki birisi bir nebze size benzerdi. Çünkü, Paşam, size benzemek o kadar güç bir şey ki!..

Atatürk'ün güzel gözleri uzaklara, derinlere dalmıştı.

Asaf İLBAY⁴⁹

⁴⁹ "Atatürk'ün Hususî Hayatı", Tan Gazetesi, Yıl: 1, Sayı: 191, 27 Haziran 1949, s. 2.

“TAKİBATA LÜZUM YOKTUR”

Tütün ve kahveye çok düşküncüydü. Bilmem ama her hâlde günde on, on beş fincan kahve ve kırk elli sigara içerdi.

Burada hem tütüne olan düşkünlüğünü, hem de geniş hakkil ve hoşgörölüğünü belirten bir olayı nakledeceğim:

Tekel İdaresi sigara kağıdı satışını yasak etmişti; kaçak tütün içenlerden parası olanlar, bu kağıdı karaborsadan tedarik edebiliyorlardı. Fakat, halkın ve bilhassa köylülerin büyük kısmı sigaralarını gazete kağıdı ile sarmak zorunda kalmışlardı...

Bir gün vatandaşın biri kasaba veya köy kahvesinde böyle hazırladığı bir sigarayı içerken, fena kokusundan şikâyet ediyor ve bütün iyilik ve kötülükleri en başta bulunana atfetmek (yüklemek) itiyadı (alışkanlığı) ile, Atatürk aleyhinde ağzına geleni söylüyor... Kahvede bulunanlar bir zabıt (tutanak) tutuyorlar... İş hükûmete intikal ediyor... Cumhurbaşkanı karşı işlenen suçlardan dolayı takibatta bulunmak onun (Atatürk'ün) müsaade ve muvafakatına (uygun görmesine) bağlı olduğu için, ilgili Vekil (Bakan) meseleyi kendisine arz ediyor, takibat için müsaadelerini istiyor.

Atatürk, Vekile (Bakana) soruyor:

- Sen hiç gazete kağıdı ile sarılmış sigara içtin mi?

Vekil (Bakan) cevap veriyor:

- Hayır, efendim.

- Ben içtim, diyor. O kadar berbat bir şeydir ki... Adam haklıdır, ben de olsam aynı şeyi yapardım. Takibata lüzum yoktur. Zavallıyı serbest bırakınız!

Hasan Rıza SOYAK⁵⁰

⁵⁰ **Doğumundan Cumhuriyetin İlânına Kadar Fotoğraflarla Atatürk ve Atatürk'ün Hususiyetleri**, Hayat Yayınları, İstanbul 1964, ss. 15-16.

ATATÜRK'ÜN HASSASİYETİ

Mustafa Kemal Paşanın bir tayı vardır. Bu tayı çok seviyor. Ordu hayvanlarının muayenesi sırasında bu tayın ruam hastalığına müptelâ olduğu (tutulduğu) anlaşıyor. Fennen ve kanunen tayı öldürmek iktiza ediyor (gerekiyor).

Gazi çok müteessirdir. Tayı son defa okşayıp sevmek istiyor. Baytar heyeti tehlikeli olduğu beyanıyla buna rıza göstermiyor. Paşa eldiven giyerek hayvanı okşamak arzusunda ısrar ediyor. Çaresiz muvafakat ediliyor (uygun görülüyor) ve Paşa tayını gözyaşları ile son defa okşuyor.

Gazi bu fıkrayı nakil buyurdıkları gece:

- Benim çocuğum olmadığında hikmet (gizli neden) ve isabet varmış, eğer evlâdımı kaybetmiş olsaydım sonsuz keder ve elem duyardım, buyurmuşlardı.

Asaf İLBAY⁵¹

⁵¹ "Atatürk'ün Hususî Hayatı", *Tan Gazetesi*, Yıl: 1, Sayı: 207, 13 Temmuz 1949, s. 2.

FES DEVRİNDE ŞAPKA TAVSİYESİ

Tayyare Cemiyeti kurulmuştu. Ben de müessislerindendim (kurucularındandım). Para toplamak üzere İzmir'e gitmiştim. Bir hayli de topladım. O sırada Ankara'dan bir telgraf aldım. "Gel..." diyorlardı. Ankara'ya vardığım gün Adliye Vekili (Bakanı) Mahmut Esat'a tesadüf ettim:

- Haydi Mustafa Kemal'e gidelim... dedi.

- Habersiz olur mu?. Bir telefon etsek... deyişime aldırmadı.

Çünkü onun samimiyetinden emindi.

Kalktık Çankaya'ya gittik. Bilardo oynuyor-muş, haber verdiler. Kahvelerimizi içerken geldi:

- Bu ne bu böyle? Bu saatte kahve içilir mi? Gelin içeri... diye sofraya götürdü.

Türk'e has konukseverliğiyle ikram etti. Niha-yet müsaade isteyerek, kalktık. Veda ettik. Bir de baktım ki, kapıya kadar geliyor. Kapıda, hepimizi otomobillere yerleştirtinceye kadar durdu...O devir-de, kim yapardı bunu?

Yine bir gün, böyle kapıda uğurlarken, başıma fesimi giydiğimi görünce, şaşırды:

- Bu ne? diye sordu.

O günlerin modası olan kalpağı giymemiş olduğuma nedametle, bir bahane bulmak istedim:

- Hava fazla sıcak da... hafiftir diye bunu giymiştim, Paşam!.. dedim.

- Şapka daha hafif... Hani senin şapkan? demez mi?

Bu sefer ben şaşakaldım: Allah Allah... Bana ne diye şapka tavsiye ediyor, kendi giyiyor mu ki?..

Meğer, şapka meselesini tasarlamış, nereden bileyim ben? Birkaç gün sonra, iş anlaşıldı. Bir de baktık ki, gazetelerde bir haber:

“Mustafa Kemal Paşa Kastamonu’da başında şapka ile görünmüş... Hatta müftünün başına da şapkayı kondurmuş...”

Osmanzade Hamdi AKSOY⁵²

⁵² Atatürk’ün Sofrasında”, Atatürk, XV. Ölüm Yıl Hatırası, Yeni Tarih Dünyası, İstanbul 1953, ss. 39-40

“... YİNE MEBUSLARI HAPSEDİYOR MUSUN?”

23 Ağustos 1925 günü mebus Ziya, Rifat, müdde-i umumî (savcı) Şevket Beyler ve müftü Ata Efendi ile Belediye Reisi Cemal Efendi, vali Cemil Beyin refakatinde on saatlik mesafedeki Çattır hanına gidildi. Bindığımız, tenekeden iki Ford otomobili idi.

Burada Gazi otomobilinden indiler. Sırtında gri renkli keten kostüm, başlarında çok yumuşak hasır panama şapka vardı. Şapkayı çıkararak elimizi sırkarken vali isimlerimizi söylüyordu. Müftü Efendiyi “Halk Fırkası (Partisi) Reisi” diye takdim edince manalı bir tebessümle:

- Hem müftü, hem fırka (parti) reisi nasıl olur? buyurdular.

Bu söz, rahmetli müftünün siyasî hayatına nihayet vermişti. Halbuki müftü efendi, İttihatçı, koyu Türkçü, uç lisanda şiir yazan, medrese ilimlerinde mütebahhir (bilgisi engin), “fünun-i şetta” (çeşitli fenler) da salâhiyetli, soyca zeki bir zattı.

Gazi'nin arabasında Nuri Conker vardı. Fuat Bulca, başkatip Tevfik, seryaver (başyaver) Rusuhi ve diğer yaver Muzaffer, Muhafız Taburu Kumandanı İsmail Hakkı, Polis Müdürü Dilâver Beylerle maiyet memurlarının bindikleri arabalar bu sırada gelmişlerdi. Gazi yarı ciddî:

- Hani sizin şapkanız? buyurdular:

Hep şaşırmıştık. Ben:

- Şapkayla teşrif buyuracağınızı bilseydik, biz de birer tane tedarik edinirdik, dedim.

Güldü ve dönüşte şapkalı görmek istediğini söyledi:

Çandırılılar ayran ikram ettiler. Meşhur Ömer Ağayı sordu. Köye adam koşturuldu. Gelinceye kadar köylülerle konuştu.

Ömer Ağa sağ elinin kalbi üzerine koyarak selâmladı ve Gazi'nin eline sarıldı. Gazi gülerek:

- Nasıl, yine mebusları hapsediyor musun? lâti-fesinde bulundular.

Ömer Ağa, mahçup, bir yanlışlık olduğunu, mebus sözünü mahpus anladığını ve olayı hikâye etti. Gazi gülerek Ağanın yanağını öptü.

- Derimize saman doldururlar mı?

Sualine Ağa:

- Lâyık olanların doldurulur, cevabını verdi.

Ömer Ağa, altı yüz yıldan beri ocağı yanan bir hanedanın son çocuğu, gün görmüş, "mîr-i kelâm", misafirperver, sözü tutulur, iyi düşünür, Türkçü bir köy ihtiyarı idi.

Talât ONAY⁵³

⁵³ "Haturalar: Atatürk Çankırı'da", **Türk Dili Dergisi**, Cilt: VI, Sayı: 62, 1 Kasım 1956, ss. 70 - 71

BANDOYU DİNLEYEN HALK

Millî Mücadele'den sonra İzmir'i ziyaret ediyordu. Naim Palas Otelinde bir ziyafette bulunuyorduk. Başka bir otelin bahçesinde çalan bandonun derhal getirilmesini emretti. Biraz sonra, kendisine, emirlerini niçin yerine getirmediğimi şu suretle izah ettim:

- Paşam, halk bandonun etrafına toplanmış, neşe içinde dans ediyor ve eğleniyor. Bunu bozmak istemediğim için bandoyu getirtmedim. Af buyurunuz!

Bir an düşündü:

- İsabet ettin, dedi. Hiçbir zaman ve hiçbir surette halkın neşe ve huzurunu bozmamak lâzım.

Şimdi Milliyet gazetesinin sahip ve baş muhabiri olan Ali Naci Karacan da bu hâdiseyi gayet iyi bilir.

Muzaffer KILIÇ⁵⁴

⁵⁴ Sadun Tanju, "Atatürk'e Dair Bazı Hâtıralar", *Vatan Gazetesi*, Atatürk İlâvesi, Yıl. 15: Sayı: 4846, 10 Kasım 1954, s. 5.

“...PERDELERİNİZİ AÇTIRINIZ”

Hikâyeyi bir çok kimseler bilir Atatürk, İzmir’e bir gidişinde Kordonboyu’ndaki evinin salonuna büyük bir sofra kurulur. Davetliler tamam olup oturulacağı vakit, sokakta biriken halkın içerisini seyrettiğini gören vali, perdelerin indirilmesini emreder. Atatürk der ki:

- Vali Bey, dışarıdaki halk acaba bizim ne yaptığımızı sanıyor? İçki içtiğimizden şüphesi yok. Fakat şimdi masa üstünde kadın da oynattığımızı zannedecekler. İçki içmekten başka bir şey yapmadığımızı görmeleri için perdelerinizi açtırınız.

Yaptığını saklamak mürailiğine (ikiyüzlülüğüne) düşmekten daima tiksiniştir.

Daha da coşkun ve cümbüşlü bir geceden sonra, Çankaya’daki evine gitmiştim. Kendisine dedim ki:

- Şimdiye kadar sizin için ecnebi dillerde yalnız Frenkler yazdılar. Biz yanınızdayız. Sizi onlardan daha iyi tanıyoruz. Müsaade etmez misiniz, Yakup Kadri ile ben hayatınız ve eseriniz hakkında bir kitap hazırlasak?..

Bilârdo istekasını bırakarak yüzüme baktı:

- Dün geceyi yazacak mısınız?

- Canım efendim, bu kadar da hususiyetlere (özelliklere) girmeye ne lüzum var?

- Ama bunlar yazılmazsa ben anlaşılmam ki...

Hususî meclislerinde bize geçmiş hayatını, kendi yaşayışımızda belki de hatırlamaktan sıkılacağımız iç vakaları ile anlatırdı. Karakter ve şahsiyet

üzerine hiçbir ışık vermeyen bu türlü hikâyeleri unuttum bile... Notlarımda ve aklımda kalanlar, onu anlatabilmeye yardım edenlerdir.

Falih Rıfkı ATAY⁵⁵

⁵⁵ "Çankaya- Atatürk Devri Hatıraları", *Dünya Gazetesi*, Yıl: 1, Sayı: 4, 4 Mart 1952, s. 2.

BİR KALP ADAMI İDİ, İNSANDI

Atatürk bir irade adamı olduğu kadar bir kalp adamı idi. İnsandı. Kendisine en fazla kötülük edenlerle dahi barışmaya her zaman hazırды. Bir gün:

-Ben onları affederim, çünkü kalbim vardır, onlar beni affetmezler çünkü kalpsizdirler, demişti.

Bir gece sofrada pek sevdiği bir tayın ruam illettine tutulmuş olduğunu anlatıyordu. Baytarlar yanına yaklaşmasına izin vermemişler, öldürmek zorunda kaldıklarını bildirmişler. Atatürk o kadar ısrar etmiş ki, nihayet tayını son bir defa okşamaya müsaade etmişler. Okşarken gözyaşlarını tutamamış:

- Çocuğum olmadığı sebepsiz değilmiş, diyordu, eğer bir evlât kaybetmek felâketine uğrasaydım, kalbim acısına dayanamazdı.

Pek sevdiği bir köpeğini de, sonunda kendisini ısırdığı için öldürmüşler ve derisini doldurup Orman Çiftliğinde bir vitrine koymuşlardı. Bir gidişinde Atatürk'e gösterdiler. Hemen başını çevirdi:

- Ben, sevdiğim bir hayvan da olsan onu böyle görmek istemem, camekândan çıkarınız ve gömünüz, demişti.

Falih Rıfkı ATAY⁵⁶

⁵⁶ Babanız Atatürk, Doğan Kardeş Yayınları, İstanbul 1955, ss. 68-69.

“BENİM KALBİM VARDIR...”

29 Ekim akşamı, Radyo eski bir plaktan Onuncu Yıldönümü nutkunu verirken, sesini gene duydum. Bir acılı gönlün derinliğinden kopup bütün iyi Türk kalplerinin sıcağında yerini arıyan bu sesi, vaktiyle, bir Rumeli türküsünde tanımıştım. Anadolu’da bahar olduğu vakit doğduğu toprağın kır çiçekleri burnuna kokar, kuşları kulağına öter yeni kuzulayan sürüler, hayal meyal ağıllarına dönerdi. Bizi kaybolan şehirlerimize, düşen ve çiğnenen şerefimize, ve efendice yaşamak hakkımıza kavuşturan adamın, yıl dönümü şenlikleri, çalgıları ve sevinçleri içinde kendimizden geçtiğimiz sırada, aramızdan uzaklaştığını sezer gibi olurduk. 29 Ekim akşamının ilk saatlerini belki de bir Rumeli köyünün ıssız ve boş karanlığı içinde, bir daha gelmeyecek olanlara ağlayan eski çeşmenin su çağıltısı yanında geçirirdi. Susamış gibi olur, içini çekerdi. Gözlerinden onulmaz sıla hasretinin, damla damla, sisli bir pırıltı ile, yaşardığını görürdük. Avutup unutturmaya çalışırdık.

29 Ekim akşamı sevmek, sevilmek ve barışmak isterdi. Her şey hatırına gelir, sanki bir rüya içinden:

- Benim kalbim vardır, düşmanlarımı affettim. Ama, onlar beni affetmeyecekler, çünkü kalpsizdirlere, derdi.

Rumeli türkülerinde o kadar yankılaşan sesi gibi, kafasının ve iradesinin kaynağı kalbi idi.

Falih Rıfkı ATAY⁵⁷

⁵⁷ “Sohbetler - Genç Dostlarıma”, Cumhuriyet Gazetesi, 27 nci Yıl, Sayı: 9431, 10 Kasım 1950, s.2

“...BU HAVADA İNŞAAT YAPILIR MI?”

...Çok soğuk, karlı, tipili bir kış günü idi.

(Etnografya) Müze binasının çatısını tamamlamıştık. Bazı pencerelerin çerçeveleri, camları takılmıştı. Bazı pencereleri de muvakkaten tahta ile örtmüştük. İçeride mermer taşçı ustaları, marangozlar çalışıyorlardı. Ben de kubbenin altındaki büyük holün ortasına koydurduğum iş masasının üzerinde mermercilerle yapacakları işlerin çinko kalıplarını kesiyordum. Dışarıda tipiden göz gözü görmüyordu. Şiddetli bir fırtına vardı.

Bir işçimiz dışarıdan koşarak gelmiş ve heyecanla:

-Paşa geliyor? demişti.

Şaşırmıştık. Bu havada hangi paşa gelebilirdi?

Büyük giriş kapısı açıklığına iğreti olarak taktığımız tahta kapı açılmış ve içeri Atatürk girmişti! İlk sözü:

-Hikmet bu havada inşaat yapılır mı? olmuştu.

Cevap verdim:

-İnşaat mukavelemize göre binayı on ayda bitirmek lâzım. Bunun için etrafı biraz kapattık, umum (bütün) işçilerimiz de başta mermerciler olmak üzere çalışıyorlar.

O sıra inşaat kâtibim Bahri Bey bir fırça ile Atatürk'ün üzerindeki karları temizliyordu. Bu iş bitince hemen bir gaz sobası getirerek Atatürk'ün önüne koymuştu. Paşa gaz sobasına bakarak:

- Bahri, senin gaz soban burada ne işe yarar, her taraftan rüzgâr, soğuk bol bol işliyor. Buna tabiri marufiyle (bilinen deyiimi ile), Ok Meydanı'nda buhur yakmak derler!

Bahri Bey de:

- Paşam çok üşümüştün. Burnun kıpkırmızı. Hiç olmazsa biraz burnun ısınır, demiş ve gülüşmüştük.

Paşa getirdiğimiz bir tahta iskemleye oturmuştu. Taşçı ustabaşım Hüseyn Avni Efendi kahve pişirip getirmişti. Atatürk kahvesini içmişti, o esnada tipi biraz durmuştu. Ön cephedeki iğreti kapının açılmasını istediler, açmıştık. Ankara ovası bembeyaz karlar altında güzel ve çekici bir manzara olarak görünüyordu. Atatürk:

- Şu bataklığı ağaçlandırır, park yaparsak, ovayı da düşündüğüm gibi meyve ağaçlarıyla donatır, güzel bir çiftlik hâline getirirsek, bu güzel manzara karşısında ve bu kubbenin altında oturup seyretmek çok hoş olacak, yazın burası da çok serin olacak. İşimi gücümü bitirdikten sonra bu güzel manzaraya karşı, bu kubbenin serinliği altında yatıp istirahat etmek isterim, buyurmuşlardı...

Hikmet KOYUNOĞLU⁵⁸

⁵⁸ "Atatürk'ün San'at ve San'atkârlarla Alâkalı Anıları", **Kültür Bakanlığı Kültür ve Sanat Dergisi**, Sayı:5, Ocak 1977, ss.151-152

İLK “ANKARA RESİM SERGİSİ”NDE

(Etnografya) Müzenin inşaatını bitirmiştım. Müzeye konacak eserler henüz gelmeye ve yerlerine nasıl konacakları hakkında görüşmeler yapılyordu. Binanın bu muvakkat boşluğundan istifade ederek Ressamlar Cemiyeti ilk Ankara resim sergisini burada yapmak için izin almıştı. Ressam arkadaşlarım da benden yardım istemişlerdi. Bütün tablolar gelmişti, asmak için sehpa, muvakkat bölme duvarlar yaparak serginin gösterişli, muntazam bir hâlde olmasına çalışıyordum. Bu çalışmam geceleri de devam ediyordu.

O zamanlar bazı dergilerde resim hakkında yazılar, tenkitler yazardım. Ressam arkadaşlarım, sergideki resimler hakkında bir broşür yazmamı da rica etmişlerdi. Ankara’da henüz elektrik yoktu. İki adet büyük gaz lüks lâmbası yakmış çalışıyordum. Gece saat on birdi. Kapıdan içeri Atatürk girmişti. Şaşırmıştım. Atatürk dedi ki:

- Aşağı yoldan geçiyordum. Binada kuvvetli bir ışık gördüm, acaba ne oluyor diye merak ettim, geldim.

Kendilerine:

- Ressamlar Cemiyeti’nin ilk “Ankara Resim Sergisi”ni burada açmalarına müsaade ettiler. Ressam arkadaşlarım da benden yardım istediler, burada sergilenen eserler hakkında da bir broşür yazmamı rica ettiler. Gündüz inşaat işlerinden ayrılamıyorum. Bunun için gece çalışmayı olumlu buldum, bu nedenle çalışıyorum, dedim.

Atatürk:

- Geldiğim çok iyi oldu. Sen bana burada eserleri sergilenen ressamlar ve eserleri hakkında esaslı malûmat ver, diye emrettiler.

Ben de her ressamın kişiliği, çalışma tarzı hakkında geniş bilgi verdim. Atatürk not defterine bazı kayıtlar yapıyordu. Her tablonun önünde dakikalarca durarak izahatımı dikkat ve alâka ile dinlemiş ve çalışmama devam etmemi söyleyerek ayrılmışlardı.

Üç gün sonra sergiyi Necati Bey açmıştı (1 Mart 1926). Öğleden sonra da Atatürk teşrif etmişlerdi.

Paşa sergiyi gezerken Ressam Çallı İbrahim:

- Paşam, eserlerimiz hakkında düşüncelerinizi lütfeder misiniz! demişti.

Atatürk, bütün ressamlar ve eserleri hakkında kıymetli bir konferans vermişlerdi. Ressamlarımızın kişilikleri ve bunların eserleri üzerindeki etkilerini çok güzel anlatmışlardı.

Ressamlarımız, Paşanın kendileri hakkındaki bilgi ve tenkitlerini büyük bir hayranlıkla dinlemişlerdi.

Meselâ Ressam Hikmet'ten söz ederken:

- Hikmet tablolarında bile sevdiği denizcilikten ayrılamamıştır. O bir denizci subayıdır. Bazen coşan, bazen rakit (durgun) bir hâlde, civarın bütün güzelliğini bir ayna gibi temiz sathında (yüzeyinde) toplayan denizleri nasıl içten bir duygu ile yaratmıştır. Evet o yalnız ressam Hikmet değil, Bahriyeli (denizci) ressam Hikmet'tir, demişti.

Çallı'nın Kuvayı Milliye tablosu önünde durmuş:

- Çallı, doğum yerinin efe tipini ne güzel canlandırmıştır. Onun ruhundaki efelik, bu tablosunda tam olarak görülmektedir. Yalnız bir tarafını tenkit edeceğim: Tablodaki atlar çok tavlı ve güçlü olarak yapılmıştır. Savaşta bizler bir parça arpa ekmeğini güç bulurken, atlarımız arpa denilen nesneyi unutmışlardı. Çallı! Sen bu atları biraz zayıflat ki bu tablon tam o devrin anlamını taşısin.

Çallı:

- Çok teşekkür ederim Paşam,bizler Millî Savaşın kahramanlarını düşüncelerimizde ululaştırırken, bu büyük mücadelenin en önemsiz parçalarında bile hep kuvvet ve azamet, canlılık hissediyorduk. Bu düşüncemizi eserlerimizde de canlandırmıştık. Var olunuz, güzel bir sanat dersi lütfettiniz, demişti.

Sergideki mühim eserlerden biri de Ressam Sami'nin Sarıkamış tablosu idi. Bunun önünde dakikalarca duran, düşünen Atatürk:

- Sami Bey bir asker olarak savaşın zaferini de, fecaatını da yakından bilir. Sarıkamış bozgununda yaralı askerlerimizin, kışın dondurucu havalarında yolsuzluk, vasıtasızlık karşısında kağı arabalarıyla Erzurum'a doğru gidişleri, hatta arabacıların bile yaralı askerlerden oluşunu sanatkâr ne kadar derin bir duygu ile canlandırmıştır. Bakınız Mimar Hikmet o tablonun önünden bir türlü ayrılmıyor. Kim bilir dimağında neler canlanıyor. Çünkü o Sarıkamış ve Kafkas Cephesi facialarının canlı bir tanığıdır, demişler ve Sami Beyi tebrik etmişlerdi.

Paşanın bütün ressamlar ve tabloları hakkında kıymetli bir sanat konferansı şeklindeki beyanları, ressamlarımızı çok sevindirmişti ve derin hayretlere düşürmüştü. Paşa hepimizin şevk ve heyecanları arasında sergiden ayrılmışlardı. İşte büyük Atatürk her sanat kolu üzerinde tetkikler yapar ve sanatçıları teşvik ederlerdi.

Hikmet KOYUNOĞLU⁹⁹

⁹⁹ “Atatürk’ün San’at ve San’atkârlarla Alâkalı Anılarım”, **Kültür Bakanlığı Kültür ve Sanat Dergisi**, Sayı:5, Ocak 1977, s.152

ANKARA TÜRK ODASI

Türk Ocakları merkez binasına ait (şimdi Resim ve Heykel Müzesi) bir anım:

İnşaatımız epeyce ilerlemişti. Hemen her gün şantiyemize merhum Hamdullah Suphi Bey gelir, işler hakkında malûmat alırdı.

Hamdullah'la görüşürken binanın üst katında bir Türk salonu yapmayı düşünmüştük. Ben de atölyemde bunun için bazı resimler hazırlıyordum. Bir gece Atatürk şantiyemize teşrif etmişlerdi. İşler hakkında, bu arada düşündüğümüz Türk odasından söz etmiştim. Bunun üzerine Atatürk şu kıymetli direktifleri vermişlerdi:

-Bu bina bir ilim, sanat merkezi, tarihî bir yapı olacaktır. Bizim Ankara'da unutulmaz anılarımız vardır. Ankara en feci ve korkulu devirlerde bizi göğsüne bastırmuş, sevgili bir yurt parçasıdır. Türk odası iyi düşünülmüş bir iştir. Yalnız senden istediğim:

Bu oda, eski Ankara evlerinin bezemeli odalarından alınan bir ilhamla yapılmalıdır. Eski Türk tezyinatının gayet ince desenli nûmuneleri vardır. Fakat benim istediğim onların taklidi değildir. Ankara evlerindeki tezyinat daha sade ve daha başka renklerde. Sen o eski evlere git, oralarda etüt yap. Renk, ornömanlar (süsler) itibarıyla bu yapacağın oda tam bir Ankara Türk odası olsun. Çünkü biz o odaların loşlukları içinde, mum, gaz lâmbalarının solgun ışıkları altında ne mühim ve tarihî kararlar verdik.

Yapacağın bu Ankara Türk odasına geldiğimiz zaman bütün hatıralarımız gözlerimizde ve dimağımızda canlansın.” demişlerdi.

Ben her gün eski Ankara evlerini gezer, desen ve renk krokileri yapar ve üretirdim.

Nihayet bir Türk salonunu Paşanın direktifine uygun bir şekilde yapmayı başardım.

Binanın açılışına teşrif eden Atatürk şu sözleri söylemişti:

- Güzel bir bina oldu. Hele mermer taş işçiliği Türklerde bu sanatın daha yaşamakta olduğunu gösteren bir belgedir.

Türk salonu tam düşündüğüm gibi olmuştur. Buradan ayrılmayı istemiyorum, yapan eller sağ olsun.”

Atatürk odada şöminenin sağ tarafındaki eski stil divanda oturmuşlardı ve güzel sözleriyle bizleri coşturmuştu.

İşte Atatürk’ümüz bizler için teşvik edici, güzel sanatları sevdirci bir kuvvetti.

Hikmet KOYUNOĞLU⁶⁰

⁶⁰ “Atatürk’ün San’at ve San’atkârlarla Alâkalı Anıları”, **Kültür Bakanlığı Kültür ve Sanat Dergisi**, Sayı:5, Ocak 1977, s.152

ALTIN TELEFON MAKİNESİ

Harp kazanıldı. Düşman topraklardan atıldı. Ankara'nın hızla imanna başlanmıştı. Eski binalar yıkılıyor, caddeler açılıyor, Ankara toz toprak içindeydi. Bu sırada, o zaman pek mahdud (az sayıda) hükûmet merkezlerinde kurulan otomatik telefon Ankara'da da kurulmak istendi (1926). Stockholm'a gitmiş, işi öğrenmiş ve Ankara'ya dönmüştüm. Mütihassıs ecnebiler (yabancılar) memleketlerine gitmiş, biz de işi üzerimize almıştık. Mustafa Kemal Paşa, enteresan gördükleri bu cihaz hakkında malûmat almak istediler. Kendilerine Çankaya Köşkü'nde izahat vermiş ve sistemin prensiplerini, şemasını çizdirerek en ince noktalarına kadar arz etmiştim. Bir müddet sonra, İsveç'ten kendilerine altın ve fildişinden yapılmış bir telefon makinesi gönderilmişti. Bunu bizzat alıp kendilerine takdim etmiştim. Evvelâ, eski köşkte yatak odalarına koydurduk. O zaman Marmara Köşkü de yapılmıştı. Telefonun konduğu yerde vaziyetini tetkik eden Mustafa Kemal Paşa şu emri verdiler:

- Ne dersiniz müdür bey, acaba, bunu Marmara'daki odama koysak daha iyi olmaz mı?

Makineyi söküp, o zaman beş altı yaşında olan oğlumu da alarak Marmara Köşkü'ne gittim. Bu altından makineyi masa üzerine koyduktan sonra geri geri geldim ve vaziyetini tetkik etim. Bu arada oğluma, Mustafa Kemal Paşayı örnek almasını, onun gibi olmasını, onun da vaktiyle bir fakir çocuğu olduğunu söylüyordum. Böyle konuşarak geri geri gelirken birisine çarptım. Bir de ne göreyim? Gazi ile karşı karşıya değil miyim? Beni okşadı ve:

- Öğüdüünüz yerindedir. Çalışan insan istediği gayeye varır. Azim şarttır, buyurdular.

Çok sıkılmışım. Nihayet kendimi tutamadım, gözlerim yaşardı. Tekrar bana iltifatta bulundular. Böylece odadan çıktım.

Niyazi TEZER⁶¹

⁶¹ İhsan Arif, "Ona Dair Hatıralar", **Cumhuriyet Gazetesi**, 22 inci Yıl, Sayı:7627, 10 Kasım 1945, s.2

GAZİ'NİN SPORA İLGİSİ

Bursa'da, Fransız sermayedarlarının kurmuş oldukları, Elektrik Şirketinin umumî kâtibi ve İdman Cemiyetleri İttifakı Mıntika Reisi idim.

İnşaatı tamamlanmış olan santralı Atatürk'e göstermek için vali delâletiyle (aracılığıyla) teşebbüste bulunan Fransız umum müdür, Devlet Reisini bir nutukla karşılamak istemiş, tercümanlığını da benden rica etmişti.

Atatürk maiyetiyle geldi. Umum (genel) müdür ve ben santralin cümle kapısı önünde kendisini karşıladık. Ellerimizdeki kağıtlarla olduğumuz yerde durduğumuzu görünce o da durdu. Umum müdür başladı:

- Monsieur le President.

Ben tercüme ettim:

- Reisicumhur Hazretleri.

Atatürk ilk cümleyi dinledi. Sonra elini elimdeki kağıdın üstüne koydu. Valiye dönerek sordu:

- Bu ziyarette böyle bir nutuk tasavvur edilmiş (tasarlanmış)mi idi?

Vali nutuk söylenmesini kabul etmişti. Fakat, Atatürk'ün tasvipsizliğini (uygun bulmayışını) görünce:

- Hayır, Paşam, cevabını verdi.

Atatürk'ün eli:

- Lüzum yok böyle şeylere, efendim.

Derken kağıdın üstünden kalktı ve nedense altına vurarak onu havaya uçurdu. Kağıt plânör dalgalanışları ile süzülürken ikimiz de arkamızı birbirimize döndük, o tesislere doğru yürüdü, ben de arka kapıdan evimin yolunu tuttum.

Küskündüm. Ondan böyle bir hareket beklemezdim. Öfkem yavaş yavaş azaldıktan sonra soğukkanlılıkla düşündüm. Ev sahibi vaziyetinde idim, nezâketsizlik etmişim. Takındığım tavrın Atatürk'çe farkı olunmuş olmasını düşünerek üzüldüm.

İki gün geçti. İdman Cemiyetleri İttifakı Mıntıka Reisi sıfatı ile köşke davet edildim. Bir vesile bulup beni azarlayacak, mahcup edecek, diyordum. Bilâkis, pek kıymetli bir misafiri imişim gibi ayakta kabul etti. Oturttu. Yanında vali ve parti müfettişi vardı. Benden Bursa'da sporun gidişi hakkında uzun izahat aldı. İşî memleket sporuna intikal ettirdi. Samimî, açık konuştum. Eksiklerimizi, yapılması lâzım gelen işlerimizi sayıp döktüm. Dikkatle dinledi. Tekrar Bursa işlerine döndü. Burada Stadyum inşasına müsait yer bulmuş, toprak tesviyesi (düzlemesi) için asker veren Kolordu Kumandanı Ali Hikmet Paşanın yardımını temin etmişim. Paraya ihtiyacım vardı:

- Para daima bulunur, dedi.

Gülümseyerek ilâve etti:

- Sizin gibi işi bilen arkadaşlar olduktan sonra.

Beni iki gün evvelki fevrî hareketiyle kırmış olduğuna zahipti. Gönlümü almak istediği şüphesizdi. Nezâket ve iltifatına hayran; yanından haz içinde ayrıldım.

İzmir'e gidiyordu. Orada "suikast" hâdisesiyle karşılaşmıştı. Bu hâdiseye rağmen beni unutmamıştı. Adıma oradan üç bin lira gönderdi. Bursa Stadyumunun kurulmasına lüzumlu sermayenin ilk kısmı Atatürk'ün hediyesi oldu.

Nasûhi BAYDAR⁶²

⁶² "Ata'dan Hatıralar", **Tan Gazetesi**, Yıl:12, Sayı: 4623-663, 10 Kasım 1956, s.4

“ZİYA HUTŞİT BEY!... ZİYA HURŞİT BEY!...”

İzmir’e vardığımızın üçüncü günü (Haziran 1926), onu öldürmek için gizli tertibat alanların başı olan Ziya Hurşit Beyi getirtti. Naim Palas’ın üst katındaki çalışma odasına yaver yüzbaşı Muzaffer Kılıç’la ben birlikte götürdük.

Ziya Hurşit Bey, şüphesiz ki elleri kelepçeliydi.

Atatürk emir verdi. Kelepçeleri çözdürttü. Yaver Muzaffer Bey sağında, ben de Ziya Hurşit Beyin solunda bulunuyorduk.

Ziya Hurşit Beyin başı açık, ayağında düz bir pantolon vardı. Çok üzgün ve utanmış bir hâldeydi. Orta boylu, geniş vücutlu şişmanca, kırmızı yüzlü atılgan bir tip. Birinci Büyük Millet Meclisinde Trabzon milletvekili idi. Başı öne eğik ezilmiş bir durumda bekliyordu.

Ezici, bunaltıcı bir sessizlik havamızı sarsmıştı. Acaba Atatürk ne yapacaktı, kendisinden neler soracaktı?.. Böyle soruların insanın aklından geçmesi pek tabîî idi.

Atatürk, gayet normal ve ciddî olarak kendisine şöyle sordu:

- Ziya Hurşit Bey!... Ziya Hurşit Bey!... Biz seninle bu vatanın kurtuluşunu birlikte sağladık. Sen beni nasıl öldürecektin?...

Ziya Hurşit Bey hiçbir cevap vermedi. Kıpırmızı yüzü büsbütün kızarmıştı. Terler yüzünden akıyordu.

Atatürk, keskin bakışlarını tekrar Ziya Beyin üzerine dikti. Fakat Ziya Hurşit Beyin başı eğik. Vücudunun diken diken olduğunu, gerginlik içinde olduğunu bilmem söylemeye hacet (gerek) var mı? Sanki saat durmuştu. Zaman yerinde sayıyordu.

Yine Atatürk'ün ağır ağır tekrarlaması:

- Ziya Hurşit Bey!.. Ziya Hurşit Bey!.. Sen Mustafa Kemal'i öldürmüş olsaydın hiçbir şey olmazdı. Bu millet nice Mustafa Kemaller yetiştirecektir...

Ziya Hurşit Bey yine bir karşılık veremedi. Başı önüne eğik olduğu hâlde yavaşça:

- Beni affedin Paşam...diyebildi.

İşlediği günahın derecesini anlamış olacak ki, ağır yükü altında ezilmiş, çökmüştü. Olan biten bu tarihî sahnede cereyan eden (geçen) konuşulan yalnız bu söylediklerimdi. Ziya Hurşit Beyi götürüp muhafızlarına teslim ettik.

Ali Rıza ÜNAL⁶³

⁶³ "Büyük Gazi Mustafa Kemal Atatürk Hakkındaki Anılarım", **Türkiye Harp Malûlû Gaziler Dergisi**, Sayı: 158, Nisan 1969 Ankara, ss. 23-24

“MUSTAFA KEMAL BENİM!”

İzmir’de hazırlanan o alçakça suikasdin akim (sonuçsuz) kalmasından sonra, bir gün bize şu vaka-yı anlatmıştı:

“Ziya Hurşit’in beni öldürmeye memur ettiği iki zavallı vardı. İstivicvapları (sorgulamaları) yapıldıktan sona bunlardan birini yanıma çağırdım. Oda da kimse yoktu. Kendisine sordum:

- Sen Mustafa Kemal’i öldürecekmişsin, öyle mi?

- Evet! dedi.

Ben, gene sordum:

- Mustafa Kemal, ne yapmıştı ki onu öldürecek-tin?..

- Fena bir adammış o!.. Memlekete çok fenalık yapmış!.. Sonra, bize onu öldürmek için para da, vereceklerdi!..

- Sen Mustafa Kemal’i tanıyor musun?

- Hayır!

- O hâlde, tanımadığın bir adamı, nasıl öldüre-cek-tin?..

- Geçerken, işaret edecekler, “Mustafa Kemal, işte budur!” diyeceklerdi. Biz de öldürecektik.

O zaman, cebimdeki tabancamı çıkararak, kendisine uzattım:

- Mustafa Kemal, benim!.. Haydi, al eline ta-bancayı... Öldür!.. dedim.

Herif, benden bu cevabı alınca, yıldırımla vurulmuş gibi oldu. Bir müddet şaşkın şaşkın yüzüme baktıktan sonra, diz üstü kapanarak hüngür hüngür ağlamaya başladı.”

Yahya Galip KARGI⁶⁴

⁶⁴ Salâhaddin Güngör, “Atatürk’e Aid Menkıbeler”, **Cumhuriyet Gazetesi**, On beşinci Yıl, Sayı:5232, 4 Birincikânun 1938, s.5

SUİKASTÇI HAINLER, GAZİ'NİN HUZURUNDA

Gazi, İzmir'e muvasalat eder etmez (varır varmaz) Ziya Hurşit'le diğer şerirleri (suikastçıları) bizzat huzuruna celbedip (getirtip) isticvap etmiş (sorular sormuş). Ziya Hurşit bütün şenaatlerini (alçaklıklarını) ikrar ve itiraf ettiği zaman Gazi:

- Ziya Hurşit! Seninle hayli arkadaşlık ettik. Hayatıma kastedecek kadar ileri gitmende sebep neydi? Bana acımadın mı?

Dediği zaman yüzünü aşağı eğip susmuş, bir tek kelime cevap verememiş.

Gazi bu aralık önünde bir yılan gibi kıvranan Gürcü Yusuf'a:

- Bana atabilecek miydin? diye sormuş.

- Seni gördükten sonra atamazdım! diye cevap vermiş.

Bir aralık Ziya Hurşit, Gazi'ye dehalet etmek (sığınmak) istemiş, fakat Gazi buna cevaben:

- Ben şahsen müntekim intikamcı) bir adam değilim. Fakat iş mahkemeye intikal etmiştir (düşmüştür). Bunun neticesini beklemek lâzım. Müdahaleye hakkım yoktur!.. demiş.

Ali KILIÇ⁶⁵

⁶⁵ "Kılıç Ali Hatıralarını Anlatıyor!", *Milliyet Gazetesi*, Yıl:2, Sayı:604, 15 Ocak 1952, s.7

“BUYURUN MEHMETÇE BEYİN ŞEREFİNE!”

Gazi, İzmir’e giderken süikast teşebbüsü oldu. (Haziran 1926), bizi oraya sevk ettiler. Suçlular yakalanmış, suçlarını açıklamışlardı. Bunun üzerine Kel Ali (Çetinkaya) Beyin başkanlığındaki İstiklâl Mahkemesi İzmir’de faaliyete geçmişti.

Bir gün Kordonboyu’ndaki Naim Palas’ta Gazi istirahat ediyordu.

Biz de Ankaralı, Güzelin İsmail, Pirlepeli Davut’la birlikte orada idik. Atatürk komitecilerden Mehmetçe Beyin evini bilenin bulunmasını istemiş. Kalemi Mahsus Müdürü Hayati Bey geldi. Mehmetçe Beyin evini bilip bilmediğimizi sordu.

Ben bildiğim için derhal Mehmetçe Beyi gidip almak üzere Şoför Emmi’nin kullandığı otomobille yola çıktım. Buca’da Dutlu Sokak 5 numarada oturan Mehmetçe Beyin evine gittim.

Yolda düşünüyordum: “Gazi Mehmetçe Beyi neden istiyor?” diye...

Mehmetçe Bey eski bir komiteci idi. Emniyeti Umumiye Müdürlüğü yapmış, İttihat ve Terakki Cemiyeti zamanında büyük faaliyetlerde bulunmuştu. Eskişehir milletvekili Eyüp Sabri Beyle Mehmetçe Beyden de suikastla ilgili olabilecekleri yolunda şüpheler bulunuyordu. Bir ara İstiklâl Mahkemesi azası Kılıç Ali Bey tevkif tezkeresi bile kesmişti. Böyle iştmişti.

Bütün bunları düşünerek yola devam ettik. Mehmetçe Beyin evine vardığımızda saat gece yarı-

sını geçmiş, herkes uykuya dalmıştı. Sokaklar zifiri karanlıktı.

Mehmetçe Beyin bizim gelişimizi nasıl karşılayacağını önceden bilemezdim. Tabancalarımızı yokladık. Zile bastım. Kısa bir çalıştan sonra yukarıdan kim olduğumuz soruldu.

Kendimizi tanıttık. Mehmetçe Bey: "Geliyorum!" dedi.

Bir de aşağıya indi ki ne görelim, bir elinde tabanca, diğerinde elektrik feneri.

- Ne istiyorsunuz?

Dedi ve birden beni karşısında görünce:

- O, Çavuş hayrola! diyerek gevşedi.

- Seni rahatsız ettik. Paşa Hazretleri seni istiyor.

Deyince, hemen bir telâş eseri göstermeden:

-Peki öyleyse, bekleyin geliyorum! dedi.

Derhal yukarı çıktı. Birkaç dakika sonra aşağı indi. Elbisesini giymişti. Fakat, yakası açıktı, kravat bağlayamamıştı.

Otomobile binip yola çıktık... Yolda hiç konuşmayan Mehmetçe Bey, sadece:

- Neredeler? diye sormuştu.

Yarım saat sonra Naim Palas'a geldik. Saat gece yarısından sonra iki olmuştu.

Mehmetçe Bey önde, ben arkada otelin salonuna girdik.

Hayati Bey bizi karşıladı. Gazi, salonda baş köşede oturmuştu. Sağında Başbakan İsmet Paşa, solunda Kel Ali (Çetinkaya) ve diğerleri bir masanın etrafında sıralanmışlardı.

Celâl Bayar, Vekiller Heyeti (Bakanlar Kurulu) üyeleri de orada idi. Mehmetçe Bey kapıdan girer girmez Gazi:

- Gel bakalım! diye seslendi.

Fakat, birden Mehmetçe Beyin yakasında kravat göremeyince:

-Ne bu hâl? dedi.

Zeki bir adam olan Mehmetçe derhal Gazi'nin işaretinden yakasında kravatının olmadığını fark etmişti. Sol eliyle masanın başında sessizce oturan Kel Ali Beyi gösterip:

-Paşam, getirmişsin bu Kel'i buraya; gece yarısı davet yapıyorsun. Kimin aklına gelir kravat takmak. Bak kravat cebimde duruyor, dedi.

Ve çıkardı, gösterdi. Sonra da boynuna bağladı.

Gazi:

- Arkadaşlar! dedi.

Başlar hep o tarafa döndü. O tekrarladı:

- Arkadaşlar! Bu Mehmetçe Beyi görüyor musunuz? Ben İstanbul'dan Anadolu'ya geçmeye hazırlanırken o bana yardımcı olmuştu. Bana gönderdiği bir haberde: "Sen telâş etme. Ben buradayken sana bir şey olmaz." demişti. Benim Anadolu'ya geçişime yardımcı olmuştu. İstese idi, beni derhal yakalattır,

Malta'ya yollattırdı. Bu sebeple ben hayatta iken Mehmetçe Beye bir şey olmaz...

Kadehini kaldırdı ve:

- Buyurun Mehmetçe Beyin şerefine! dedi.

Böylelikle soğuk hava dağılmıştı. Oysa Kılıç Ali, Mehmetçe Beyin tevkif tezkeresini o anda cebinde taşıyordu. Bu söz üzerine hepsinin yelkenleri suya indi.

Mehmetçe Bey, Gazi'nin İstanbul'dan Anadolu'ya geçişi sırasında İstanbul'da Birinci Şube Müdürü bulunuyordu.

Ahmet ÇAVUŞ⁶⁶

⁶⁶ Said Arif Terzioğlu, Atatürk'ün Ahmet Çavuşu, Başnur Matbaası, Ankara 1968, ss.186-190

ATATÜRK, İNCE DUYGULARA SAHİPTİ

Burada Atatürk'ün nasıl ince duygulara sahip olduğunun bir örneğini vereceğim:

Kara Kemal'in intiharından (1926) kısa bir süre sonra Ankara'da Rus Sefareti'nde verilen bir davette İstiklâl Mahkemesi Reisi Ali Bey, Atatürk'ün yanında babama bakarak:

- Paşam, diyor. Yakında Ahmet Beyin evinde Kara Kemal için mevlüt okunacak. Elbet hepimizi ve sizi de çağırarak.

Babam çok üzülüyor:

- Evet, diye cevap veriyor. Eğer sen de ölürsen, yakın arkadaşım olduğun için senin için de mevlüt okuturum.

Atatürk, Ali Beyin yüzüne bakarak, yavaş ve biraz hazin bir sesle:

- Elbet, Ali, diyor. Arkadaşlık işte budur.

Samet AĞAOĞLU⁶⁷

⁶⁷ "Atatürk'ten Sesler", *Milliyet Gazetesi*, Yıl: 31, Sayı: 11867, 15 Kasım 1980, s.5

HİDİV HİLMİ PAŞAYA SEVGİSİ

Size Atatürk'ün en küçük bir iyiliği bile unutmadığını gösterir bir hikâye daha anlatayım.

Galiba 1926 yılındaydı. Sayın İsmet İnönü, eski Hidiv Abbas Hilmi Paşa şerefine, Ankara'nın Anadolu Kulübünde bir akşam ziyafeti vermişti. Ben o sıralar Nafia Vekiliydim (Bayındırlık Bakanıyım) ve bu ziyafette hazır bulunuyordum. Bir ara sofraya Atatürk de şeref verdiler. Konuşma sırasında Atatürk, Abbas Hilmi Paşayı neden sevdiğini şöyle anlatmıştı:

- Hilmi Paşayı, Hidiv olduğu için değil, iyi bir insan olduğu için çok severim.

Atatürk, bu açıklamasından sonra, Trablus seferinde, Mısır'dan Derne'ye kadar süren 700 kilometrelik yolu, Hidiv'in şahsî ilgisi ve sağladığı kolaylıklarla nasıl aştıklarını o gece uzun uzun nakletmişti.

Behiç ERKİN⁶⁸

⁶⁸ "Manevrada Paşaları Tenkit Eden Yüzbaşı", **Vakit-Yeni Gazete**, Yıl:30-1, Sayı: 10776-34, 11 Ekim 1947, s.3

HÜRRİYET ÂŞIKI MUSTAFA KEMAL

Bir akşam sofrasının hararetli bir devresinde Mustafa Kemal, şahsî hürriyetinin birçok kısımlarından mahrum edilmesi acısını hüznü dolu ifadeleriyle şöyle anlattı:

- Şimdi siz buradan ayrılır, istediğiniz yerde gezer dolaşırsınız. Benim gözümle bunun ne büyük saadet olduğunu bilemezsiniz. Hâlîme bakın. Malik olduğunuz bu hürriyetten mahrumum, Cumhuresiyim. Ama köşeye atılmış ve hürriyeti mahdud (sınırlı) bir insanım. Bütün eğlencem, akşamları soframa topladığım arkadaşlara münhasırdır (ayrılmıştır). Haydi şimdi buradan ayrılıp bol bol dolaşın, istediğiniz yerlere girin çıkın, arzu ettiğiniz gibi eğlenin. Ben de bunun hayaliyle müteselli olurum (avunurum), dedi.

O akşam hepimiz sofradan erken ayrıldık.

Damar ARIKOĞLU⁶⁹

⁶⁹ **Hatıralarım- Millî Mücadele**, Tan Gazetesi ve Matbaası Yayınları, İstanbul 1961, s.350

“KİMSEYİ DİNLEMEZDİ” DEDİKLERİ DOĞRU DEĞİLDİR

“Kimseyi dinlemezdi” dedikleri doğru mudur?

Katiyen... Bilâkis itimat ettiği arkadaşlarının makul saydığı fikirlerine daima kıymet verir, dinlerdi. Meselâ: Ben Sofya’da sefir iken, Ankara’ya gidişimde, kendisini ziyaret etmiştim. Dönerken, o da İstanbul’a geliyordu. Bir müddet İstanbul’da kalmamı emir ile beni Dolmabahçe Sarayı’nda misafir ettiler. Bir akşam sofrada iken:

- Çok canım sıkılıyor Hüsrev... Bara gidelim... dedi.

Birdenbire şaşırdım, gayri ihtiyarî (düşünmeden), ağzımdan çıkıverdi:

- Aman efendim!.. dedim.

Güldü:

- Yani devlet mi bara gidiyor? diye yüzüme baktı.

- Tabîî.. dedim, devlet reisi sizsiniz. Arzu buyursanız, Karpiç’in üstündeki terasta, pekâlâ vakit geçirilebilir, eğlenilebilir.

Kalktık oraya gittik. Makul teklifleri dinlemek hususundaki toleransını bundan iyi ifade eden bir misal olur mu?

Hüsrev GEREDİ⁷⁰

⁷⁰ S.B., “İnkılâpçı Atatürk”, *Atatürk* ,XV, Ölüm Yılı Hatırası, Yeni Tarih Dünyası Yayınları, İstanbul 1953, s.20

“POLİSE SİZLERİ VERECEK DEĞİLİM”

1927 senesi sonbaharı idi. Yine Bursa'ya gelmişti. Birkaç gün dinlendikten sonra “Nutuk”unu okumak üzere Ankara'ya dönüyordu. Uğurlamaya Karaköy'e gitmiştik.

Beş on arkadaş, istasyonda tren hazırlanırken, karşısında kendisini dinliyorduk.

- Bursa'ya dargın gidiyorum, dedi.
- Bir kusurumuz mu, oldu efendim?
- Hangi bir?

Nazikçe gülümseyerek devam etti:

- Geldik. Banyoya girdik. Soğuk su iplik gibi akıyor. Sorduk, soruşturduk, anladık ki karşıki komşu bizim suya, gece karanlığında gizlice adam getirerek boru taktırmış, ortak çıkmış. Eh, komşu, ne denir, dedik. Akşam sofraya oturduk. Çatallar ve bıçaklar birbirine benzemiyor. Halbuki köşkün pek âlâ çatal-bıçak takımı vardı. Takımın ne olduğunu sorduk. Köşke hırsız girmiş. Çalmış. Tabiî bulunmamış. Bulunur mu hiç? Çoktan eritilmiş, kim bilir ne yapılmıştır! Sesimizi çıkarmadık amma bu sefer de tam “Nutuk”u okumak için Ankara'ya giderken Bursa'nın rutubetli havasına sesimizi çaldırdık.

Ne diyeceğimizi şaşırdık. Başlarımızı önümüze eğdik. Atatürk'ün nezaketi imdadımıza yetişti:

- Üzülmeyin, polise sizleri verecek değilim.

Hep beraber gülüştük. Veda ettik. Ayrıldı.

Nasûhi BAYDAR⁷¹

⁷¹ “Ata’dan Hatıralar”, *Tan Gazetesi*, Yıl: 12, Sayı: 4623-663, 10 Kasım 1956, s.4

BURSA NİLÜFER ÇAYI KENARINDA BİR AKŞAM YEMEĞİ

Yine Bursa'yı bir ziyaretinde Nilüfer Çayı kenarında bir akşam yemeği tertip edilmişti. Udî Neşet Beyin bir şey çalmasına müsaade istenildi.

Neşet torbasından ud yerine bancoya benzer bir musiki aleti çıkardı. Akort etti. Sonra çalıp söylemeye başladı başlamadı. Atatürk'ün şu suali ile karşılaştı:

- Bu aletin adı nedir?
- Neşekâr, efendim.
- Bu isimde bir aletten haberdar değilim.
- Bendeniz icat ettim, adımlı verdim.
- Neye yarar, bu?
- Çalınır, efendim.

Cevabı Atatürk'ü haklı olarak sinirlendirdi; evvelâ Neşet'e, sonra hepimize Türk ve Garp musikileri hakkında mükemmel bir konferans dinletti: Neşekâr, tiz ve gür sesli bir aletti. Bunun sesi fasıl heyetinde bilinen diğer bütün aletlerin sesini boğardı. Garp orkestra ve fanfarlarında (mızıka takımlarında) böyle bir alet yoktu. Yalnız cazbantta, benzeri bulunduğu göre de, icat mahsulü değildi.

Neşet sustu. Atatürk:

- Bursa'da fasıl heyeti yok mudur? Varsa getirtilse, dedi.

Koşuldu, Bursa'ya telefon edildi. Fasıl heyeti geciktiğinden Atatürk, kalbini kırmamak maksadıyla, yine Neşet'i çağırdı. Fakat, Neşet, inanılmaz bir anlayışsızlıkla:

- İzin verirseniz Arapça şarkılar söyleyeyim, teklifinde bulundu.

Atatürk buna da razı oldu:

- Şu hâlde bize maval okuyacaksınız, diye gülümsedi.

Ancak, Neşet başlar başlamaz:

- Bu hiçbir şeye benzemiyor, diye kalktı.

Bursa'ya dönüldü.

Neşet bu dersi ömrü boyunca unutmamış olmalıdır.

Nasûhi BAYDAR⁷²

⁷² "Ata'dan Hatıralar", **Tan Gazetesi**, Yıl:12, Sayı: 4623-663, 10 Kasım 1956, s.4

“...SEN BİLEMEZSİN, KIZIM”

Sofrasında devrinin bütün çeşitleri vardı. Bir akşam yanındaki hanıma sofralarındaki bir davetliyi göstererek:

- Bu adamın ne bayağı olduğunu bilemezsiniz, demişti.

Sonra fikrine daha da kuvvet vermek için:

- Hani çöp tenekesi vardır. İçine her türlü süpürüntüler konur. Ne kadar boşaltsanız, dibinde yapışık bir şeyler kalır. İşte bu o şeylerdendir, sözlerini ilâve etmişti.

Hanım, şaşırarak:

- Aman Paşacığım öyle ise ne diye sofranıza alıyorsunuz?

Demesi üzerine:

- Ha.. İşte onu da sen bilemezsin, kızım, cevabını vermişti.

Fatih Rıfkı ATAY⁷³

⁷³ “Çankaya -Atatürk Devri Hatıraları”, *Dünya Gazetesi*, Yıl:1, Sayı: 83, 22 Mayıs 1952, s.2

KİN, GAREZ VE İHTİRAS DOLU BİR RUH

İnsanın ruhunu kin, garez ve ihtiras bürüdükçe tam manasıyla kör olur. Artık hakikat de, güneş de onun için karanlıktır. Dikkat edenler çok iyi anlamışlardır ki bir zaman biri Londra'da ihtiyari ikamet eden (oturmaya seçen) Halide Edip Hanım böyle bir maraz (hasta) ruhla malûldür (sakattır). Filhakika (gerçekten) bir aralık Halide Edip Hanım, Türk inkılâp ve istiklâli vekayisini (olaylarını) tahrif eder (bozar) mahiyette, bilhassa Amerika gazetelerine bir seri makale yazmakla meşgul bulunuyor.

Bedhahlar (kötü yürekli) tarafından Türkiye ve Türkiye'nin Reiscumhuru aleyhinde hariçte neşriyat yapılabileceğini her zaman düşünürdük; ancak bu garazkârane (kinci) neşriyatın (yayının), hangi ırktan olursa olsun, Türk terbiye ve Türk harısıyla yetişen bir kalemden çıkması teessürle karşılanacak bir şeydir.

Dün akşam (23 Temmuz 1928) Gazi Hazretleri Sarayın balkonunda istirahat buyuruyorlardı. Yanlarında Erkânıharbiyei Umumiye Reisi Fevzi Paşa Hazretleriyle Meclis Başkanı Kâzım Paşa Hazretleri ve daha bir çok zevat (kişiler) bulunuyordu.

İstanbul halkıyla dolu olan bir tenezzüh (gezi) vapuru bir aralık Sarayın önünde durdu. Halk Reiscumhur Hazretlerinin balkonda olduğunu görmüştü. Coşkun bir tezahürat başladı. Herkes olduğu yerde çırpınıyor, Halâskâr (Kurtarıcı) için yüreklerinden kopan muhabbet (sevgi) ve merbutiyet (bağlılık) hislerini, bağırarak ifade ediyordu. Gazi Hazretleri ise mendillerini sallayarak muhterem halkı selâmlıyordu.

Reisicumhur Hazretlerinin, Halide Hanım tarafından yazılan makaleyi okuduklarından emin idim. Bir aralık yanlarına yaklaştım; bu neşriyat hakkındaki fikirlerini öğrenmek istedim. Gazi Hazretleri vapurdaki halkın taşkın ruhlarından kopan muhabbet (sevgi) ve selamlara mendillerini sallamak suretiyle mukabelede devam ediyorlardı. Sonra cevap vermek üzere bana teveccüh ettiler (döndüler). Halbuki Müşir (Mareşal) Paşa Hazretleri buna meydan vermeden dediler ki:

-A canım, böyle şeylere de ehemmiyet verilir mi? İt ürür, kervan yürür!

Gazi bu sözlere bir şey ilâve etmedi.

Coşkun halk: “Yaşa, Var ol Gazi!” diye mütemadiyen bağırıyor, Gazi de halk için ruhunun en samimî köşesinde yaşattığı duyguları, muhabbetleri göstermekte devam ediyordu.

Mahmut SOYDAN⁷⁴

⁷⁴ “Kin, Garez ve İhtirasla Dolu Bir Ruh”, *Milliyet Gazetesi*, Üçüncü Sene, No:878, 24 Temmuz 1928, s.1

GAZİ İLE KÖYLÜ

Gazi'nin Ankara'daki çiftliği makine ile sürülüyor. Bir gün kendisine, sürülmüş araziden bir kısmına bir köylünün kendi tarlası imiş gibi tohum atıp kapadığını haber verdiler.

Gazi yolda bu adama tesadüf ederek sordu:

-Bu toprak senin mi?

Kendisini henüz şahsen görmemiş olan köylü cevap verdi:

- Hayır, Paşa Ağanın!

- O kimdir?

- Gazi Baba!

- O hâlde ne hakla ekiyorsun?

- Gazi bizim babamız değil mi? Elbette ekerim!

Falih Rıfkı ATAY⁷⁵

⁷⁵ "Gazi ile Köylü", *Milliyet Gazetesi*, Üçüncü Sene, No: 888, 3 Ağustos 1928, s.1; "Gazi ile Köylü", *Hâkimiyeti Milliye Gazetesi*, Dokuzuncu Sene, No: 2546, 11 Ağustos 1928, s.1

GAZİ VE İNSANLAR

Gazi'nin şiarı merhamet değil, muhabbetir.

Gazi, vatan ve mefkûre (ideal) için yüz binlerce adamı ölüme sevk etti. Geçenlerde:

- Lâkin, diyordu, şimdiye kadar bir küçük kuş kesmedim ve kesildiğini görmeye tahammül etmedim. Harpte ise arkadaşlarımın, mecruhlara (yaralıları), su vermek için bir saniye vazifelerinden geri kalmalarına mâni oldum.

Gazi zulümden nefret eder; o, sadece âdildir.

Gazi'nin insanlarda en sevmediği şey riya (ikiyüzlülük), en sevdiği şey zekâ ve karakterdir.

Falih Rıfkı ATAY⁷⁶

⁷⁶ "Gazi ve İnsanlar", **Milliyet Gazetesi**, Üçüncü Sene, No: 894, 9 Ağustos 1928, s.1; "Gazi ve İnsanlar", **Hakimiyeti Milliye Gazetesi**, Dokuzuncu Sene, No:2550,15 Ağustos 1928, s.1

“BAŞINDAKİ KÜTÜPHANEYİ GÖRMEZ..”

Yine bir yaz gecesi. Yine Yat Kulüp. Kulübün bahçesinde Kızılay balosu. Gazi'ye hazırlanan uzun masa saat üçe kadar boş. Sabaha doğru, üçte Atatürk motorla geldi ve daima beraberinde olan zevat ile masada.

Uzun masada, bir tek boş sandalye yok. Hatta bir tanesinde de yine ben.

Bir müddet sonra, Tarihçi Ahmet Refik Bey, peyda olurcasına, birdenbire, Atatürk'ün karşısında durdu. Arkasında smokini vardı, fakat tıraş olmamıştı. Muhakkak ki, Büyükkada'da oturan Ahmet Refik Beyi uyandırmışlar, Gazi'nin geldiğini söylemişlerdi; o da, tıraş olacak kadar gecikmeye razı olmayarak, smokinine rağmen, birkaç günlük sakalla gelmişti. Ahmet Refik Beyi Gazi'nin karşısında görünce, dondum. Çünkü birkaç hafta evvel Gazi ile aralarında sert bir sahne geçmişti: Ve, bu gece de o sahenin ikincisi olacak diye korktum. Halbuki bilâkis! Gazi, Ahmet Refik Beye:

- Buyurunuz beyefendi, dedi.

Ve, tam karşısında Nuri Conker'in yanına oturttu.

Gazi ile Conker, uzaktan ciddî sanılacak kadar birbirlerine sert şakalar yaparlardı. Ebedî dargınlıkla bitmesi lâzım gelen bu şakalar, ebedî sanılacak kadar uzun kahkahalarla biterdi. Bu gece de Nuri Conker, Gazi'ye, öfke ile Ahmet Refik Beyi gösterdi:

- Paşa, çenesindeki şu bir karış sakala bak, dedi.

Gazi, Nuri Conker'e cevap vermedi, Ahmet Refik Beye:

- Beyefendi, dedi, siz Conker'e bakmayınız; o, insanın başındaki kütüphaneyi görmez de çenesindeki sakalı götür!

Birkaç hafta evvel Ahmet Refik Beye Gazi'nin söylediği sert şeyler bir anda silinmişti, Gazi yine büyük, ve yine güzeldi. Fakat birçok insanlar da yine küçük, ve yine çirkindi. Çünkü birkaç hafta evvel Gazi ile Ahmet Refik arasında geçen fena sahneyi, Ahmet Refik'in aleyhinde olduğu için, telefonla birbirlerine yetiştiren kadınlı erkekli bir yığın insandan bir tanesi olsun Ahmet Refik Beye Gazi'nin tarziyeye benzeyen bu iltifatını tekrarlamadı. Ve bunu, anlatanın yalnız benden ibaret kalması ne hazin.

Midhat Cemal KUNTAY⁷⁷

⁷⁷ "Gazi'nin Sofrasından", *Aydabir Dergisi*, Sayı: 5, İstanbul, 1 Kasım 1952, s.5

GAZİ MUSTAFA KEMAL AĞLIYORDU

Yine Büyükada'nın aynı kulübü. Telefonda, Gazi'nin yaveri şu müjdeyi verdi:

- Çarşamba akşamı Reisicumhur Hazretlerinin bir yemek davetleri var. Sizin de refikanızla (eşinizle) beraber teşrifinizi rica ediyorlar. Gelip gelmeyeceğinizi de bilmek istiyorlar.

Büyük şükranlar ve tâzimlerle geleceğimizi söyledim. Ve gittik. (Gazi Mustafa Kemal, misafir çağırıldığı zaman, tarihten çıkar, küçük bir burjuva kadar ev sahibi olur, ve bütün davetlilerini bir müsa- vi nezaketle çağırır, yahut çağırtırdı.)

Dolmabahçe Sarayı'nın cümle merdiveninden çıkarak bir salona girdik. Refikalarıyla gelen otuz kadar davetli vardı. Herkes ayaktaydı. Gazi geldi. Kendisini bu ufak kalabalığa o kadar güzel dağıttı ki, tanımayan kimse, aramızda eşsiz kahramanı bulamazdı. Yemek, Sarayın muayede salonunda yenecekti. Fakat oraya gitmemiz de, yine Gazi'nin muaşeret (görgü) inceliğiyle, gayet tabii oldu ve, bir hâdise olmadı. Gazi:

- Burası çok sıcak. Aşağıya inmez miyiz? dedi.

Saffeti Ziya Bey, protokol şefi idi. Yemek masasındaki yerlerin şemasını yapmıştı. Davetliler oraya bakarak yerlerine oturuyorlardı. Fakat Gazi, bu resmîliği, davetlileriyle o kadar müsavî meşgul olarak , azaltıyordu ki, sabaha kadar süren yemek masası sekiz, dokuz saat mütemadiyen sevimliydi.

Güneş doğarken, çok müstesna bir hâdise oldu: Muayede salonunun büyük kapılarının parmaklıkların-

dan, doğan güneş ve deniz içeriye vuruyordu. Bu çerçevenin içinde, Gazi'nin manevî kızlarından Nebile Hanım, Gazi'nin işaretiyle, sandalyesinin üstüne, çok mevzun (düzgün) ve narin endamıyla, güzel ve süsleyici kumral başıyla çıktı, sabah ezanı okumaya başladı. Bir aralık baktım. Nebile Hanımın ses damırlarına yaş damlaları karışıyordu: Gazi Mustafa Kemal ağlıyordu.

Midhat Cemal KUNTAY⁷⁸

⁷⁸ "Gazi'nin Sofrasından", *Aydahır Dergisi*, Sayı: 5, İstanbul, 5 Kasım 1952, ss. 5-7

“KUR’AN BİR TANRI BUYRUĞUDUR...”

Atatürk hakikî İslâmlığı bütün sâfiyet ve güzelliğiyle ortaya çıkarmak isterdi.

- İslâmlıkta ruhbanlık yoktur, derdi.

Kimsenin dinine, düşüncesine karışmazdı. Bir gün Nebile, güzel sesiyle Kur’an okuyordu. Atatürk’ün gözlerinden birkaç damla yaşın süzüldüğünü gördüm. Ertesi gün kendilerine sordum, düşündüler:

- Kur’an bir Tanrı buyruğudur, onun yazılısı var, oradan okumalı, bu çocukların hafızalarını yoruyorlar, demişlerdi.

Hasan Rıza SOYAK⁷⁹

⁷⁹ İhsan Ilgar, “Atatürk, Laiklik, Din ve Devrim”, *Atatürk, Din ve Laiklik*, Belgelerle Türk Tarihi Dergisi Özel Yayını, No:2, İstanbul 1968, s.153

ATATÜRK VE PSİKOLOJİ

Vefatından tam on sene evvel, 1928 Ağustos ortalarında bir akşamdı. Sofra Büyükkada'da Yat Kulübün bahçesinde kurulmuştu. Gece yarısından sonra saat bir buçuk, iki vardı. Ben bahçenin bir köşesinde uzaktan onun durup dinlenmek bilmeyen neşeli ve sevimli hareketlerini hayranlıkla seyrediyordum. Bir aralık gözü bana ilişmiş olacak. İşaret etti, yaklaştım, sofrada karşısına tesadüf eden emrettiği yere oturdum. Kendine mahsus tatlı bir tevazu ile ikram ve iltifat ettikten sonra bir müddet başkaları ile ve başka meselelerle meşgul oldu ve sonra bana döndü. Lâtime etmek ve sarmak için bir vesile hazırlamak istediklerini hissediyordum.

Cennetmekânın (Atatürk'ün) sohbetlerine daima tatlı bir çeşni karıştıran merhum Nuri Conker bu vesileyi kolaylaştırmak için beni methe delâlet edebilecek birkaç şey söyledi. Mecliste iyi konuştuğumu anlatmak istedi. Fakat bu fikri ya ihtiyarsız (istemeden), yahut iltizamî (isteyerek) bir surette tuhaf bir şekilde ileri sürdü.

- Alâettin Beyi mecliste kaç defa dinledim. İfadei meram ediyor (amacını anlatıyor).. dedi.

Atatürk'ün aradığı lâtifeye bir zemin hazırlanmıştı:

- Vay efendim vay, güya sen de methettin öyle mi? Konuşan her insan ifadei meram eder (amacını anlatır), sanki bununla ne demek istiyorsun?

Bu suretle önce Nuri Conker merhuma teveccüh eden (çevrilen)hücumun bana dönmesi için başka bir vesile çıktı. Sofrada bulunanlardan biri

benim vaktiyle Avrupa'da psikoloji tahsil ettiğimi söyleyiverdi.

- Vay, demek ki, siz Avrupa'da psikoloji, yani ruh ilmini tahsil ettiniz. Öyle ise bana anlatınız bakalım. Sizin tahsil ettiğiniz psikoloji ruhu ne suretle tarif eder?

Sofra sohbetlerinin sevimli bir çeşnisi olan imtihan safhası başlamış demekti. Cevaptan kaçmak, yahut sualdeki maksadı düşünerek cevabı lâtife ile telâkki etmek onun muazzez ve muazzam şahsiyetine karşı borçlu olduğumuz tazime münafi olurdu. Ben hem ilmî esasa sadık (bağlı) kalmak, hem de cevabın vesile verebileceği münakaşalı bahisleri açmamak için şöyle bir cümle arziyle iktifa edeyim dedim:

- Efendimizce malûmdur ki, bugünkü psikoloji, ruhun kendisiyle değil, tezahürleriyle yâni hâdiseleriyle meşgul oluyor. Ruhun kühnünü (özünü) ve cevherini tetkik etmeyi felsefeye bırakıyor. Şu hâlde ruhu tarif etmek felsefeye ve felsefenin metafizik bahsine aittir ve bizim tahsil ettiğimiz psikoloji, ruhu tarif etmiyor..

Cevap hakikate uygun, fakat onun kuvvetli mantığı ile tahlil ve tezyife de müsaitti; Psikoloji, ruh ilmi demekti. Bir ilim, meşgul olduğu mevzua müstağni kalabilir miydi? Ve o ilmi tahsil eden adam, uğraştığı bahsin kühnünü (özünü), esasını tarifte aczini itiraf edebilir miydi? Bu ne büyük bir cehaletti. Bu cehaleti kazanmak için Avrupa'ya kadar gitmiye ne hacet vardı, vesaire.. vesaire..

O madenî ses belki yarım, belki de bir saat bu mevzu üzerinde kâh neşe ile, kâh tehevvrle cınlayıp köpürdü. Bazen o kadar güzel ve orijinal şeyler

söylüyordu ki, onları dinlemek itâba ve hücumla mâruz kalan için bile bir zevk teşkil ediyordu. Fakat biraz da ifrata giden bu haksız hücumun uyandırmak ihtimalinde bulunduğu inkisarı Atatürk, birkaç gece sonra yine kendine mahsus eşsiz bir büyüklükle tamir ve telâfi lûtfunda bulunmuştu ki, onun vicdanına tahmil ettiği minneti ebediyete kadar hissedeceğim.

Aynı ayın 28 inci günü akşamı Harf İnkılâbının ilk esaslarını takarrür ettirmek (kararlaştırmak)üzere Dolmabahçe Sarayı'na dil ve edebiyat mensupları davet edilmişti. Ben de bu arada idim. Sofradaki yerim, ona hayli uzak bir noktaya tesadüf etmişti. Yeni bir imtihana maruz olmamak için bu tesadüften de memnundum. Fakat o beni uzaktan görünce karşısına davet etti ve oradaki zat ile yerlerimizi değiştirmemizi emretti. Hem korkarak, hem sevinerek karşısına oturduğum zaman bana onun çapındaki insanın yapmayacağı bir tevazu ile şu iltifatta bulunmuştu:

- Benim şakalarım alışık değilsiniz. Geçen akşam psikoloji vesilesiyle söylediklerim lâtifeden ibaretti. Siz nasıl askerlik bahsinde bir reye sahip olamazsanız ben de psikoloji meselesinde öyleyim..

Atatürk'ün gösterdiği büyüklük karşısında ben o akşam daha fazla küçülmüştüm. O anda duyduğum ulvî (yüce)heyecanı şu satırları yazarken de tekrar hissediyor ve onun ebedî ve muazzam ruhuna binlerce selâm ve tazim ithaf ediyorum.

İbrahim Alâettin GÖVSA⁸⁰

⁸⁰ "Atatürk ve Psikoloji", *Yedigün Mecmuası*, Sene: 7, Cilt: 14, Sayı: 348, 7 İkciteşrin 1938, ss. 6-7

BİR GÜN SOFRASINDA

Gazi Mustafa Kemal bir gün sofrasında, temrin(alıştırma) olarak bana şu kelimeleri verdi:

“İnsan, bihudut, beşeriyet, tezahür eder, aşk, ruh, ten, dudak, saç, hayat, hayat, hayat, şefkât, muhabbet, ölüm, hayat, hayat, bilmem.”

- Bu kelimeler sana ne ilham eder ? dedi

Şunu yazdım:

“İnsan isen sevginde bihudut (sınırsız) ol... Beşeriyetin kemali (insanlığın olgunluğu) bunda tezahür eder (belirir)... Bunu anlamayan hiç bilmeyecek güzel saç, berrak ten, duygulu dudak nedir!.. O bilmeyecek aşk nedir, ruh ne!..

Böyle biri için hayat bile ölümdür.

Fakat beşeriyet (insanlık) bunu istemez. O hayat diler, hayat, hayat!.. Gel, ey fani, anla ve gör ki hayat nedir.. Şefkâttir (içten bağlılıktır) o, muhabbettir (sevgidir) o.. Hayat budur.. ötesi ölümdür, onu ben bilmem.. Hayat isterim, hayat...”

Dinledi ve beğendi.

Ruşen Eşref ÜNAYDIN⁸¹

⁸¹ **Damla Damla**, Hamit Matbaası, İstanbul M.CM.XXVIII (1928), ss. 9-10

“BEN EN ÇOK AL KARANFİLİ SEVERİM”

Bir başka gün de gene Birleşik Amerika eyaletlerinin, adı şimdi hatırımda kalmamış birinden bir adam ona bir mektup göndermişti. Diyordu ki:

“Ben, bölgemin en ileri gelen (horticulteur’ üyüm). Sizin çok büyük bir adam olduğunuzu biliyorum. Eserinizin meftunuyum, hangi çiçeği en çok sevdiğinizi bana yazmak lütufkârlığında bulunursanız, onun en güzel cinsine sizin adınızı vereceğim!...”

Gazi bana şöyle emretti:

-Nazik ilgisinden duygulandığımı ve gereken teşekkürü tarafımdan kendisine bildiriniz ve deyiniz ki: “Ben en çok al karanfili severim...”

Ruşen Eşref ÜNAYDIN⁸²

⁸² “Hatıralar: Sohbetleri I”, *Türk Dili Dergisi*, Cilt VI, Sayı: 62, 1 Kasım 1956, s.65

SİĞIRTMAÇ MUSTAFA'DAN ÖĞRENCİ MUSTAFA'YA

O zaman, daha sekiz yaşında idim. Babam, beni Yalova'da, Süleyman adında birinin çiftliğine yetmiş beş kuruş haftalıkla yavaşma olarak verdi.

Çiftlikteki vazifem sığırtmaçlıktı. Her sabah, gün ağarmadan sığırları önüme katar, yollarda, dinlene dinlene, dere kenarlarında, bol otlu çayırarda onları dolaştırırdım.

1929 yılının yaz ayları içinde bir gündü. Her zamanki gibi sığırlarımı alıp, dağa çıktım. Hayvanlara öğle suyunu vermek için ağır ağır Balaban deresinin yolunu tuttum.

Fakat o gün, hava biraz serindi. Sığırlar çok geçmeden, ısınmak ihtiyacıyla sağa sola kaçışmaya başlayınca, arkasından çoban Ahmet'i telâş aldı: Sığırlardan biri, yoktu. Ahmet bu telâş arasında:

-Hadi, dedi, sen sürüyü çekip köye götür... Ben de hayvanı bulunca arkandan yetişirim!

Dağılan sürüyü toplayarak, Balaban deresinden çıktım. Sığırları otлата otлата çiftliğe geliyordum. Derken uzakta yirmi kadar atlı belirdi Sık sık, böyle atlılara rastladığım için, aldırmayarak yoluma devam ettim. Kim olduklarını merak bile etmemiştim.

Fakat baktım: En öndeki atlı bana doğru geliyordu. Yaklaşınca, atından indi; çiftliğe nereden gidildiğini soruyordu.

Elimle işaret ettim:

- Siz, yanlış yoldan gelmişsiniz... Çiftliğin yolu, şuradadır!..

Bu atlı benden adımı da öğrenmek istedi:

- Mustafa!

Diye cevap verince, gülümsedi:

- Benim de adım Mustafa... Demek adaşız!

Sonra, birdenbire:

- Gazi'yi tanır mısın? diye sordu.

- Tanımam! dedim.

- Onu sever misin?

- Severim!

- Niçin seversin?

O günkü sıgırtmaç aklımla şu cevabı verdim:

- Paşa olduğu için, severim!

Tekrar gülmeye başladı. Ben, o tarihte, cılız, çelimsiz, hasta bir çocuktum. "Bu adam, benimle eğleniyor galiba?" dedim. Fakat o, sorgularının arkasını kesmiyordu; bir aralık sordu:

- Sen, ne iş görürsün?

Âdeta canım sıkıldı:

- İşte şu gördüğün sığırları güderim! dedim.

- Ne kazanırsın?

- Ayda üç lira..

- Peki, söyle bana, ayda üç lira, senede kaç lira eder?..

Kendisinin ve yanındakilerin yardımıyla, ayda üç liranın bir senede ne ettiğini hesaplayarak cevap verdim:

- Otuz altı lira eder!
- Sana bu otuz altı lirayı versem, ne yaparsın?
- Hiç!.. Almam ki...
- Neden almıyorsun?
- Otuz altı lira çok para...

Sonra biraz düşünerek ilâve ettim:

- Nereden aldın? diye sorarlar...

Tanımadığım yolcu, tekrar gülümseyerek:

- Aferin oğlum.. dedi, böyle olmalı.. Fakat, bu parayı, yol gösterdiğin için veriyorum sana!. Kimse bir şey demez!..

Hâlâ benimle alay edildiğini sanıyordum. Otuz altı lirayı kabul etmeye bir şartla razı oldum. Yolda yemek için getirdiğim yarım okka kadar ceviz vardı:

- Bu cevizleri alırsan, ben de senin paranı alırım! dedim.

O bana bir avuç para verdi, ben ona bir avuç ceviz verdim. Böylece ödeşmiş olduk.

Ayrılacağımız sırada, tekrar adımı sordu:

- Mustafa.. dedim.

- Benimki de Mustafa amma, dedi, yanında "Kemal"i var.. Mustafa ile Kemal, bir araya gelince ne olur?..

Küçük kafamın içi, birdenbire karıştı. İlk defa olarak kendi kendime:

- Sakın, dedim, bu atlı; Mustafa Kemal Paşa olmasın?..

Sonra, etrafındakilerin ona karşı gösterdikleri saygılı hareketleri hatırlayarak; kararımı verdim:

- Odur!. Odur!. Gazi Paşadır!..

Amma, kendisine onu tanıdığımı belli etmedim.

Giderken sordu:

- Beni, başka yerde görsen tanır mısın?

Başımı salladım:

- Tanımaz mıyım ya.. Sen Gazi Mustafa Kemal Paşasın!

Hayvanlarını dörtmala sürüp gittiler. Ben de sı-
ğırılarımı alarak çiftliğe döndüm.

Ertesi günü kaplıcalara çağırdılar. Kapıdan içeri
girince, hiç şaşalamadım. Hemen gidip elini öptüm.

- Mustafa.. dedi, seni çiftliğime kâhya yapaca-
ğım! İster misin?

Sordum:

- Kâhya ne demek?

- Çobanların en büyüğü odur!

Cevap vermedim. O tekrar sordu:

- Kâhyalık işi için ayda dört lira versem yetişir
mi?..

- Siz bilirsiniz! dedim.

Gülümsedi:

- Hayır, Mustafa... Seni kâhya yapmayacağım,
mektebe göndereceğim. Orada okuyup yazma öğre-
neceksin!

Sevindim:

- Mektebe gönderiniz!.. Bu, daha iyi..dedim.

Aradan yirmi dört saat geçmeden kendimi Şişli'deki Çocuk Hastanesinde bulmuştum. Bana, orada, güzel bakıyorlardı. Dört ay içinde tanınmayacak kadar değiştim. Yüzümün sarılığı kayboldu, iştahım geldi.

Bir gece yarısı hiç unutmam, hastahaneye gelmişti. Doğruca benim yattığım odaya girdi. Görünce şaşırılmışım. Ayağa kalkmak istedim. Atatürk eli ile mâni olarak:

- Sen ayağa kalkmayı bırak da, buradan nasıl çıkacağını düşün! diye gülümsedi.

Sonra:

- Hani, dedi, seninle pazarlığa girişmiştik, dört lira aylığa razı olmuştun! Şimdi ver bakalım, hastahane paralarını...

Küçüktüm, sığırtmaçtım amma, şaka ettiğini anlamışım:

- Sen koskoca Gazi Paşasın. Elbette hastahane parasını da verirsın! dedim.

.....

Hastahaneden çıktıktan sonra Atatürk, beni gene aratarak, Beşiktaş'ta 19 uncu İlk Mektebe yazdırdı.

Beşiktaş'taki mektebe bir sene kadar devam ettikten sonra Atatürk, beni Maçka'daki Fevziye Lisesine yazdırdı. Lisenin dokuzuncu sınıfında iken, imtihan vererek Kuleli Askerî Lisesine geçtim.

Mustafa DEMİR⁸³

⁸³ Salâhattin Güngör, "On Yedi Milyondan Biri-Atatürk'ün Öksüz Bıraktığı Çocuk Neler Anlatıyor?", **Cumhuriyet Gazetesi**, Onbeşinci Yıl, Sayı: 5213, 15 İkcinciteşrin 1938, s.5

“BENİM HER EMRİM YAPILIR, ÇÜNKÜ...”

Maraş mebusu Mithat Bey Çankaya'daki köşkerlerinde Cumhurreisi Gazi'ye bir ziyafet veriyordu. Gazi davetliler listesinin bizim tarafımızdan tanzim edilmesini istemişler. Bu arzu Kılıç Ali Bey vasıtasıyla bize tebliğ edildi.

Gazi'nin mutat arkadaşlarının isimlerini hâvi listeyi, ziyafet sahibinin ve Kılıç Ali Beyin iştirakiyle hazırladık ve takdim ettik. Listenin bir yerine Nevzat Beyin (Tandoğan) ismini ilâve ettiler. Nevzat Bey Ankara Valiliğine yeni tayin edilmişti (1929). Gazi'nin muhitine henüz girmemiş olduğundan biz de listeye bu zatı koymamış idik. Çünkü, Gazi'nin sofrasında veya muhitinde daima yakın ve alışık arkadaşlar bulunurdu.

Çok güzel tanzim edilmiş olan köşkün salonlarında ve iyi tarhedilmiş bahçede çok neşeli bir gece geçirdik. Cumhurreisi, Nevzat Bey'e iltifat ediyor ve bol miktarda içki sunuyordu. Nevzat Bey içkiye mukavemet gösteriyor ve Gazi'nin iltifatlarıyla gasyolmuş (kendinden geçmiş) görünüyordu.

Bir ara Gazi, İsmet Paşaya hitabetti:

- Vali olgun adama benziyor. İçki ya içilir, ya hiç içilmez. Dimağı alkole tahammül etmeyenler, içkiden kaçınmalıdır.

Ve hemen Vali Nevzat Bey'e şu suali sordular:

Gazi - Normal veya alkollü kafa ile verilen emirler derhal yapılmalı mıdır?

Nevzat Bey - Emirleriniz bilâkayıt ve şart tatbik edilir Paşam!

Gazi -Neden böyle oluyor?

Nevzat Bey -Milletin mümessili, devletin reisi-siniz, âmiri mutlakısınız Paşam.

Gazi - Hayır. Benim her emrim yapılır, çünkü benden yapılamayacak emirler sâdır olmaz (çıkamaz).

Asaf İLBAY⁸⁴

⁸⁴ "Atatürk'ün Hususî Hayatı", **Tan Gazetesi**, Yıl: 1, Sayı: 211, 17 Temmuz 1949, s.2

“AFERİN ÇOCUK”

Bir akşam, Samanpazarı semtine yakın Çukur mahalledeki pansiyonumda, mangalımın sönmeye yüz tutmuş ateşinin çevresinde, bıyığı yeni terlemiş arkadaşlarla ateşli ateşli, başımızdan büyük şeyler konuştuğumuz bir gece başlangıcında haber gelmişti; Köşk’ten çağrılmışım.

Çankaya’ya yayan yapıldak değil, onun otomobili içinde tırmanmışım. Gözlerimi ondan ayıramıyordum; gülüyor, anlıyordu. Etrafındakiler, sevgisine ister istemez menfaat ve riya katanlar, halis ve tertemiz aşkıma hem şaşıyor, hem imreniyorlardı. Ben ayakta dizlerim titreyerek, gözlerim dolu dolu, çırpınıyordum:

*Vuslat mal olmaz sâde bana ve gözyaşına...
Bir gün yemin etmiştim gençliğimin başına,
-Bir çetin ısrar varsa darılma bu sözüme-
Gördüm ya isterlerse mil çeksinler gözüme
Gür sesimde adın var, kör gözlerime de dol;
Gönlümün, gözlerimin, ilk ve son ışığı ol!*

Kendi de ayağa kalkarak, yeni Türk şiirinin “duru dili ve gerçek samimiyeti” şerefine kadehini kaldırmak büyüklüğünü göstermişti..

Onu çok güzel övenler vardı, övülmeye ihtiyacı yoktu; ben de ne gözüne girmeyi düşünüyordum ne caize (bahşiş) almayı... Adımı dalkavukluğa çıkararak densizler oldu..”Görmeye geldim” manzumemin altına “Aferin çocuk” diye yazıp imzaladığı kağıdı bana getiren büyüğüme demiştim ki:

- Ben eski şairler gibi caize almak için yazmadım; aferin almak için de değil. Ben ona hasretim, onu görmek istiyorum... Düşünün şair olmayı aklından geçirmeksizin sevdiğine temiz ve derin sevgisini anlatan birisi, mektubuna şöyle cevap alıyor: “Teşekkür ederim, üslûbunu pek beğendim, yine yazsın...” Üslûbun gözü kör olsun; beni görecek mi, görmeyecek mi, siz ondan haber verin..”

Behçet Kemal ÇAĞLAR⁸⁵

⁸⁵ **Dolmabahçe'den Anıtkabir'e**, Sel Yayınları, İstanbul 1955, ss.35-36; **Atatürk Denizinden Damlalar**, Ak Yayınları Limited Şirketi Neşriyatı, İstanbul 1967, s.273

ATATÜRK'ÜN DÜĞÜN HEDİYESİ

Mustafa Kemal Paşa beni ne kadar çok sever, bana ne kadar inanırdı. Onunla iki kardeş olsak birbirimizi daha çok sevecezdik.

Rahmetli kızım Muazzez'i evlendirdiğim zaman, bu evlendirme ile en azından benim kadar meşgul olmuştu. Eğer evlenmekte olan kendi öz kızı olsa daha fazla ilgilenemezdi. Ona ayrıca düğün hediyesi olarak tam on bin lira vermişti.

Bu parayı daha çok ciğerlerinden hasta olan yavrumun esaslı bir şekilde tedavi edilmesi için vermiş bulunuyordu.

Ne yazık ki melekler kadar temiz ve iyi yürekli olan kızım Muazzez, bütün çabalarımıza rağmen genç yaşta bizleri gözyaşları içinde bırakarak ebediyete intikal etti.

Fevzi ÇAKMAK⁸⁶

⁸⁶ "Mareşal Fevzi Çakmak'ın Hatıraları", Anlatan: Adnan Çakmak, Yazan: Murat Sertoğlu, Sene: 28, No:9721, Tefrika Sayısı: 30, 9 Mayıs 1975, s.3

MUSTAFA KEMAL EFENDİ, MİLLET VE ARKADAŞLARINI İHMAL ETME!

Çankaya Köşkü'ndeyiz. Saat ilerlemişti. Atatürk, Paris Sefiri Ali Fethi Beyin izinli olarak Ankara'ya gelmek istediğini, fakat izin talebinin lâubalî olduğunu söyleyerek gelmesine müsaade etmediğini, bilmem ne maksatla, söyledi.

Ali Fethi'nin yakın arkadaşı olan Nuri Conker bu muamelenin haksız olduğunu beyanla:

- Koca bir sefir eteklerinizden öperek izin isteyecek değildir ya! dedi

Bunun üzerine sert bir münakaşa başladı. Nuri Conker asabilesmişti:

- Mustafa Kemal Efendi... Mustafa Kemal Efendi! dedi, sen böyle diktatörce hareketlerde bulunarak arkadaşlarını ve milleti ihmal edersen topladığın sevgi ve saygıyı kaybedersin!

Bu sözler ortalıkta derin bir tesir yarattı. Hepimiz susmuştuk Atatürk acı acı gülümseyerek cevap verdi:

- Çocukluğumda bile anamın bana Paşa dediğini sen herkesten iyi bilirsin. Bu kadar lâubalîyane hareket ve hitabe müsaade edemem. Cumhurreisinin huzurunda bulunduğunu unutmamalısın. Müsamahaya nezaketle mukabele edilir.

Nuri Conker daha ileriye gitti, fazla, hatta lüzumsuz konuştu. Hepimiz üzüldük. Kendisi yanımda oturuyordu, alıp evine götürdüm. Yolda ağlıyor, Paşadan şimdiye kadar bu kadar sert bir muamele görmediğini söylüyordu.

Bir iki gün Atatürk, Nuri Conker'i kabul etmedi. Sonra affettiğini öğrendik. Birkaç gün sonra yine Köşkte idik. Ecnebi (yabancı) muhabirlerden birisinin Türk milletinin asaletinden, seciyesinin (karakterinin) ulviyetinden (yüceliğinden) bahseden bir yazı yazdığı söyleniyordu. Atatürk bu münasebetle:

- Elbet Türk milleti efendidir, dedi.

Nuri Conker bu söz üzerine derhal ayağa kalktı ve söz istedi:

- Bu efendi milletin Mustafa Kemal'i de efendidir, dedi.

Sonra Atatürk'e dönerek:

- A Paşam, geçenlerde bir gece sana "Mustafa Kemal Efendi" dediğim için neye bana kızdın, gücendin de birkaç gün huzurundan mahrum kılarak bana elem verdin?

Atatürk, tolerans denilen vasfın son derecesine malikti. Sevdiği, inandığı arkadaşları tarafından bir maksada müstenit olmayarak kendisinin tenkit edilmesini hoş görür ve bazı hâllerde teşvik ederdi. Yukarıdaki hâdiseyi de kendisinin isteyerek meydana getirdiğini tahmin etmek güç değildir. Bu gibi tenkitlere kendisi zemin açar ve ekseriya Nuri Conker'e vesile verirdi.

Atatürk huzuru âdeta bir müşavere (danışma) meclisi idi. Orada her şey konuşulurdu. İç ve haricî söylentiler ve halkın arzu ve dilekleri çok kere bir mevzu olarak ele alınırdı.

Atatürk diktatör değil, ince bir demokrat idi.

O zarurî olmayan merasime tâbi (bağlı) topluluklardan hoşlanmazdı. Onun en mesut ve neşeli saatleri sevdiği bir iki arkadaşıyla baş başa kaldığı ve bir gaz sandığı üstüne serilen bir mendilden ibaret sofrada yağda peynir ve yumurta ile karışık bir sahanda yemek yiyerek şuradan buradan konuştuğu ve hatıralarını anlattığı anlardır.

Asaf İLBAY⁸⁷

⁸⁷ “Atatürk’ün Hususî Hayatı”, **Tan Gazetesi**, Yıl:1, Sayı: 206, 12 Temmuz 1949, s.2

ÇÖLDE DONDURMA

Atatürk'ün gençlik arkadaşı Nuri Conker, askerlik hayatında da Atatürk'ün maiyetinde çalışmış idi... Gazi:

- Nuri Conker, her şey olabilir, ama kumandan olamaz! diye lâtife ederdi.

Bu gece de aynı ifadeyi tekrarlayarak: "Nuri Conker kumandan olamaz", demişlerdi.

Nuri Bey hiddetle ayağa kalktı. Bir elini masaya, diğer elini göğsüne koyarak bir kumandan edasıyla:

- Arkadaşlar, dedi. Nafile yoruluyoruz. 'Bu zatı memnun etmek mümkün değildir. Bu efendi kendisini o kadar çok büyük görür ve öyle sayar ki her hareket, her muvaffak başarı onun nazarında ehemmiyetini kaybeder.

Merhum Nuri Bey, bu sözleri bizlere söyledikten sonra yüzünü Atatürk'e çevirerek devam etti:

- Yahu su bulunmayan Kerbelâ gibi çöl sahralarında sana dondurma yedirmedim mi? Daha ne yapmalı ki sana yaranalım?

Atatürk kızdırmaktan çok hoşlandığı eski arkadaşına gülerek baktı:

- Görüyorsunuz ya! Nuri Bey kumandanlık vazifesini mafevkine (üstüne) dondurma yedirmekle yapmış olduğunu zannediyor!

Nuri Bey buna verecek cevap bulamadı. Hepimiz bu zarif nükteye ve Nuri Beyin düştüğü vaziyete karşı kendimizi tutamayarak katıla katıla gülmüştük.

Nuri Conker fena hâlde kızmıştı. Ayağa kalktı:

- Eğer bir daha bu sofrada bulunursam bana lâ-net olsun! diyerek masayı terk etti.

Ertesi akşam Köşke ilk gelen misafir yine Nuri Conker'di.

Atatürk'ün meclislerindeki samimiyet havası olgun ve ince ruhlu, mütevazı ve kâmil (olgun) bir ev sahibinin yarattığı havadan başka bir şey değildi... Atatürk, büyük Türk milletinin sevgi ve saygısını iyiye kullanan bir demokrat devlet reisi idi.

Asaf İLBAY⁸⁸

⁸⁸ "Atatürk'ün Hususî Hayatı", **Tan Gazetesi**, Yıl: 1, Sayı: 206, 12 Temmuz 1949, s.2

NURİ CONKER İLE MÜNAKAŞA

Atatürk ilâhlaşmış, şahlanmış kudret ve nüfuzun itiyat hâline girmesinden sakınırdı. O büyük inkılâplar yaparak milletin ruhuna o derece nüfuz etmiş idi ki, her istediğini kolayca yapabiliyordu. Kendileri de bunu bildiği için ara sıra tenkit ve ikaz edilmesini arzu ederdi.

Hususî vaziyetlerde, entim meclislerde bu rolü ekseriya Nuri Bey (Conker) yapardı. Nuri Conker'i tanıyanlar bu sevimli zatın içki âleminde gözlerinin parladığına dikkat ederlerdi. Onun gözleri bir projektör gibi parlardı mı? Sohbetine doyum olmazdı. Ancak artık o kimseden sakınmaz, aklına gelen her şeyi kayıtsız şartsız söylerdi. Hatta çok kere Atatürk'ü şiddetle tenkit eder ve taşkınlık da yapardı.

Atatürk bazen gülerek, sırasında sert tavırlar alarak onu coşturur ve söyletirdi. Çok kereler müna-kaşa o derece ağırlaşır ve sertleşirdi ki, buna alışmış olan muhit bile Nuri Conker'in çizmeden yukarı çıktığını görerek üzülürdü.

Bir gece, Nuri Conker her yerde aranıldığı hâlde buldurulamamıştı. Gece saat ikiye doğru geldi. Fazlaca neşeli idi.

Atatürk:

- Geç gelir bezme ekâbir! cümlesini kullandılar.

Nuri Conker hazırcevap idi:

- Kul büyük olamaz, dedi.

Atatürk:

- Adamdan adama fark var, buyurdu.

Nuri Conker'in:

- Kul kelimesi hoşunuza gitmiyor, büyüklüğü de kimseye vermek istemiyorsunuz.

Demesi üzerine Atatürk: Biraz hiddetli görünerek ve daha fazla söyletmek istediğini belli etmeyerek:

- Ne demek istiyorsun. Benim kudret ve nüfuzumu kıskanıyor musun yoksa? Rakip mi çıkmak istiyorsun? Ne hakla ve liyakatla!..

Sen bir kumanda mevkiinde her türlü vesaite malik olduğun hâlde, aciz göstermedin mi?"

Demeleri üzerine Conker'in gözleri biraz daha parladı. Kumandanlık bahsinde Atatürk'ün alaylarına tahammül edemiyordu. Bunu hepimiz biliyorduk ve bir pot kırılmasından üzülyorduk. Nuri Conker bir elini masaya dayadı ve:

- Ben büyüklük taslamıyorum, ancak Paşa Hazretlerinin de malûmudur. Mutlakıyet devrinde haşmet ve dârat içinde yaşayan nüfuz ve kudretine ve kahir ve gazabına pâyân olmayan müstebit padişahın bile gururunu taşırmamak için Cuma selâmlığında münadiler bulundurulur ve: "Mağrur olma padişahım senden büyük Allah var." diye bağırlardı, dedi.

Atatürk bu sözleri, içinde biraz da takdir gizli bir gülümseme ile karşıladı.

Asaf İLBAY⁸⁹

⁸⁹ "Atatürk'ün Hususî Hayatı", **Tan Gazetesi**, Yıl: 1, Sayı: 208, 14 Temmuz 1949, s.2

KADINLARA HÜRMET

Dünyanın en nazik, en kibar ve hatırmüvaz ve hayırhah (iyilik dileyen) adamıydı.

Hele kadınlara karşı... Bize bile daima:

- Kadınlara her zaman ananız, eşiniz, kardeşiniz gibi hürmet etmelisiniz, derdi.

Kadın bulunmayan mecliste bile, kimler varsa, hepsinin kafasındakileri, neler düşündüklerini, ne arzuları, niyetleri olduğunu, şaşılacak bir hassasiyetle sezerdi. Herkesin iyiliğini ister, refah içinde yaşamasını dilerdi. Ben Çiftehavuzlar'da bir köşk yaptırmıştım. Bir gün, geçerken görmüş. Celâl Bayar'a demiş ki:

- Kibrit kutusu gibi... ufacık... Daha iyisini yapsın...

İyi ama, onu yapıncaya kadar neler çektik... Hatta, daha garibi.. birçokları ve bu arada büyük tanınanlar bile:

- Aaaa! Nasıl yaptı, nereden buldu? diyorlardı.

Bir bunlara bak, bir de ona...

Etraftakilerin hep yankesici gibi neredeyse, cebini yoklamak istedikleri bir devirde, o işte böyle düşünür ve bu kadar asildi.

Osmanzade Hamdi AKSOY⁹⁰

⁹⁰ Feridun Kandemir, "Atatürk'ün Sofrasında", Atatürk, XV. Ölüm Yılı Hatırası, Yeni Tarih Dünyası Yayınları, İstanbul 1953, s. 39.

GAZİ MUSTAFA KEMAL PAŞANIN SANATKÂRLARI DAVETİ

Oyunlarımız bittiği gece, devamlı seyircimiz Mustafa Kemal Paşa Hazretlerinin, hepimizi “ertesi gece Çiftlikteki Marmara Köşkünde akşam yemeğine davet ettikleri haberini getirdiler. “Akşam yemeği” öyle bildiğimiz “sofra başı” ziyafeti olmayacakmış... O vakitler daha bilip alışamadığımız, şimdi adına “ayakta büfe” dediğimiz şekilde.. “Riyaseti Cumhur Orkestrası”ndan bir grup da geceye iştirak ediyormuş. “Bir Devlet Reisi ziyafeti olduğu için erkeklerin smokin, kadınların da tuvalet giyme mecburiyeti varmış.....

Hani, Atatürk’e atfedilen bir söz vardır, “Hepimiz mebus olur vekil olur hatta reisicumhur oluruz.. ilh.” işte bu güzel sözler, bu gece söylenmiştir.. Fakat kitaplara, zihinlere yerleşmesine rağmen maalesef yanlış hıfzedilmiş ve yayılmıştır.. Ben hikâye edeyim:

O gece pek neşeli, pek samimî, rütbe ve mevki düşünülmeden pek dostane geçti.. Dansedildi. Zeybek oynayanlar seyredildi. Hatta hep beraber “Vardar Ovası” türküsünün ritmine uyarak ayak oyunu dahi yaptık...

Gazi’nin: “Muhsin Bey benden bir istediğiniz var mı?” sorusuna: “Bir Tiyatro Konservatuvarı” cevabı da bu gecededir.. Bu isteğin tahakkuku diğer işlerimiz gibi pek geç kalmayacak.

Tiyatroyu ilgilendirmez ama, “Atatürk”ü yazanlara, onun o tarihteki düşünce ve hislerini gösterir canlı bir misali olur diye kaydetmeden geçemeyeceğim.

Bulunduğumuz salonun kapısı ile, dışarı holün kapısı arasında bir koridor var. Bu koridorun sol tarafında bahçeye bakan bir genişçe pencere; onun önünde de sadece bir kanepe koymuşlar.

Devrin Başvekili İsmet Paşa, vazifesinden geç çıkmış ve buraya da geç gelmişti. Yorgun bir hâli vardı.. Biz ve diğer davetliler ayakta, yahut da o gruptan diğerine gidip gelmekteydik.

Bir ara ben salonun kapısının yanına gelmiş olacağım. Hemen ensemde bir ses duydum. Döndüm. Gazi'ydi.. Bana koridor tarafını işaret etti.. İsmet Paşayı gördüm. Tek başına pencere önündeki kanepeye oturmuş, gözleri yerde bir noktaya takılmış, dalgın duruyor.

- Görüyor musun?

- Evet efendim.

- Mutlaka devlet işlerini düşünüyor.. Hadi, yanına git.. İçimizde hepimizden fazla o yoruluyor. Paşayı başka şeylerle oyala..

- Baş üstüne efendim..

İsmet Paşayı, gündüz yoran veya yarın da yoracak olan, şimdi dalıp gittiği düşüncelerinden ayırdım ve oyaladım.

Gece yarısını üç saat geçmişti. Hepimiz yorulmuştuk. Yarın sabah da Eskişehir yolculuğuna çıkacak ve gecesi de ilk oyunumuz oynayacaktık..

Doktor Reşit Galip Bey, daha Maarif Vekili olmamıştı, mebustu. Gazi'nin sevdiği gençlerdendi. O:

- Ben size izin alırım, dedi.

O gece otele döndüğüm zaman, defterime yazdığım notlarımdan buraya alacağım, Gazi'nin ağzından yazacaklarım mana bakımından aynıdır. Ama ifade bakımından, cümleleri tertip ve cümle için kullandığı kelimelerde çok noksanım olacaktır:

Reşit Galip Bey:

- Paşam, müsaade ederseniz sanatkârlar zatîalinizden izin istiyorlar. Yarın sabah Eskişehir'e temsil vermeye gidecekler..

Gazi şöyle kısa bir düşünceden sonra:

- Peki, fazla rahatsız olmasınlar, dedi.

- Veda ederken elinizi öpmek istiyorlar, müsaade ederseniz..

Der demez, birden:

- Hayır!

Diye reddedince, ne yalan söyleyeyim, içim hop etti. Acaba müsaade istemekle hata mı ettik diye. Bereket sessizlik fazla uzamadan Gazi devam etti:

- Hayır, el öpemezler.. Efendiler, biz hepimiz mebus oluruz, vekil oluruz. Hatta Reisicumhur olabiliriz. Ama hiçbirimiz sanatkâr olamayız.. Böyle de olunca sanatkâr el öpmez, sanatkârın eli öpülür.

Zeki adam bu Reşit Galip Bey. Hiç duraklamadan hemen cevabını verdi:

- Evet Paşam, hepimiz mebus, vekil ve hatta Reisicumhur oluruz.. Fakat hiçbirimiz, bu dünyada hiç kimse bir Mustafa Kemal olamaz.. Onun için müsaade edin de elinizi öpsünler!.

O heyecan içinde birdenbire bulduğu bu güzel karşılığa bayıldım.. Ama Gazi bu medhiyeyi şiddetle

redetti. Hatta sözünü kesti ve devam ettirmedi de diyebilirim..

-Doktor Türk'ün bu temiz nesli, Türk'ün bu kıymetli çocukları, zekâlarıyla, kabiliyetleriyle, varlıklarıyla yaşayacaklar; Türk milletinin feyizli istikbali karşısında bütün cihanı hayrete düşüreceklerdir.. Ve bu Mustafa Kemallerin mevcudiyetiyle kaim değildir. Mustafa Kemal yoktur Mustafa Kemal ölecektir. Onun bir hatırası dimağlarda yer bırakırsa; işte onun en büyük mükâfatı..

Etrafıma baktım, hepimizin gözü yaşlı.. Herkes-te bir sükûnet.. Arka taraftan bir ses yükseldi. (kimin sesi olduğunu not etmemişim):

- Paşam, öyle de olsa, böyle de; sanatkârlar sizin eliniz öpmeden gitmeyecekler...

Der demez, sanki kaçırılacakmış gibi hep birden, karmakarışık bir hâlde eline atıldık. O da çaresiz kaldı. Sıraya girmeye uğraşarak veda merasimini tamamladık. (12 Nisanı 13'e bağlayan gece. Yıl: 1930).

Vasfi Rıza ZOB⁹¹

⁹¹ O Günlerden Bu Güne, Milliyet Yayınları, İstanbul 1977, ss.320-223

PEK KIYMETLİ BİR BAĞ

General Gouraud'nun Çanakkale Muharebesinde ölenlerin hatırasını ebedileştirmek için Boğazın kahramanlık menkıbeleri ile dolu kıyılarına dikilen âbideyi açmak üzere 1930'da yaptığı unutulmaz ziyaretten bahsetmemek mümkün müdür? Gazi kahramanlığın timsali olan Generalin boş kalan kolunu heyecanla bana göstererek alçak sesle:

- Türk topraklarında yatan onun şerefli kolu memleketlerimiz arasında pek kıymetli bir bağıdır, demişti.

Bu sözleri hiçbir zaman unutmayacağım. Generalin tevazuu (alçak gönüllülüğü) kendisini selâmlayan Türk askerlerinin gözlerine yaş geldiğini görmesine mâni oldu.

Kont de CHAMBRUN⁹²

⁹² "Atatürk'ün Türkiyesinde", **Hürriyet Gazetesi**, Sene: 5, Sayı: 1946, 8 Ağustos 1952, s.4

ATATÜRK VE KÖYLÜ KADIN

Ah.. Ona (Atatürk'e) şuracıkta.. Horozlupınar'a giden yolda rastlamıştım. Benimle uzun uzun konuşmuştu.

Aşağıdan süt parası toplamadan geliyordum. Gelirken bir çiçek topladım. Sonra çiçekleri toplayınca buzağılara ot toplamaya geliyordum. Asfalttan saptım. Yol aşağı bir kalabalık geliyordu. Gelirken beni görünce ikisi benden yana ayrıldı. Tabii yanıma gelince ben eğlendim (durdum):

-Ne yandan geliyorsun kızım? dedi.

Dedim ben de:

-Beyefendi biz sütçülük yaparız da beş on param vardı, onu topladım.

Kafam dalgındı da kim olduğunu tanıyamadım. Birden gözü gözüme geliverince çok utandım. Paşam diyemedim.

- Senin kimin var? dedi.

Kimin var deyince de:

- Beş çocuğum var, dedim.

- Daha kimin var? deyince:

- Bir kocam var, dedim.

Sonra elimdeki tutama bakarak:

- Şu ne çiçeği? dedi.

- Kır çiçeği! dedim.

- Bu ne çiçeği? dedi.

- Papatya! dedim.

- Ya bu ne? dedi.

- Çoban çiçeği, dedim.
- Şu ne çiçeği? dedi.
- Arı çiçeği! dedim.
- Arı çiçeği olur mu? dedi.
- Olur, dedim, arılar bile bal yapar, dedim.
- Peki şu çiçeğin rengi ne? dedi.
- Portakal rengi, dedim.
- Yanındaki? dedi.
- Onu bilmiyorum, dedim. Bunu da eve gidince bir ad koruz, dedim.

Pek güldü.

- Sen kaç yaşındasın? dedi.
- Vallah ben yaşımı bilmiyorum, dedim. Neden diye sorarsan babamız seferberlikteyken anneme aylık verirlermiş, nüfus yaşımızı büyülttürmüşler, kaç büyülttüklerini esaslı bilmiyorum.

Bir baktı:

- Kırk beşle elli arasısın, dedi

Sonra:

- Çocukların kime benziyor? dedi.

Ben de dedim:

- Oğlanlar babasına, kızlar bana benziyor.

Sonra sordu:

- Çocuklar okuyor mu? dedi.

Ben de:

- Okutsam da öyle iyice okutamıyoruz, dedim.

- Sen hangi köylüsün? dedi.
- Çubuk'un Hacılar köyündenim, dedim.
- Şuradaki Hacılardan mı? dedi.
- Evet, dedim.
- Şimdi nerede oturuyorsun? dedi.

Ben de dedim ki:

- Şimdi "Dikmen deresinde" oturuyorum.

Eliyle gösterdi:

- Şu dere değil mi?

- Evet, dedim.

- Ben senin evine gelir bir kahveni içerim, dedi.

- Buyur, başımla beraber, bir fıkara (fukara) kahvesi iç, dedim.

Böyle deyince, bana güldü. Sonra sordu:

- Yağın var mı?

Ben de:

- Evet, çoluk çocuk yiyecek kadar var, dedim.

Sonra:

- Allaha ısmarladık, dedi.

Bir kişiyle otomobile bindi, gitti.

Bir de etrafıma baktım, her taraf dolmuş. Bütün "Dikmen" ahalisi bana bakıyor. Utandım.

Emine KADIN⁹³

⁹³ "Atatürk ve Köylü Kadın: Dikmenli Emine Kadın Atatürk'le Yaptığı Konuşmayı Anlatıyor", *Ulus Gazetesi*, 21 Şubat 1938, s. 4

“...BİR VATANDAŞ OLARAK KONUŞUYORUM”

Bir gece sofrasında şahit olduğum ve o zaman olduğu gibi kaydettiğim şu küçük hatırayı, unutulmaya bırakmamak ve içindeki düşündürücü hakikatleri vicdanlarda tazelemek için, aynen “Dünya”ya veriyorum.

Gazi-Büyük Reis ne benim; en şudur; ne budur. Asıl Büyük Reis hepimizin mensubiyeti ile iftihar ettiğimiz o büyük Türk milletidir. Biz onun yüksek hâkimiyeti altında; onun emeline hizmet etmekle ancak vazifemizi yapabiliriz.

Çallı- Büyük Reisimiz; siz beni huzurunuza kabul buyurdunuz ve bana söyle dediniz. Siz ne büyüksünüz ki, bizi söyletiyor; bizi dinliyorsunuz.

Gazi- Evet söyleyiniz. Ben sizi dinlerim. Sizin bu ne kadar hakkınız ise benim de size ve bütün millete söylemek ve kendimi ona dinletmek hakkım ve salâhiyetimdir.

Çallı- Size malik olmak güzel bir talihtir. Bu güzel talih Türk milletine nasiboldu.

Gazi- Aynı kavmin çocuklarının hep beraber bulunarak birbirlerini tanımları, birbirlerini sevmeleri, ve bu birlik sevgisinden çıkacak yüksek hislere aynen tabî (bağlı) olmaları güzel bir şeydir. Eğer Beaux arts (Güzel Sanatlar) müntesibi (mensubu) sıfatıyla siz bunu tespit ederseniz bütün millete ve bütün beşeriye hizmet edersiniz.

Çallı- Büyük Reisicumhur.....

Gazi -Hayır, ben bu akşam sizinle Reisicumhur olarak değil, bir vatandaş olarak konuşuyorum. Siz beni eğer Reisicumhur olarak seviyorsanız, kıymeti yoktur. Bu memlekette ve her memlekette daima Reisicumhurlar vardır. Ben sizinle hembezm (toplantı arkadaşı) oluyorsam, sadece bir vatandaş olarak sizinle konuşurken vatandaş sıfatını düşünüyorum. Başka türlü tenasüp olmaz.

Çallı- Siz bu kavmi kurtardınız... Vallahi... Hayır, Vallahi değil, güzel kokulu yaseminler üzerine yemin ederim ki siz...

Gazi- Şu bahsi bırak. Burada Gazi Mustafa Kemal yok. Müsavi (eşit) şartlar içinde sizinle temas gelmiş sadece bir Türk vatandaşı Mustafa Kemal vardır. Sizinle ancak bu sıfatla konuşabilirim. Benimle konuştuğunuz zaman sizin ve hepinizin düşündüğünüz bu olmalıdır.

Çallı- Büyük Paşam...

Gazi- Hayır, o da yoktur, sıfır olmuştur.

Çallı- Büyük Paşam, sen bu şekle vaziyet ettiğin (el koyduğun) gün, Türk kavmi...

Gazi- Güzel, bitti. Yalnız sen mi söyleyeceksin? İnsanlar gariptir. Sanatkâr insanlar zannederler ki, yalnız kendileri heyecanlıdırlar; bulundukları muhitte diğerlerinin de heyecanlı olduğunu, daha ziyade heyecanlı olduğunu unuturlar, ve sözü başkalarına bırakmazlar.

*

Bu esnada Hasan Cavit Bey kısa bir nutuk söyler ve bu millî, tarihî manzarayı tasvir eden bir tablo yapmasını Çallı'dan rica eder.

Gazi- Ben Devlet Reisiyim. Yanımda devlet ricali (ileri gelenleri) ve milletvekilleri vardır. Sizlerle müsavi olarak beraber bulunuyoruz. Bu güzel tecelliyi (görüntüyü) zaptetmek (çizmek) sanata ait bir iştir.

Çallı- Sana bel bağlamıştır Türk kavmi, Mustafa Kemal'e bel bağlamıştır Türk kavmi...

Gazi- Sen şiir söylüyorsun. Bu rakı insanlara neşe verir, fakat sanat vermez. Sen bununla neşe buluyorsun. Fakat sanatı bunda bulamazsın.

Çallı- Büyük Paşam, bir eserim var ki, Fındıklı Sarayında duruyor.

Gazi- Fındıklı Sarayı neresidir? Ben esasen saraylardan hoşlanmam. Devlet Reisi olmak mecburiyetiyle İstanbul'a geldiğim zaman Dolmabahçe denilen soğuk bir yerde otururum. Ben orada rahatsız otururum. Ben bir evde oturmaktan daha rahat ederim.

*

Bundan sonra Gazi Hazretleri sözü Kavalalı Hüsamettin Bey'e verdiler. Hüsamettin küçük bir hitabe yaptı ve sözü şu cümle ile bitirdi:

Hüsamettin Bey -Ben var olduğumu anladığım zaman yok olduğumu anlıyorum. O zaman biraz insan olduğumu anlıyorum.

Gazi- Çok mükemmel söyledin, arkadaşlar! Bu akşam bir arkadaş çıktı. Şimdiye kadar tanımak şerefinden mahrumdum. Çok güzel söyledi. Ben onun güzel, samimî sözünden sonra fazla bir şey söylemek istemiyorum. Hakikî vatandaş nerede, nerede ne vaziyette, kiminle beraber bulunursa bu-

lunsun, serbest konuşmalı, kafasından, vicdanından gelen şeyleri söylemeli. Bu çocuk böyle yapmıştır. Tebrik ederim ve isterim ki bütün vatandaşlar böyle serbest olsunlar, muhatapları Devlet Reisi olsun, olmasın düşündüklerini serbest söylesinler ve Reisi-cumhuru düşündüklerine sevk etsinler.

Arkadaşlar, bu yüksek sanatkârın eserleri benim üzerimde tesir yapar, fakat sözleri tesir yapmıyor, benim üzerimde tesir yapan şey böyle mefkûre sahibi bir vatan serbest hitabıdır. Çünkü ben o zaman beni seven vatan çocuklarının hatalarını tashihe fırsat bulurum. Benimle sen ve ben diye konuşmalı ki, beni tanıyanlar bilirler ki, ben herhangi bir vatanî mesele hakkında konuştuğum zaman, mutlaka benim dediğim doğrudur diye iddia etmem. Bana bir vatandaş doğru bir şey söylerse onu kabul ederim.”

Hasan Cemil ÇAMBEL⁹⁴

⁹⁴ “Atatürk ve Ressam Çallı İbrahim”, *Dünya Gazetesi*, Yıl: 1, 30 Ağustos 1952, Sayı: 181, ss. 2, 6

MUSTAFA DAYI

Sabri adında bir arkadaşımın hatırasını nakledeyim. Bu arkadaş, Bursa'nın Kükürtlü mevkiindeki kaplıcalarda müdürdü. Atatürk de o zamanlar sık sık buraya gelirmiş. Yine böyle bir gün, Atatürk'ün geleceği öğrenilmiş ve Sabri, orada çalışan işçileri lâzım gelen vazifeleri yapmaya davet için:

- Aman çocuklar elinizi çabuk tutun, Mustafa Dayı geliyor.

Demiş, demiş ama bir de arkasını döndüğünde ne görsün, Atatürk, omuzunun üstünden içeriye bakmakta. Tabii bizim Sabri telâşlanmış ve hemen Atatürk'e dönerek, ezile büzüle af talep etmiş. Bu sözlere karşılık Mustafa Kemal, elini Sabri'nin omuzuna koymuş ve:

- Oğlum fena bir şey söylemedin ki, benden af talep ediyorsun.

Demiş ve ilâve etmiş:

- Dünyada herkes en çok anasını sever. Sen de beni en çok sevdiğin ananın kardeşi yaptın.

Vasfî Raşit SEVİĞ⁹⁵

⁹⁵ "Hiç Unutmam Son Görüşümü", **Yeni Sabah Gazetesi**, 26 ıncı Yıl, No: 8858, 10 Kasım 1963, s.5

HASAN ÂLİ YÜCEL VE SIFIR MESELESİ

Sivas, 20 Kasım 1930:

Maarif Vekâleti Müfettişi olarak diğer Vekâlet müfettişleriyle beraber, seyahate iştirak etmiş bulunan Hasan Âli Beye şu suali sordu:

- Hasan Âli Beyefendi; siz felsefe okumuşsunuz, okutmuşsunuz. Elbette ki sıfırın ne olduğunu bilirsiniz. Bize “sıfır”ı tarif eder misiniz?

Hasan Âli Bey meşgul olduğu bir saha üzerinde sual tevcih olmasından (sorulmasından) memnun... Hele bu şualin “sıfır” meselesi gibi kendisince mükemmel bilinen bir mevzua taallûk etmesinden (ilişkin olmasından) dolayı büsbütün memnun:

- Efendimiz; sıfır hayatla ademin, varlıkla yokluğun...

- Anlamadım; hayat ebedî ise adem ebedî değil mi?

- Şüphesiz efendim; hayatın ebediyetinde...

- Hayır, ben size “sıfır”ı soruyorum. Sıfır adem demek midir? Sıfırla yokluk arasında ne fark vardır?

- Efendimiz; birisi yani sıfır, yaşanmış bir şeyin yokluğudur. Halbuki...

- Tuhaf şey, şu saat varken biraz sonra cebime sokarsam sıfır mı olur?

- Efendimiz sıfır yok demektir.

- Güzel... Bu yok olan şey bir rakamı önüne, sağına geçince onu on misli yükseltiyor. Bu nasıl olur?

Hasan Âli Bey sualler karşısında mağlup olmak üzere... Dinleyiciler bu musaraayı (çarpışmayı) eğlenceli ve zevkli buluyorlar. Anlaşılan Atatürk de Hasan Âli Beyi fazla sıkıştırmak, mağlûp etmek ve sonra da haşlamak için bu sualleri sormuyor. Maksud, iki saatten beri ciddî meselelerle uğraşmaktan doğan ağır ve yorucu havayı dağıtmak... Hasan Âli nereye gitse yakalanıyor; nihayet ilminden ziyade zekâsını kullanmak icap ettiğini anlıyor:

- Efendimiz, diyor, daima arkanızda ve solunuzdayım. Sıfır işte efendimizin solunda olan ben-denizim...

Ahmet Hamdi BAŞAR⁹⁶

⁹⁶ Atatürk'le Üç Ay ve 1930'dan Sonra Türkiye, Tan Matbaası, İstanbul 1945, ss. 34-35

ATATÜRK AFFETMESİNİ ÇOK SEVERDİ

Amasya'da bulunduğu sırada bir aralık millî emellere muhalefet yolunu tutmuş bulunan eski paşalardan biri bir gün Ankara'da beni ziyaret etti. Mustafa Kemal'in kendisini affetmesini istiyordu. Bunun için de benim delâletimi ricaya gelmişti. Müracaatını Atatürk'e arz ettim.

Evvelâ ziyareti kabul etmek istemedi. Hatta:

- Nasıl?... O adam hâlâ serbest mi dolaşıyor?...diye sordu.

- Serbest dolaşıyor olmalı ki, huzurunuzda çıkmak cesaretini göstermiş! dedim ve ilâve ettim:

- Af, sizin mazhariyetinizdir!.. Kendisini affetmeye mecbursunuz!

- Peki... Düşünürüz! dedi.

Fakat ben işin arkasını bırakmadım:

- Kendisine söz verdim! Bu âlicenaplığı göstereceksiniz!

O zaman:

- Peki! dedi, çağırınız gelsin...

Ve sabık Paşa, ayaklarına kapanarak, ondan af dilerken, Mustafa Kemal, güya arada hiçbir hâdise geçmemiş gibi, kendisini güler yüzle karşılayarak, yanındaki sandalyeye oturttu. Sigara verdi, kahve

ısmarladı ve maziye hiç temas etmeyerek, onunla birkaç dakika konuşma tenezzülünde bulundu.

Atatürk, kerîm adamdı. Affetmesini çok severdi. Kimleri ne zaman affedeceğini de bilirdi!

Yahya Galip KARGI⁹⁷

⁹⁷ Salâhaddin Güngör, "Atatürk'e Aid Menkıbeler", **Cumhuriyet Gazetesi**, Onbeşinci Yıl, Sayı: 5232, 4 Birinckânun 1938, s. 5.

SAMSUN BELEDİYE REİSİ

Samsun, 22 Kasım 1930:

Serbest Fırkanın beklenen işleri göremeyeceği, memlekette irticâın (gericiliğin) ve inkılâp dışı cereyanların (akımların) bundan istifade edeceği anlaşılmış; ve Serbest Fırka lağvedilmiş (kapatılmış). Bütün bu izahatı, sofra konuşması şeklinde, ara sıra esprilerle süsleyerek, araya başka bahis karıştırarak veren Gazi, sonunda Belediye Reisine döndü ve:

- Şimdi, Reis Beyefendi; zatîâliniz (siz) de artık feshedilmiş olan bir Fırkanın Belediye Reisi olarak vazifenizde devam etmek istemezsiniz; değil mi? İstifa ediniz; yeniden intihap (seçim) yapılsın; belki yine zatîâliniz seçilirsiniz, emrini verdi

Emir katî idi. Belediye Reisine “Emir buyurursunuz.” demekten başka söz kalmamıştı. Fakat Reis öyle yapmadı:

- Paşam; bendeniz (ben) Serbest Fırkayı tanımıyorum; ve reisliğe de o Fırkanın namzedi olarak seçildiğimi kabul etmiyorum. Bu intihap, halkın şahsıma karşı bir itimadı şeklinde tecelli etmiştir (belirmiştir). Mesele sırf seçimin serbest olmasından ibarettir. Eğer bu vaziyette istifa edersem halkın bu teveccüh (yakınlık) ve itimadına karşı küfranı nimette (iyiliğe nankörlükte) bulunmuş olurum. Eğer bendenizin bu işte kalması arzu buyurulmuyorsa, Hükümetin elinde kuvvet vardır, Şûrayı Devlet (Danıştay) vardır, intihabı fesheder. Bendeniz de o zaman halka karşı mahcup vaziyette kalmam.

Bu beklenmedik cevap, Gazi'yi sinirlendirmedi. Deminki kadar sakin bir sesle:

- Düşündüğünüz doğru... Arzu ettiğiniz gibi olsun, dedi.

Sofrada mevzu eski hatıralara, günlük meselelere doğru yayılıyor. Kadehler biraz daha sık içiliyor. Bu zâhirî (görünüştaki) sükûnete (sessizliğe) rağmen, yakında bir fırtına kopacağı hissediliyor.

Bunu Belediye Reisi de hissetmiş olacak ki, biraz sonra, yarın görecekt mühim işleri olduğu bahanesiyle, Gazi'den müsaade istiyor; ve "Buyurunuz." emrini alınca kemali hürmetle eğilerek sofradan kalkıp gidiyor!..

Bir iki dakika nefes bile almadan korkarak sustuk. Sonra Gazi'nin sesi gürledi:

- Vali Paşa Hazretleri; Belediye Reisi diye seçtiğiniz bu adamın yaptıklarını gördünüz mü? Her şeyden evvel terbiyesiz... Şehirlerine misafir geliyoruz; soframıza yemek yiyerek geliyor. İçki ikram ediyoruz, içmiyor; sonra da bir Reisicumhur sofrasında biz kalkmadan sofrada kalkıp defolup gidiyor. Reisinizin hareketlerini beğendiniz mi?

Ahmet Hamdi BAŞAR⁹⁸

⁹⁸ Atatürk'le Üç Ay ve 1930'dan Sonra Türkiye, Tan Matbaası, İstanbul 1945, ss. 38-39

HAKİKÎ DERVİŞLER

Tam Menemen hâdisenin cerayan ettiği ve genç muallim Kubilay'ın birtakım kara cahil ve mutaasıplar tarafından şehit edildiği sırada imiş, Şimdiki Washington (Vaşington) Büyükelçisi Münir Ertegün Paris'e elçi tayin edilmiş, hareketinden evvel de veda için Atatürk'ü ziyarete gitmiş. O sırada Atatürk'ün yanında Menemen'e gidecek divanı harp azası bulunuyormuş. Hava elektirikle dolu... Ebedî Şef, dinî taassup yüzünden memleketin başına gelebilecek felâketlere karşı, çok hassas...

Bay Münir'i görünce sormuş :

- Senin dervişlerinin yaptığını beğendin mi?
- Onlar hakikî derviş değil...
- Yani hakikî derviş dediklerini hâlâ mı müdafaa ediyorsun?

-Elbette ederim. Hakikî derviş dünyanın dar alâkalarından uzaklaşan ve yükselen, aklın nurunu keşfeden olgun bir insan örneğidir. Dervişliği birtakım cahil ve mutaasıplar sahte bir libas diye üzerlerine hakikî dervişliğin günahı ne? Din insanı iyiliğe sevk etmeye çalışan hayırlı bir kuvvettir. Taassup, fenalığın ta kendisidir. mutaassup; sözünü ve menfaatini yürütmek için din kılığına bürünürse din gibi hayırlı bir şeye kem sözle bakmak caiz olur mu?

Atatürk, bu cevabı haklı bulduğunu hâl ve tavırla göstermiş. Münir Ertegün'e iltifatlar etmiş, tatlı sözlerle uğurlamış.

Ahmet Emin YALMAN⁹⁹

⁹⁹ "Berraklığa Doğru : 22- İnkılâbın Yapıcı Safhası", Vatan Gazetesi, Yıl : 2, Sayı: 457,2 Birincikânun 1941, s.1

“BUYUR BABA, ÖP!...”

Atatürk, Ceyhan' da...

Bir şark seyahatinden Ankara'ya dönüyor. Kasabaya kadar gidemeyecek ve fazla kalamayacak...

Ceyhanlılar ona istasyon binasında mütavazı bir çay sofrası hazırladılar...

Neşeliydi ...

-Peki, bir çayınızı içelim, dedi.

İstasyonun iç ve dışı onu görmeye gelen; kadın erkek, binlerce insanla doluydu.

Gelenler onu ve o, gelenleri gördü.

O zamanki adı Gazi idi, Münci idi ve Halâskârdı..

Fakat hepsinin üstünde olarak vardı, “Mustafa Kemal” diyor ve erkek çocuklarımız onun gibi olsun diye adını “Mustafa Kemal” koyuyorduk.

Mustafa Kemal'e yakın olan da, uzak olan da, Büyük Kurtarıcı'yı mütamadiyen alkışlıyor, görülmemiş tezahürat yapıyordu.

Çaylar içiliyor ve öteden beriden konuşuluyordu.

Birden canhıraş bir erkek sesi :

-Paşam, Paşam!... diye feryat etti.

Başlar ve gözler o tarafa çevrildi..

Ceyhan'ın yetmiş yaşındaki emekli Kör Tellâli; beli iki büklüm, yüzü gözyaşı içinde ve elinde âmâ asâsı ile holdeki kalabalığı yarmaya çalışıyordu.

Mâni olmak isteyenler oldu galiba. Atatürk bir işaretle onları menetti.

- Paşa karşında, dediler.

İhtiyar âmâ, bastonunu koluna taktı, titrek elleriyle Paşa'nın omuzbaşlarını, kollarını ve dizlerini yokladı.

Hıçkırıklar devam ediyordu.

Atatürk de bir evlât rikkatiyle (yürek yumuşaklığı ile) onun sırtını okşadı ve sordu:

-Bir isteğin mi var baba.?

İhtiyar adam bir baba hüsrânı ile:

-Oğlum, dedi. Etrafındakiler ne bahtiyar insanlar ki senin yüzünü görebiliyorlar. Halbuki ben bundan mahrumum. Senden bir dileğim var benim. Bunu yerine getirirsen ahrette de "bakar kör" olarak gitmem belki!

- Dileğini söyle baba!

- Görmekten mahrum olduğum yüzünü öpmek istiyorum.

Her göz ıslanmıştı, her yüzde gözyaşı izleri belirmişti.

Atatürk ihtiyarın ak saçlı başına elini koydu, hafifçe eğdi ve yanağına yaklaştırmak:

-Buyur baba, öp!.. dedi.

İhtiyar, milyonda birin eremediği bu mazhariyetin heyecanı ile, içini çeke çeke Paşanın yüzünü öperken; Atatürk:

- Buradan da öp baba.

Dedi ve öteki yanağını çevirdi.

İhtiyar mesut; değneğine dayanmış, kalabalığı yarıp çıkmak isterken; çoğumuz onun sakın sakın oradan ayrılışına dalmışken, bir kısmımız da Büyük Atatürk'ün yaşarmaz bilinen gözlerinden, ihtiyarın dudak izlerine doğru iki damla gözyaşının kaydığını gördük.

Selâhattin SEPİCİ¹⁰⁰

* ¹⁰⁰ "O'ndan Bir Hatıra", Çukurova Adana Halk Evi Kültür Dergisi, Cilt :1, Sayı :4, Kasım 1946, s.13

ATATÜRK VE TİYATRO

Yıl 1931... Muntazam teşkilâtlı bir şehir tiyatrosu hâlinde yeniden hayata kavuşan "Darülbedayi" o zamanlar sayısı on beşi geçmeyen kadrosuyla, yeni bir Anadolu turnesine çıkmıştır. İlk uğrağı gene Ankara'dır, en büyük seyircisi de gene Atatürk.

Atatürk bir yıl önce tarihî sözleriyle şeref verdiği bu sanatın feragat sahibi çocuklarını bir akşam sofrasında misafir ediyor, onlarla uzun saatler oturup meslekleri, sanatları üzerinde konuşuyor. Bu konuşma bir an o kadar samimî bir şekil alıyor ki Atatürk heyete başkanlık eden Muhsin Ertuğrul'dan oynadığı eserlerden birinin bir sahnesini, bir parçasını huzurunda tekrar etmesini, oynamasını, veya inşat etmesini rica ediyor... Muhsin, sahne dışında, kalabalık bir mecliste bile uzun boylu konuşmaktan, hatta oturmaktan kaçınacak kadar sıkılğan bir insandır. Mesleğiyle zıt gibi görünen, fakat kendisini yakından tanıyanlarca malûm olan bu mizacı yüzünden Atatürk'ün emrini yerine getiremiyor. Önce bunu bir artist kaprisi sanan Atatürk gücenir gibi oluyor, hatta öfkeleniyor. Uzun ısrar ve münakaşalardan sonra Muhsin, arkadaşlarının da yardımıyla, kendisini ikna etmeye muvaffak oluyor. Fakat Atatürk isteğinden vazgeçmemiştir:

- Peki, diyor. Seninle bir bahse girelim: Sana bir piyes göndereceğim; bunu oynayacaksın, ben de gelip seyredeceğim. Ama dikkat et, rolünü iyi oynamazsan seni bizzat ben tenkit edeceğim, kötü bir aktör olduğunu ilân edeceğim; iyi oynarsan o zaman da hakikî bir sanatkâr olduğuna inanacağım.

Muhsin bu bahsi kabul ediyor ve Atatürk'ün emirini bu şekilde memnunlukla yerine getireceğini söylüyor.

Yıl 1932... Aradan uzunca bir zaman geçmiş ama Atatürk bu bahsi unutmamıştır. Bir gün Muhsin, Atatürk'ün oynanmak üzere gönderdiği piyesi alıyor. Bu piyes Faruk Nafiz Çamlıbel'in Akın'ıdır. Türklerin Orta Asya'dan Anadolu'ya batıya doğru yayılıp genişlemelerini anlatan muazzam bir destan.

Muhsin ve arkadaşları 1932 yılının ilk aylarında Akın'ı oynamak üzere hazırlığa başlıyorlar. Dekorlar, kostümler yapılıyor, roller dağıtılıp ezberleniyor. Eserde Türk Hakanı İstemi Han'ı bizzat Muhsin oynayacaktır. Öteki roller, Galip, Emin Belig, Hâzım, Hüseyin Kemal, Talât, Neyire Neyir, Şaziye ve Zehra arasında taksim ediliyor. Provalar ilerlerken Atatürk birkaç defa eserin hazır olup olmadığını sorduruyor. Nihayet eser oynanacak hâle geldikten sonra, temsillere başlanabileceği Atatürk'e arz ediliyor ve Şubat ayının ilk haftalarında Akın oynanıyor.

Başta Muhsin olmak üzere eserde rol alan bütün sanatçıların en büyük bir heyecan içinde olduklarını kolayca tasavvur edebilirsiniz. Atatürk ilk defa olarak Tepebaşı Tiyatrosuna gelecek ve temsili görecektir. Atatürk'ün her işte olduğu gibi, sanat işlerinde de ne kadar müşkülpesent olduğunu, ufak tefek başarılarla kendisini memnun etmeye imkân olmadığını çok iyi bilen, hele bir yıl kadar önceki bahsi hiç unutamayan Muhsin en ufak bir falsoya yer vermek gerektiğini çok iyi bilmektedir. Onun için madî, manevî elden gelen bütün gayreti sarf ederek Akın'ın kusursuz oynanmasına çalışıyor.

Ve 1932 yılının 19 Şubat akşamı, Atatürk, A-kın'ı görmek üzere Tepebaşı Tiyatrosuna geliyor. O gece, Türk tiyatrosu için tarihî ve unutulmaz bir gecedir.

Perde açılıyor, Şehir Tiyatrosunun doğuşunda ve gelişmesinde çok emeği geçen eski Vali Muhittin Üstündağ, Atatürk'ün yanındadır. Ama o, piyesi seyretmiyor, bütün dikkati ile Atatürk'ün çehresinde her an bir memnurluk veya öfke çizgisinin belirmesini bekliyor. Temsil ilerledikçe Atatürk'ün ilgisi artıyor, bakışları yumuşuyor ve ilk perde kapanmak üzere iken, Muhittin Üstündağ, yanaklarından iki damla yaşın süzüldüğünü fark ediyor.

Bu arada birinci perde kapanmıştır. İlk alkışlar, en değerli alkışlar Atatürk'ün locasından yükseliyor. Temsilden sonra, başta Muhsin olmak üzere, eserde rol alan sanatçıları huzuruna kabul eden Atatürk hepsini tebrik ediyor, güzel sözlerle hepsini takdir ediyor, sonra Muhsin'e dönerek:

- Bahsi kazandın, diyor, sen bizim en değerli sanatkârımızsın!

Bu hatırayı, yine bir 10 Kasım günü, bana anlatan bizzat Muhsin Ertuğrul olmuştur.

Lütfi AY¹⁰¹

¹⁰¹ "Atatürk ve Tiyatro", *Ulus Gazetesi*, 10 Kasım 1946, ss. 6, 7

“EVET!” DENİLMESİNDEN MEMNUN OLMAZDI

...Kendi etrafında, her vakit “evet!” denilmesinden memnun olmazdı. Bunun aksine olarak, bazı inatçı iddiacıları, kendi düşüncesine taban tabana zıt fikirleri müdafaa ettirmekten hoşlanırdı.

Bir akşam, böyle biriyle, (bir küçük devlet memuru) bir şiddetli münakaşasını hatırlıyorum. Mustafa Kemal enikonu öfkelenmişti. Sert ve sinirli bir tonla konuşuyor, ara sıra elini masaya vuruyordu. Muhatabı ise, bundan hiç müteessir görünmüyor, sükûnetle inadında ısrar ediyordu. Biz ona acıydık. İstikbalini tehlikeye düşmüş sanıyorduk. Halbuki, bu küçük memur bu hâdiseden birkaç ay sonra yüksek bir vazifeye tayin edildi. Ondan sonra da mebus oldu. Zira, Atatürk, bunun inatçılığına kuvvetli bir karakter manası vermişti.

Yakup Kadri KARAOSMANOĞLU¹⁰²

¹⁰² Atatürk, Remzi Kitabevi, İstanbul 1946, ss. 135-136

ATATÜRK'ÜN SOFRASINDA DR. REŞİT GALİP OLAYI

Bu akşam sofrası hususî, تنها ve sakin. Meğer bu sükûn bir ihtilâl saklıyormuş. Mutat zevattan başka yalnız rahmetli Celal Sahir ve ben varız.

Doktor Reşit Galip'te tabîî olmayan dolgun bir hâl var. Gözleri kıvılcım saçıyor. Bütün vücudu bir elektrik bataryası gibi hassasiyet içinde. Dokunulsa ateş alacak.

İçinde kaynaşan heyecanı gizleyemiyor. Nihayet dayanamadı ve sözü Halkevlerinden açtı. (O tarihte parti umumî idare heyetinde, Halkevleri onda idi.) Temsil kollarında kadın rolleri için (Ankara) Kız Lisesinden kendi arzu ve rızalarıyla seçilen amatör sanatkâr öğretmenlere Maarif Vekili Esat Beyin izin vermediğinden şikâyet başladı.

Reşit Galip istikbaldi... Esat Bey mazi... Bu şikâyet yeni ile eskisinin çarpışması idi.

Tiyatro, eski Yunanlılardan beri, insanlık için, ve kültür milletleri için, bir hikmet ve sanat kaynağı, bir entelektüel hürriyet akademisi, bir millî, insanî eğitim müessesesi olmamış mıydı? Ve Halkevleri temsil kolları bu gayelerle kurulmamış mıydı? Kadın bu kültür hareketinin nasıl dışında bırakılabilirdi?

Reşit Galip'te bu düşünceler hâkimdi. Bunlar Atatürk'ün düşünceleriydi. Reşit Galip yolunda onun açtığı çığırda yürüyordu. Bunu ve Atatürk'ün kendisine itimadını bildiği için, serbest ve cesur konuşuyor ve gençlik heyecanını frenleyemiyordu. Gittikçe ateşlenene bir eda ile sesini perde perde

yükseltti ve sertleştirdi. Atatürk büyük bir itidal (soğukkanlılık) ve sükûn ile:

- Merak etmeyin, hepsi düzelecek.

Diye Doktoru yatıştırmak istedi, fakat bu teminat onu tatmin etmedi, bilâkis heyecanı şiddetlendi, feveran hâlini aldı (öfkeden taşıtı) ve nihayet bomba gibi patladı:

- Kabahat hep sizde... Hocam diye cahilleri başımıza koydunuz!"

Atatürk, Reşit Galip'i çok severdi. Zekâsını, çalışma kuvvetini, dinamikliği, inkılâpçılığını, vatan severliğini ve kendisine bağlılığını görmüş, nu samimiyetine almıştır. Onu çok sevdiği için nazını da çekerdı. Sevdiklerinin nazını çekmek Atatürk'ün kalbinin bir ihtiyacı idi. fakat bu sert itham onu kalbinden vurdu:

- Sizi bir kere daha sükûnete davet ederim. Arzularınız olacaktır, dedi.

Doktor Reşit Galip o kadar dolgundu ki, nefsine ve sözüne hâkim olamıyor, şikâyet oklarını birbiri ardından, bir yaylım ateş gibi, Atatürk'ün başına fırlatıyordu ve oturanları tirajik bir hava boğuyor, kimse nefes alamıyordu. Atatürk mustarıptı, fakat vakarını ve soğukkanlılığını kaybetmedi. Ve bir arslan kendini ısırmaya kalkışan yavrusunu okşar gibi sakın ve müsamahalı bir eda ile:

- Siz böyle konuşmakta devam ederseniz, ben sizinle muhatap olamamakta mazurum, dedi.

Reşit Galip kendini büsbütün kaybetti, çünkü o heyecan adamıydı, ve yumruğuyla masaya vurarak, hiddetle bağırdı:

- Beni kovuyor musunuz? Burası milletin malıdır. Allah da gelse beni buradan kovamaz!..

Bu trajedinin son haddini bulduğu en nazik anıdı. Acaba Atatürk şimdi ne yapacaktı?.. Çanakkale denizlerini İngiliz armadasını mezar yapan, Yunanlıları Anadolu'dan denize döken, Sévres (Sevr) esaret muahedelerini parçalayan Lozan'da, üç asırlık bir inkıraz (batma) devrinden sonra, ilk defa yeniden, Avrupa emperyalizmini dize getiren, yurt içinde bütün asırlık zincirleri kırarak, esir bir halktan hür ve müstakil bir millet yaratan büyük Fatih'e kendi eliyle yetiştirdiği, sevdiği ve güvendiği evlâdı, ne kadar saf ve samimî de olsa, görünüşte işte meydana okuyor ve istemeyerek de olsa, gururunu yaralamış oluyordu. Şimdi o ne yapacaktı? Diktatörler böyle hâdiselerde ne yaparlardı?..

- O hâlde ben buradan giderim, dedi.

Ve sofrayı terk ederek yatak odasına çekildi. Bu gidişte, Dumlupınar Meydan Muharebesini kazanan muzaffer serdarın insan büyüklüğünü çizen bir heykel ihtişamı vardı.

Doktor Reşit Galip şimdi sinir buhranları geçiriyor, söyleniyor, ve ağlıyordu. Çok mustarıptı. O bu neticeyi istememiş fakat bir kaza oku yayından çıkmıştı. Arkadaşları, okşayarak ve yalvararak, onu sofradan kaldırdılar ve Erenköyü'ne evine gönderdiler.

Bir müddet sonra Atatürk, Doktoru Maarif Vekili yaptı. Bu tayin Atatürk'ün o sofra isyanına bir

mukabelesiydi. Aynı zamanda, bu, Reşit Galip'in saatiydi. Eski Darülfünun lağvedilecek, ve yeni Üniversite kurulacaktı. Bu bir büyük inkılâptı: Eski müderrislerin çoğu çıkarılacak, yerlerine genç yeniler ve Alman mütehassısları getirilecek, üniversite modernleştirilecekti. Bu nazik ve ağır iş için Doktor Reşit Galip kuvvetli bir eldi.

Reşit Galip, Maarif Vekillüğinden ayrıldıktan sonra, uzunca bir müddet Atatürk'le dargın kaldılar. Bir gece Çankaya'da, Atatürk, birdenbire:

- Doktor ne yapıyor? Çağırılım, dedi.

Bu anî hatırlayışta bir sürpriz gizlendiğini sezen, ve Atatürk'ün arkadaşlarıyla olan münasebetlerinde daima iyi hava esmesine dikkat eden Bayan Afet:

- Paşam, şimdi vakit geç. Saat iki. Başka bir akşam çağırırız, dedi.

Fakat Atatürk fikrini değiştirmede ve Doktor gelince, şen, şatır ayağa kalktı:

- Gel bakalım Doktor, seni çok özledim, dedi.

Doktoru kucakladı, öptü. Doktor sofrada açılan yere oturdu. Sıhhatine içildi. Bir müddet sonra içeriye iki asker geldi. Atatürk askerlere şu emri verdi:

- Beyefendiyi omuzlarınıza alın, bana getirin.

Askerler ellerini birbirine bağladılar, Doktoru oturtular, ve Atatürk'ün yanına götürdüler. Atatürk tekrar ayağa kalktı, Doktoru kucaklayarak öptü, ve askerlere:

- Gene yerine götürün! emrini verdi.

Ve Atatürk:

- Doktor, dedi. İşte biz adamı böyle bindiririz ve indiririz!

Bu bir ders mi, sitem mi, bir azizlik mi, bir şaka mıydı?. Her hâlde Atatürk'e has bir şeydi ve sevdiği Reşit Galip'e karşı kayıtsız kalamayacağını ve onu unutamayacağını gösteriyordu. Ve bundan sonra sofraya neşe içinde geçti.

Hasan Cemil ÇAMBEL¹⁰³

¹⁰³ Ahmet Şevket Elman, **Dr. Reşit Galip 1892-1934**, İkinci Kitap, Yeni Matbaa, Ankara 1955, ss. 238-241

“DR. REŞİT GALİP NERELERDE?”

...Reşit Galip hadisesini de ilave ediyorum. Bu hadisenin patlak verdiği akşam ben hazır değildim. Fakat, hazır bulunanların ifadesine göre Reşit Galip'in Mustafa Kemal'e karşı geldiği ve hatta ona meydan okuduğu muhakkaktır. O ise, buna mukabil, sofrayı terk edip hususî dairesine çekilmekle iktifa etmiştir. Gerçi, uzun bir müddet Reşit Galip'i huzuruna kabul etmemek suretiyle dargınlığını göstermiştir. Lakin, bu, nihayet ya üç ay ya da dört ay devam etti. Bir gece, eski Çankaya Köşkü'nde sofradaydık. İçinde Reşit Galip'in ismi geçen bir bahis açıldı. Mustafa Kemal:

- O nerelerde? Hiç görmüyorum? dedi.

Ve biraz sonra emredip çağırttı. Reşit Galip, yemek salonuna girdiği vakit, hepimiz zorlu bir imtihan devresi geçireceğini zannedyorduk. Fakat, her şey hafif bir şaka içinde geçti. Reşit Galip'e, sofrada yer gösterip oturtuktan beş on dakika sonra dışarıdan iki nöbetçi neferi çağrıldı. Mustafa Kemal:

- Şu efendiyi oturduğu yerden kaldırınız! dedi

Ve bu iki kuvvetli Anadolu çocuğu bir hamlede Reşit Galip'i kucaklayıp havaya kaldırdılar. Mustafa Kemal gülerek:

- Biz işte adamı böyle kaldırırız, dedi.

Ve bu sahne, bu söz Reşit Galip'in üç dört ay evvel Dolmabahçe Sarayı'ndaki sofrada:

- Sen beni buradan kaldıramazsın. Çünkü bu Saray ve bu masa milletindir; sözüne cevaptı.

Atatürk'ün asil yüreği -pas tutmayan madenler gibi- kin nedir, hiç bilmemiştir. Devlet, millet ve inkılap davalarındaki husumetleri ne kadar sert ve derin ise, kendi şahsına ve hususi hayatına taallûk eden (ilişkin) meselelerdeki hiddetleri o derece hafif ve geçici idi.

Yakup Kadri KARAOSMANOĞLU¹⁰⁴

¹⁰⁴ Atatürk, Remzi Kitabevi, İstanbul 1946, s. 136

ATATÜRK'ÜN GÖMÜLECEĞİ YER VE TOPRAK

Onun kabri Ankara'da olacaktır. Çünkü o Ankara'yı Türkiye Cumhuriyeti'ne merkez yapmıştır ve onun en son kuvvetli arzusu bir an önce Ankara'ya dönebilmektir. Fakat bu şehrin neresinde? Atatürk'ün kabri için, sağlığında benim bildiğim, iki yer bahsedilmişti. Biri Büyük Millet Meclisinden istasyona inen cadde üzerindeki yuvarlak yer. Diğer Çankaya'daki yeni köşkün mermer havuzu. Bu yerler şu münasebetle konuşulmuştur:

Bir akşam Atatürk'ün etrafında toplananlar arasında, onun fâni oluşu üzerinde durulmuş ve bilhassa kendisi 1926 suikast teşebbüsünden sonra söylediği cümleyi tekrar etmişti:

- Benim nâçiz vücudum bir gün elbette toprak olacaktır, fakat Türkiye Cumhuriyeti ilelebet payidar kalacaktır.

Dedikten sonra:

- Milletim beni istediği yerde yatırsın, yeter ki beni unutmasın, demişti.

Meclisin altındaki yuvarlak yeri ortaya atan zata ise:

- İyi ve kalabalık bir yer, fakat ben böyle bir arzumu milletime vasiyet edemem.

Ancak, yine o akşam ileri sürülen bir fikrin, kendisini çok mütehassis ettiğini, bugün gibi hatırlıyorum.

“Memleketin bütün sınır boylarında getirilecek toprak üzerinde yatmak.”

O akşam Recep Peker, hararetle bu fikrin sembolik müdafaasını yapmıştı. Atatürk, böyle bir fikrin tatbikatından, ancak fâni vücudu için haz ve gurur duyacağını ifade ederken, bana bakarak:

- Bunu unutma, demişti...

...Kabir yeri için ikinci hatıram da şudur:

1932 yılının yaz aylarından bir gündü. Yeni köşkün inşası bitmiş, döşenmiş ve oraya taşınmak üzere idik. O sırada Atatürk'ün bir resmini getirmişlerdi. Bu resmin, Lenin'in mumyasını yapan zatın eseri olduğunu söylemişlerdi. Ben onu, kırılmasın diye, pencerenin iki camı arasına koymuştum. Çünkü asılacak yeri olmayan bu camlı resim, ancak ışık vurduğu zaman görülebiliyordu. Atatürk bu resme uzun uzun bakmıştı.

Akşama, bazı davetlilerle -ki on, on beş kişi vardı- çiftlikte Marmara Köşkü'ne yemeğe gitmiştik. Mustafa Kemal sofrada, gündüz gördüğü bu resmi hatırlayarak konuşmaya başlamıştı. Mumya yapmak âdetinin tarihte geçirdiği safhaları bana sordu. Bu mesele üzerinde bilinenler söylendi. Sözü, resimden mülhem olarak, kendisinin de bir gün böyle mumyalanmak ihtimalinden bahsettiği vakit, ben ağlamaya başlamıştım. Orada hazır bulunanların da işittiği gibi, o bana şöyle demişti:

- Ağlama, elbet bir gün öleceğim. Ben Çankaya'ya gömer, hatıramı, yaşatırsınız.

Yemekten sonra otomobille Çankaya'ya dönerken, yanımızda eski ve yeni yaverleri vardı. Orada söyledikleri de şu mealde idi:

- Beni milletim nereye isterse oraya gömsün, fakat benim hatıralarımın yaşayacağı yer, Çankaya olacaktır.

Afet İNAN¹⁰⁵

¹⁰⁵ "Atatürk'ü Dinledim: Atatürk'den Hatıralar ve Onun Anıt-Kabri İçin Düşünceleri", *Belleken*, Cilt: XIV, Sayı: 54, Nisan 1950, s.160-161

ANKARA'YA İLK GELİŞİNİ KUTLAMA

Atatürk, Ankara'ya ilk gelişini daima hatırlar ve bunun üzerine çeşitli hislerini anlatırdı...

Bu gelişten tam 13 yıl sonra, başkent Ankara, bu hatırayı tazelemek için tören yapıyordu. Atatürk'e haber verdiler ve Yenişehir'deki Zafer Meydanına bakan bir evden töreni seyretti. O zaman parkın ağaçları olmadığı için meydan tamamıyla görülebiliyordu. Ankaralı seğmenler, millî kıyafetleriyle, atları üzerinde Dikmen istikametinden geldiler ve Zafer Meydanında gösteriler yaptılar.

Atatürk, bunları sessiz bir heyecanla seyretti, gözleri nemli idi, on üç yılın ardında kalan, o ideal dolu gününü yeniden yaşadı, ve mukaddes fikir yolculuğuna inanarak çıkan insanların, mutlaka muvaffak olabileceklerini tekrarladı. O, bu vesile ile, büyük Ankara hemşehrîsi Rifat Hocayı (Börekçi) şükranla anmıştı ve Ankaralı hemşehrîleri adına muhterem hocanın maddî ve manevî yardımlarını tekrar söylemişti. Onu Ankaralıların bir timsali olarak gören Atatürk, açık fikirliliği ve vatanperverliliği üzerine uzun uzun konuşmuştu:

- Ben binbir müşkül karşısında yıllacak bir insan olsa idim büyük işlerin rehberliğinde, milletim beni yaya bırakırdı. Milletimin hüsniyetine daima minnettarım, diyordu.

Afet İNAN¹⁰⁶

¹⁰⁶ "Atatürk'ün Ankara'ya İlk ve Son Gelişleri", *Ulus Gazetesi*, Yıl: 35, No:11266, 10 Kasım 1952, s.4, Atatürk'ten Hatıralar: 2. *Kemal Atatürk'ü Anarken*, Ankara 1955, ss. 49-50

EFELERİN AKŞAMI-O'NUN GÖZYAŞLARI

Ankara'ya ayak basışının yıl dönümünü kutlamaya, Halkevinde ilk defa karar vermiştik (27 Aralık 1932). Reşit Galip nutuklarının en güzelini söylemiş ben de "Ergenokan" ismindeki manzum ve bir perdelik bir piyesi bir arkadaşım ile oynamıştım. Birinci efsane Ergenokon'la, ikinci hakikî Ankara Ergenokon'unu birbirine vasleden (bağlayan) bu piyeste dağlar demircinin çekici ile parçalanınca Turan illeri yerine Ankara görünüyor ve kaybolan bozkurtun yerine, Atatürk'ün sülîeti ufukta güneş gibi parlıyordu... Ankara dekorunun önünde seymenler (Ankara Zeybeği) türkülerine ve rakıslarına başlıyorlardı...

Ankaralıların gönülden kopan kadirşinaslığı (değerbilirliği) ile gündüzden beri heyecan içinde olan Atatürk, bu geceki tezahürden de mütahassis olmuş; bizi sofrasına davet etmek lütfunda bulunmuştu... Piyesten okuttuğu parçalarla memnun, perde sonunda oyuna koyulan seymenlerin de çağırılmasını emretmişti.. Biraz sonra kapıdan:

- Efeler geldi, haberi verildi.

- Ne efeleri? diye bir an irkildi, tabiri beğenmediğini belli etti ve sonra onları yakınına konmuş iki sandalyeye oturmaya davet etti:

- Şimdi, dedi, size soframdakileri tanıtayım.

Karşı baştan işaret ederek tanıtmaya başladı:

- Bu büyük bir âlimdir; tarih yazar ve okutur.

- Bu büyük bir yazıcıdır; olanı ve olacağı dile getirir.

Dikkat ediyorduk; sofradakilerin hepsi için mahsus iltifat ve mübalağa dolu vasıflar buluyor,

keskin, özlü metihler sıralıyordu. Sıra seymenlere geldi; onlara döndü ve onları bizlere tanıttı:

- Bunlar da, dedi, bu dünyanın en kahraman milletinin en yiğit insanlarından.

Bir an durdu, o herkesin birden ta ruhunun içine bakıyor gibi görünen gözleriyle hepimizi birden süzdü ve biraz kısılan bir sesle şöyle devam etti:

- Bana gelince; eğer bundan daha iyi tarihimizi bilmesem, bundan daha iyi dertlerimizi dile getirmesem, bundan daha iyi asker, bundan daha iyi hatip.. ve sizden daha çok yiğit olmasam bu milletin başı olmazdım...

Hepimiz onunla dolu olduğumuzu, hepimiz ondan bir parça olduğumuzu, güneşe kavuşmuş zerreler olduğumuzu hissediyor ve ürpererek susuyorduk...

Bir an başını önüne eğdi, bir an yüzünde koyu bir pembelik dolaştı; ilâh gururu yerini insan tevazuuna terk ediyordu; gülümseyerek seymenin birine hitap etti:

- Bırak şunu bunu... Ne Mustafa Kemal, ne Re-isicumhur... İkimiz de Türk; ikimiz de efe... Sen beni bilmiyorsun ben de seni... Dağda karşılaştık; benden korkar mısın, korkmaz mısın?

Seymen cevap verdi:

- Sayende düşmandan korkmadık ki senden korkalım..

Hepimiz cevabı beğenmiştik; cevap Atatürk'ün hoşuna gitmemişti.

- Düşmandan tabiî korkmayacaksın... Düşman bir başka Türk değil ki korkasın... Gel bakalım, tam efe misin?

Başını dizine doğru çekti:

- Gel, desteklik et bakalım, dedi.

Ve onun boynuna namlusunu dayadığı tabancadan duvarın bir yerini nişan almaya başladı. Kurşun boynunun tüylerini yalayarak geçen seymende hiçbir kımıldama yoktu; bizler korkudan bayıldı sanıyorduk; kurşunlar bitmişti. Seymen doğruldu, yüzünde ne bir pembelik, ne bir sarılık vardı; hiç titremeyen, belki biraz gürlleyen ve gülen bir sesle:

- Kurşunlar bitti mi Paşam? diye sordu..

Bu yüzdeki huzur ve hayranlığı bir anlık bakışla sezen Atatürk, seymenin "Ata kurşunu insana zarar vermez." imanı ile öyle dimdik ve sakın kalabildiğini anlamıştı; Birden tabancayı yere attı; hıçkıktan omuzları sarsılıyordu:

- Hata, büyük hata... asılsız, yalan! diye haykırıyordu.

Biz şaşkın susuyorduk; o tavzih etti (açıkladı):

- Demin söylediklerim yalandı, yanlıştı. Ben her şey değilim, ben hiçim. Ben hiç olurdum, eğer bu millet bana böyle inanmasaydı...

Bu millet kılı kıpırdamadan dava uğruna ve benim uğruma canını vermeye hazır olmasaydı ben hiçbir şey yapamazdım."

Hepimizin ve demin dimdik gülümseyen seymenin bile gözleri doluydu...

Behçet Kemal ÇAĞLAR¹⁰⁷

¹⁰⁷ "O'nun Gözyaşları", *Yücel Dergisi*, Yıl:7, Cilt:XIII, Sayı:78, Ağustos 1941, ss.268-269; *Atatürk Denizinden Damlalar*, Ak Yayınları, İstanbul 1967, ss.138-140

ONUNCU YIL NUTKU

1933 İlkteşrin (Ekim) ortalarında :

- Onuncu yıl dönümünde ne söyleyeceğiz? Düşünüp bir şeyler hazırlayalım! tarzında bir emir vermişti.

Ekseriya emirlerinin sınırları çok genişti. Yani bunu alan, gayret ve kabiliyetine göre onu, emirlerin sınırlarından çıkmadan muhtelif derecede ifa edebilirdi. Ve o işteki azamî verimini vermesi mümkün olurdu. Meselâ yukarıdaki emre göre baştan aşağı bir nutuk müsveddesi hazırlanabileceği gibi, mevzuubahis edilebilecek noktaların tespiti veyahut onların düşünülmesiyle de iktifa olunabilirdi (yetinilebilirdi). Fakat her hâlde Atatürk, asgarî olarak, muhatabına “-Bundan böyle zihninin bilhassa bununla meşgul olsun!” demiş bulunuyordu.

Bu emri alışımın ikinci günü, âdetim olduğu veçhile (üzere), Yaverlikten Atatürk’ün uyandığı haberi verilince odasına gitmiştim. Beni görünce:

- Bu gece çalıştım ve nutku yazdım, dedi.

Bazen pek geç de olsa misafirlerini uğurladıktan sonra oturup çalışırdı...

...Ondan sonra gerek kendi düşünceleri, gerek kendi mütalâaları üzerine nutuk bazı değişiklikler görmüştür... Fakat okuyucularımın dikkatini bilhassa ... dört satır üzerine çekmek isterim:

“Bu söylediklerim hakikat olduğu gün senden ve bütün medenî beşeriyetten dileğim şudur:

“Beni hatırlayınız.”

Bu sözler bana çok hazin gelmişti, âdeta bir vedaname hissi veriyordu.

Bütün milletin o güne onunla erişmeyi dilediğini ve düşündüğünü söyleyip bu cümlenin kaldırılmasını rica ettim. Cümlenin sonuna görülen işareti koydu, sonra müsveddeyi gören hemen herkes aynı şeyi tekrarlayınca cümleyi çizdi.

Yusuf Hikmet BAYUR¹⁰⁸

¹⁰⁸ “Onuncu Yıl Nutku Hakkında Bir Hatıra”, *Ulus Gazetesi*, 10 Şonşerin 1939, s.11

“ADAMIN SAMİMİYETİNİ BİLMESEK DARILACAĞIZ”

Filhakika (gerçekten) Bayur, Atatürk'ün verdiği müsveddeyi okurken bu cümle üzerinde durmuştu; çok müteessir olduğu belli idi:

-Paşam, bütün millet o güne sizinle beraber erişmeyi ister, bu cümle herkesi teessüre sevk edecektir, kaldırılmasını rica ederim, dedi.

Arkasından, belki duyduğu aşırı heyecanın tesiri ile ve ihtiyarı dışında, ağzından şu sözler dökülüverdi:

- Hem zaten bunları tahakkuk yoluna koymak, sizin için güç ve uzun zamana ihtiyaç gösteren bir şey değildir ki... Millî Mücadele zamanındaki gibi çalışırsanız, bunu da az zamanda başaracağınıza hiç şüphe yoktur, şimdiki gibi sofradan yatağa, yataktan sofraya giderseniz, tabîdir ki, geç ve güç olur.

Atatürk, son cümleleri ile yersiz ve haksız olarak -yersiz ve haksız diyorum; çünkü, büyük adam hayatı boyunca, üzerine düşen vazifeleri, hiçbir zaman ve hiçbir durumda, bir an bile ihmal etmiş değildi -evet, son cümleleri ile yersiz ve haksız olarak yapılan bu aşırı tenkiti her zamanki sakın hâliyle dinledi; gülümseyerek bana baktı:

-Adamın samimiyetini bilmesek darılacağız, diye fısıldadı.

(Bilindiği gibi Bayur biraz ağır işitir.)

Sonra ona döndü:

-Pekâlâ ver bakayım! dedi.

Müsveddeyi aldı, o cümlenin etrafını çizdi; bir iki gün sonra da nutuktan çıkardı.

Hasan Rıza SOYAK¹⁰⁹

¹⁰⁹ Doğumundan Cumhuriyetin İlânına Kadar Fotoğraflarla Atatürk ve Atatürk'ün Hususîyetleri, Hayat Yayınları, İstanbul 1964, ss.57-58.

ONUNCU YIL NUTKUNDA ATATÜRK VE İNÖNÜ

Onuncu yıl nutku, ilkin yazıldığı şekilde birkaç değişme daha görmüştür. Bunlardan bir tanesi de İnönü'nün teklifi üzerine olmuştur...

Cumhuriyetin onuncu yıl dönümüne yaklaşıldığı günlerin birindeydi: Atatürk'ün sofrasında idik. İnönü de hazırды. Atatürk, nutkun müsveddesini o gece bir daha okuttu.

Daha okunurken İnönü, "elinde tuttuğu meş'ale ilimdir" cümlesine "müspet ilimdir" sözünün ilâvesini teklif etti. Atatürk, bunu kabul ederek cümleyi "müspet ilimdir" şekline koydu.

Okunuş tamamıyla bittikten sonra Ebedi Şef, herkesin düşündüğünü söylemesini istedi.

İnönü dedi ki:

-Paşa, bu nutukta on yıllık çalışmaların hesabını kapamakta ve yeni on yıllık yapılacak işlerin programını çizmektedir. Ben bu programda güzel sanatların da bir yeri olmasını teklif ederim.

Atatürk cevap verdi:

-Yerini ve şeklini tespit edersen, hemen koyarım.

Ve iki Şef baş başa verdiler: Hepimizin hayranlık ve bağlılık duygularıyla üstlerine titreyen gözlerimizin önünde müsvedde üzerinde çalıştılar.

O zaman ortaya çıkan parça şöyle oldu:

“...Geçen zamana nispetle daha çok çalışacağız; daha az zamanda daha büyük işler başaracağız.

Bundan da muvaffak olacağımıza şüphe yoktur. Çünkü Türk milletinin karakteri yüksektir. Türk milleti çalışkandır. Türk milleti zekidir. Çünkü Türk milleti millî birlik ve beraberlikle güçlükleri yenmesini bilmiştir. Ve çünkü Türk milletinin yürümekte olduğu terakki ve medeniyet yolunda, elinde ve kafasında tuttuğu meşale müspet ilimdir.

Şunu da ehemmiyetle tebarüz ettireyim ki, yüksek bir insan cemiyeti olan Türk milletinin bir tarihî vasfı da güzel sanatları sevmek ve onda yükselmektedir.

Bunun içindir ki, milletimizin yüksek karakterini, yorulmaz çalışkanlığını, fıtrî zekâsını, ilme bağlılığını, güzel sanatlara sevgisini* ve millî birlik duygusunu mütemadiyen ve her türlü vasıta ve tedbirlerle besleyerek inkişaf ettirmek millî ülkümüzdür.”

* Bu söz, ilk yazılıştta “güzel sanatlara düşkünlüğünü” şeklinde idi. Dinlerken istemeyerek yüzümün buruşmasını farkedenden Atatürk:

-Sen bu kelimeyi beğenmedin galiba? diye sordu.

Utana utana:

- “Düşkünlük” iki manaya geliyor da Paşam...

-E, ne yazalım?

Deyince:

- Sevgisini, diyemeyiz mi efendim? demeye cesaret ettim.

En değersiz bir adamın düşüncesini bile atmak şanından olmayan Ebedi Şefimiz :

-“Sevgisini” iyi.

Diyerek bu şekle koydular.

Ebedî Şefimiz Büyük Atatürk'ün bu yüksek eserinde Millî Şefimiz Yüce İnönü'nün de böyle bir payı olduğunu, nutuk okunurken fark etmek bile mümkün değil: İlâveler o kadar tabîî ve o kadar ustaca birleştirilmiş ki, insan okurken, dinlerken ilk kaleminden çıkışta böyle yazılmış diyecek.

İbrahim Necmi DİLMEN¹¹⁰

¹¹⁰ “Hatıralar: Onuncu Yıl Nutkunda Atatürk ve İnönü”, **Cumhuriyet Gazetesi**, 19 uncu Yıl, Sayı: 6550, 10 İkinciteşrin 1942, s.2

“NEDEN OLDUĞUNU SORMAYALIM”

Şu hatıram da tekrarlanmaya değer:

Rahmetli Ahmet Rasim’in hikâyesi idi bu... Yeşilay derneğinin bir toplantısında konferansçı sorar:

- Sevgili dinleyicilerim, bir eşeğin önüne bir kova su, bir kova rakı koysanız hangisini içer.

Hemen biri cevap verir.

- Tabîî suyu...

- Neden?

Bir keyif ehli de orada imiş. İkinci cevabı da o verir:

- Eşekliğinden!

Atatürk hikâyeye bayıldı idi. Sık sık tekrar ederdi. Bir akşam Çiftlikte eski küçük köşkün önünde oturuyorduk. Uzakça duran bir çiftçi çocuğu bizi seyrediyordu. Atatürk:

- Gel çocuğum buraya, dedi.

Çocuk sofraya yanaştı. Atatürk sordu:

- Bir eşeğin önüne bir kova su, bir kova da rakı koysalar hangisini içer?

Çocuk önümüzdeki kadehlere bakarak:

- Rakıyı efendim, demesin mi?

Atatürk gülerek:

- Aman Neden olduğunu sormayalım, demişti.

Falih Rıfki ATAY¹¹¹

¹¹¹ Çankaya Atatürk Devri Hatıraları, İkinci Cilt, Dünya Yayınları 5, İstanbul 1958, ss. 518, 519.

“SAFA GELDİNİZ”

Ankara’da bir akşam Köşke çağırıldım. Atatürk’ü selâmladıktan sonra sofrada, gösterdiği yere oturdum. Günün bir mevzuu hakkında devam eden görüşmeyi takip ettim. Söz bitince, bir arkeolojik kazı neticelerinin ertesi günkü ‘Hakimiye’de neşrinin kabil (mümkün) olup olmadığını’ sordu. Mümkün bulunduğu cevabını verdim.

- Fakat, önce içelim, dedi.

Kadehini kaldırdı.

Önüm boştu. Derhal fark ederek kadehini indirdi:

-Beyefendiye içki veriniz, dedi.

Bardağım doluncaya kadar bekledi. Onu elime alınca o da kadehini bana doğru kaldırdı.

-Safa geldiniz, dedi.

Atatürk tanıdığım daima nâzik ev sahibi idi.

Nasûhi BAYDAR ¹¹²

¹¹² “Ata’dan Hatıralar”, **Tan Gazetesi**, Yıl:12, Sayı: 4623-663, 10 Kasım 1956, s.4

İMKÂNSIZLIK YOKTUR

Gene bir gece Saraya (Köşke) çağrıldık, sayılı sahne ve müzik sanatkârlarından bir grup da oradaydı. Konuşulan sözlerden, müzik hakkında bir münakaşa geçmiş olduğunu ve bizim de bu münasebetle çağrıldığımızı anladık.

Büyük Şefin, çok sevdiği bir halk havasının notaya alınması emri, salâhiyattar bir müzisyenin bu işin fennî iddia güçlüğü mazeretiyle karşılanmış.

Atatürk bizi karşısına alarak:

- Çocuklar, dedi, şimdi size pek güç olduğu iddia edilen bir vazife veriyorum, yapabilir misiniz?

Genç ağızlar tereddütsüz:

-Yaparız, cevabını verdiler.

-Kağıt kalem çıkarın, söyleyeceğim havayı notaya alacaksınız.

Bu emri müteakip Büyük Şef mevzuubahis olan havayı musikî imlâsında usulden olduğu veçhile (üzere) her mısraı, üçer defa tekrarlamak suretiyle söyledi. Bu sırada işin güçlüğüne iddia eden müzisyen dolaşüyor ve havanın kolayca notaya geçişini hayretle takip ediyordu. Notaya alınma işi bitmişti. Şarkı bir kere de tam olarak tekrar edilecekti. Ve bu tekrar son düzeltmeleri temin içindi. Bu defaki terennüme gençlerin de ellerindeki notadan iştirak ettiğini gören Şef'in gözleri yaşardı. Ve etrafındakilere:

- Ben, dedi, bu çocuklara bir vazife verdim. Üstatlar tarafından, yapılması çok güç olduğu söylenen

bu vazifeyi bu gençler ne kadar kolaylıkla yaptılar. Bizzat gördünüz. Ben bundan emindim. Benim onlara itimadım ve onların Türk'e vergi büyük kabiliyeti bu işin başarılmasına kâfi geldi.

Nuri ARDIÇ¹¹³

¹¹³ "Hatıralar", Görüşler Adana Halk Evi Dergisi, Sayı :13-14, Önkânun1938-Sonkânun 1939, ss.31-32

“HER MÜNAKAŞA BİR TABİYE MESELESİDİR...”

Cumhuriyetin onuncu yıl arefeleriydi. Çankaya’daydık. Atatürk gene sevdikleri halk şarkılarından bazılarını dinlemek arzusunu göstermişlerdi. Koroyu idare eden zat başlangıç için söz verdi. Ben bu sesi yanlış buldum. Ve parçanın hakkıyla söylenilmesi namına yavaşça seslenmeye mecburiyet duydum ve

- Yanlış, dedim.

Yanımdakilerin bile güçlkle işittiği bu fısıltı Atatürk’ün o kendine has dikkatinden kaçmadı ve Büyük Şef “Yanlış” diyeni fikrini müdafaaya davet etti.

Ben verdiğim cevapla kendisini tatmin edemedim. Ve onun müahezekâr sözleriyle karşılaştım:

- Her münakaşa bir tabiye meselesidir. Ortaya bir fikir atan, yapılacak itirazları evvelden kestirerek ona göre her cepheden hazırlanmalıdır. Böyle hareket etmediğin için senin itirazın tesadüfî bir sözden başka bir şey değildir. Bu akşamki hareketini yerinde bulmadığımı bil ve otur.

O bir çocuğun itirazını da sükûnutle dinleyen bir adamdı.

Ben mahçup, köşeme çekildim. Atatürk ise etrafındakilere bu mevzu üzerinde söz söylemeye devam ediyordu.

Son günlerde mısraları kendileri tarafından tertip edilen bir şiir vardı ki emirleriyle bestelenmişti. Bir aralık bunun terennümünü istediler. Hep beraber söylenebilmesini için mevcudu yalnız bende olan notanın arkadaşlarca kopya edilmesi lâzımdı. Onlar kopya işiyle meşgul olurken ben uzaktan uzağa

Atatürk'ün münakaşa meselesi üzerinde devam eden sözlerini duymaya çalışıyordum.

Arkadaşların hazırlığına iştirak etmediğimi gören Şef, muahezekâr (kınayan) bir sesle beni çağırarak:

- Demin, vazifen haricinde işler yapmaya kalktın, şimdi ise vazifeni yapmıyorsun.

- Paşam, dedim, deminki hâdiseden aldığım ders, duyduğum ıstıraptan büyük oldu. Şimdi karşınıza sizin verdiğiniz fikir silâhıyla çıkıyorum; bu defa tabiye meselesini ben kazanacağım.

Atatürk bu sözüm üzerine, dikkat ve alâka ile baktı. Ve sandalyesini benden yana çevirdi.

- Çünkü, diye devam ettim, bu vazifeyi arkadaşlarımdan çok evvel yaptığım, ve hatta şarkının, tek nüshası benden başka kimsede bulunmayan, notasını kendilerine vererek hazırlanmalarını temin ettiğim için onları meşguliyetleriyle baş başa bırakıp uzaktan sizin sözlerinizi takip etmeye hak kazanmıştım. Vazifesini daha evvel ve kuvvetli yapmış bir çocuğunuz olarak karşınıza çıkıyorum. Ve bu sıfatla duyduğum huzur demin ki muahezenizden duyduğum üzüntüye faiktir...

Bunun üzerine büyük adamın yüz ifadesi değişti. Çok takdirkâr bir jestle beni tebrik etti. Ve misafirlerine dönerek:

- İşte, size söylediklerimin doğruluğuna en yakın bir misal. Biraz önce tabiyesiz hareket eden bu genç şimdiki hesaplı tabiyesiyle muvaffak oldu.

Nuri ARDIÇ¹¹⁴

¹¹⁴ "Hatıralar", Görüşler Adana Halkevi Dergisi, Sayı: 13-14, Önkânun 1938-.Sonkânun 1939, ss.32-34

ATATÜRK'ÜN ÇOCUK SEVGİSİ

Atatürk, çocukları çok severdi. Onun dilinde çocuk, sevgi demekti... Sevdiklerine, hangi yaşta olursa olsunlar, “çocuk” diye seslenirdi.

Kendisinin çocuğu olmamıştı; bundan dolayı vakit vakit iç acısı duymuş mudur; bilmiyorum ama, doğrusu ben buna hiç de ihtimal vermiyorum; bütün Türk yavruları, onun öz çocukları gibiydi. O, bu yavrulara öylesine gönül vermiş, onlar, ona öylece candan bağlanmışlardı... Dünyada böyle bir mutluluğa erişmiş kaç insan vardır ve böyle bir insanın yüreğinde öyle bir üzüntü nasıl yer bulabilir?..

*

Atatürk'ün yanından hiç ayırmak istemediği, şipşirin, bir çocuk vardı. Ona kendisi, “Ülkü” adını vermişti. Ülkü; çocuklara karşı beslediği derin ilgiyi ne kadar yerinde, ne güzel belirten bir isim...

Küçük Ülkü'yü sık sık Çankaya'daki evine getirirdi... Henüz yürümeye, birkaç yarım yamalak kelime ile konuşmaya başlamış olan bu çok sevimli, hareketli yavruyu kucağına alır, kendisi ile saatlerce meşgul olurdu.

Bir gün yanına girdiğim zaman, onu yine Büyüyük Adamın kucağında bulmuştum; şakalaşıyorlardı. Çocuk; katıla katıla gülerek onun altın saçlarını çekiyor, burnuna yapışıyor, ara sıra yumak elleriyle yüzüne küçük küçük tokatlar indiriyordu.

O da çocuklaşmış gibiydi; bir yandan kahkahalarla gülüyor, bir yandan da güya başını korumaya

çalışıyordu. Bir aralık; bana baktı, gök parçası gözleri sevgi ve neşeden ısıt ısıldı:

- Çocukluk ne güzel şey!... Çocuklar ne sevimli, ne güzel yaratıklar değil mi?.. En çok hoşuma giden hâlleri nedir bilir misin?.. Riyakârlık (iki yüzlülük) bilmemeleri, bütün istek ve duygularını içlerinden geldiği gibi açıklamaları... dedi.

Sonra Ülkü'yü derin bir şefkatle bağrına bastı; iki yanağından öptü. Ben bu öpücüklerde bütün çocuklara karşı olan sonsuz sevgisinin izlerini görür gibi olmuştum.

Başka bir gün, çocuk terbiyesinden konuşuyorduk, bu konudaki mütalâalarını (düşüncelerini) şöyle izah edtiydi (anlattıydı):

- Çoğu ailelerin öteden beri çok kötü bir alışkanlıkları var; çocuklarını söyletmez ve dinlemezler... Zavallılar lâfa (söze) karışınca, "Sen büyükle rin konuşmasına karışma." der, sustururlar. Ne kadar yanlış, hatta zararlı bir hareket... Hâlbuki, tam tersine, çocukları serbestçe konuşmaya, düşündüklerini, duyduklarını, olduğu gibi, ifade etmeye teşvik etmelidirler; böylece hem hatalarını düzeltmeye imkân bulunur, hem de ileride yalancı ve riyakar (iki yüzlü) olmalarının önüne geçilmiş olur.

Kısacası çocuklarımızı artık düşüncelerini, hiç çekinmeden açıkça ifade etmeye, içten inandıklarını savunmaya, buna karşılık da başkalarının samimî düşüncelerine saygı beslemeye alıştırmalıyız. Aynı zamanda onların temiz yüreklerinde; yurt, ulus, aile ve yurttaş sevgisiyle beraber doğruya, iyiye ve güzel şeylere karşı sevgi ve ilgi uyandırmaya çalışmalıdır.

Bence bunlar, çocuk terbiyesinde ana kucağından en yüksek eğitim ocaklarına kadar her yerde, her zaman üzerinde durulacak önemli noktalardır. Ancak bu suretledir ki çocuklarımız memlekete yararlı birer vatandaş ve mükemmel birer insan olurlar.

Hasan Rıza SOYAK ¹¹⁵

¹¹⁵ **Doğumundan Cumhuriyetin İlanına Kadar Fotoğraflarla Atatürk ve Atatürk'ün Hususîyetleri**, Hayat Yayınları, İstanbul 1964, ss. 78-79; **Atatürk'ten Hatıralar**, Cilt: I, Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.Yayınları, İstanbul 1973, ss.60-61

“...MEMLEKETİN HAKİKÎ, ASİL HANIMLARI...”

Bir Cumhuriyet Bayramı gecesi saat 12'den sonra Ankara Palas'ta verilen Cumhuriyet Halk Partisi balosunu teşrif ettiler. Biraz da neşeli idi. Balo salonuna giren Atatürk'ün etrafını şık tuvaletli genç hanımlar sardı. Paşa'nın dikkat nazarını celbedecek merhametlerini sarf ve hoş a gidecek sözlerle birbirleriyle rekabet ediyorlardı. Kimisi Paşa'nın gözlerini denize benzetiyor, kimisi heybetli bakışları karşısında sarsıldığını söylüyor, hulaa çeşitli sözleri tatlı tatlı gülüşmeler ve kahkahalar takip ediyordu.

Bir kısım ağır başlı ev hanımları sandalyelerinde oturmuş, vakar ve asil bir ruhla şımarık çocukları ve Atatürk'ün nazik hareketini tetkik ediyorlardı. Atatürk, çevresini alanların sözlerini dinledi, göz altından uzaktaki hanımları da tetkik etti. Etrafını saran hanımlara şöyle hitap etti :

- Şu karşınızda duran hanımlar, memleketin hakikî, asil hanımlarıdır. Amma cemiyet için sizler de lâzımsınız, dediler.

Damar ARIKOĞLU¹¹⁶

¹¹⁶ **Hatıralarım**, Tan Gazetesi Matbaası, İstanbul 1961, s. 351-352

“CANIM İSTEYİVERDİ DE İŞTE !”

Atatürk hiçbir seyahatine ben olmadan çıkmazdı, mütemadiyen “Aşçıbaşı hazır mı?” diye sordurur, ben hareket edince, o da ederdi. Yolda yalnız benim otomobilimin kendi otomobilini geçmesine müsaade ederdi. Bir vaka anlatıyım bak!

Balkan Antantı’nın imzalandığı sıralarda idi. Atatürk’ün en çok düşkün olduğu yemek kuru fasulye ile pilâvdi. Soğuk bir gece Kırşehir’e hareket ettik (31 Ocak / 1 Şubat 1934). Yolda kar fırtınasına tutulduk. O kadar zorluk çekiyorduk ki, zaman zaman otomobillerimizi mandalar kardan kurtarıyordu. Vakit gece yarısını çoktan geçmişti. Atatürk bir ara otomobilinden indi, yanıma geldi:

- Aşçıbaşı ben acıktım, bana yemek ver, dedi.

Yanımda sığüş ve başka şeyler vardı. Hepsini saydım.

- Kuru fasulye ile pilâv isterim, dedi.

- Unuttum, diye cevap verince :

- Öyleyse hemen pişir! dedi.

- Paşam yanımda fasulye yok, hem burada pişirmek çok zor olacak!

Durdu, yüzüme baktı, güldü:

- Doğru aşçıbaşı, hakkın var. Canım isteyiverdi de işte! Aldırma, yarın yaparsın, diye üstelik de beni teselli etti...

Mehmet YÜCEL¹¹⁷

¹¹⁷ Halûk Durakal, “Atatürk’ün Adamları ile Bir Görüşme”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 25 inci Yıl, Sayı:8708, 10 Kasım 1948, ss.1,4

“TÜRKLERİN GÜZEL BİR GELENEĞİ...”

1 Şubat 1934, Kırşehir’de :

Şu anlatacağım olay da Atatürk gibi eşsiz bir dâhinin içinde kin gibi, hınç gibi beşerî zaaflardan bir zerre bulunmadığını bir güneş gibi aydınlatır.

Fırtınalar dinip hava sükûnet bulduktan sonra Valinin (Bekir Sami Boranlı) hocaya* anlattıkları şu olay da dikkate şayandır:

Sofrada Atatürk, Müfit Efendiye karşılayıcılar arasında tesadüf edemediğini söyler. Atatürk’ün ne maksatla böyle konuştuğunu birdenbire idrak edemeyen Vali:

- Dava takibi için yakın kazalardan birine gittiğini biliyorum. Burada olsalardı sofranızda yer alırlardı, Paşam!

Valinin bu iltizamî (bilerek verdiği) cevabındaki manayı sezen Atatürk:

- Hoca burada olmasalardı refikaları (eşleri) onun müsaadesi olmadan istikbale gelemezdi. Ben hocanın akidelerini bilirim. Aramızda siyasî görüş ayrılıkları olabilir. Ben onun memleketine misafir olarak geldim. Eski arkadaşlığımızın hatırını sayarak gelmeleri icap ederdi. Hoca refikalarını göndermek suretiyle Türklerin güzel bir ananesini ihya etmiş oldular, selâmlarımı söylersiniz.

Cevat Hakkı TARIM ¹¹⁸

* Eski Kırşehir mebusu Müfit Efendi.

¹¹⁸ **Yılların Ötesinden : Atatürk Kırşehirde**, Memleket Matbaası, Ankara 1956, s.20

GAZİ, İZMİR ÇOCUKLARI ARASINDA

Adı, kendinden evvel salonda, ağızdan ağıza dolaşır dolaşmaz, her şey durdu. Devamlı bir alkış tufanı İzmir Palas'ın salonunu çınlatmaya başladı. Otel kapısından içeri girdikten sonra bu sağnak en kılgın ve heyecanlı şekle döküldü (12 Nisan 1934).

Çılgınca yekdiğerine çarpan ellere ağızların "Ya-şa büyük Gazi!" sesleri de karıştı. Ve salon artık ka-lemın ifadelendiremeyeceğı bir manzara şeklini aldı.

Biraz sonra göründü. Salona girdi ve ağır ağır ilerlemeye başladı. Her adımında, her bakışında selâm, duruş ve oturuşunda, sunî büyüklere has gururdan eser bile yoktu. Dik fakat çok sevimli iki bakış, samimî, mütebessim fakat demir bir iradenin çerçevelediğı bir çehre, biraz dolgun ve kuvvetli, hem çok kuvvetli bir vücut; cepheden biraz saçları-nın döküldüğünü, arkadan ağardığını görüyorsunuz. Fakat o, on yıl evvelkinden daha kuvvetli, on yıl evvelkinden daha pek çok sıhhatlidir. Ve Gazi'nin müstesna şahsiyeti, eş kabul etmez büyüklüğü de buradadır. Büyük dağlar gibi büyük şöhretleri de parça parça yaparak toz hâline koyan zaman, yalnız Gazi'nin şöhret ve sevgisinden parçalar koparacağı yerde, ona parçalar ilâve etti. O daima milletin kal-binde eşsiz ve pürüzsüz bir saygı ve sevgiye kavuş-tu. Bugün daima, dünden daha çok sevildi. Onun varlığı da aynı mukavemeti gösteriyor, yılların ve harikulâde büyük vakaların aşındırıcı tesirleri karşı-sında onun uzvî varlığı demire verilen su gibi, daha kuvvetli ve daha çelikli bir mukavemet kudreti ka-zanmış bulunuyor.

Gazi'yi hüviyetinin yarattığı nesil içinde ve nesil arasında görmek harikulâde bir manzara oldu. Yerine oturur oturmaz, mukavemetsiz bir hücum karşısında kaldı. Etrafında kurulan kalın insan çemberi içinden, birdenbire fevkalâde çevik ve içten gelen bir duygu ile bir çocuk atılıyor, etrafın mâni olmasına meydan vermemek için sûratle ilerliyor, eline sarılıyor, kucaklıyor, öpüyor, sarılıyor, sarmışıyor, o daha uzaklaşmadan diğeri koşuyor, o da kucaklaşıyor, öpüşüyor, bütün heyecanıyla, bütün kalbiyle sarılıyor, sarılıyordu. Bunu görenler derin ve anlatılmaz bir heyecan içinde, bir kafesten çıkan bir kuş gibi kendiliğinden atılan, koşan, masaya çıkan ve sarılan bu derin ve tabiî çocuk sevgisi karşısında gözleri nemli ve kalpleri heyecanlı duruyor, bakıyor, birer el boğazını sıkıyormuş gibi bir şey söyleyemiyorlardı. Kalplerin anî hareketleri, öpüş ve kucaklayışlar, çocukları tatmin etmedi. Sözle de ifade lâzımdı, içlerinden biri, bir ok gibi bu çemberden çıktı. Gazi'nin tam karşısına geçerek sağ elini kaldırarak, heyecandan dalgalanan bir sesle sert ve tiz:

- Büyük Gazi!

Dedi, ve birdenbire kesildi. Heyecan boğazını sıkırmıştı. Kalbi göğsünden dışarı çıkmak istiyormuş gibi çarpıyordu. Sonra tekrar Gazi'yi göstererek:

- Ben, seni...

Dedi, tekrar durdu, yüzü kıpkırmızı kesildi ve birdenbire aynı sert sesle:

-Çok seviyorum.

Yine durdu ve ikinci defa:

-Büyük Gazi!

Aynı keskin sesle:

-Ah seni bir kucaklayabilsem, seni öpebilsem, sakın bu sözlerime darılma, dedi.

Ve sözlerini bitirir bitirmez, bir sıçrayışta masa üzerinden bir balık gibi kaydı ve bir kartal gibi sarıldı. Kalbini bu büyük kalbin üstüne koyarak kucakladı, sıktı, öptü, öptü.

Sonra, müzik ve küçüklerin dansı başladı. Küçüklerin zeybek oyunları Gazi'nin bütün dikkatini üzerlerine toplamıştı. Gazi'yi bir şeyi müşahade adesesine içine aldığı zaman, tetkik etmek, ne derin ve canlı bir mevzu.

Çocukların hiçbir hareketi, gezişi, oynayışı, gidiş gelişi bu dikkatten kaçmadı. Oyunun başlangıcından sonuna kadar aynı müşahade projektörü üzerlerinde dolaştı. Oyun bittikten sonra onun eserini ve onun muvaffakiyetini gören her büyük sanatkâr gibi, çehresinde her nazarın okuyabileceği bir tebesüm belirmişti, memnundu. Sigarasını yaktı ve daha neşeli bir suretle biraz düşündü. Ne düşünüyordu! Bu anda neler seziyordu? Bu kısa düşünüşte, büyük dimağın içinde neler geçti. Meçhul.

Bir şey söylemedi. İhtimal, yarattığı neslin bu taşkın heyecanına diliyle değil, yüzü ve gözleriyle mukabele etmek istedi. Bu yüzün taşıdığı manayı şu suretle ifadelendirmek mümkündü:

- Sizin için çalışıyoruz, sizin için yeni bir cemiyyet ve yeni bir hayat kuruyoruz. Bizim çektiğimiz ıstırapı ve yaşadığımız mel'un hayatı siz görmeyeceksiniz.

Asım İsmet KÜLTÜR¹¹⁹

¹¹⁹ "Gazi İzmir Çocukları Arasında", (İzmir) Kültür Dergisi, Yıl:1, Sayı: 13, 1 Mayıs 1934, ss. 2-3,

“KOŞ... ADAMI KURTARSINLAR”

Atatürk bir gün Dolmabahçe Sarayı’nda çalışıyordu. Ben de pencereden denizi seyrediyordum. Kuvvetli bir lodos Sarayın rıhtımını dövüyordu. Denizde çalkanan bir sandalda bir kişi kürek çekmeye çalışıyordu. O ara kuvvetli bir iki dalga sandalı şöyle bir kuycakladı ve sandal denize gömüldü. Ben Paşa’nın orada olduğunu unuttum ve birdenbire yüksek sesle “Ah... Adam gitti.” diye bağırdım. Atatürk, “Ne oldu?” dedi ve o da heyecanlandı ve hemen pencereye koştu, vaziyeti öğrenince bana:

-Koş... Adamı kurtarsınlar, dedi.

Ama kim kurtaracak? Bereket o sırada nakliye motorlarından biri geçiyordu. Derhal rıhtımdaki polisler düdüğü çaldılar. Motor ip attı ve adamı kurtardılar. Paşa:

-Adamı bana getirin, dedi.

Bir koluna ben, bir koluna polis girerek suları süzüle süzüle adamı huzura çıkardık. Ona sordu:

- İsmi ne?

Rüsumat (Gümrük) sandalcısı olduğunu öğrendi. Gümrük Müdürlüğü’nden maaşını yeni almış. Üsküdar Gümrük Muhafazasında imiş ve Üsküdar’a geçecekmiş.

Paşa:

- Hamama götürün ve doktora gösterin, muayene etsinler, dedi.

İlkin Sarayın alaturka hamamına soktuk, sonra Saray doktoru Salâhaddin Beyi çağırdık. Adama çay

ve konyak verdik, doktor muayenesini yaptı, “Fevkalâde bir şey yok ama hastaneye sevk edelim.” dedi.

Adamın durumu ile yakından alâkadar olan Atatürk, kendi çamaşırlarından, elbiselerinden, iskarpinlerinden birtakım verilmesini söyledi. Bir de palto verdik. Adam iyice giyinmiş bir vaziyette ve otomobille Cerrahpaşa Hastanesine sevk edildi.

Adam hastaneye yatınca Atatürk, ailesi meraklanmasın diye polis vasıtasıyla evine tebligat yaptırdı. Sandalcı ferdası (ertesi) gün hastaneden çıktı, Saraya geldi. Trabzonlu imiş, kendisine bir miktar sigara ve para verildi ve adam “Allah ömürler versin” diyerek ve sevinerek ayrıldı.

Nuri ULUSU¹²⁰

¹²⁰ Mustafa Baydar, “Atatürk’den Hatıralar”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 29 uncu Yıl, Sayı: 10517, 10 Kasım 1953, s.6

BİR KAVUN HİKÂYESİ – HAYDİ TRAVA

Gene bir İstanbul seyahatinde bir sabah erkenden otomobille şöyle bir Yeşilköy’e doğru gezinti arzu ediyor. Topkapı dışından otomobille ilerlerken kavun yüklü iki araba ve birkaç küfe de üzüm görüyor. Otomobili durduruyor ve iniyor. Yanında başyaver, diğer arabada yaverler, daha gerisinde de polis takip memurları var. Onlar da derhal iniyorlar. Tabîî orada bir kalabalık oluyor. Köylüler otomobildekilerin kimler olduğunun farkında değiller. Atatürk köylülerle kavun pazarlığına başlıyor:

- Bu bir araba kavunu kaç verirsin? diyor.

Bunlar iki erkek, üç kadın. (Bizim köylülerin zihniyetine göre pazarda piyasayı öğrenmeden yolda mal satmak doğru değildir. Bu yüzden yolda mal satmam istemezler.) Araba sahibi kayıtsız davranıyor. Malı vermek taraftarı değildir, ne ise bir fiyat söylüyor. Paşa da lâtife olarak bir fiyat veriyor.

Arabaların şafak vakti durdurulmasından sinirlenen arkadaki arabacı öndekine bağırıyor.

- Haydi be trava... Sabahleyin maytaba çıkmışlar.

Tabîî Paşa “trava”nın manasını bildiğinden bunların Rumeli muhacirlerinden olduğunu anlıyor. Paşa, arkadaki arabacıya bağırıyor:

-Canım be birader ne sinirleniyorsun? Uyuşursak bu iki arabadaki malı da alırız.

Fakat adam gene de arabayı çekmek ve gitmek taraftarıdır. Nihayet pazarlıkta uyuşuluyor ve iki araba kavunla birkaç küfe de üzüm satın alınıyor.

Artık bunların götürülmesi işi kalıyor. Paşa diyor ki:

- Bunu bizim eve bırakacaksın.

Adam cevap veriyor:

- Sizin ev nerededir, ne bilelim biz.

Nihayet Başyaver Celâl Bey bir kağıt yazıyor, "İşte bizim evin adresi", diyerek adama veriyor. Arabacıya:

- Bunu Topkapı'dan içeri girince kime versen sana bizim evi gösterir, diyor.

Tabî arabalar yolarına devam ediyor.

Sonradan öğrendiğime göre adamlar, Topkapı'dan içeri giriyorlar. Kağıdı polise gösteriyorlar ve bu ev nerededir, diye soruyorlar. Polis bir kağıda, bir de arabacıların yüzüne bakıyor ve Dolmabahçe'yi tarif ediyor. Arabacılar ta ki Saray kapısından içeri giriyorlar, o zaman işi anlıyorlar.

Saray kapısından içeri girince, "trava" diyenin rengi atıyor ve adamda korku başlıyor. Sarayda bunlara gayet mülâyim muamele yapılıyor. Hademeler, bekçiler kavunları boşaltıyorlar. Adamları, kadınları mübayaa memurunun odasına alıp yemek ikram ediyorlar.

Atatürk, maiyetiyle birlikte Saraya geldiği zaman mübayaa (satın alma) memuru Mustafa Beye:

- Çağırın bunları bakalım, diyor.

Adamlar, kadınlarla beraber huzura çıkıyorlar. Hepsi şaşırtmış vaziyettedirler. Paşa:

- Oturun, diyor.

Fakat çekindiklerinden oturamıyorlar. Nihayet bir daha:

- Oturun yahu, diyor.

Ve oturuyorlar. Paşa soruyor:

- Kavunları teslim ettiniz mi, yemek yediniz mi, istirahat ettiniz mi, parayı aldınız mı?

Adamlar:

-Her şeyi yaptılar, yedik içtik, diyorlar.

Parayı daha henüz almadıkları hâlde “almadık” diyemiyorlar. Atatürk biraz konuştuktan sonra o “trava” diyene ticaret yapmak hususunda bazı nasihatlerde bulunuyor.

-Alış verişte kızılmaz, diyor.

Ve en son lâtife yollu ona hitaben sesleniyor:

- Haydi trava.

Biraz sonra para, fazlasıyla bir zarfa konup pazarlık edene veriliyor ve Rumelili muhacirler heyecan içinde Sarayı terk ediyorlar.

Nuri ULUSU¹²¹

¹²¹ Mustafa Baydar, “Atatürk’ten Hatıralar”, Cumhuriyet Gazetesi, 29 uncu Yıl, Sayı: 10 517, 10 Kasım 1953, s. 6

“...O BAMBAŞKA BİR İŞTİR”

...İran Şahı Rıza Pehlevi'nin Türkiye'yi ziyareti esnasında Atatürk'le beraber İzmir'e ve oradan Balıkesir tarikiyle (yolu ile) Çanakkale'ye de bir seyahat yapılmıştı.

Vazifem itibariyle ben de beraberdim. O zaman, Çanakkale Boğazının muayyen bir bölgesi henüz gayri askerî bir saha idi. Ve Çanakkale'ye yakın Kirazlı mevkiinde büyücek bir askerî garnizon tesis ediliyordu. Garnizon binalarından birinin temel atma töreni iki devlet reisinin ziyareti gününe tesadüf ettirilmişti. Atatürk o muntıkaya gelince mevcut kıtaları ikiye ayırarak küçük bir manevra yaptırdı (25 Haziran 1934). Ve Şahla beraber açık bir otomobille tatbikatı takip ede ede temel atma merasiminin yapılacağı yere geldi. Temele bir kutu içinde iki devlet reisi tarafından imzalanmış bir kağıt konuldu.

Otomobilde Atatürk solda, -ki temel tarafı idi- misafirleri de sağda oturuyordu. Ve Atatürk sol tarafta bitmek üzere bulunan manevranın neticesini eliyle işaret ederek Şaha izah ediyordu. Birdenbire bir koyunun temele doğru yatırılıp boğazlanmak üzere olduğunu gördü. Kurban kesiyorlardı.

- Durunuz!.. diye bağırdı.

İzahatını bitirdikten sonra başını sağa çevirdi ve:

- Şimdi yapacağınızı yapınız... dedi.

Şah duyduğu derin hayreti gizleyemedi ve istifhamkâr bir eda ile:

- Hazreti Gazi?... dedi.

Atatürk misafirinin ne demek istediğini anlamıştı. Sözüünü kesti:

- Evet, dedi. Ben kana bakamam. Bir tavuğun dahi boğazlanmasına tahammül edemem.

Şah yine atıldı:

- Fakat bu kadar çok bulunduğunuz muharebe meydanları...

Atatürk:

- Ha... dedi. O başka mesele. Öyle yerlerde cesetlerin üzerinden atlayarak giderim.

Ve tekrar etti:

- O, bambaşka bir iştir.

Hasan Rıza SOYAK ¹²²

¹²² Şevket Evliyagil, "Atatürk'e Ait Bilinmeyen Hatıralar", **Yeni İstanbul Gazetesi**, Yıl:3, No:1067,10 Kasım 1952, s.3

İMTİHANA GİRMEMEK İÇİN MEKTEBİ TERK ETTİM

Biz bir gün arkadaşlarla beraber Polenezköy'e gittik. Orada karşımıza üstü başı düzgün, temiz yüzlü bir adam çıktı. Bizi karşıladı. Polenezköy'ün kurulmasından başlayarak bugüne kadar gelişmesinin bütün teferruatını anlatmaya başladı. Adamın boş olmadığı ve tetkiklerinin ehemmiyetini görerek:

- Siz burada necisiniz? diye sordum.

- Efendim, ben bu köyün imamıyım, cevabını verdi.

Böyle zeki bir imama rastlamaktan memnun olmuştum. İmamın umumî bilgisini ölçmek için kendisine bazı sualler sordum. İmam, bana ne dese beğenirsiniz?

- Yooo Atatürk! Bana سوال sorma, ben imtihana girmemek için mektebi terk ettim. Ben bildiklerimi size anlatırım. Ama imtihana gelemem.

İmamın hazır cevaplılığı hoşuma gitti. Sonra bizi evine götürdü. Bu kadar tertipli ve temiz bir köy evine rastlamadım. Birbirinden güzel ve tertemiz giyinen dört çocuğunu da bize tanıtarak:

- Paşam! İşte bu evlâtları, ben maalesef okutamıyorum, dedi.

Hemen Salih Beye (Bozok), çocukların durumları ile ilgilenmesini ve onları Ankara'ya aldırması talimatını verdim.

Mustafa Kemal ATATÜRK ¹²³

¹²³ Mahmut Baler, "Bal Mahmut" Baldan Damlalar, Hayatını Tercüman İçin Yazdı", Tercüman Gazetesi, Yıl: 20, Sayı : 6886, 29 Mart 1981, s.2

GÖMLEK...

Hasan Reşit Tankut'a!

- Türk milleti anadan doğma sportmendir... Henüz yürümeye başlayan köy çocuklarını bile harman yerlerinde güreşirlerken görürsünüz. Ata en çok ve en iyi binen yalnız Türk erkekler değil; Türk kadını da bu işi bilir.

Hangi milletin daha sportmen olduğu ancak harp meydanlarında anlaşılır. Türk'ün muharebe meydanlarındaki şayanı hayret mukavemet ve kahramanlığı; ruhu kadar bünyesinin de salâbetine (sağlamlığına) bir delildir. Yalnız harp; sportmen milletlerin üstünlüğünü tebarüz ettirmek için kullanılması caiz görülmeyen müthiş bir vasıta olduğundan ancak gördüğümüz, bildiğimiz usuller tatbik olunmaktadır."

Çankaya'da büyük salonun ortasına kurulmuş kalabalık bir sofradayız. Atatürk, hafızamda bugünkü gibi canlı ve akisli kalan yukarıdaki sözlerle Türk milletinin cibillî (yaradılıştan) sporculuğunu izah ediyorlardı:

- Benim en çok sevdiğim spor, serbest güreştir; dediler. Hangi Türk neferini, köylüsünü isterseniz soyup meydana çıkarınız. Dik omuzları, iyi, kusursuz teşekkül etmiş adaleleri, keskin yüz çizgileri, yanık tatlı renkleri, kafa yapıları, insanın ruhuna itimat ve neşe veren bir eser olarak canlanır. Spor, yalnız beden iktidarının bir üstünlüğü sayılamaz. İdrâk ve Zekâ, ahlâk da bu işe yardım eder. zekâ ve ihatası (kavrayışı) kısa olan kuvvetliler; zekâ ve ihatası yerinde olan daha az kuvvetlilerle başa çıkamazlar. Ben sporcunun zeki, çevik ve aynı zamanda ahlâklısını severim.

Atatürk boş zamanlarında çok defa Muhafız Alayındaki erlerin gürüşlerini seyrederek, onların en küçük teknik hatalarını bulup tashih ederlermiş.

- Dün yirmi neferin gürüşlerini seyrettim. Birbirleriyle kıyasıya döğüştüler, her musaraanın (gürüşin) sonunda biri galip çıkar ya!.. Çok ve ciddî çarpıştılar. O kadar ki gömlekleri parçalandı. Bu derece çetin döğüşmeye ben sebep olmuşum.

Gömleklerini ödemem icap ederdi, kendi gömleklerimi bunlara dağıttırdım. Giymelerini söyledim... Hiçbirisi giymedi... Hayretle sebebini sordum.

- Köylerimize, çocuklarımıza ve evlerimize bundan daha büyük ne götürebiliriz, dediler.

Atatürk zile bastı... Emir verdi:

- Benim elbise dolabımda üzeri etiketli bir nefer gömleği var... Onu alıp buraya getiriniz...

Salonda en ufak bir kımıldayış bile yoktu...

- Bu gömleği görüyor musunuz arkadaşlar!.. Dün arkadaşlarının hepsiyle başa çıkan neferin gömleği.. Yamalı bir gömlek, fakat; tertemiz... Türk köylüsü gibi... Onun geniş ruhu gibi sade. Kendi dolabımda, kendi eşyalarımın yanında, benim için sevimli, gözümü doyuran, içimi ferahlandıran bir hatıra.

Hudutsuz mavi gözlerinin içi hafif bir yaş parlaklığıyla sıvandı.

- Dünyada sevgisi benim için yegâne cömert olan şey Mehmedin, Türk köylüsünün asaletinden

gelen şeylerdir. Onun sevgisine inanmış ve kanmış olanlar insanların en bahtiyarıdır, dediler.

Tarifi bence asla mümkün olmayan bu insanî sahnelerden, içinin taşkınlığı sesindeki ürpermelerden anlaşılan bir arkadaş:

- Paşam... dedi. Sizin bütün bu içli, asil duygularınızda inkılâbın büyük edebiyatı çağlayan hâliyle seslenmekte, ne çare ki; en marifetlilerimiz, en cömert istidatlılarımız bile bu büyüklükleri işleyebilmek, nakledilebilmekten çok uzaktırlar... Sana bizler kâfi değiliz...

Atatürk'ün yüzünü pembe bir mahcubiyet rengi kapladı, pişmanlıkla o güzel başını önüne eğdi, hafif bir sesle:

- Estafurullah, dedi.

Ferit Celâl GÜVEN¹²⁴

¹²⁴ "Gömlek..", **Yücel Dergisi**, Cilt: X, Sayı: 57, Son Teşrin 1939, s.130

ÇEVRE

... Ve şimdi burada 'hakikî aslan kalplerinin aynı zamanda hakiki baba kalpleri de olduğunu' gösteren bir tek hatırayı yurttaşlarıma armağan ediyorum:

Bir gece idi ... Çankaya'da ..

Biz, hayranlarından, bahtiyar bir zümre, bizleri lütfen kabul ettiğin sofranda, senin karşında bir halka teşkil ediyorduk.

Bir aralık Muhafız Bölüğünün yiğit erlerini talif etmek istedin. İçlerinden birkaçını meclisine davet ederek, güreşmelerini emrettin. Her biri sana candan bağlı, senin yoluna ant içmiş o Türk delikanlıları ikişer ikişer huzuruna çıkarak emrini ifa ediyorlardı (yerine getiriyorlardı).

Derken, içlerinden bir tanesinin cebinden ucu sarkan işlemeli pembe bir çevre senin nazarı dikkatini celbetti (çekti). Maiyetinden birine usulcacık, sahibine sezdirmeden o çevreyi alıp sana getirmesini irade ettin. Emrin yerine geldi. Biraz sonra, berabere kalan erler elini öpmeye geldikleri zaman, sordun:

-Bu çevre senin mi ?

-Benim, Atatürk!

-Sana bunu kim verdi ?

Güneş yüzlü Türk delikanlısı kızardı.. Susuyordu. Sualini tekrarladı:

-Kim verdi sana bunu? Doğru söyle!

Senin yanında yalan söylemenin, senden bir şey gizlemenin imkânı mı vardı?

- Yavuklum verdi, Atatürk !

- Yavuklun mu var? Onu çok seviyor musun?

- Seviyorum, Atatürk!
- Ey, ne zaman evleneceksin onunla?
- Askerliğimi bitereceğim, zanaat tutacağım. On-
dan sonra.
- Ne zamandır askersin ?
- Daha yeni geldim, Atatürk!
- Nerelisin?
- Trakyalı!

O anda, senin o cihan büyüklüğündeki yüreğin-
de nasıl bir his kaynağı coştı?. Neler duydun? Duy-
gularının mahiyetini ben nasıl tasrih ediyim (belirte-
yim) ki onların ne derinliğine nüfuz edecek, ne de
yüksekliklerine erişecek kudretim vardır?..

Dikkat kesilen nazarlarım, senin o çelik bakışlı
gözlerinin pınarlarında birer damla yaşın fışkırıp,
yanaklarına yuvarlandığını gördü..

Sevgili kumandan İsmail Hakkı Tekçe'ye dön-
dün, hitap ettin:

- Bu delikanlıya münasip müddetle izin verin..
köyüne gidip evlensin!. Yavuklu hasreti onu harap
etmesin!. Haydi, çocuğum! Sana para da versinler,
eşine bir hediye alırsın!.

Yiğit Türk delikanlısının sana bakışını hiç unu-
tamayacağım Atam. O, güzel yurdunun pınar suları
kadar duru, minnet dolu bakışta, milletinin sana
karşı beslediği tapkı bir öz hâlinde belirmişti.

Ercümend Ekrem TALU¹²⁵

¹²⁵ "O Kara Gölün Yıldönümünde", **Son Posta Gazetesi**, Sene:
10, No: 3337, İkinciteşrin 1939, s.7

ATATÜRK, BİZİ AFFET!

Onun hiç hoşlanmadığı bir şey vardı: Ağlamak. o, milletin her zaman neşeli, güler yüzlü olmasını isterdi. Çelik iradesi tunç bünyesiyle o, ağlamayı büyük bir zaaf sayardı ve bütün yurttaşların da kendisi gibi her yönden güçlü ve dayanıklı olmasını isterdi.

Bunu için pehlivan güreşlerinden duyduğu zevk pek büyüktü. Büyük halkçı, Köşkünün salonunda sık sık Türk erlerini, asker yavrularını başına toplar; saatlerce onları güreştirmeden büyük bir tat duyar; onların birbirini yenmek için uğraşmalarını, birbirini yenemeyişlerini derin bir sevinç ve gururla seyrederek:

- Türk'ün sırtı yere gelmez, derdi.

Bir akşam, uzun müddet didişen, uğraşan iki erden birisinin yüzünü sildiği mendil gözüne ilişti; bu işlemeli ve göz alıcı yağlığı isteyerek nefere sordu:

- Bunu nereden aldın?

Bu ansız sorgu karşısında şaşırان kahraman Türk çocuğu, sıkılarak, cevap verdi:

- Yavuklum gönderdi, Atatürk.

Büyük kayıplar karşısında bile ağladığı görül-meyen, acı duygularını içinde gizleyen Büyük Şef, bilmem neden, o anda sarsılmıştı; dolan mavi gözle-rinden iri damlalı yaşlar dökülüyordu. Neferin, de-min yüzünden akan terleri sildiği bu mendile o da gözyaşlarını silmişti...

Naim ONAT¹²⁶

¹²⁶ "Atatürk, Bizi Affet", *Ulus Gazetesi*, 18 Senteşrin 1938, s. 2; "Atatürk, Bizi Affet!", *Ulus Gazetesi*, 10 Teşrinisanı 1941, s. 7

ATATÜRK KIZILAY BALOSUNDA PIYANGO BİLETİ DAĞITIYOR

Bir ilkbahar gecesi, şimdiki gibi hatırlıyorum. Ankara'nın Marmara Köşkünde ve bahçesinde, Kızılay menfaatine balo veriliyordu. Bahar ayları hayli ilerlemiş, Mayıs'a yaklaşılmıştı. Her gün Ankara daha fazla ısınmış ve bu tatlı yıldızlı gecede, insanı neşelendiren bir ılıkılık ortalığa hâkim olmuştu. Davetliler çoktan, Marmara havuzu etrafındaki yerlerini almışlardı. Havuzun ortasındaki kameriyede, bir saz heyeti evvelâ alaturka havalar çaldı. Sonra yerini başka bir orkestraya terk etti ve dans havaları çalındı. Köşkün önündeki pistte dansedenler gittikçe çoğaldı. Gece yarısına doğru da Atatürk, köşke ve baloya şeref verdi. Pek az sonra küçük rule hâline sokulmuş piyango numaraları satışa arz edildi. Fakat bunlara rağbet pek azdı. Saatler ilerledikçe, bu numaralara büyük bir ümit bağlamış olan Kızılaycıları bir endişe almıştı... İçlerinden bir bayan, Atatürk'ün manevî evlâtlarından biri, onun kulağına hafifçe duydukları endişeyi fışlamıştı. Kemal Atatürk, oturduğu masadan kalktı. Piyango dolabının başına geldi ve oturdu.

- Bana, dedi, Şükrü Kaya'yı çağırınız!..

Hemen yanındakiler koştular. Dahiliye Vekilini huzura getirdiler.

- Şükrü Kaya, dedi, bu piyangodan yirmi beş tane al, birini kendine sakla, diğerlerini bana ver!.

- Baş üstüne Paşam.

Şükrü Kaya denildiği gibi yaptı. Atatürk, yirmi dört numarayı, bunları alamayıp etrafta bakan vatandaşlara eliyle birer birer dağıttı. Aynı şekilde Afyon (milletvekili) Ali Bey, Kılıç Ali Bey, merhum Sara-

çoğlu Şükrü Bey, vekillerden, mebuslardan, ileri gelen mebuslardan, ileri gelen zenginlerden kimler varsa hepsi birer birer çağrıldı. Bazıları lâf olsun diye.

- Vallahi Paşam, o kadar para yanımda yok, diyecek oldu.

Mustafa Kemal hiç şaşırmadan:

- Hesabına yazalım, yarın parasını ödersin, diye, mızıkçılara meydan vermedi.

Hatta bir ara Hariciye Vekili Tevfik Rüştü Aras çağrıldı. Atatürk kendisine şöyle sordu:

- Hariciye Vekili, kaç bilet alabilirsin?

Tevfik Rüştü Bey zeki bir bakışla, siyah gözlüklerinin altında parlayan nazarları ve her zaman tebessüm eden çehresiyle cevap verdi:

- Hariciye Vekiliniz hepsini almaya muktedirdir Paşam, emrederseniz bütün numaraları alayım!

O zaman Mustafa Kemal güldü:

- Yok, yok, dedi, o kadar masraf ettirmem, yirmi beş tane al. Biri senin, diğerleri benim olsun.

Ve avucuna bırakılan yirmi dört taneyi de etrafındaki vatandaşlara son adedine kadar dağıttı.

Tanesi bir lira olan bu piyangoğunun hemen hepsi yarım saat içinde tükenmiş, varlıklı vatandaşlar fazlaca, almış, alamayacak olan kimselere de Atatürk o gecenin hatırası olarak birer tane hediye etmişti. Bu, onun mevcudiyetinin her işte başaran, yaratan bir görünüşü idi.

Samih Nafiz TANSU¹²⁷

¹²⁷ "Atatürk'e Ait İki Hatıra", *Cumhuriyet Gazetesi*, 30 uncu Yıl, Sayı: 10. 877, 10 Kasım 1954, s.6

“ATATÜRK” SOYADI VE SAFFET ARIKAN

...Ben bu hâdiseyi ilk defa olarak, zannediyorsam 1935 senelerinde Galatasaray Lisesinde iken edebiyat tarihi hocam bulunan, merhum İbrahim Necmi Dilmen'den işitmiştim. O bana; “Atatürk soyadını, ağabeyin bir nutkunda ilk defa kullandığı “Atatürk” kelimesini beğenerek almıştır.” dedi. Bunun üzerine rahmetli ağabeyimden bu meseleyi sordum. Yukarıda söylediğim “sır saklamak” akidesine sadık kalarak cevap vermedi. Fakat menfî olarak da bir şey söylemedi. Bundan cesaretlenerek, sualimi, uzun fasılalı muhtelif tarihlerde tekrar ettim, sükût ile karşılaştım. Ölümünden galiba bir veya bir buçuk sene evvelisi, gene sordum.

İyi, karşısındakini candan kucaklayan saatlerinden birisi idi. Böyle saatlerinde samimiyetin, candan olmanın ta kendisi olur, gözlerinin içi yıldızlarla dolardı. Gözlerindeki o yıldız parıltılarıyla: “Bu işi çok sordun, anlatacağım sana.” dedi. Kütüphanesinden; klişesini sunduğum müsveddeyi çıkardı. Müsvedde itina ile bir zarfa konulmuş, sarılmıştı. –Ki bilâhare ölümünden sonra, gene aynı itina ile saklanmış olan bu müsveddeyi Ziraat Bankası'ndaki hususî kasadan çıkardık.- Anlattı: “Maarif Vekili olmadan evvel, 1934 senesi Dil Kongresi'nde, Dil Tetkik Cemiyeti Başkanlığı'na getirildim. Kongreden bir müddet sonra 26 Eylül tarihi, dil bayramı idi. Bunu için bir nutuk hazırlamam lâzım geliyordu. Bu nutuk, müsveddede de görüldüğü gibi, “Ulu Önderimiz Atatürk Mustafa Kemal” diye başlıyordu (Vesika. Görülen tashihlerin bir kısmı, Atatürk'ün, bir kısmı Arıkan'ın el yazılarıdır).

Atatürk o tarihe kadar, Soyadı Kanunu çıktığı hâlde (2.7.1934, Kanun No:2525) henüz soyadı almamıştı. Nutku kendisine gösterdim. Atatürk, kelimesini görür görmez üzerinde durdu. Birçok kereler bu kelimeyi tekrar etti. “Çok güzel bir buluş, yalnız fazla iddialı.” dedi. Ancak, müsveddede tashihler yaptığı hâlde, Atatürk’e dokunmadı. Müsveddenin sonlarında bir de Türk Atası diye bir terkip kullanmıştım. Bunu daha fazla iddialı bularak, Atatürk tarzında tashih etmemi emretti. Başka bir şey söylemedi. Bu nutkumu verdikten (27.9. 1934 Hakimiyeti Milliye, No:4735) epey sonra, Gazi Mustafa Kemal Atatürk soyadı olarak aldı (17.12.1934)...

Bu vakıa (olay) ve vesikayı (belgeyi) tespit ederken: Bir kere de, o tarihi iyi bilen Sayın Afet İnan’a müracaat etmeyi ihmal edemedim... Sayın Afet İnan hâdiseyi aynen nakletmek suretiyle şu izahatı vermek lütuf ve nezaketinde bulundular: “Rahmetli Arıkan’dan naklen anlattığınız hâdisa aynen vakidir. Gazi bu nutuk yazıldığı zaman Dolmabahçe’de bulunuyorlardı. Saffet Bey geldi. Yanında ben ve Saffet Bey vardık. Nutku gösterdi. Gazi, Atatürk kelimesi üzerinde çok durdu. Yalnız fazla iddialı buluyordu. Ancak çok beğendiği için umumî efkâra aksettirilmesini muvafık buldu. Ankara’ya döndükten epey sonra Saffet Beyin buluşu Atatürk’ü soyadı olarak aldı (17. 12. 1934, Kanun No: 2622).

Baha ARIKAN¹²⁸

¹²⁸ “Atatürk Soyadı ve Arıkan”, *Ulus Gazetesi*, Yıl:30, No:10202, 26 Kasım 1949, s.2

“ÇARESİZLİKTE EN İYİ ÇAREYİ BULDUNUZ”

İsveç Veliahdı (Güstav Adolf), -şimdi Dani-
marka kraliçesi olan- kızı ile birlikte Ankara'ya
gelmişti (3 Ekim 1934). (Akşam) Çankaya'da veri-
len kabul resminde, büfede, bir an (Atatürk'ün)
yanında bulundum. Kimseye işittirmemeye itina
ederek fısıldadı:

- Nasûhi Bey, şu genç hanıma münasip surette
hatırlatınız; fazla içmesin ve kahkaha ile gülmesin.

Ne yapabilirdim?

Genç hanımın yanına yaklaştım. Büfeden salça-
lı bir yemeği tabağıma doldurdum. Geriye dönerken
ayağım sürtmüş gibi yaparak tabağın muhteviyatını
kadıncağızın üstüne döktüm. Derhal af diledim.
Temizlenmesine yardım ettim. Fakat, leke o kadar
genişti ki bol kahkahalı hanım evine dönmeye mec-
bur oldu. Atatürk yine yanıma sokuldu:

- Çaresizlikte en iyi çareyi buldunuz, dedi.

Şüphe yok ki o da benim kadar üzülmüştü.

Nasûhi BAYDAR¹²⁹

¹²⁹ “Ata’dan Hatıralar”, **Tan Gazetesi**, Yıl:12, Sayı:4623-663, 10
Kasım 1956, s.4

“...BEN ACIKTIM”

O, hakikaten başka adamdı. Onda kibir, azamet, filân yoktu!..

Çok alçak gönüllüydü! Yüzlerce defa olmuştur. Mutfağın telefonu çaldı, açınca onun “kimsin?” diyen sesini duyardım. “Mehmet Usta, derdi, ben acıktım.” “Peki Paşam.” der, telefonu kapardım. Biraz sonra da mutfağa gelirdi, bana çocuk gibi:

- Mehmet Usta, çok acıktım bana şuracıkta bir şeyler hazırlayıver, diye âdeta yalvarırdı.

Yemeğini yedikten sonra:

- Eh, bakalım Mehmet Usta, bir kahve yap, bir de sigaradan ver! derdi.

Sigara ve kahvesini içer:

-Sağ ol Mehmet Usta, iyice doydum. Allaha ısmarladık, diyerek kalkar giderdi.

Mehmet YÜCEL¹³⁰

¹³⁰ Halûk Durukal, “Atatürk’ün Adamları ile Bir Görüşme”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 25 inci Yıl, Sayı:8708, 10 Kasım 1948, s.1

“AFERİN HASAN...”

Bir gece de, hususî trenle gidiyorduk, saat üçe doğru yatmıştık. Gece uyku arasında baktım, beni dürtüyorlar. Kalktım, lambayı yaktım, karşımda uzun beyaz entarisiyle Atatürk vardı. Ben şaşkına dönmüştüm. Eğildi, eliyle “sus” işareti vererek:

- Hasan, ben acıktım, bana bir şey versene! dedi.

Derhal kalktım.

- Sakın gürültü etme, çocuklar akşama kadar yoruldu, dedi.

Hazırladığım yemeği, hemen oracıkta yedikten sonra:

- Aferin Hasan, beni iyice doyurdun! diyerek sırtımı okşadı.

Halbuki ben sadece vazifemi yapmıştım.

Hasan AYDIN¹³¹

¹³¹ Haluk Durukal, “Atatürk’ün Adamları İle Bir Görüşme”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 25inci Yıl, Sayı:8708, 10 Kasım 1948, s.4

İLİM ADAMLARINA SAYGI

O, sanata, ilme ve fenne ne çok hürmet ederdi. İlmî salâhiyetlere daima hürmetkârdı. Hiç unutmam, bir baloda gece yarısından sonra Neşet Ömer (İrde-İp)'le birlikte müsaadelerini almaya gittiğimiz vakit, muayede salonunda bir zamanlar saçak öptüren padişahların oturdukları yer tahtının yanında bir koltukta oturuyorlardı. Yanında Hakkı Tarık Bey (Us) vardı. Bize hitaben:

- Şuraya oturun.. burası padişahlara mahsus taht değil, ilim adamlarına mahsus bir yerdir.. buyurdu.

Bu, Atatürk'ün bize karşı itimadını, sevgisini ifade etmekle beraber, ilme verdiği kıymeti de veciz kelimelerle anlatmıştı. Atatürk'ün insanlığa karşı şefik (sevecen), düşünüşleri vardı. Fazilet ve insanlık prensiplerini muhite telkin etmek için hiçbir fırsat ve vesile kaçırmazdı.

Mim Kemal ÖKE¹³²

¹³² Niyazi Ahmet Okan (Banoğlu), "Atatürk'ün Son Günleri", **Ulus Gazetesi**, 10 Kasım 1943, s.5; Niyazi Ahmet Okan (Banoğlu) "Ulu Atamızın Son Cümleleri", **Yedi Gün Mecmuası**, Sene: 6, No: 304, Cilt:12, 3 İkincikanun. 1939. s. 13;

ATATÜRK'LE BERABER KÜREK ÇEKMIŞTIK

Hiç unutmam, sene 1935 ve tarih de 22 Hazirandı. Galatasaray Lisesi son sınıf talebesi idim. Müdür Muavini Muhlis Peykoğlu, akşam çıkışta beni kapıda bekliyordu:

- Yürü hadi gidiyoruz, dedi.

- Nereye?..

Sorusu cevapsız kalmıştı. Doğru Bebek'e gittik.

- Tek çiftmeyi indir denize, dedi.

Fıtaı denize indirdim. Ancak ondan sonra bana şu hususu açıkladı:

- Gazi, Florya'da bizi bekliyor, kürek çekecek...

İşte o zaman büyük bir heyecanın her tarafımı kapladığını hissettim. Âdeta tir tir titriyordum. Bir motor bizi alıp Florya'ya götürdü. Köşkün önünde, fıtaı motordan denize indirdik. Biraz sonra Atatürk, görüldü. Ayağında lastik bir pabuç, elinde sigarası ve üstünde de slip bir yün mayo vardı. Gazi'yi ilk defa yakından görüyordum. Ne büyük insandı. Fıtaya bindi. Elli metre kadar kürek çekti, sonra yoruldu ve bana dönerek:

- Senin çok acayip bir sandalın var. Biraz sen kürek çek de göreyim, dedi.

Tam kırk beş dakika Atatürk'ü dolaştırdım. İnsana müthiş bir hamle veriyordu. O zaman Türkiye rekoru bende idi. Eğer dakika tutulsaydı, muhakkak ki bu rekoru o anda çoktan egale etmiştim. Gazi bu

geziden pek çok memnun olmuştu. Köşkün rıhtımına çıkınca bana döndü:

- Ne arzu ediyorsun? diye sordu...

Ne isteyebilirdim. Zaten dilim tutulmuştu. Onun varlığı benim için en büyük mükâfat değil miydi?

-Sağlığını Paşam... dedim.

Hangi kulüpten olduğumu sordu. Galatasaraylı olduğumu söyledim.

- Bütün arkadaşların gözlerinden öperim. Türk gençliğinin spora karşı gösterdiği arzuyu her zaman takdir ederim, dedi.

Bizi eliyle selâmladı. Hiç durmadan, fıtı ile Bebek'e kadar kürek çektim. Bebek'e geldiğim zaman, haberi duyan bütün arkadaşlar beni bekliyorlardı... Sabaha kadar heyecandan, hiçbirimiz uyuyamadık.

Bedii GORBON¹³³

¹³³ Demir Feyizoğlu, "O Bir Spor Âşığı İdi", *Hürriyet Gazetesi*, Sene:16, No:5577, 10 Kasım 1963, s.8

BİZ ATATÜRK'ÜN ASKERİYDİK

1935 yılının Temmuz ayında, Atatürk'ün muhafızı olarak Ankara'dan İstanbul'a gelmiştik. Bölüğümüzle, Yalova'ya geçerek Kaplıcalarda Atatürk'ün kaldığı köşkü gören "Üvez Pınarı" düzlüğünde kamp kurduk. Bu düzlük köşkü ve çevresini kontrol etmek için seçilmiş en uygun yerdi. Düzlük bize bir de spor alanı kurmayı esinlemişti. Burada akşam serinliğinde voleybol oynardık. Bir akşam oyunun en hareketli bir anında:

- Gazi Hazretleri geldi, dediler.

Hemen oyunu bırakıp esas duruşa geçtik. Önümüzde alt gri fort durdu ve içinden altı adam indi. Birisi arabaların yanında kaldı. Atatürk dört arkadaşı ile alana yaklaştı ve bizlere:

- Rahat, devam edin, oyununuzu seyredeceğim, dedi.

Yüzbaşımız Sait Arbak, Atatürk'e tekmil verdi. Oyun alanına bakan yüzbaşımızın çadırının önünde köylü bir er tarafından o çevrenin ağaç dallarından yapılmış bir koltuk vardı. Gazi Hazretleri gitti. Bu ustalıkla yapılmış olan bu koltuğu gülümseyerek inceledi ve oturarak bizleri seyretmeye başladı. Bizler Atatürk'ü ilk defa bu kadar yakından görmenin gurur ve heyecanı içindeydik. Eskisi kadar dikkatli ve iyi oynayamıyorduk. Atatürk devamlı sigara içiyor ve oyunumuzu ilgi ile izliyordu. Bizim "Top ayağa çarptı. Net!" v.s. gibi tartışmalarımıza o katılmıyor, sadece seyretmek ve gülümsemekle yetiniyordu. Bu sırada Bölüğümüzün Üsteğmeni, arkasında temiz, beyaz önlüklü ve şapkalı aşçımız

ile Atatürk'ün önüne geldi. Bölük aşçımızın elindeki tepside o akşamki karavanamızdan bir tabak kuru fasulye, bir tabak pilav ve bir tayından ibaret mütevazı yemeğimiz vardı. Teğmenimiz:

- Muhafız Alayı 5. Bölüğün akşam karavanası muayeneye hazırdır Paşam, diyerek açıkladı.

Atatürk karavanayı kısaca inceledikten sonra:

- Önüme indirin, dedi.

Biz voleybol oyununu bırakmış, çok sevdiğimiz Atatürk'ün yanımızda bir arkadaşımızmış gibi bulunuşundan yararlanarak onu daha iyi tanımaya çalışıyorduk. Gazi Hazretleri yanındaki arkadaşına (İçişleri Bakanı Şükrü Kaya):

- Çoktandır karavana yememiştim. Asker yemeğine hasretim, müsaadenizle şu karavanayı yiyeceğim, dedi.

O zaman bunu duyan yüzbaşımız çadırından peçete, sehpa v.s. getirmek isteyince, Atatürk :

- Hiçbir şey istemem, askerim gibi yere bağdaş kurup yemek istiyorum, dedi.

Ve söylediğini yaparak orada hazır bulunan askerlerin kalbindeki Atatürk sevgisinin bir kat daha pekleşmesini sağladı.

Yemeğini bitirdikten sonra ayağa kalktı ve:

- 5. Bölük mensuplarını tebrik ederim arkadaşlar, diye bizleri selâmladı.

Bütün bölük tek sesle "Sağ ol!" diye cevap verdik.

Atatürk gittikten sonra beğendiği ve ilgilendiği koltuk paket yapılarak Ankara'daki Askerî Mahfele (Orduevine) muhafaza edilmek üzere gönderildi. Benim dikkatimi çeken Atatürk'ün yanında iki eli cebinde serbest tavırlarla dolaşan ve sağa sola gide-rek devamlı etrafı kontrol eden adamdı. Yüzbaşıya bu adamın kim olduğunu sordum ve öğrendim ki o adam Atatürk'ün binbaşı rütbesindeki dayısı ve özel muhafızıdır.

Fevzi KURT¹³⁴

¹³⁴ Zühtü Bayar, "Ata'nın Günlük Yaşantısından", T.M.G.T. Gençlik Dergisi, Yıl 7, Sayı:27, Kasım 1962, s.16

MÜNİR NURETTİN SELÇUK OLAYI

Atatürk'ün son senelerinde beraber bir tren seyahati yapıyorduk, vagon salonda yalnızdık, garsona gramofon çalmasını ve birer kahve getirmesini emretti. Garson onun çok sevdiğini bildiği Münir Nurettin'in plaklarından birisini koydu. Ses başlar başlamaz Atatürk, "Değiştir onu!" diye bağırdı. Çocukcağız hemen Münir'in diğer bir plağını koydu. Bu da çalmaya başlayınca, Atatürk daha gür bir sesle garsonu takdir ederek değiştirmesini ve plakları atmasını emretti. Ben derhal gramofonun başına geçtim ve Safiye (Ayla)'nın bir plağını bularak tak-tım. Atatürk tebessüm ederek öteki plakların pencereden atılmasını emretti, Münir'in o güzel plakları birer birer pencereden fırlatıldı. Bir şey bilmediğim için hayret ettim, sebebini sormadım da. Kendisi de bir şey söylemedi, ihtimal benim meseleyi bildiğimi sanıyordu. Sonradan başkalarından öğrendim ki, Münir'e dargınmış, sebebi de bir masa âleminde Münir şarkı söylerken Atatürk ona takaddüm ediyor (ondan önce davranıyor) ve Münir'i kendisini takibe mecbur ediyor, Münir de bu yüzden besteyi bazen bozmaya mecbur kaldığından müteessir oluyor, nihayet dayanamıyor, Atatürk'e bu işi kendisine bırakmasını söylüyor, Atatürk güceniyor, onu bir daha dinlemek istemiyor. Atatürk her şeyde herkesi kendi arkasından gelmeye mecbur eden kuvvetli bir liderdi, hiçbir işte başkasının arkasından gitmeye tahammül edemezdi. Bu yüzden, çok sevdiği Münir Nurettin'i dinlemek zevkinden bile uzun müddet kendisini mahrum etmeye katlanmıştı.

Günün birinde Bursa'da Çelik Palas'ta yemek salonu Atatürk için hazırlanmıştı. Çepeçevre büyük

bir sofranın ortasında kendisi oturmuş, bir çok dostları da sıralanmıştı. Ben de salonda oturuyordum. Baktım karşı kenarda en nihayetle Münir Nurettin başı eğik oturmaktadır. Bir barışıklık olduğunu anlayarak sevindim. Yüksek ayaklı bardaklara rakılar dolduruldu, suları konarak beyazlaştırıldı. Atatürk arka cebinden bir tabanca çıkararak Münir'e tevcih etti (çevirdi) ve ona bardağını başına koymasını işaret etti, o da bardağı bilâ perva (pervasız) dolu bardağı başının üstünde tuttu ve gözlerini emniyetli bir bakışla Atatürk'e dikerek hedefin hazır olduğunu gösterdi. Atatürk dikkatli bir nişan alırken, hepimiz şaka yaptığına kani idik, şiddetli bir patlama sesiyle heyecanlandık, kurşun kadehe değil, arkasındaki direğin başına değmiş ve bir delik açmıştı, o delik hâlâ duruyor. Atatürk'ün tetiği çekerken namluyu yukarı kaldırdığı anlaşıldı. Münir derhal ayağa kalkarak bardağı ağzına götürdü ve sonuna kadar içti ve eğildi. Atatürk mütebessim bir hâlde onu yanına çağırdı, okşadı, o da elini öptü.

- Sesin gibi zekâ ve cesaretinin de mükemmel olduğunu ispat ettin, haydi bize bir şarkı oku da dinleyelim.

Sözleriyle onu taltif ederken tabancayı cebine yerleştirdi. Münir yerine dönerek Atatürk'ün çok sevdiği "Şahane gözler..." şarkısını fevkalâde bir surette başladı. Atatürk bu defa şarkıya hiç karışmaksızın tatlı tatlı dinledi ve sonra da güzel şeyler anlatmaya başladı, belli ki, çok neşeliydi.

Orgeneral Fahrettin ALTAY¹³⁵

¹³⁵ "Atatürk'e Ait Bir Hatıra", *Tarih Dünyası Dergisi*, Cilt :2, Sayı:20, 1 Şubat 1951,ss.844-845

SENİNLE CİHAN BAŞ EDEMEDİ...

1935 yılının sonbaharıydı. Memleketimize Hitler devrinin mağrur Alman güreş ekibi gelmişti. Taksim Stadındaki bu güreşlere Atatürk kendisine haber verilmediği için gelememiş; fakat haber alınca da kendisini Türk-Alman güreş temasından haberdar etmeyen yakınlarını hayli hırpalamıştı. Güreşlerin galibiyetimizle bittiğini öğrenen Atatürk, her iki tarafa mensup güreşçileri Florya'daki köşke davet etmişti.. Tabî hemen vasıtalarla binip Florya'nın yolunu tuttuk ve kapıda bizi karşılayan İsmail Müştak (Mayakon) Beyin emri üzerine herkes rakibi ile yan yana ve asker adımı ile yürüyerek köşke dahil oldu..Atatürk bizi kapıda karşılamıştı. İlk önce beni sordu.

- Buradayım Atatürk'üm, dedim...

Sonra bana dönerek:

- Çoban benimle de güreşir misin? dedi...

Ben de gayri ihtiyarî (düşünmeden):

- Atatürk'üm, seninle cihan güreşemedi. Ben mi güreşeceğim? dedim.

Bu samimî ve içten gelen sözüm hoşuna gitmiş olacak ki: Yanıma sokulup beni alnımdan öptü.

Mehmet ÇOBAN¹³⁶

¹³⁶ Nazif Oturgan, "Çoban Mehmet", "Atam Seninle Cihan Güreş Tutamadı" Deyince Atatürk Onu Alnından Öpmüştü", **Akşam Gazetesi**, 10 Kasım 1963, s.8

“...ÇAVUŞ YAPIN”

Ödevimizi öğrenmek isteyen üslerimize önce künyemizi okur, sonra şöyle devam ederdik:

- 17 milyon Türk'ün Ata' sının koruyucusuyum.

Aslarımız da ödevlerinin ne olduğunu bize bu sözlerle anlatırlardı. Bu tümce, âdeta Muhafız Alayının parolası olmuştu.

Aynı senenin (1935) Kaim aylarıydı sanırım, sanırım, Dolmabahçe Sarayında nöbetçileri kontrolle görevliydim. Atatürk'ün yatı Dolmabahçe önlerine gelmiş ve demirlemişti. Saraydan Atatürk ve yanındakileri almak için yata bir motor gitmişti. Kıyıda ise titiz bir adam olan Alay Kumandanımızın (İsmail Hakkı Tekçe) sıkı disiplini ile yetişmiş, tunç yüzlü bir Anadolu çocuğu nöbet tutuyordu. Mermer rıhtımı, denizden ayıran kenardan bir metre içeride, demir bir parlaklık vardı. Nöbetçi er işte bu bir metrelik çıkıntıda, başında çelik miğferi, sırtında süngü takılı tüfeği ölçülü adımlarla aşağı yukarı dolaşıyordu.

Bu esnada Atatürk Yat'tan motora geçmiş, iskeleyle doğru yaklaşıyordu. Motor yaklaştı, Atatürk tam iskeleyle çıkıyordu ki sert bir komut duyuldu:

- Dikkat!

Hepimiz esas duruma geçtik, yalnız Mehmetçik o kadar sert esas duruma geçmişti ki, demir nalçalı potinleri yosunlu mermerler üzerinden kaymış; denize düşmüştü.

Atatürk ile yanındakiler olayı gördüler ve bize doğru gelmeye başladılar. Kıyıdaki su sığdı, derinli-

ği bir adam boyunu geçmiyordu. Mehmetçik esas durumunu denizde de bozmadı. Denizin içinde dimdik hazır ol vaziyetinde duruyordu. Miğferinin tepesine kadar gelen dalgalar, çekilip su kesimi çenesinin hizasına gelince, nefes alıyor ve su miğferin hizasına yükselince nefesini tutuyordu. Atatürk eri takdir dolu bakışlarla süzdükten sonra yanında bulunan Alay Kumandanına şu üç sözcüğü söyledi:

- Çıkarın. Kurtarın. Çavuş yapın.

Feyzi KURT¹³⁷

¹³⁷ Zühtü Bayar, "Ata'nın Günlük Yaşantısından", T.M.G.T. Gençlik Dergisi, Yıl: 7, Sayı: 27, Kasım 1962, s.16

TÜRK YEMEKLERİNİ SEVERDİ

Ankara'da iken bakardık, Paşa, öğle yemeğine saat iki olduğu hâlde gelmemiştir. Biraz sonra mutfağa gelirdi ve bana:

- Mehmet Usta, ben yol yapan amele ile beraber yemek yedim, adamların soğanlarını bitirdim, sen onlara bir şeyler hazırlayıver de götür, derdi.

Ben:

- Peki Paşam, siz belki doymamışsınızdır, deyince:

- Amma da yaptın Mehmet Usta! Soğan, ekmek, zeytinden daha iyi yemek olur mu? diye cevap verdi.

Atatürk, bilhassa Türk yemeklerini severdi. Biz başka isimler altında yemek yapınca kızar:

- Bizim en kötü şeyimiz onların en iyisinden daha iyidir, derdi.

Mehmet YÜCEL¹³⁸

¹³⁸ Halûk Durukal, "Atatürk'ün Adamları ile Bir Görüşme", *Cumhuriyet Gazetesi*, 25 inci Yıl, Sayı:8708, 10 Kasım 1948, s.4

“BAKIN ARABALARI BOZULMUŞ GALİBA”

1936 senesi yazı idi. Ailece eğlenmek için gittiğimiz Florya’dan dönüşte hava kararmış, bindiğimiz faytonun dingilinin kırılması üzerine bir kısmımız yürümeye mecbur kalmıştı. Birden, önümüzden motosikletli polis ve siyah bir otomobil hızla geçti. Onun (Atatürk’ün) olduğunu anlamış, karanlık ve sürat dolayısıyla göremediğimiz için üzülmüştük.

Birkaç dakika geçti, geçmedi, motosikletlerden biri dönüp geldi, genç bir komiser:

- Kafilenin başkanı kim? diye sordu.

Arabacı kazayı anlattıktan sonra:

- Paşa Hazretleri durumunuzu görmüşler, bize emir verdiler. “Gidin bakın, vatandaşların arabaları bozulmuş galiba. Yolda kalmışlarsa kendilerine bir vasıta temin edin”, dediler.

Muzaffer CANDAŞ¹³⁹

¹³⁹ “Bakın Arabaları Bozulmuş Galiba”, *Yeni Sabah Gazetesi*, 21 nci Yıl, No:7071, 10 Kasım 1958, s.3

ATATÜRK, HASTA BEBEĞİME DOKTOR GETİRMİŞTİ

Atatürk'ü çocuk gözüyle nasıl gördüm, işte bu izlenimimi anlatmak istiyorum:

Onun kalbi çocuklara karşı o kadar genişti ki, hassas kalbinde çocuk sevgisi en üstün yeri alıyordu. Babam Julian Gillespie 1921 yılında İstanbul'da Amerikan Ticaret Ateşi idi. O tarihte bekârdı. 1924 yılında Amerika'ya gelişinde evlendi. İki kız bir oğlu İstanbul'da doğdu; ben çocukların en büyüğüyüm. O tarihte Ankara'da Amerikan Elçiliği yoktu, babam Ankara'ya gider, birkaç gün kalır, yine İstanbul'a dönerdi.

Biz devamlı olarak İstanbul'da Maçka'da otururduk. 1930-1931 yılları yaz aylarında akşam vakitleri Florya'ya giderdik. Akşam üstü babamın işi bittiği vakit bizler Elçiliğe uğrar, babamı ve diğer elçilik erkânını alarak Florya'daki kabinimize yüzme için giderdik. Akşam yemeğini piknik yemeği olarak verdik. Kabinimiz Florya plajı üzerinde, etrafı tahta perde ile çevrili, yeşil renkli küçük bir kabin idi. Kabinin etrafındaki tahta perde çocukları muhafaza etmek için yapılmıştı. Atatürk'ün Florya plajındaki köşkü de bize çok yakındı. Atatürk bizler gibi akşam üstleri herkes plajdan gittikten sonra denize girerdi.

Bir akşam bizim kabinimize geldi. Babam ve orada bulunan Amerikalılar kendisini saygı ile selâmladılar. Babam beni ve kardeşlerimi Atatürk'e takdim etti. Bizler küçük olduğumuz için onun büyüklüğünü kavrayacak durumda değildik. Ben ve kardeşlerim Atatürk'e bizimle oynamasını, oyuncak fincanlarımızdan çay içmesini rica ettik. Çay yerine oyuncak fincanların içine kum doldurmuş, çamurdan

Pastalar yapmıştık. Atatürk bizim oyuncak fincanlarımızı aldı, çay içer gibi yaptı ve çamurdan pastaları yer gibi yaptı ve:

- Çok güzel olmuş, çok iyi yapmışsınız, diye biz üç kardeşe iltifat etti.

Biz yeni bir oyun arkadaşı kazandığımız için çok sevinçli ve mutlu idik. Atatürk'ü denizde yüzerken gördüğümüz zaman ellerimizi sallar:

- Gel bizimle oyna, diye çağırırdık.

Babam Atatürk'ün büyük bir kişi olduğunu, onu böyle çağırmamamızı tembih ettiği hâlde biz çocuklar Atatürk'ü oynamak için çağırmaya devam ederdik.

Atatürk sık sık bizim kabine gelirdi. Bizim ile top oynar, bizleri omuzunda gezdirir, kucağında oturturdu. Biz çocuklar onu kendimize hakikî dost edinmiştik. Bir defa gelişinde bebeğim hasta olduğu için ağlıyordum. Atatürk gitti, elinde siyah çantalı bir zat ile geldi. Bana:

-Doktor getirdim, dedi:

Doktor stateskop ile bebeğimin göğsünü dinledi ve nane şekerini de ilâç olarak verdi.

Ben şimdi bu büyük adamın biz çocukları kırmadan arkadaşlık etmesini düşündükçe; bu mükemmel insanın büyük bir önder, bir dâhi olduğunu nereden bilebilirdim? Ona olan sevgi ve hayranlığım sonsuzdur.

Mary Howard Gillespie Critchell ¹⁴⁰

¹⁴⁰ "Çocuk Gözüyle Atatürk: Atatürk Hasta Bebeğime Doktor Getirmişti", *Tarih ve Edebiyat Mecmuası*, Yıl : 17, Sıra No:203, 1 Kasım 1981, Sayı :11,s.18

BILDİRCİN KUŞU

Atatürk bir akşam, misafirleriyle Florya Köşkünde oturuyordu. Sofra uzun ve kalabalıktı. Bir kayık tabağın içinde tepeleme bildirincin kebabı getirdiler, sofranın ortasına koydular. Başta kendisi, herkes keyifle birer tane aldı. O sırada sofranın öbür ucunda oturan rahmetli Salih Bozok eğlence olsun için cebinden bir canlı bildirincin çıkarıp sofranın kenarına koydu. Kalabalıktan ve bol ışıktan ürken kuşcağız tabakların üstünden atlayarak koşa koşa gitti, Atatürk'ün kucağına atılıp saklandı. Konuşmalar durdu çatal sesleri kesildi, ortalığı derin bir sükût kapladı. Atatürk kuşu aldı, okşadı, ceketinin yan cebine koyduktan sonra, garsona kebab tabağını göstererek şu emri verdi :

-Bu tabağı kaldırınız ve bir daha soframa bu kuşun yemeğini getirmeyiniz...

Aka GÜNDÜZ ¹⁴¹

¹⁴¹ Kemal Anburnu, Atatürk Muhtelif Cepheleriyle, Ankara 1953, s.11

“BİZ KİMSENİN DÜŞMANI DEĞİLİZ...”

29 Ekim 1936, Ankara:

İkinci Dünya Savaşından önceki yıllardan bir gün Yugoslavya Başbakanı Ankara'yı ziyaret etmişti . Bu Başbakan o zaman Hitler Almanyasına mütemayil (eğilimli) görünüyordu. Atatürk ise Balkan İttifakını (Antlaşmasını) kuvvetlendirmek ve yukarıdan gelecek taarruzlara karşı bir set teşkil etmek istiyordu. O günlerde verilen bir baloya bu Başbakan da davet edilmişti. Atatürk konuşmaları esnasında ona, biraz da husumetle şu sözleri söylemişti:

- Ekselans, biz kimsenin düşmanı değiliz! Biz yalnız insanlığın düşmanı olanların düşmanıyız..

Uluğ İĞDEMİR¹⁴²

¹⁴² Ferit Celâl Güven, “İnsan Atatürk”, *Ulus Gazetesi*, 14 Senteşrin 1938, s.5; Uluğ İğdemir, “Ona Dair Hatıralar- İnsan Atatürk”, *Ulus Gazetesi*, Yıl: 35, No: 11266, 10 Kasım 1954, s. 4

ATATÜRK'ÜN İNÖNÜ'YE BİR LÂTİFESİ

Tarihini pek hatırlamıyorum, zannedersem üç yıldan fazla olmuştu. Atatürk Ankara'da bir rahatsızlık geçirdi; iyileştikten sonra anlatmıştı:

“İnönü'nün beni gene görmeye geldiğini söylediler, ona bir şaka yapıyım dedim, yatağıma pek bitkin ve ümitsiz gibi uzanmışım. Beni bu hâlde karşılayan İnönü, birdenbire, şaşırmıştı; heyecanlı bir ürperişle seslendi:

- Atatürk.. Eyvah.. Doktor!..

Bunu asla bir tecrübe için değil, bir lâtife olsun diye yapmışım; fakat bununla bir daha anladım ki İnönü beni en çok seven adamdır; bilseniz ben de onu ne kadar severim.”

Atatürk bazı kimseleri sever gibi görünürdü; fakat onun asıl içten sevdikleri, kendilerinde hakikî bir değer gördüğü insanlardı. Değer tanıtmak insanlığa yaraşan en büyük bir şıardır (kuraldır). Atatürk ise bu şıarı kendisinde gösteren en yüksek bir örnekti. O, inandığı bir değere bin kıymet verir. Ve onun herkesçe de tanınmasını isterdi.

Naim ONAT¹⁴³

¹⁴³ “Atatürk'ten Birkaç Hatıra...”, *Ulus Gazetesi*, 10 santeşrin, 1939, s. 11

“MEDENİYET DEMEK...”

İmzasını okuyamadığım bir avukat şöyle yazıyor:

“Atatürk’ten bahsederken düşmansız adam demişsiniz. Kendisinin ağzından duyduklarımı bu münasebetle tekrarlayayım:

1936 senesinde Ankara’da Himayei Etfal (Çocuk Esirgeme)’in kostümlü balosu vardı. Ankara Palas’ta, alt salonda, pavyondaydık.

Şef’in yemek masasında Bay Şükrü Saraçoğlu bulunuyordu. Atatürk, herkesin dans etmesini, eğlenmesini istiyorlardı... Bugünkü gibi aklımda! Sırtında koyu kurşunî bir elbise vardı. Elinde düz beyaz keten bir mendil tutuyordu.

Sonradan yanına, Konya mebusu General Ali Fuat Cebesoy geldi. Arka tarafta, uzaktaki bir masada da General Refet Bele, oturuyordu. Önder, birdenbire başını çevirdi. Masasına General Refet’i çağırdı. Ve birden, dans, neşe içinde, sesi yükseldi. Müzik de durdu.

Aynen, ezberimden söylüyorum; şu sözleri sarf ettiler:

- Medeniyet demek, afif ve müsamaha demektir. İptidaî kavimlerdir ki kan davası güderler. Afve, müsamahaya dayanmayan medeniyet ceberuta (zorbalığa) dayanan medeniyettir, ki çöker... O, medeniyet değildir.

Ve ses yavaşladı, gene yükseldi:

- Şiarımız, iyi, güzel ve doğrudur... İyi ve güzelsiz, doğru olamaz... Güzel olmayan bir şey, iyi

ve doğru olamaz.. Daima, her zaman, her yerde iyi, güzel ve doğru beraber!... Her yerde ve her zaman afiv...

Bu kelimeyi (afiv) olarak telâffuz buyurdukla-
rına da dikkat etmiştim.

- ... Afiv ve müsamaha... Ancak ve ancak milli davalarda, millî kalkınmada, netayici (sonuçları) kütleye (topluma) müessir olan işlerimizde müsama-
hanın yeri yoktur. Şahsî kinleri, şahsî husumetleri körükleyen ve güdenler ancak ve ancak iptidai ka-
vimlerdir...

Sonra yanına, Fransız Sefiri Ponso'yu çağırdı. Çok sevdiği Ramona'nın çalınmasını ve hepimizin dans etmemizi istedi.

Vâlâ-Nureddin¹⁴⁴

¹⁴⁴ "Atatürk'e Dair Halkın Hatıraları", **Akşam Gazetesi**, Sene :21, No: 7215, 20 Teşrinisanı 1938, s.3

REFET PAŞANIN BİR SÖZÜ

Bilinen nedenler dolayısıyla “Terakkiperver Cumhuriyet Partisi”nin kurucularıyla Atatürk arası-
na giren “küskünlük” diyelim, oldukça uzun sürmüş,
sonunda bazılarıyla barış olmuştu. Atatürk’ün son
yıllarında Refet Paşa (Bele) da barışanlar arasınday-
dı. Atatürk’ün bu konuda bir konuşmayı bana anlat-
mıştır:

“Refet’e:

- Sizler bana isyan ettiniz, dedim.

O da şu karşılığı verdi:

- Biz, size isyan etmedik; birini kıskandık.”

Yusuf Hikmet BAYUR¹⁴⁵

¹⁴⁵ “Atatürk’ten Anılar -Refet Paşanın Bir Sözü”, **Belleten**, Cilt: XXXVII, Sayı: 148, Ankara Ekim 1973, s.469

ATATÜRK VE DR. ADNAN ADIVAR

Bir akşam sofrada eski muhalifler üzerinde konuşulurken Dr. Adnan Adıvar'ın adı geçti. Dedim ki:

- Onu çok yakından tanırım; uzun zaman bir evde kaldık. Bir süre de aynı odayı bölüştük. Kurtuluş Savaşı boyunca onun hep sizin yanınızda olduğuna ve siyasanızı desteklediğine tanık oldum. Evdeki konuşmalarında da tutumu buydu.

Atatürk şöyle dedi:

- O karısı olmasaydı, Adnan benden ayrılmazdı.

Bilindiği gibi Dr. Adnan Adıvar'ın eşi Halide Edip Hanım, Atatürk'e çok muhalefet etmişti. Uzun süreceği belli olan Sakarya vuruşması başlamadan önce Atatürk onu "Halide Onbaşı" olarak karargâhına götürmüştü. Amaç, arkada çetin bir muhalif bırakmamaktı.

Yusuf Hikmet BAYUR¹⁴⁶

¹⁴⁶ "Atatürk'ten Anılar -Atatürk ve Dr. Adnan Adıvar", **Belleten**, Cilt: XXXVII, Sayı: 148, Ankara Ekim 1973, s.468

ATATÜRK, ANKARA'DA GÜRBÜZ KASTAMONU KÖYLÜSÜ İLE NASIL GÜREŞTİ?

1936 yılı ilkbahar Mayısının bir sabahı güneş; Ankara ufkundan kâinata hayat veren altın renkli başını kaldırdığı zaman; Orman Çiftliğinin genç ormanı arasında her türlü emniyet tertibatından âzade (uzak) dolaşan Atatürk'ü gördü.

Çiftliğin taze ormanını budayan, sulayan, ağaç diplerini kabartan ameleler; kazma, kürekleri omuzları taksim edildikleri yerlere ulaşmak için acele adımlarla yanımızdan geçiyorlardı.

Bu tunç renkli Türk işçileri; bu kadar yalnız ve mütavazı bir vaziyette sabah erken Atatürk'le karşılaşacaklarını tahmin edememiş olmalıdırlar ki; yanımızdan dalgın geçtikten sonra kendilerine geliyorlar ve Atatürk'ü selâmlayamadıklarından yüzlerini kaplayan muhabbet ve mahcubiyet kırmızılıklarıyla örterek arkamızdan bakıyorlar ve gülümsemelerle hayretlerine gösteriyorlardı.

Evet yalnız başına, hatta yaveri yanında bulunmayan Atatürk, tek bir arkadaşı ile Çiftlik ormanının yollarında ne dolaşıyordu ? Ne arıyordu?

Bu nurlu sabahın gecesinin mutat sofrası diğer gecelerine nazaran erken sona ermişti. Atatürk, konuşmayı uykuya tercih etmişti. Tan yerinin mavilikleri aklıklara yerine bırakırken, ekseriya olduğu gibi, her türlü saltanattan ârî (uzak), fakat temiz mutfığında tahta masa üzerine bir gazete seren aşçıbaşı Bolulu Mehmet (Yücel) Ustanın yine misafiri ol-

muştuk. Manastır Askerî İdadisinin yadigârı, yağlı fasulye ile pilâvımızı yemiş, karnımızı doyurmuştuk.

Mevzuumuz, “zaman olur ki, hatırası cihan değer” kabilinden mazimizden daha çok bahisti. Hâlimizi memnuniyetle gören Atatürk, istikbalimizi emniyette buluyordu. Esasen hal ve istikbal üzerinde fazla konuşulmadı. Çünkü, Mehmet Ustanın ikram ettiği demokrat sofrasından ayrılır ayrılmaz Köşkün giriş yerine çıkan Atatürk, hayatında birçok defalar ruhî tazyik karşısında tekrarladığı:

“Yarab, ne eksilirdi deryayı izzetinden

Peymanei vücude zehri âb katmasaydın

Azade ser olurdum esip derdi gamdan

Ya dehre gelmeseydim, ya aklım olmasaydı.”

şiiirini içten gelen yüksek bir sesle okudu ve bitirir, bitirmez :

- Otomobil gelsin. Biraz hava alalım! Fakat ne polis ve ne de başka bir kimse istemez! Rahatsız olmasınlar! emrinde bulundular.

Bu çok derin ve geniş tahlile değer manadaki kıtayı okuduktan sonra idi ki; eseri olan yepyeni Ankara’yı tavaf ederek (dolaşarak) Çiftliğe gitmiş ve bizzat yetiştirdiği yeşeren ve filizlenen ormanı arasında dolaşıyorduk.

Bir ağaç dibinin toprağını kabartan ve o civarda yalnız çalışan bir işçinin önünde Atatürk durdu. İşçiye o kadar yakındı ki, çapasının kalkıp inmesinden fırlayan toprakların küçük parçaları Atatürk’ün, zarif, düzgün, toz görmeyen ayakkabılarını okşuyordu. Önünde duran, karşısına dikilen bu vakitsiz zaire (zi-

yaretçiye) işçi bakmadı bile. Bu vaziyette epeyce sessiz durduk ve seyrettik. İşçi ne kendisine ne de çapasına bir an dinlenmek fırsatı vermiyordu. Bu çalışkan işçiyi vazifesinden Atatürk'ün gür sesi ancak ayırabildi:

- Nerelisin çocuğum?

Suali işçiyi doğrulttu, çapasını yere dayattı.

- Kastamonuluyum beyim!

- Kastamonu'nun içinden misin?

- Kayır köylüğündenim.

- Askerlik yaptın mı?

- Yapmaz olur muyum?

- Harp gördün mü?

- Sakarya Muharebesinde bulundum. İzmir alındıktan birkaç ay sonra tezkere aldım.

Pehlivan yapılı Sakarya gazisinin cevabından haz ve zevk duyduğu, fakat kendisini tanıtmak istemediği için olacak Atatürk'ün işçiye son sorgusu:

- Sen güreşir misin? oldu.

Bu suale kadar ciddî bir çehre ile gözünü kırpmadan cevaplarını veren Türk köylüsü işçi, gülümseyerek mütevazı bir tavır aldı ve:

- Güreşmez miyim? dedi.

Ne yalan söyleyeyim, toprağı çapalarken yeri sarsan darbelerine şahit olduğum otuz, otuz beş yaşlarında gürbüz yaratılışlı, pişkin vücutlu, yay gibi atik, ve tetik bakışlı, çelik bilekli Kastamonulu ile

güreşmemi Atatürk'ün teklif edeceğinden heyecana düşmüştüm.

Bereket versin başını gülerek bana çeviren Atatürk gözlerini kıırttı ve gözlerini kıırttı ve işçiye dönerek:

- Benimle de güreşir misin? buyurdular.

Ben işçiye büyük muhatabını anlatabilmek imkânını ararken Atatürk:

- Bırak çapanı ileri gel! emrinde bulundular.

Bu emre tereddütsüz tebaiyet eden (uyan) Kastamonulu çapasını bıraktı. İlerledi ve el ense etmeye hazırlandı. Ben seri bir şekilde işçinin arkasına geçerken Atatürk ile Kastamonulu çapasını bıraktı. Ve el ense etmeye hazırlandı. Ben seri bir hareketle işçinin arkasına geçerken Atatürk ile Kastamonulu güreşe tutuşmuşlardı.

Atatürk'ü, bütün ciddiyet ve var kuvvetiyle saran ve sarsan Kastamonuludan kurtarmak için Atatürk'e gösterilmeyen ve hissettirilmeyen bir çelmemle Kastamonuluyu yere yıkmaya muvaffakiyet el verdi.

Fakat hemen ayağa kalkan işçi mağlûbiyetini saymadı. Kısa bir münakaşadan sonra her iki taraf çelmemi kabul etmediler.

Müşkül vaziyetteydim. Asil kan taşıyan her iki pehlivanın, asaletlerinin büyüklükleri nispetinde büyük olan izzeti nefislerinin tazmini; işçinin bir ayağının dayandığı toprağın kaymasından dolayı yıkıldığına, yoksa benim hiçbir müdahalem olmadığına dair teminatlı sözlerimle ancak yapılabildi.

Atatürk'le işçisi tekrar güreşmek üzere birbirlerinden ayrılabilirdiler. Kastamonulu katiyen Atatürk'ü tanımamıştı. İşçiden beş, on adım uzaklaştıktan sonra, ufak bir mükâfat vermek için Atatürk'ün müsaadesini istedim. Bu gibi vaziyetlerde cömert olan Atatürk'ün:

- Bir lira ver!

Demesi, hayretimi mucip (neden) oldu. Tevecüh (yakınlık) ve muhabbetine güvenerek:

- Biraz sonra zatı devletlerinizin kim olduğunu öğrenecektir. Tok gözlü, ve alınının teriyle kazanmaya alışmış olan bu yurttaş, sizin lütfunuzu hatıra olarak saklayacaktır. Bari işine yarayacak miktarda verirse sevindirmiş oluruz, mütalâasında bulundum.

Atatürk gülerek, fakat çok manalı kaşlarını çatarak:

- Bir lira yüz kuruştur, az mı? buyurdular.

- Evet yüz kuruş işçinin bir günlük yevmiysidir, cevabında bulunarak sustum.

Atatürk:

- Öyle ise on yevmiye ver! emrinde bulundular.

Döndüm. Kastamonuluya yaklaştım. On lirayı kendisine uzatırken bu sefer işçi:

-Bu parayı niçin bana veriyorsunuz ? sualinde bulundu.

Koca Türk'ün sebepsiz para almayacağını hissettiğimden:

- Mintanın biraz yırtıldı da yenisini alırsın, diyerek parayı kabul ettirebildim.

Bu hareket tarzımdan merakı artan işçi:

- Siz kimsiniz beyim ? dedi.

Cevaben:

- Ben tüccarım. Fakat güreştiğin bey bu çiftliğin sahibidir.

Diyerek Atatürk'ü tanımayı işçinin zekâsına bıraktım ve büyük adama yetişmek üzere acele yanından ayrıldım.

On beş, yirmi dakika sonra aynı yoldan dönüyorduk. Kastamonulu işçi bizi görür görmez koşarak yanımıza geldi, heyecanını saklayamıyordu. Hemen Atatürk'ün ellerine sarıldı ve öptü. Yüreğinin bütün samimiyetiyle:

- Demin Atamı tanıyamadım. Beni affet. Hiç ben sizinle güreşebilir miyim? dedi.

Atatürk:

- Zararı yok. Şimdi burada ikimiz de biriz. Devlet ve millet işleri başında ben senin büyüğünüm, babanı.

Buyurdular ve işçiye okşadılar, işinin başına yolladılar.

Cevat Abbas GÜNER¹⁴⁷

¹⁴⁷ "Atatürk ve Spor: Atatürk'ten Hatıralar", **Vatan Gazetesi**, Yıl: 2, Sayı:434, 10 İkciteşrin 1941, s.8

ANADOLU ÇOCUĞU GİBİ GÜREŞMEK

1936'da Ankara Halkevi'nde Grekoromen Şampiyonası müsabakaları yapılıyor. Atatürk, locadan müsabakaları izliyordu. O devirde ülkemizde serbest güreş geçerli değildi. Minderde rakibinle belden yukarı itişiyorduk. Yan gözle de Atatürk'e bakmaya çalışıyorduk. Birden yaverini çağırdı, bir şeyler söyledi. Yaver de mindere gelip:

-Paşamız Anadolu çocuğu gibi güreşmenizi istiyor. Hareketler serbest. Nereden tutarsanız tutun, dedi.

Biz de hemen serbest güreşe başladık. Sonra beni sormuş, "Kimdir?" diye.

"Muhafız Alayında er." denilince, hemen beni yanına aldırdı. Her fırsatta bana elense çeker, kuvvetimi ölçerdi.

Sporu bıraktıktan sonra beni Ankara Orman Çiftliğine aldırdı. Artık mezeciydım. Yemeklerden kuru fasulyeyi ve dolmayı severdi. Ama leblebisinin yeri başkaydı.

Rıza ÇÖKMEZ¹⁴⁸

¹⁴⁸ Kadir Akat, "Atatürk'ün Mezecisi Kadir Çökmez..." *Milliyet Gazetesi*, Yıl :30, Sayı:11503, 10 Kasım 1979, ss. 13,14.

ATATÜRK'ÜN KÜÇÜK ÜLKÜ'YE OLAN SEVGİSİ

Gün geçtikçe Atatürk; Ülküyü artan bir sevgi ile sevmeye başlamıştı.

Atatürk esasen küçük çocuk sevmezdi. Diyebilirim ilk sevdiği küçük çocuk Ülkü'dür.

Bildiğimin aksine olan bu sevgi merakımı çekiyordu.

Bir gün, Atatürk'ün Ülkü'ye sevgisinin neden ileri geldiğini sordum.

Cevaben:

- Zekâyı takdir ederim. Bu çocukta kıymetli bir zekâ görmekteyim. Ülkü ile onun için alâkadar oluyorum, buyurdular.

İşte Atatürk'ün Ülkü'ye olan sevgisinin nedeni budur.

Cevat Abbas GÜRER¹⁴⁹

¹⁴⁹ Ebedi Şef Kurtarıcı Atatürk'ün Zengin Tarihinden Birkaç Yaprak, Halk Basımevi, İstanbul 1939, ss. 147- 148

ATATÜRK'ÜN ÜLKÜ'YE SEVGİSİ

Atatürk'ün validesi Zübeyde Hanımın manevî evlâtlarından olan Vasfiye'nin Ülkü adında bir kızı vardı. Bu çocuk üç dört yaşına girince zekâsı Atatürk'ün dikkat nazarını çekmişti. Bu çocukla meşgul olmaya ve “Bir çocuk nasıl terbiye edilmelidir?” diye yeni bir meraka kapıldı.

Atatürk kucakta çocukları sevmezdi. “Mana ifade etmeyen şey beni ilgilendirmez.” diyordu, Ülkü dört yaşına girince artık mana ifade eden sevimli bir hâle gelmişti. Atatürk:

- Bir kız çocuk, benim terbiyem altında nasıl yetişebilir? Ben bu çocukla meşgul olursam, Türk milletine yakışır asrî ve faziletli, modern bir Türk kadını tipi yaratabilir miyim? diyordu

Bu düşünce, Atatürk'ün her gün biraz daha çocuğa karşı olan alâkasını artırdı. Küçük Ülkü, Sarayda bulunduğu saatlerde Atatürk'ün ayrılmaz bir arkadaşı olmuştu. Atatürk'e:

- Atatürk'üm, seni özledim, gel yanıma!

Dediği zaman, Atatürk, her işini bırakır, Ülkü'nün yanına giderdi. O kadar serbest bir terbiye sistemi takip ediliyordu ki, Ülkü'nün her istediği yapılıyor, çocuğun bütün arzuları tatmin ediliyordu...

Yedi yaşına girdiği zaman Ülkü, bir artist kadar dans edebiliyordu. Bir gece Tepebaşı'nda eski Garden tiyatrosunda maruf artistler numaralarını bitirdikten sonra, sahneye çıkmak isteyen Ülkü'nün ısrarlarına dayanamayarak müsaade edildi. İlk defa

halk içinde dans eden küçücük kız, sanki senelerin itiyadıyla alışkan bir artist gibi hüneler göstererek çok alkış topladı.

Atatürk bu danstan sonra:

- Kendisine o kadar serbest bir terbiye veriyorum ki, neticede Türk kadınları arasında ya mümtaz bir mevki alacak, veyahut dünyanın en şımarık ve taşkın bir kadını olacaktır, demişti.

Atatürk, Ülkü'yü o kadar seviyor ve meşgul oluyordu ki, âdeta onun emirberi gibi her arzusunı ve istediğini yapıyordu. Bir gece Saray'da büyük yemek salonunun sonundaki koridorun yanında duran Ülkü'nün şöyle haykırdığını işittik:

- Atatürk'üm gel, çabuk gel. Gelmezsen şuracıkta yerlere yatar tepinirim.

Atatürk sofradan kalktı. Otuz metre ileride iki elini beline koymuş bir büyük kadın rolünde duran Ülkü'nün yanına gitti ve elinden tutarak sofraya götürdü.

Asaf İLBAY¹⁵⁰

¹⁵⁰ "Atatürk'ün Hususî Hayatı", **Tan Gazetesi** Yıl: 1, Sayı: 228, 5 Ağustos 1949, s.2

İKİ SAMİMÎ DOST: ATATÜRK VE ÜLKÜ

Ben, Atatürk'ü insan olarak tanımak fırsatını buldum. Bütün hayatımda elde ettiğim en kıymetli şey, kendisine ait hatıralarımdır.

Atatürk, çok asil ve ince ruhlu bir insandı. Etrafında bulunanları daima kendinden çok düşünürdü. Bir seyahata çıkıldığı zaman hepimizin nerede yatacağıımıza, ne yediğimize, istirahatimizin yerinde olup olmadığına bizzat bakardı. Çalışma odasında saatlerce mütalaâyâ daldığı geceler, kimsenin kendisini bekleyip rahatsız olmasına razı olmazdı. Bazen gece geç vakit acıkacak olursa, hususî dairesi civarındaki mutfığa girer, yemeğini bizzat ısıtır, orada oturur, yerdi.

Benim görüşüme göre Atatürk'ün şahsiyetini en iyi belirten taraf, küçük Ülkü ile olan dostluğudur. Bence ikisi arasında ki bağ, büyük bir adamın bir çocuğu sevmesinden, ve yavrunun ona bağlanmasından ibaret değildi. Buna karşılıklı bir dostluk demek daha doğrudur.

Bizzat baba olmayan Atatürk, evlât muhabbetini küçük Ülkü'de tanımıştır. Ülkü'yü yalnız küçük bir yavru olduğu için değil; zekâsı, dürüst seciyesi ve kendisine hesapsız şekilde sevgisi ve alâka gösteren mahlûk olması dolayısıyla da sevmiştir.

Ülkü, Atatürk'ün sıhhatini, neşesini düşünmeyi iş edinmişti. Atatürk'ün çalışma odasında uzun müddet çalışıp yorulduğunu görünce küçük Ülkü, masasının yanındaki koltuğa tırmanır, gözlüğünü alır ve şöyle derdi:

- Kalk, Atatürk, yorulacaksın, hasta olacaksın. Biraz da beraber top oynayalım da dinlen...

Atatürk kalkar, küçük yavru ile bir oyun arkadaşısı gibi meşgul olur, bundan taze kuvvet ve neşe bulurdu.

Atatürk hava cereyanına maruz bir yerde oturacak olursa Ülkü yanına sokulur ve şöyle hitapta bulunurdu:

- Kalk, Atatürk...

- Ne diye kalkayım?

- Bu pencereleri indirmeye benim boyum yetmiyor. Sen kalk da kapa. Kendine bakmıyorsun, hasta olacaksın...

Çocuğun Atatürk' e gösterdiği bu devamlı sevgi ve alâka kimsenin telkini mahsulü değildi. İçinden gelirdi. Hatta birisi telkinde bulunmaya kalkışsa kızar, aksini yapardı.

Bir gün annesinin şu sözleri söylediğini gördüm:

- Ülkü, Atatürk kalktı, haydi, git, elini öp, kendisini çok sevdiğini söyle.

Ülkü isyan etti:

- Hayır öpmeyeceğim ve söylemeyeceğim. Ben sizin dediğinizi yapmam.

Sonra Atatürk'ün yanına sokularak dedi ki:

-Atatürk, ben bugün senin elini öpmeyeceğim. Hem ben bugün seni sevmiyorum.

- Niçin, Ülkü?

- Bana elini öpmemi söylediler, hem seni sevmemi söylememi tenbih ettiler de ondan...

Bir gün Ülkü tutturdu:

- Ben babamı isterim, kendi sinekli evimi isterim.

Dünyanın en kudretli bir insanı kendisiyle alâ-kadar olduğu ve en fevkâlade şartlar içinde ömür sürdüğü hâlde beş yaşındaki çocuk, kendi yuvasına kavuşmak ve babasını görmek hasretini duymuştu. Atatürk ses çıkarmadı. Ülkü'nün Gazi İstasyonunun şefi olan babasının ilk trenle gelmesi için Ankara'ya telefon ettirdi. Ertesi gün çocuk bir sürpriz şeklinde babasını karşısında bulup sevinince, Atatürk'ün saadetini görmek bir âlemdi.

Ülkü, etrafındaki herkese bir isim takardı. Atatürk'ün manevî evlâdı Rukiye'ye "İstanbullu Teyze", Sabiha Gökçen'e "Teyyare Teyze" derdi. Bana da "Çikolata Teyze" adını taktı.

Atatürk, küçük Ülkü'nün tahsili ile bizzat meşgul olmaya ve onun tam ideallerine göre dürüst ve asil bir mahlûk olarak yetiştirmeye azmetmişti. Derdi ki:

- Beş yıllık ilk tahsili için hiçbir hoca istemem, ben kendim Ülkü'ye hocalık edeceğim. Ondan sonra daha on sene ömrüm olmasını çok isterdim. Bu zeki çocuğun tahsilini adım adım takip etmek en tatlı emelimdir.

Atatürk birinci komayı geçirmiş, hayatından ümit kesilmişti. Her türlü ümidin hilâfına olarak tekrar kendine gelince ilk düşüncesi Ülkü'yü aramak oldu. Bu sırada aynaya baktı. Tıraşının uzamış olduğunu ve yüzünde ağır hastalık izleri olduğunu görünce dedi ki:

- İlk önce beni tıraş edin... Çocuk beni bu hâlde görünce korkar.

Atatürk, Ülkü'yü kucağına alınca sordu:

- Ülkü, ben ne oldum?

Çocuk doktorların yüzünü baktı, hiç cevap vermeden gözlerinden yaşlar akmaya başladı.

Atatürk bunun üzerine dedi ki:

- Ülkü, ben hastayım, burada seninle meşgul olamam. Ankara'ya ananın, babanın yanına gideceksin. Yazıp okumak öğreneceksin. Öğrendikten sonra bana mektup yazacaksın. Ben de ancak o zaman seni yanıma aldıracağım.

Hastanın hâlinde, muhitin havasında öyle bir hâl vardı ki beş yaşındaki yavru, büyük dostuyla münakaşalar etmemek icap ettiğini kavradı.

Başını önüne eğerek :

- Peki, Atatürk.. dedi.

Hemen on dakikada Ülkü bir motora bindirildi ve Saraydan uzaklaştı. Atatürk halsizliğine rağmen pencereye kadar ilerledi, Ülkü'yü taşıyan motor gözden kayboluncaya kadar arkadan baktı. Samimiyetine en çok güvendiği küçük dostunu uzaklara göndermek onun için hayata son vedaı tamamlamak demekti. Bütün orada bulunanlar bu hâlin acılığını hissettiler ve acı acı ağladılar.

Ferahşan¹⁵¹

¹⁵¹ Masaj Uzmanı, Trablusgarplı Bayan Ferahşan, senelerce Atatürk'ün yanında bulunmuştur

M.N.S. "Atatürk'ten Hatıralar - İki Samimî Dost", **Vatan Gazetesi**, Yıl :4 Sayı 1056, 10 2 nci Teşrîn 1943, s.5

ATATÜRK, ÜLKÜ'YE "OKUMA YAZMA ÖĞRENİNCEYE KADAR ANKARA'DA KALACAKSIN!" DEMİŞTİ

Cumhuriyet Bayramından on beş gün evveldi (1938)!... Atatürk, bir gün beni çağırdı:

- Ben, dedi, rahatsızım. Benim bu hâlimi görmek, Ülkü'yü çok üzüyor. Sen onu Ankara'ya götür. Bu fırsattan istifade ederek, mektebe yazdır. Bu suretle hem avunmuş, hem de öğrenmiş olur!

Bu emri aldıktan bir gün sonra, Ankara'ya hareketimizden birkaç saat evvel, Ülkü'yü yanına götürdüm. Çocuğun onun boynuna nasıl sarıldığını anlatamam. Ona:

- Bak, dedi, bütün çocuklar mektebe gidiyorlar... Annen seni de götürecektir. Okuyup yazmasını öğreninceye kadar beni göremeyeceksin!

Sonra çocuğu, göğsünde sıktı. Ben bile, evlâdına o kadar sevgi ile sarılmamışımdır, diyebilirim. Saçlarını, yanaklarını öptü, öptü. Ve:

- Haydi bakalım... dedi.. Öp beni de, git artık!..

Biz odasından çıkarken, o ülkünün selâmlarına mukabele etmedi (karşılık vermedi): Çünkü pence-reden Boğaza bakan gözleri ıslaktı!

Ülkü, ta, doğduğu andan beri onun yanındaydı!.

Vasfiye ÇUKURLUOĞLU¹⁵²

¹⁵² Naci Sadullah Daniş, "Atatürk'ün İki Yetimi", **Tan Gazetesi**, Dördüncü Yıl, No: 1194, 27 İkciteşrin 1938, s. 7

“BİR ÇOCUĞUM OLMADIĞINA PEK ÇOK MÜTEESSİRİM”

Trabzonda'da lise talebesiydim. 1935-1936 seneleriydi* Atatürk'ün son seyahatiydi. Çifte Çamlık'taki Gazi Köşkünde bir garden parti tertip edilmişti (11 Haziran 1937). Ben de vazifeli talebeler arasındaydım. Muhtelif vilâyetlerden gelen ekiplerle mahallî ve millî eğlenceler yapacaklardı. Bu arada küçük yaştaki çocuklar arasında gösteriler de vardı. Atatürk küçüklerin oyunlarını seyrederken gözleri doluverdi. Yanında bulunanlar telâşlanarak.

- Paşam neyiniz var?

Diye sorunca:

- Bu gördüğünüz çocuklara bakıyorum da hayatta bir çocuğum olmadığına müteessir oluyorum, dedi.

Yanındakiler:

- Onlar da, biz de sizin evlâtlarınız.

Deyince, birden yüzü değişti ve:

- Evet, dedi.

Sonra tekrarladı:

- Evet, evet...

Muzaffer ÇAĞLAR¹⁵³

* Haziran 1937 olacak.

¹⁵³ Feyyaz Tokar, "Atatürk 'Bir Çocuğum Olmadığına Pek Çok Müteessirim' Demişti", *Cumhuriyet Gazetesi*, 30 uncu Yıl, Sayı : 10.877, 10 Kasım 1954, s.6

“BÜYÜK ADAM OL!”

1937 Haziran, İstanbul:

O gece erkenden yatmıştım... Annem, teyzesinin oğlu ile, eve dönerken, Parkotel'in önünde bir kalabalık görmüşler. Atatürk'ün orada olduğunu anlayınca, içeri girmişler. Derken, annemin aklına ben gelmişim. Ağabeyime:

- Altan'ı çağıralım... Aman Altan'ı çağıralım! demiş.

Gece yarısı karyolamı birisi sarsıyor. Gözlerimi açtım Baş ucumda Ethem ağabeyim:

- Çabuk Altan...

- Ne var?..

- Seni Atatürk'e götüreceğim!

Rüya görüyorum sandım.

- Atatürk mü? Ağabey beni aldatıyorsun.. Atatürk gözle görülür mü hiç?...

Daha o zaman altı yaşında idim. Mektebe bile gitmiyordum. Anneme, bazen sorardım: “Anne.. Atatürk Allah mıdır?.. “Allah değildir oğlum...”

“Ya nedir?..” “Büyük adamdır...”

“Büyük adamlar bizim gibi yer içerler mi? Bizim gibi konuşurlar mı?”

Ağabeyim, böyle gece yarısı, “Seni Atatürk'e götüreceğim.” Deyince anneme sorduğum şeyler birer birer aklıma geldi de onun için inanmadım:

- Hiç Atatürk gözle görülür mü?

Fakat ağabeyim:

- Vallahi aldatmıyorum, kalk! deyince fırladım:
- Şimdi Atatürk'ü görecek miyim?
- Göreceksin!

Artık iyice inanmıştım. Çabucak giyindim. Parkotel'e gittik. Gittik amma, Atatürk'ü hemence göremedim. Birçok adamlar etrafını sarmışlardı. Annem, beni kucağına alarak, kalabalık arasında, onu bana göstermeye çalışıyordu.

En nihayet, iki kişinin omuzları arasından başımı uzatarak baktım. Bakar bakmaz da:

- A...Anne, işte Atatürk! diye bağırdım.

Derken, Atatürk, eliyle bir işaret yaptı. Bu işareti yaparken, anneme doğru bakıyordu Fakat annem, dalmıştı. Farkında olmadı. Atatürk bir daha, bir daha işaret etti. Annem, bu işaretleri de görmeyince yüksek sesle; yaverlerine emir verdi:

- Hanıma söyleyin... Lütfen yanındaki çocuğu, buraya göndersin!

A... Gösterdiği çocuk bendim. Atatürk, beni çağırıyordu... Annem, ne yapacağını şaşırmıştı. Her tarafı, titriyordu. Bana :

- Hadi Altan...Koş... Atatürk'e git! dedi amma, onunla nasıl konuşacağımı öğretmedi. Zaten vakit de yoktu ki!... Ben, büyük bir adam gibi Atatürk'ümün huzuruna çıktım. Ve hemen sarılıp iki elini öptüm. O, sordu:

- En çok kimi seviyorsun bakayım. Anneni mi, babanı mı?

Hemen atıldım:

- Ben en çok seni severim.

- Atatürk olduğum için mi?
- Evet!..
- Ne yaptım ki bu kadar çok seviyosun?
- Düşmanları denize sen döktün! Memleketi sen kurtardın! dedim.

Beni masanın üzerine çıkararak etrafındakilere gösterdi:

- Ne sevimli çocuk değil mi?..
- Sonra, beni sevip okşadı:
- Büyüdüğün zaman ne olmak istersin? diye sordu.

Amcam Muallâ teyyareci idi. Aklıma geldi:

- Teyyareci olacağım! dedim.

Atatürk, o zaman; kulağıma eğilerek şu sözleri söyledi:

- Çocuğum... Sen ne teyyareci, ne mühendis, ne de hekim olma! Büyük adam ol!
- Söyle bakayım. "Büyük adam olacağım!" de"...

Ben tekrar ettim:

- Büyük adam olacağım!
- Aferin çocuğum..

Atatürk, o gece, hep benimle meşgul oldu.

Bilmem böyle ne kadar yanında kalmışım. Galiba, sabah oluyordu. Bir aralık:

- Dur, dedi, sana bir hediye vereyim!..

Annemin, "kimseden bir şey alma!" diye sıkı sıkıya ettiği tembih aklıma geldi:

- Teşekkür ederim... Ben bir şey istemem, sonra annem darılır... dedim.

Ben bunu söylerken, Atatürk de elini cebine sokmuştu. Oradan çıkardığı bir saati* kordonundan tutarak boynuma geçirdi:

- İleride büyüdüğün zaman kullanır, beni hatırlarsın! dedi.

Ayrılırken, tekrar alınımdan öptü:

- Bugünden sonra, sen benim çocuğumsun, verdiğin sözü unutma: Çalışıp çabalayacak, büyük adam olacaksın ha!..

Altan ¹⁵⁴

* Saatin üzerinde gayet ince bir yazı ile şu ibare okunuyordu: "Turhal Şeker Fabrikası." Arkasında da (Gazi Mustafa Kemal)'in ilk harfleri G.M.K.

Saatin markası : Audemara Piguet ve Atatürk'e hediye edildiği tarih:19/10 /1934.

İki buçuk mm kalınlığında som platinden yapılmış kordona takılı, iki ucu mor yakutla kaplanmış platin bir kalemi de vardı.

Fabrika, bu saatin bir eşini daha vücuda getirmemeyi kabul ederek, yapmıştır. Makine aksamına yerleştirilmiş olan 19 pırlanta saatin hassasiyetini garanti etmektedir. 1939 yılındaki değeri on beş bin liradır.

¹⁵⁴ Salâhattin Güngör, "Atatürk'ün Yadigân", Cumhuriyet Gazetesi, Onbeşinci Yıl, No: 5218, 21 İkincikânun 1939, s.5

1938 SENE BAŞI AKŞAMINDA...

1938 sene başı akşamı Köşke beni çağırmıştı. Derhal icabet ettim (gittim). Kendisini Köşkün yukarı katından kütüphaneye muttasıl (bitişik) açık salonda buldum. İlk sözü:

- Ben bu akşam bir tarafa çıkmayacağım, sen de suvare görmekten bıkmışsındır. Sene başını burada birlikte geçiririz. Olmaz mı ? demek oldu.

- Büyük sevinçle! cevabını verdim.

Bir hayli müddet geçen senenin hâdiselerinden ve gelecek senenin işlerinden konuştuk. Kavalalı İsmail Hakkı'nın gelmesi üzerine konuşma günün haberlerine, havaya ve suya intikal etti. Bu vadide bahis daha genişleyince Atatürk'ün elbise ve çamaşır dolaplarını hep birlikte görmeye gittik. Elbiselelerinden gömleklerinden, kravatlarından bize dağıtıyordu. Bu münasebetle hatırıma gelen bir fikri söylemekten kendimi alamadım ve dedim ki:

- Paşam, mendillerinize ve potinlerinize varıncaya kadar bize vermekten hoşlanıyorsunuz; ne olurdu bir ay düşünseydik de yeni sene için bütün giyeceklerinizi yeniden ısmarlasaydık ve bu gece başka arkadaşları da davet ederek elbiselerinizi, çamaşırlarınızı ve gömleklerinizi aramızda kapısaydık ne kadar eğlenirdik ve her birimiz de bu sene başı gecesinin hatırası olarak sizden bir şeyi üzerimizde taşırdık ve siz de yarın hep yeni giymiş olurdunuz.

Bunun üzerine:

- A doktor, bunu niçin daha evvel düşünüp söylemedin ? diye hayıflanınca:

- Zararı yok, gelecek yıl böyle yaparız, cevabını verdim.

Atatürk müspet veya menfî bir şey söylemedi, bir müddet düşünür bir hâl aldıktan sonra:

- Bakalım gelecek seneye yaşayacak mıyım? sözleri ağzından döküldü.

Birdenbire her üçümüzü de derin bir hüznün kapladı. Atatürk, ölümün yaklaştığını içinde duymuştu. Bizim içimize de bu zehirli şüphe düşmüştü. Yine Atatürk bizden evvel kendini toplayarak:

- Sene başı gecesi böyle kederli şeyler düşünmeyelim ve konuşmayalım, dedi.

Yaz gömleklerini ayırarak bana hitaben:

- Bunlardan da al, yazın Yalova'da yine hep birlikte oluruz da işine yarar, teşvikiyle hem gömleklerinden aldığını istiyor, hem de üstümüze çöken hâli gidermeye çalışıyordu. Hatta pijama bile verdi. Kavalalı neşeli sözleriyle bahsi değiştirdi. Gece yarısı geçinceye kadar şuradan buradan konuşmakta devam ettik. O gece Atatürk'ü ekseriya mutat olan zamandan evvel istirahat etmesine bırakmak üzere izin alıp ayrılincaya kadar bir daha acı bahse avdet edilmedi. Fakat yüreklerimizi sönmez bir alev yakıyordu. Çünkü, Atatürk, ölümünün yaklaştığını içinde duymuştu ve bunu kendisiyle beraber biz üç kişi 1938 senesinin başından itibaren biliyorduk. Bu kederli sırrın acısı dimağımı aylarla tutamadı. Ağaç yapraklarıyla beraber açılan sır, bu kederi diğer

arkadaşlara da verdi. Paylaşmak kederi azaltır derlerse de bende öyle olmadı. Acı hakikate yaklaşmakla ıstırabım azalmıyor, artıyordu.

İnandığım insan zekâsının, ilmin aczi içinde çırpındık. Nihayet bu hâl de çok sürmedi, felâket geldi, çattı. Artık içi yanan bütün yurttaşlarımla birlikte bizi ayakta tutan sadece vazife duygusu olmuştur. Halkımıza, memleketimize karşı devam edecek olan vazifemizi yerine getirmek, ona ve onun eserlerine vefa göstermek; bundan sonraki yaşayışımızın başlıca sebebi olsa gerektir. Büyük Atatürk ve zavallı bizler. O büyük adam henüz orta bir yaşta iken, bu kadar vakitsiz ölmeli mi idi? Birkaç sene daha yaşayabilseydi neler olacaktı? Ah neler olacaktı?

Dr. Tefvik Rüştü ARAS¹⁵⁵

¹⁵⁵ Kemal Anburnu, **Atatürk Muhtelif Cepheleriyle**, Ankara 1953, ss. 17-18

“...KABAHATİ AŞÇILARA ATARSINIZ!”

Atatürk, her şeyden o kadar anlardı ki, nasıl anlatıyım; gelir, mutfakta biz yemek yaparken hepimizi imtihan ederdi. Bazen biz şaşırınca, kendisi tamamlardı.

Atatürk en çok fasulye ile pilâva bayılırdı. Âdet edinmiştik, her gün isteyiverir diye, pilâv ve fasulye bulundururduk. Hastalığı sırasında bir defa doktorlar ilâç vermişlerdi de midesine dokunmuştu, doktorlara çatmış onlar da:

- Belki yemekten olmuşsunuzdur, demişlerdi.

Ertesi akşam gene midesi ağrıyınca, doğruldu ve gür sesiyle:

- Gururunuza yediremezseniz de, kabahati aşçılara atarsınız! Bu akşam da bakalım neye kabahat bulacaksınız! diye haykırmıştı.

Hasan AYDIN ¹⁵⁶

¹⁵⁶ Halûk Durakal, “Atatürk’ün Adamları ile Bir Görüşme”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 25 inci Yıl, Sayı:8708, 10 Kasım 1948, s.4

BURSA'DA BİR AKŞAM YEMEĞİ

2 Şubat 1938, Bursa:

- Buyurunuz efendiler! -diye bağırdı- Kendinizi evinizde addetmenizi (saymanızı) rica ederim.

Saate baktım:

Yediye on var.

Hayatı neşe ile hulâsa eden büyük adamın misafirleri sofraya oturlurlarken, Tamburî Salâhattin'in ilk akortları kulağıma çarptı. Bu gece masalarda içki de vardı.

Bir müddet sonra Atatürk'e mukadder en son eğlence ve neşe gecesi pek acı tarzda anlaşılacak ve belki de tarihe ilâvesindeki fayda inkâr edilemeyecek olan gece başlıyordu.

Tamburî Salâhattin, müthiş yorulmuştu. Ancak insan takatinin (gücünün) fevkinde (üstünde) bir "cebrinefs" gösterdiği (kendini zorladığı) için sandalyesi üzerinden düşmediği anlaşıyordu.

Evvelâ bir:

"Eseri hicrin olan yâreme bak..." dinledik.

Az sonra:

"Bir ilâhî neşe doğsun nağmei tamburdan..." dinledik.

Bunu da *"Eseri hicrin olan..."* daha takip etti.

Nihayet mızrap dönüp dolaştı:

*"Mani oluyor hâlimi takrire hicabımız"*a dayandı.

Artist güzel alıyor. Ve şarkılar bu gece bunları yazıp bestelemiş olanların duydukları ve ifadeye çalıştıkları tehassüslere (duygulara) tamamıyla intibak eden (uyan) bir muhit içinde tekrarlanmaktadır. Atatürk'e dikkat ediyorum: Dudaklarında öyle hafif bir terennüm var ki salonun sükûnu bile bunun işitilmesine mâni bir gürültü gibi.

Yarı kapalı gözleri kimseye bakmıyor, kimseyi görmüyor. Belli ki bu nağmelerde Şef sihirbaz bir mimar bulur gibi oluyor. Bir mimar ki gençlik günlerine ait hatıralara, kim bilir bu büyük tarihî şahsiyeti tekevvün ettirirken (oluştururken) ne ihmal edilmiş bir insan hayatından aziz hatıralara muhayyileden hat, şekil ve can veriyor.

Dalmıştı. Pek enginlere dalmıştı Birdenbire ürperir gibi oldu. Bir yudum su içmesiyle beraber Salâhattin'e işaret etti:

- Dur, bu akort bozuk ... La ve Si kulağıma yabancı geliyor. Ver bana tamburu.

Salâhattin hürmetle doğruldu ve bir mihraba mukaddes bir kitap koyar gibi tamburunu Şefin asabî parmakları arasına bıraktı. Bu parmaklar teller üzerinde bir iki dolaştı.. Sonra mandallardan bir ikisini sıkıştırdı. Fakat üçüncü bir hareket Şefin dudaklarında bir hayret nidası çıkarttı:

- Vaay!

La teli mi? Si teli mi? Hangisi ise, biri kopu-vermişti.

- Ne yapacağız şimdi? Başka tel yok mu?

- Yanımda yok... Fakat otelde var.

- Güzel ... Getirt!

Yüzünde, komşu çocuğunun oyuncağı ile oynarken kazaen oyuncağı kırmış bir yavrunun masum hicabı belirmişti. Koskoca devlet Reisi bir tambur telinin kopmasından âdeta tedehhüş etmiş (dehşete düşmüş) gibiydi. Vaziyeti korumak ister gibi, hatta hatasının affedilmesini istiyormuş gibi etrafına bakındı. Orgenerale hitap etti:

- İnsan bilmediği işe burnunu sokmamalı.

Fakat bu derece tevazuu da kendine yediremedi. Anî bir rücu (geri çekilme) ile:

- Mamafih... dedi- Hepiniz de farkına vardınız ki akordu bozuktuk...

Nizamettin Nazif TEPEDELENLİOĞLU¹⁵⁷

¹⁵⁷ Son Balo..., İstanbul 1941, ss.22-24

“NASIL TAKARIM?”

Atatürk'ü, 1938 Gençlik ve Spor Bayramı günü, son defa, 19 Mayıs Stadyumunda gördüm. Şeref tribünü kapısında -o zaman küçük bir çocuk olan kızıma (Sevim Baydar) o günün hatıra- rozetini taktırmayarak bir şeyler söylüyordu. Hatay civarından geliyor ve İstanbul'a gidiyordu*. Zayıf ve yorgundu.

Kızımdan Atatürk'ün kendisine neler söylediğini sordum.

- Rozette resmim varmış. Nasıl takarım? dedi.

Zeki ve mütevazı Atatürk, rozetteki resmi görmüştü.

Bu onun stadyuma ilk ve son gelişi, sanki gençliğe vedaı oldu (19 Mayıs 1938).

Nasûhi BAYDAR¹⁵⁸

* Cümle, “Hatay civarına (Adana ve Mersin) gidiyordu.” olacak

¹⁵⁸ “Ata’dan Hatıralar”, Tan Gazetesi, Yıl :12, Sayı : 4623-663, 10 Kasım 1956, s.4.

“ADANA’YI BİR KERE DAHA GÜNDÜZ GÖZÜYLE GÖRELİM”

24 Mayıs 1938, Adana:

...İstasyon yine hınca hınç dolmuştu. Üstelik bu defa büyük bir askerî faaliyet de göze çarpıyordu. Asfalt cadde piyade kıtaları, motorlu kıtalar, ve bataryalarla dolmuştu. Muazzam bir halk kalabalığı istasyon meydanını ve asfalt caddeyi kaplamıştı. Atatürk istasyondan indikten sonra otomobiline binerek doğru Atatürk Parkının önüne geldi.

Yapılacak işi anlamıştık. Başkumandan kıtalarını teftiş edecektik. Biraz sinirli görünüyordu. Sağ elini gri ve kruvaze ceketinin göğsüne soktu ve emir verdi:

- Başlayın!

Önde bando olduğu hâlde piyade kıtaları hareket etti. Kitanın önünde bulunan kumandan tam kendi hizasına geldiği zaman Atatürk’ün çehresinde anî bir değişiklik oldu. O, şimdi bambaşka bir insan olmuştu. Mavi gözlerinde şimşekler çakıyor gibi idi. Boynundaki damarlar şişip şişip iniyor, derin derin nefes alıyordu. Pembeleşen çehresindeki memnuniyet çok açık görünüyordu... Her bölük yaklaştıkça o Mehmetçliğini daha uzaktan görerek takip etmek istiyor gibi sık sık eğiliyor ve bakıyordu.

Geçit resmi bir saate yakın sürdü. Son neferin arkasından da uzun uzun baktıktan sonra, yanında bulunan Tümgeneral İsmail Hakkı Akoğuz’un elini sıktı, memnuniyetini beyan etti. Bundan sonra Mebus Bay Salih Bozok’a dönerek:

- Salih! dedi, Adana'yı bir kere daha gündüz gözüyle görelim.

Nasıl bilirdik ki, onun bu sözlerinde, yakın bir istikbalde başımıza gelecek en büyük matem, en büyük acının tefeülü (uğuru) saklı idi.

Buradan Ulus Parkına gidildi. Anadolu Ajansı-na yazılacak telgraf için Riyaseticumhur Kalemi Mahsus Müdürüyle görüşüp fikrini almak istedim.

- Nasıl gördünüzse, ne gördünüzse! dedi.

Nevzat GÜVEN¹⁵⁹

¹⁵⁹ "O Adana'da Başladı Adana'da Bitirdi -Üç Hatura", **Görüşler, Adana Halkevi Dergisi**, Sayı: 16, 15 Mayıs 1939, ss.24-25

● “PEK ÜZÜLDÜM”

Bir gün Yattan (Savarona) Saray’a çıkmıştım. Akşam hava biraz karardıktan sonra Yata döndüm. Atatürk’ün güvertede, kış tarafta bulunduğunu haber verdiler. Derhal yanlarına gittim. Bemutat giyinmişler, üzerlerine bir pardösü almışlar, başlarına da bir vakit İsviçre’den aldığım ve bir gün motorda hoşlarına gittiği için kendilerine takdim ettiğim gri renkteki kasketi takmışlar, Yatın hasır şezlonglarından birinin üzerinde istirahat ediyorlardı. Atatürk’ün karşısında arkadaşım Salih Bozok oturuyordu. Ben de emirleri üzerine karşlarına Salih’in yanına oturdum. O günlerde İzmir mebusu (milletvekili) Diyarbakırlı Kâzım Paşa da kalp krizi geçirmiş, ağır bir hâlde hasta idi. Bazı konuşmalardan sonra, Atatürk bize hitaben:

- Çocuklar! Bizim Kâzım Paşa çok hasta imiş. Ne feci bir hâl! Öleceğini anlamış olacak ki apartmanının penceresinden dışarıya bakıp “Acaba iyi olup ben de bir daha bu halk arasına karışabilecek miyim?” diye ağlamış. Bunu bana karısından naklen anlattılar. Pek üzüldüm. Zavallıya çok acıdım.

Buyurdular ve hemen gözlerini kapayarak bir şey düşünüyormuş gibi birkaç dakika sessizlik içinde daldılar ve birden bire gözlerini açarak:

- Haydi, ortalık soğudu. İçeri girelim.

Diyerek sağ elini bana, sol elini Salih’e uzattılar. O mübarek ellerinden tutarak kendilerini şezlongdan kaldırarak ve hep beraberce içeriye girdik...

Ali KILIÇ¹⁶⁰

¹⁶⁰ “Atatürk’ün Son Günleri”, *Milliyet Gazetesi*, Yıl: 3, Sayı: 790, 21 Temmuz 1952, s.7

ATATÜRK VASIYATNAMESİNİ YAZDI

5 Eylül 1938, İstanbul:

...Açık havalı bir sonbahar sabahı, müsaadesini alarak yanına girmiştim. Büyük adam yatağında, başı biraz yüksekte, arkası üstü yatıyordu Odayı solgun bir güneş kaplamıştı... Yüzü fil dişi rengindeydi; çehresi zayıfladıkça, irileşen o güzel mavi gözleri denize ve Üsküdar sahillerine dalmıştı.

Odaya girdiğimi hissedince başını bana doğru çevirdi; yatağın ayak tarafında bir yer göstererek oturmamı işaret etti ve her zamanki sualini tekrar etti:

- Ne haber?

Son yirmi dört saat zarfında günün iç ve dış meselelerine dair haberleri hülasa ettim; düşünceli ve heyecanlı görünüyordu. Buna rağmen, bilhassa görünüşünü teyit eder mahiyette olan dış haberleri dikkatle dinledi; bu haberlerle ilgili bazı şeyler sordu ve kısa cümlelerle mütalâalarını söyledi.

Maruzatım bitince, sağ elini bana doğru uzattı; doktorlar katî lüzum olmadıkça kuvvet sarf etmesini menettikleri için hareketlerine yardım ediyorduk; elini tuttum, doğruldu; yatağın içine bağdaş kurarak oturdu. Birkaç dakika gene denize karşı kıyılara baktı; belliydi ki heyecanını yenmeye çalışıyordu. Gözlerini bana çevirdiği zaman uzun kirpiklerinin ıslandığını fark ettim. Bütün hastalığı boyunca benim yanımda gösterdiği yegâne zaıf —eğer bu ulvî sükûnete zaıf demek caizse- bu idi; sonra başını önüne eğdi ve ağır ağır konuşmaya başladı.

- Bu yolda konuşmak, benim için de, senin içinde ağır bir şey; ama başka çaremiz yoktur, konuşmaya mecburuz çocuk!.. Hani seninle ara sıra bir işimizden bahsederdik; hatta bunun için bir de hususî kanun çıkarılmıştı: Şu vasiyetname meselesi ...Bugün, yarın o işi bitirmeliyiz... Nasıl olsa bir gün karnımdan su alınacaktır; ne olur ne olmaz. Bağırsaklardan biri delinebilir, başka bir ârıza olabilir; her hâlde ihtiyatlı olalım, dedi.

Gerçekten bunu beş altı seneden beri ara sıra görüşüyorduk. Uhdesinde (üzerinde) kalmış olan bütün menkul ve gayrimenkul malları partisine bırakmak niyetinde olduğunu söyler, buna göre bir vasiyetname hazırlamaklığımı emrederdi. Zaten bunu daha 1927 senesinde parti kongresinde ifade etmiş ve sonradan, yukarıda anlattığım gibi, çiftliklerle bazı binaları hazineye devreylemiş bulunuyordu.

Aynı meselenin bahis konusu olduğu bir konuşmamızda, bunun, Medenî Kanuna göre, imkânsız olduğunu, mirasçıların mahfuz hisseleri bulunduğunu arz etmiştim; benim bu sözüme cevap olarak:

- Her ne ise... Bir çaresini bulmalı ve mutlaka istediğim gibi bir vasiyetname yapmalıyız; sen bu işle meşgul ol!...buyurmuştu.

Bu hususta büyük hukuk âlimi, Saruhan (Manisa) mebusu Mustafa Fevzi Efendi ile istişare etmeyi (görüşmeyi) düşünmüş ve kendisini ziyaret ederek meseleyi açmış mütalâasını sormuştum; rahmetli hoca kanunî durumu, bir daha incelemek için bir, iki gün mühlet (süre) istemiş, sonunda:

- Paşa Hazretleri için hususî bir kanun çıkarmaktan başka bir çare bulamadım, demişti.

Keyfiyeti (durumu) derhal Atatürk'e arz etmiştim ve ricası üzerine Büyük Millet Meclisinde 12.6.1933 tarihinde 2307 numaralı özel kanun çıkarılmıştı...

Bu kanun çıktıktan sonra da vasiyetname tanzimini birer suretle ihmal etmiştik; bunda benim büyük kusurum olduğunu itiraf ederim. Ne bileyim; taşıdığı manadan dolayı olacak, böyle bir vesika tanzimine bir türlü elim varmıyordu ve her konuşuldukça, bir vesile ile, ileriye atıyordum.

"Hani seninle ara sıra bir işimizden bahsederdik." sözleriyle Atatürk bana işte bunları hatırlatıyordu.

Şimdi o sevgili ve kıymetli vücudun fânî âlemdeki günlerinin sayılı olduğunu, bu çok acı hakikati biliyordum ve öyle bir vesikanın tanzimine artık katî lüzum olduğuna da çoktan kani olmuşum; buna rağmen sarsıldım; içimden yumak gibi bir şey kabarıp boğazımı tıkadı, güçlükle cevap verdim:

-Emrinizi, sırf öteden beri düşündüğümüz bir şey olmak itibarıyla, dinliyorum; gerçekte buna şimdi de hiç lüzum yoktur. Yapılacak şey gayet basit bir ameliyedir; buyurduğunuz tehlike katiyen varit (söz konusu) değildir.

Ben konuşurken o, heyecanını yenmiş, kendine tamamen hâkim olmuştu.

- Her ne ise... dedi, şimdi lüzum münakaşasını bırakalım da bunu behemehal yapalım; mal olarak nemiz varsa derhal bir listesini yapıp bana getir!...

Odadan çıktım; büroma indim. Defterlere ve kağıtlara bakarak istediği listeyi yaparken ben de sükûnet bulmuştum. Tekrar yanına girdiğim zaman kendisini hâlâ aynı vaziyette buldum; listeyi aldı, tetkik etti:

- Bunları ikiye ayıracağız, bir kısmı hayatta bulunduğumuz müddetçe üzerimizde kalması lazım gelenlerdir; para, hisse senetleri, Çankaya'daki köşkle eşyaları gibi... Yapacağımız vesikaya işte bunları koyacağız; diğerlerini yani Çankaya'dan başka yerlerdeki evleri ve emlâkı, Ankara'ya avdet eder etmez, mahallî belediyelerine veya diğer kurumlara verir, muamelesini de yaptırırız!... buyurdu.

Vasiyetname hakkında düşündüğü esasları not ettirdi; bunun, evde (o daimî ikametgâhı için bu tabiri kullanmıştı) şayi olmamasına (duyulmamasına) çok itina etmemi de tembih etti.

Dikte ettiği esaslar arasında para ve hisse senetlerinin, o zamana kadar olduğu gibi, İş Bankası tarafından nemalandırılması şartını ifade ederken:

- İş Bankası, çok iyi çalıştı ve başarılı neticeler aldı; binaenaleyh (bu nedenle) bu kaydı koyalım, demişti.

Vasiyetname için en münasip kanunî şekli tespit etmek, dikte ettikleri esasları gene kanuna en uygun tarzda ve müsvedde hâlinde hazırlamak lâzımdı; bu hususta bir hukukçu arkadaş ile istişare etmek ihtiyacındaydım.

Düşündüm, aklıma Kocaeli mebusu rahmetli Selâhattin Yargı geldi; kendisini Atatürk de tanır, takdir eder ve severdi. Ona telefon ettim; mutabık kaldığımız veçhile (gibi) o gece Osmanbey'deki suna kahvesinin terasında buluştuk... Beraberce bu konudaki kanun hükümlerini tetkik ettik; vasiyetnameyi kendi eliyle yazıp kapalı bir zarf içinde notere tevdi etmesi şeklini münasip bulduk. Selâhattin Yargı'nın tavsiyesiyle bu vazifeyi o zamanki 6 ncı Noter İsmail Kunter'e yaptıracaktık. İsmail Kunter temyiz mahkemesi azalığından noterliğe yeni geçmiş muhterem bir zattı.

Meseleyi Prof. Neşet Ömer İrdelp'e de açtım; ev halkına, noteri , konsültasyon için getirdiği eski bir doktor arkadaşı olarak tanıtması hususunda anlaştık.

Selâhattin Yargı ile bir müsvedde de hazırlamıştık. Ben bunu büyük harflerle tape ettim ve ertesi sabah Atatürk'e kararımızı müsvedde ile beraber arz ettim.

Dikkatle okuduktan sonra :

-Derhal yazalım, kapıyı kapa, içeri kimse girmesin... dedi.

Doğrulup yatağın içine oturdu; önüne ayaklı yemek tablasını aldı, bunu yazı masası gibi kullanıyordu; ara sıra müsveddeye bakarak yazmaya başladı.

Ben yatağın sağ yanında ayakta duruyor, kendisini müthiş bir heyecan ve teessür içinde seyrediyordum; çok sakindi... Arada bir yazdıklarına da göz atıyordum; hem yazıyor, hem de bazı kelimeleri

değiştiriyor, cümleleri manalarına hiç hâlel getirmeden kısaltıyor ve sadeleştiriyordu.

Eşsiz muhakeme ve zarafeti burada da kendini göstermişti; çok ince düşünüyordu. Meselâ, bir maddede, kendilerine aylık bağlanmasını vasiyet ettiği hanımlardan beşinin soyadları yazılı idi; yalnız bayan Afet'in soyadı yoktu; o, ailesinin soyadını kullanmıyordu, henüz başka bir adda almamıştı; bunu görünce diğerlerinin de soyadlarını yazmadı.

Gene aynı maddede "Vefatlarına kadar" ibaresi vardı; bunun yerine "Yaşadıkları müddetçe" kaydını koydu; ona göre yaşamak esastı, bir vasiyetnamede dahi olsa, bir insanın ölümünden bahsetmeyi, nezakete ve hayırhahlığa uygun bulmuyordu.

Hemşiresinin Çankaya'daki oturduğu eve ait maddede "İkametine müsaade edilecektir." deniliyordu; bunu "Emrinde kalacaktır." şeklinde değiştirdi. Dakikalar geçtikçe heyecanım artıyordu; bu tarihî hâdisenin tek şahidi olmak düşüncesi de beni ayrıca sarsıyordu; tıkanacak, düşecek gibi oluyordum. Belki biraz da kendime nefes almak imkânını vermek için mırıldandım:

- Yoruldu iseniz bırakınız; birkaç saat sonra devam edersiniz...

Sakin, fakat katî cevap verdi:

- Hayır, hayır. Başladık bitirelim!

Yarıda bırakmak, eline aldığı işi bitirmeden bırakmak... onun hayatında tanımadığı, bilmediği bir şeydi; devam etti ve bitirdi. Bana:

- Müsveddeyi de, buna göre tashih etmeyi unutma!... dedi.

Müsveddeyi aldım; hemen orada tashih ettim...

Artık işimiz bitmişti, yazdığını aldı, bir zarfa koyup kapadı; baş ucundaki komodinin çekmesine yerleştirdi.

Bundan sonra, yanında kaldığım on beş, yirmi dakika zarfında öteden beriden konuştuk; konuşmada Atatürk haricî siyasete de temas ederek bu konuda kısaca:

- Bizim şimdiye kadar takip ettiğimiz açık, dürüst ve barışçı siyaset, memlekete çok faydalı olmuştur. Arkadaşlar da buna alıştılar, hakikî ve hayatî mecburiyetler müstesna, bu siyasetimiz devam eder, gider...buyurdu.

Tabî bu konuşmayı hem Başbakana hem de o sırada Cenevre’de bulunan Dışişleri Bakanı Dr. Tevfik Rüştü Aras’a vekâlet eden rahmetli Şükrü Saraçoğlu’na derhal nakletmiştim.

Emrettiği gün ve saatte sayın Noter İsmail Kunter’i davet ettik, geldi; kendisine haber verdim, biraz vakit kazandırmamı istedi.

Noteri Prof. Neşet Ömer İrdelp ile beraber, yatak odasının altındaki odada bir müddet beklettik, bir zabıt tanzim ettik; kendilerinden haber gelince üst kata çıkıp yanına girdik.

Yataktan çıkmış, tıraş olmuş, yıkanmış... İpek bir pijama ve yine ipekten koyu kırmızı bir ropdö-şambr giymiş, boynuna vişne renginde bir eşarp bağlamıştı; deniz tarafındaki pencerelerin önüne

koydurduğu şezlongun üzerine oturmuş, sigara içiyordu.

Bizi görünce hafifçe kımıldadı. “Buyursunlar.” dedi; tam karşısına koydurduğu sandalyelerde üçümüze de yer gösterdi. Oturduk.

Hatırımda kaldığına göre, bir müddet İsmail Kunter’le İstanbul’daki noter mevcudu ve o sene yeni çıkan Noterlik Kanunu üzerinde konuştu; getirilen kahvelerin içilmesini bekledi; sonra önündeki sigara masasının üzerine koyduğu kapalı zarfı aldı, notere hitaben:

- Bu benim vasiyetnamemdir, icap ettiği zaman lütfen kanunî muamelesini yaparsınız, deyip kendisine tevdi etti (verdi).

Derhal kalkıp, hep beraber, odadan çıktık. Çıkarken dikkat ettim; üzerinden büyük bir yük kalkmış gibi ferahlamış, yüzü pembeleşmişti.

Hasan Rıza SOYAK¹⁶¹

¹⁶¹ “Atatürk’ün Aramızda ki Son Günleri”, **Hayat Mecmuası**, Yıl: 8, Sıra No:374, Cilt:2, Sayı:50, 5 Aralık 1963, ss. 10-11; **Hayat Mecmuası**, Yıl: 8, Sıra No:375, Cilt:2, Sayı:51, 12 Aralık 1963, s.10

MACAR KÖYLÜSÜNDEN OT, TÜRK KÖYLÜSÜNDEN ÇİÇEK

Annemle Saraya gittik, Makbule Hanımı taziye-
te. Biz orada iken fakir bir adam geldi, bir çiçek
getirdi -rengarenk- tabut için.

- Nadide bir çiçekmiş, sarp kayalıklarda biter-
miş, onu kopartmakta bir mesele, dedi, kütüphaneci
Cemal Bey.

*

Behiç Bey (Erkin-Peşte Elçimiz) anlatmıştı, ya-
zın izinli geldiğinde:

Atatürk'ün hastalığını Hariciye onlara geç du-
yurtmuş. Sonra gazeteler yazmış ve Peşte'deki Sefa-
retimize bir Macar köylüsü gelmiş, elinde bir ot, bir
tencere, bir de battaniye:

- Gazetede okudum, demiş, bu büyük adam
hasta, ben ise bu derdin devasını biliyorum. Bu ot
kaynatılsın, karnına konsun, iyi olacak, görürsünüz.

- Bu tencere ve battaniye ne? diye sormuş
Behiç Bey.

- Tencere otu kaynatmak için, battaniye üstünü
örtmek için, ki sıcak tutsun.

Atatürk o kadar mütehassis olmuş (duygulan-
mış) ki Behiç Bey anlatınca.

Hasta Atatürk'e Macar köylüsünden ot, sonra -
bütün ümit kesildikten sonra -Türk köylüsünden çi-
çek...

Leyla ÇAMBEL¹⁶²

¹⁶² "Dr. Neşet Ömer'in Ağzından Atatürk'ün Hastalığına Ait Anılar",
Ulus Gazetesi, 40 ıncı Yıl, No: 13038, 19 Kasım 1959, s.4

GAZİ'NİN AĞAÇ SEVGİSİ

Bir gün Gazi beni istedi. Bahçede dolaşıyorduk. O zaman Çankaya, küçük küçük setlerden ibaretti ve bu setlerden biri dar bir geçit hâlindeydi. Üstelik yolun ortasında büyük ve kalın bir kavak ağacı vardı. O kadar ki, bu ağaçla set duvarı arasından sürünülerek geçilebilirdi. Her geçişte Gazi'ye zahmet veriyor, düşüncesiyle mi oldu, nasıl bilmiyorum, arkasında kendisini takip ettiğim Gazi'ye:

- Paşa Hazretleri, buradan geçerken rahatsız oluyorsunuz, bu kavağı keselim, demiş bulundum.

Gazi hemen durakladı ve geri dönüp beni tepeden tırnağa kadar "Vay beyim vay" der gibi sinirli sinirli süzerek sert bir lisanla:

- Senin ömründe böyle bir ağaç yetiştirdiğin var mı? dedikten sonra, yoluna devam etti.

Bunu hak etmiş ve cezamı çekmişim!.. (1924)

Mevlüt BAYSAL¹⁶³

¹⁶³ Çankaya'da Gazi'nin Hizmetinde, Ercan Matbaası, İstanbul 1954. ss. 79

GAZİ TERBİYE ENSTİTÜSÜ'NÜN ETRAFININ AĞAÇLANDIRILMASI

Atatürk, hudutsuz ağaç sevgisi olan bir insandı... Fakat bu ağaç sevgisinin en tipik hikayesi Ankara'da geçti.

Ben İsmet Paşa Kız Enstitüsü Müdürü idim. Bu sıfatla Ankara Yüksek Mektepleri mübayaa (satın alma) komisyonunun da reisi bulunuyordum. Binlerce iş arasında Mübayaa Komisyonu ile meşgul olmamıza imkân olmadığından, mesul muhasip Galip Beyin imzasını gördüğüm kararları imza ederdim.

Aynı tarihlerde de Faik Sabri (Duran) üstadımız, Gazi Terbiye Enstitüsü Müdürü idi. Atatürk'ün verdiği bir arazi üzerinde inşa edilmiş olan Gazi Terbiye Enstitüsü'nün bahçesinde biraz ağaç vardı. Fakat bu tek tük yeşillikler o çorak boşlukta kaybolup gidiyordu.

Bir pazar günü Atatürk, Çiftliğe giderken, Gazi Terbiye Enstitüsü'ne uğramış:

- Etrafı bol ağaçlayınız, emrini vermiş.

Faik Sabri üstadımız, mevzuu hemen Maarif Vekiline bildirmiş. Fakat, o zamanlar ağaç tahsisatı olmadığı için, iş kırtasiyeye dökülmüş. Bir hafta sonra Atatürk gene Enstitüye uğramış. Tekrar ağaçları sormuş. Aynı emri tekrarlamış. Üstat gene Maarif Vekiline vaziyeti arz etmiş. Gene Vekâlet mekanizması harekete geçmiş, ama bir hafta daha geçmiş. Atatürk de gene Enstitüye gelmiş, ağaçları sormuş. Aldığı cevaplar üzerine:

- Müdür Bey, gelecek hafta buradan geçerken ağaç dikimine başladığınızı görmezsem, senin de

Vekilinin de yakanızı bırakmam, kabilinden acı sözler söylemiş.

Vekil, bu haberi alınca mektepler mesul muhasibini çağırmış. Bir formül bulunmuş: Ağaçlar, tabak olarak alınacak, sonra bu tabaklar tedricen (azar azar) imha edilecek. Mesul muhasip buna göre formaliteyi yapmış, ben de, diğer komisyon azası da imza etmişiz. Sabuncakis'ten ağaçlar alınmış. Atatürk de ertesi hafta ağaçların dikilmekte olduğunu görerek memnun olmuş.

Fakat biraz da bu üzüntülerin tesiri ile olacak, Faik Sabri üstadımız, İstanbul'a naklini istemiş ve Galatasaray Lisesi öğretmenliğine tayin edilmiş. Yerine gelen müdür arkadaş, böyle mevcut olmayan astronomik rakamda tabakları teslim almak istemeyince, gene Vekâletin malûmatı ile tabaklar bir kalemde imha edilmiş, biz de bu kararı gene toptan imza etmişiz.

Gel zaman git zaman, Maliye Vekili ile Maarif Vekilinin araları bir tayinden dolayı açılmış. Bir Maliye Müfettişi, "bazı yolsuzlukları" tetkike memur edilince, ortaya konulan mevzular arasında bu bir günde imha edilen tabak işi de almış yürümüş. Şekle göre düpedüz suiistimal sayılan bu hâdise üzerine tahkikat derinleştirilmiş. Ve hepimizin 1690 numaralı kanuna göre lüzumu muhakemelerine karar verilmek üzere muameleye başlanmış. Ben o sıralarda Avrupa'da idim. Dönünce bana bu haberi verdiler. 1690 numaralı kanunla muhakemelerine karar verilen memurlar derhal tevkif edilirler. Bedbaht mesul muhasip de kederinden kalp sektesinden vefat edince hesap vermek tek başıma bana kaldı. Mustantiğe (sorgu hâkimine) gittim.

Öğrendiğim işin iç yüzünü anlattım. Hikmet Bey adındaki istintak (sorgu) hâkimi:

- Vallahi, size ben hak veriyorum. Fakat şekil çok fena, siz bu mevzuu Köşk'e aksettirseniz... yollu idarei kelâm etti.

Ben de durumu dertleşme kabilinden Afet Hanımefendiye anlattım.

O akşam Köşk'e çağrıldım. Atatürk bana uzun vadeli bir iş için emir verdi:

- Efendim, korkuyorum ki bu emrinizi hemen yerine getiremeyeceğim, çünkü yarın tevkif ediliyorum, cevabını verdim.

Sorgusu üzerine bildiklerimi anlattım. Bilhassa mesul muhasibin vefatını öğrenince Atatürk kıpkırmızı oldu. Derhal Maliye ve Maarif Vekilleri çağrıldı.

Atatürk'ün bu kadar hiddetli hâlini asla görmedim:

- Ankara gibi bir şehirde ağaç dikilme işi, kanun hükümleri dışında bırakılır mı? diye bağınyordu.

Ertesi günü bir kanun bu işi tanzim ediyor ve bizi hususî bir madde ile affediyordu.

Vefat eden mesul muhasibin ailesine de esaslı bir para verildi. Bu paraların Vekil beylerden tahsil edilmediğini Başyaver nakletti.

Münir Hayri EGELİ¹⁶⁴

¹⁶⁴ Atatürk'un Bilinmeyen Hatıraları, Ahmet Halit Yaşaroğlu Kitapçılık ve Kağıtçılık T. L. Ş. Yayınları, İstanbul 1954, ss. 71-73

İĞDE AĞACI

1937 yılının bahar mevsimi idi. Gazi Orman Çiftliği'ne Akköprü tarafındaki yoldan gidiyorduk. Çiftliğin o parçası meyve bahçesi haline konulmuş, fidanlar sıra sıra dikilmişti. Şimdi gölgeliği ve bol yeşilliği ile çok güzel olan bu yol boyu, o zamanlar henüz küçük, çelimsiz ağaçların sıralandığı, yaz mevsiminde dahi pek gölgesi olmayan bir yerdi.

Atatürk bu eski çıplak topraklar üzerindeki meyve bahçesi hâline gelmiş olan bu yerlere neşe ile bakıyordu. Şimdi uzun kavak ağaçlarının bulunduğu yol kenarlarında ameleler çalışıyor ve fidanlar dikeyorlardı. Atatürk, birden şoföre “Dur!” diye bağırdı. Yere indiği vakit orada olanlara:

- Burada bir iğde ağacı vardı, o nerede? diye sordu.

Kimse iğde ağacını bilmiyordu. Çünkü orada çalışanlar yenilerini tanzim ile meşgul idiler.

Atatürk'ün biraz evvelki neşesi kalmamıştı. Çünkü Çiftliğin ilk çorak günlerinin bir yeşillik hatırası yerinden çıkarılmıştı. Yol boyunca yürüyerek iğde ağacını aradık. O:

- İğde eski ve çelimsiz bir ağaçtı. Fakat yaşıyan ve baharda güzel kokularını etrafa saçan bir varlıktı, diyordu.

Çiftlik merkezine geldik. Büyük Hamamın yapısı bitmişti. Onu gezerken iğde ağacını yerinden kimin çıkartmış olduğunu da tahkik etmek için ilgili durumda olanlara sualler sordu. Kimse bu küçücük ağacın akıbeti hakkında bir haber veremediler.

Atatürk bu ehemmiyetsiz gibi görünen işten hüznü duymuştu. İhtarlarda bulundu. Emirler verdi.

Ağaçlar korunacak ve bakılacaktı. Çünkü o, yeşilliğin hasretini İstiklâl Harbi boyunca çok çekmişti. Çankaya'yı oturtmak için seçmesine âmil, birkaç büyük karakavak ağacının bulunması idi. Onların rüzgârlı günlerdeki hışırtısından daima zevk duyardı.

O gün, Çiftlik dönüşü uzun boylu ağaçlardan bahsetti. Tabiatın bu varlığı insanlara büyük bir kazançtır. Onlardır ki toprağı verimli kılarlar. İnsan topluluklarının yer seçmelerine rehberlik ederler.

Bunun üzerine münakaşa konumuz şu yola dökmüştü: "Coğrafi muhit mi insanlar üzerine tesir yapar, yoksa insanlar mı o muhite hâkim olurlar?"

Otomobil gezintilerinde ekseriya bu gibi münakaşalar daima olurdu.

Ben tarihî misallere dayanarak diyordum ki, tabiat büsbütün kısır olursa insan kuvveti ona tesir yapamaz.

Atatürk ise, 'insan zekâsının her şeye muktedir olduğu, tabiata da azamî derecede hâkim olacağı' kanaatinde idi.

Nihayet şu neticeye, varıldı:

'İnsan bütün tarih boyunca tabiatın bazen esiri, bazen de hâkimi olmuş ve bu hâl insan cemiyetlerinin medeniyette ilerlemeleriyle mebsuten mütenasip (orantılı) olarak inkişaf etmiştir.'

Afet İNAN¹⁶⁵

¹⁶⁵ "Atatürk'ten Hatıralar: İğde Ağacı," *Ulus Gazetesi*, 10 Kasım 1947, s.5

“AĞACA DOKUNULMADAN...”

Çankaya'daki Yaverlik Dairesi dar gelmeye başlamıştı. keyfiyeti kendisine arz ettim, binanın ihtiyaca yetecek kadar genişletilmesini muvafık (uygun) gördü.

Yazın biz İstanbul'da iken tevsi (genişletme) işi başladı ve bir, iki ay içinde tamamlandı. Bu arada yapılan ilâveye yer açmak için büyücek bir ağaç da kesilmişti.

İstanbul'dan dönüşümüzde binanın yeni hâlini görmek istedi.

Köşk'ten beraberce oraya doğru yürüyorduk; bina görünür görünmez durdu ve büyük bir heyecanla sordu:

- Şu yanda bir ağaç vardı, ne oldu?

Ben ve yanımdaki arkadaşlar önümüze baktık, cevap veremedik. Çok kederlenmişti; birkaç saniye olduğu yerde kaldı:

- Yazık, çok yazık!... Yahu, bu iş, ağaca dokunulmadan yapılamaz mıydı sanki? Bana söyleseydiniz çaresini bulurdum...

Dedi ve geri döndü; binaya girmeye tahammülü kalmamıştı.

Hasan Rıza SOYAK¹⁶⁶

¹⁶⁶ Doğumundan Cumhuriyetin İlânına Kadar Fotoğraflarla Atatürk ve Atatürk'ün Hususîyetleri, Hayat Yayınları, İstanbul 1964, s.47

ANKARA “SÖĞÜTÖZÜ”NDE

Orman Çiftliği'nin arazisi içinde, Balgat Köyü'nün altında “Söğütözü denilen bir yer vardır; burada oldukça bol su, bir küçük havuz ile ilk zamanlarda belki yüz kadar yetişmiş söğüt ağacı mevcuttu.

Atatürk çok beğendiği bu yerde küçük bir köy evi, daha doğrusu onun deyişi ile bir koliba (kulübe) ve bir çardak yaptırmak istedi. Fakat kulübe ve çardak için ayırdığı parçada yirmi, otuz söğüt ağacı bulunuyordu; bunları kesmek lâzımdı. Daha ilk anda büyük bir güçlükle karşılaşmıştı; ağaçları bir türlü feda edemiyordu.

Nihayet düşünmüş, taşınmış söğütleri yanlara nakletmek kararını vermiş. Bu, kendisi için çok önemli işi, bizzat yapacaktı.

Çiftlikten lüzumu kadar amele seçildi; bir gün, kendisi başta, faaliyete geçildi. İlk yerleri değiştirecek ağaçlar için yeni çukurlar açtırdı; sonra ağaçları söktürüp hazırlanan çukurlara diktirmeye başladı.

Sabahları gayet erken, iş yerine geliyor, akşam oluncaya kadar işçilerle beraber çalışıyordu. Öğle yemeklerini orda yiyordu; paydos zamanlarında yere serilen hasır ve seccadeler üzerinde dinleniyordu. Günlük resmî işleri de orada görüyor, hazırlanan evrakı gene orada imzalıyordu.

Çalışma esnasında amele ile arasında bazı anlaşmazlıklar da oluyordu; çukurlar açılır, yahut ağaçlar dikilirken işçilere verdiği emirlerde; muvazi (paralel) yahut amut (dikey) gibi kelimeler kullanı-

yordu; tabîî amele bunları anlamadığından sinirleniyor, koşup bizzat durumu düzeltiyordu.

Bir defasında, gene bu yüzden, işçilerden birine kızdı:

- Ben senin kafası işlemez, işe yaramaz bir adam olduğunu zaten ilk görüşte anlamıştım; çekil oradan, şuraya otur, işe karışma!.. diye çıkıştı.

Onu bir kenara oturttu ve akşama kadar çalıştırmadı. Akşam üzeri işe son verirken bana:

- Çiftlikteki arkadaşlara söyle de bu delikanlının gündeliğini, tam olarak, versinler; yarından itibaren de başka bir yerde kullansınlar. Sakın işten çıkarmasınlar; bunu sıkı sıkı tembih et... emrini verdi.

Adama acımişti; hatta belki, gönlünü kırdığını düşünerek müteessir de olmuştu.

Böylece birkaç gün çalışıldı. Bir akşam artık iş bitmiş, kulübe için seçtiği yer açılmıştı. Kendisi memnun olmakla beraber, biraz düşünceli, yere çömelmiş, etrafı gözden geçiriyordu; ben ayakta duruyordum.

Atatürk, başını kaldırıp sordu:

- Ne dersin çocuk! Acaba bu ağaçlar tutacak mı?...

- Katî bir şey söyleyemem Paşam, dedim, yalnız bendenize öyle geliyor ki, önümüzdeki kış, Çiftlik yakacak bakımından sıkıntı çekmeyecektir...

Yüzü pembeleşti; bıyık altından gülmeye başladı:

- Bana da öyle geliyor, hele bakalım! dedi.

Yerinden kalktı, Köşke dönmek üzere otomobili bindik.

*

Ne dersiniz? Yerlerini değiştirdiği ağaçlar tutmuştu; o günlerden bugüne aradan otuz seneden fazla bir zaman geçmiş bulunuyor; şimdi, Söğütözü'nde, o vakit, Atatürk'ün, Çiftlik'le, sebze bahçelerinde çalışan Bulgarlara, kendisi için kerpiçten yaptırdığı ocaklı ve çardaklı kulübe ile, yanında gene o tarzda inşa edilmiş küçük bir bina, etrafında da bir fidanlık, bir de küçük orman var.

Sık sık oraya gider, bazen orada yemek yer, sonra ot minderli sedire uzanarak rahat, sakin uyurdu.

Hasan Rıza SOYAK¹⁶⁷

¹⁶⁷ Doğumundan Cumhuriyet'in İlânına Kadar Fotoğraflarla Atatürk ve Atatürk'ün Hususîyetleri, Hayat Yayınları, İstanbul 1964, ss.47-49

ATATÜRK İÇİN HER AĞAÇ DEĞERLİ BİRER VARLIKTİ

1919 yılında Atatürk, Ankara'yı pek az ağaçlı bulmuştu. Bu pek az olanlar birer delildi ki, onlar gibileri çoğalabilir ve daha pek çok olabilirlerdi.

Eski adı Orman Çiftliği olan yerde orman yetiştirmeyi kendisine ideal edinmişti. Onun için her ağaç, eski ve yeni, kıymetli birer varlıktı. Bunların yetiştigini, büyüdüğünü görmek, bir idealin tahakkuk edişindeki zevki kendisine veriyordu. Gazi Orman Çiftliği, insanların irade ve çalışmalarıyla, tabiatı güzelleştirme ve verimli kılma kuvvetinin bir örneğidir.

İstanbul'da büyük ağaçları gördükçe gülerek şöyle söylerdi:

- Bunlar da güzel amma biz yapraklarının ve dallarının her yıl nasıl büyüdüğünü gördüğümüz ağaçları daha çok seviyoruz.

Bir bahar mevsimi Çankaya'nın eski köşkü önünde yeni dikilmiş akasya ağaçlarını bahçıvan budamıştı.

Atatürk bu fazla budamayı sevmeydi. O, ağaçları daima daha büyük görme arzusunda idi.

Onun için de bahçıvanı bilgisizlikle itham etti.

Kendi adını taşıyan bulvara çam ağaçları dikildiği vakit pek sevinmişti:

- Bunlar tutarsa Ankara'nın en büyük zenginliği olacak.

O, bu ağaçları Ankara'nın bir tarihi gibi telâkki ederdi.

Bugün Bulvarın ortasındaki küçük çam korularını daha bakımlı ve belki de altlarından yayaların geçmesi için tanzim edilmiş görmekten her Ankara hemşehrîsi ne kadar haz duyacaktır. Bundan Atatürk'ün de ruhunun şad olacağına şüphe yoktur.

Atatürk, son hastalık günlerini, ağaç ve orman hasreti içinde tamamladı.

Ormanlık ve yeşillik dağ manzarasını gösteren bir tablo ona, maddî ıstırapları içinde hayal dahi kurmayı sağlamıştı.

Benden tanıdığım ormanlık yerleri anlatmamı isterdi.

İşte bundan dolayıdır ki, (Eskişehir'in) Sündiken ve (İstanbul'un) Alemdağ ormanlarında nekahet devri için tanzim edilecek ve oturulabilecek yerler arandı.

Bu isteğini yerine getirmek nasip olmadı. Çünkü o büyük adamın ömrü... 10 Kasım 1938'de bitmişti.

Afet İNAN¹⁶⁸

¹⁶⁸ "Atatürk'ten Hatıralar: İğde Ağacı", *Ulus Gazetesi*, 10 Kasım 1947, s. 5

YEŞİLE HASRET

Mustafa Kemal, bir sahil çocuğu olduğu için, denizi çok severdi. Fakat son hastalık günlerinde hasret çektiği yer, bir çam ormanlığı idi. Buna vesile veren, kendisine hediye edilmiş, bir ormanlık ve çayırılığı gösteren bir tablodur.

Ona yattığı yerden uzun uzun bakar ve yanına girdiğim zaman:

- Afet, bana memleketimizin ormanlık güzel yerlerinden tanıdıklarını anlat, oralara gidelim, ağaçlar altında dolaşabileyim, basit bir hayata kavuşalım, son arzum yeşillik ve ağaçlık, fakat yaz kış yeşil duran ağaçlar arasında olmaktır.

Diyen ıstıraplı, hasta sesi hâlâ kulaklarımda akisler yapıyor.

O, hastalığının ağırlığını müdrikti (kavramıştı) ve belki kurtulamayacağını biliyordu. Fakat etrafındakilere ümitsizlik vermek istemediğinden, yaşayacağı yeni muhitler arar gibi idi; ancak bir gün anlıyorum ki yeşilliğin ebediyetinde son uykusunu uyumak arzusunu, bana vasiyet etmek istemişti.

Atatürk'ün yeşile hayranlığı, Faruk Nafiz'in (Çamlıbel) şu şiir parçasını tekrarladığı zamanlarda ne kadar belli olurdu:

Yeşil hem de!

Ben bu rengi taşıyım can köşemde.

Yeşilde ne arar da bulamaz insan oğlu?

Yeşil bu... varlık dolu, gök dolu, umman dolu.

Bir ucu gözlerinde, bir ucu engindedir,

*Meyve veren ağaçlar bu çini rengindedir
Bu çini rengindedir bahar, deniz, kır, orman,
Bana Tanrım gözüdür yeşil dediğim zaman.*

Mustafa Kemal bu şiiri okuduğu zamanlarda, pürsıhhat (sağlık dolu) bir varlıktı. Fakat kendisi yeşile hasret çektiği zaman ise, fâni varlığının erimekte olduğunu hissediyordu.

Böylece o, bu son arzusu ile çam ağaçları ve yeşillikler arasında olmak istemiştir.

Afet İNAN¹⁶⁹

¹⁶⁹ “Atatürk’ü Dinledim: Atatürk’ten Hatıralar ve Onun Anıt – Kabri İçin Düşünceler”, **Belleten**, Cilt: XIV, Sayı: 54, Nisan 1950, s. 162-163; “Atatürk’ü Dinledim: Atatürk’ten Hatıralar ve Onun Anıt – Kabri İçin Düşünceler”, **Ulus Gazetesi**, Yıl: 39, No: 10413, 25 Haziran 1950, s. 9

BAHAR ÇİÇEKLERİ

Onun ilk hastalık aylarında Çankaya'da istirahat ettiği günlerden birinde idi. Keçiören'den bir dal bahar çiçeği getirmişlerdi. Bir vazo içinde odasına götürdüğüm zaman, yorgun ve hasta yüzünde bir neşe belirdi.

- Bahar gelmiş ne güzel.

Dedi ve hemen ilâve etti:

- Fakat bu güzel çiçekler meyve vermeden solacak ve sadece bizim birkaç günlük göz zevkimizi tatmin edebilecek, ne yazık!

Atatürk bu sözlerine başka kelimeler ilâve etmemişti, fakat yüz ifadesi birçok manalar saklıyordu. Onun ara sıra derinden bir iç çekişi vardı ki, bazen sofada ve merdivenlerde yürürken ayak seslerinden önce işitilen, derin bir hayat nefesi idi. İşte bu gün de bu iç çekişle beraber gözleri bahar çiçeklerinde sabitleşti. Hareketsiz durmasından bir an için ürkmüştüm, fakat herhangi bir söz söylemekten çekindim. O bahar kokusunu alabilmek için çiçeklere eğilmişti ve:

- Oh hayatın gençliği ne nefis!

Demekten kendini alamamıştı. Fakat bu meyve verecek dalların koparılmasından da kederlendiği görülüyordu.

Afet İNAN¹⁷⁰

¹⁷⁰ "Bahar Çiçekleri", *Ulus Gazetesi*, Yıl:30, No:10186, 10 Kasım 1949, s.5

“BENİM ADIM ATATÜRK!”

Atatürk’ün sinirlendiği mühim bir nokta var: Gazetelerde, kendisine “Ata” dendiğini okudukça şöyle derdi:

- Benim adım Ata değil, Atatürk’tür! Bazı gazeteler neden böyle yazarlar?

Bir hatıra Atatürk’e böyle dedirtirmiş:

Atâ Efendi adlı birisi varmış... Vergi borcundan dolayı kendisi takibata uğrayınca, cübbeyi, ka-
vuğu atıp kendisini nehre atmış, kaçmış imiş!

Ata lâfını işittikçe, okudukça:

- Aklıma hep o Atâ geliyor, dermiş!..

Atatürk’e Ata denilmesin! Ne kadar rahat uyuyacaktır!

Şükrü KAYA¹⁷¹

¹⁷¹ Yekta Ragıp Önen, “Benim Adım Atatürk!”, *Dünya Gazetesi*, Yıl:2, Sayı:611, 10 Kasım 1953, Atatürk İlavesi, s.5

**“BENİM SOYADIM SADECE”
ATATÜRK...”**

Atatürk kendisine yalnız “Atam” diye hitap edilmesini hoş karşılamazdı:

- Benim soyadım ne Ata, ne de Türk, sadece “Atatürk”... Bunun ikiye bölünerek söyleneceğini bilseydim başka bir soyadı alırdım, derdi.

Hasan Rıza SOYAK¹⁷²

¹⁷² Atatürk'ten Hatıralar, Cilt:I, Yapı Kredi Bankası A.Ş. Yayınları, İstanbul 1973, s.62

“ATATÜRK” ADI DEĞİŞTİRİLEMEZ”

Bir gün Atatürk’ün yanında idim, tanınmış bir zat geldi: “Atam” diye hitap etti, selâmladı, geçti, yerine oturdu.

Biraz sonra rahmetli Atatürk kulağıma eğildi:

- Ben bu zatın nereden ve neden Atası oluyorum, bu nevi lâubalîlikler hiç hoşuma gitmez bilirsin; Kanun, Büyük Millet Meclisi’nden Atatürk diye çıkmıştır, o değiştirilemez, dedi.

Kâzım ORBAY¹⁷³

¹⁷³ Halit Sankaya, “Cumhuriyetin 50. Yıl Dönümü Önünde Üç Önemli Nokta”, *Ülkücü Öğretmen Dergisi*, Cilt: XIV, Sayı: 169, İstanbul, Haziran 1973, S. 11

ATATÜRK KİMDİR? Atatürk'ün İnsanlığı

2

Ahmet Bekir PALAZOĞLU

"Atatürk kimdir?" Bu gerçeği Atatürk'ün kendi anlattıklarından, onunla çalışanların ve görüşenlerin anı ve değerlendirmelerinden öğrenebiliriz. Atatürk'e dair her yazıda, bu büyük insanın bir yönünü, bir özelliğini görmek mümkündür. O, bu özellikleri ile başlı başına bir tarih olan bir "büyük insan"dır. Denilebilir ki Atatürk, kişiliğini ve hayatını kendi elleriyle biçimlendirerek ve yükselterek görüş düşünce ve davranışlarıyla yüzyılları aşacak ulusal ve evrensel değer ve enginlikte bir "büyük Türk", bir "büyük insan", düzeyine ulaşmıştır. Kısaca Atatürk'ü yaratan, yine Atatürk'ün kendisi olmuştur.

Yayın dizisinin ikinci ürünü olan **ATATÜRK'ÜN İNSANLIĞI**, Atatürk'ün insan yönü ile ilgili anlar ve değerlendirmeler temel kaynaklardan taranarak bir araya getirilmiş ve bunlar, ilk yayımlandıkları şekliyle okuyucuların hizmetine sunulmuştur.

DİZİNİN DİĞER KİTAPLARI:

- Atatürk'ün Kişiliği
- Atatürk'ün Askerliği
- Atatürk'ün Milliyetçiliği
- Atatürk'ün İnkılapçılığı
- Atatürk'ün Devlet Adamlığı